

АНАЛИЗА УТИЦАЈА ПОСТЕПЕНЕ ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈЕ НА ТРЖИШТЕ ПОШТАНСКИХ УСЛУГА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Београд, фебруар 2018. године

Назив студије

**АНАЛИЗА УТИЦАЈА ПОСТЕПЕНЕ ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈЕ НА
ТРЖИШТЕ ПОШТАНСКИХ УСЛУГА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Наручилац

РАТЕЛ – Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге,
Палмотићева 2, 11103, Београд, Србија

Извршилац

РТС – Public Transport Consult,
Поенкареова 12, 11000, Београд, Србија

Број уговора

РАТЕЛ: 1-02-4047-17/17-10 од 06.11.2017. године
РТС: RATEL-01-U-17 од 14.11.2017. године

Београд, фебруар 2018. године

САДРЖАЈ

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА.....	I
СПИСАК СЛИКА	II
СПИСАК ТАБЕЛА	VI
САЖЕТАК СТУДИЈЕ	1
I ПОСЛОВНО – ОРГАНИЗАЦИОНИ И ТРЖИШНИ ПОРТФОЛИО ПРУЖАЊА УНИВЕРЗАЛНЕ ПОШТАНСКЕ УСЛУГЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	4
1.1. Универзална поштанска услуга у Републици Србији	4
1.2. Пословно - организациони портфолио пружања универзалне поштанске услуге у Републици Србији.....	5
1.3. Тржишни портфолио пружања универзалне поштанске услуге у Републици Србији	8
II РЕЛЕВАНТНА НАЦИОНАЛНА И МЕЂУНАРОДНА РЕГУЛАТИВА КОЈА УРЕЂУЈЕ ОБЛАСТ УНИВЕРЗАЛНЕ ПОШТАНСКЕ УСЛУГЕ И ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈЕ ПОШТАНСКОГ ТРЖИШТА	13
2.1. Регулатива Европске уније која уређује област универзалне поштанске услуге и либерализације поштанског тржишта	13
2.2. Регулатива Републике Србије која уређује област универзалне поштанске услуге и либерализације поштанског тржишта	16
2.3. Одрживост универзалне поштанске услуге	19
2.4. Регулатива која се односи на либерализацију поштанског тржишта у вези са процесом придруживања Републике Србије Европској унији.....	20
2.5. Усклађеност законодавства са ЕУ.....	20
III РЕЛЕВАНТНИ ПАРАМЕТРИ КОЈИ УТИЧУ НА РАЗВОЈ ТРЖИШТА ПОШТАНСКИХ УСЛУГА, ПОРЕЂЕЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДРУГИМ ЗЕМЉАМА И ТРЕНДОВИ РАЗВОЈА	23
3.1. Идентификација релевантних параметара који утичу на развој тржишта поштанских услуга	23
3.1.1 Карактер и специфичност поштанске услуге као производа.....	24
3.1.2 Карактер и специфичности тражње за поштанским услугама	24

3.1.3	Карактер и специфичности понуде поштанских услуга.....	27
3.1.4	Специфичност успостављања међусобних односа и равнотеже између понуде и тражње за поштанским услугама и развојем тржишта поштанских услуга.....	28
3.2.	Искуства других земаља, упоредивих са Србијом, које имају или су имале концепт резервисаног сервиса као модел одрживости универзалне поштанске услуге	29
3.2.1	Аустрија	29
3.2.2	Бугарска.....	30
3.2.3	Хрватска	31
3.2.4	Словенија	32
3.2.5	Црна Гора	33
3.2.6	Швајцарска.....	35
3.2.7	Литванија	36
3.2.8	Словачка.....	37
3.2.9	Мађарска	38
3.2.10	Чешка.....	39
3.2.11	Украјина	40
3.2.12	Данска.....	41
3.2.13	Естонија.....	42
3.2.14	Финска.....	42
3.2.15	Француска	43
3.2.16	Немачка	44
3.2.17	Велика Британија	45
3.2.18	Грчка.....	47
3.2.19	Ирска	48
3.2.20	Италија	48
3.2.21	Летонија	49
3.2.22	Луксембург	50
3.2.23	Малта	51
3.2.24	Холандија	52
3.2.25	Пољска.....	53
3.2.26	Португалија.....	55
3.2.27	Румунија	56
3.2.28	Шпанија.....	57
3.2.29	Шведска.....	57
3.2.30	Србија	58

3.3. Степен корелације између поштанског тржишта у Републици Србији и упоредивих тржишта са позитивном праксом	59
3.4. Анализа трендова развоја тржишта поштанских услуга кроз мерење промене ефикасности и продуктивности 30 јавних поштанских оператора из Европе....	85
3.4.1 Мерење ефикасности	86
3.4.2 Мерење промене продуктивности коришћењем Малмквистових индекса.....	87
3.4.3 Прикупљање података и опис варијабли	89
3.4.4 Анализа резултата	94
3.4.5 Детерминанте промене продуктивности.....	97
3.5. Анализа могућности удруживања великих поштанских оператора и евентуални утицај на поштанско тржиште.....	101
IV ПРОЈЕКЦИЈА РАЗВОЈА ТРЖИШТА ПОШТАНСКИХ УСЛУГА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ У ЗАВИСНОСТИ ОД РАЗЛИЧИТОГ СТЕПЕНА РЕЗЕРВИСАНОГ ПОДРУЧЈА	105
4.1. Пројекција развоја тржишта у погледу укупног броја услуга, укупног прихода, броја оператора и запошљавања у Сектору	105
4.1.1 Укупан број услуга на тржишту поштанских услуга у Републици Србији...	105
4.1.2 Укупан приход на тржишту поштанских услуга у Републици Србији.....	107
4.1.3 Броја оператора на тржишту поштанских услуга у Републици Србији	109
4.1.4 Запошљавање у поштанском сектору Републике Србије.....	110
4.2. Пројекција развоја тржишта у погледу броја услуга по категоријама, прихода по категоријама, утицаја монопола на део тржишта са израженом конкуренцијом и Херфиндал-Хиршман индекс	112
4.2.1 Пројекција обима поштанских пошиљака по категоријама и одговарајућих прихода – СЦЕНАРИО I: РЕЗЕРВИСАНИ СЕРВИС ИЗНОСИ 100 ГРАМА И ТРОСТРУКИ ИЗНОС ОСНОВНЕ ПОШТАРИНЕ (У ОКВИРУ РЕЗЕРВИСАНОГ СЕРВИСА СУ И УПУТНИЦЕ И СУДСКА ПИСМА)	112
4.2.2 СЦЕНАРИО II: ПРОЈЕКЦИЈА РАЗВОЈА ТРЖИШТА - РЕЗЕРВИСАНИ СЕРВИС ИЗНОСИ 50 ГРАМА И 2.5 ИЗНОС ОСНОВНЕ ПОШТАРИНЕ (У ОКВИРУ РЕЗЕРВИСАНОГ СЕРВИСА СУ УПУТНИЦЕ И СУДСКА ПИСМА).	129
4.2.3 СЦЕНАРИО III: ПРОЈЕКЦИЈА РАЗВОЈА ТРЖИШТА - РЕЗЕРВИСАНИ СЕРВИС НЕ ПОСТОЈИ.....	131
4.2.4 Утицај монопола на део тржишта са израженом конкуренцијом и Херфиндал-Хиршман индекс.....	142
4.3. Пројекција развоја тржишта у погледу приступних тачака, приступа мрежи јавног поштанског оператора и реинжењеринга мреже јавног поштанског оператора	145
4.3.1 Број приступних тачака мреже	145
4.3.2 Приступ мрежи јавног поштанског оператора	152
4.3.3 Реинжењеринг мреже јавног поштанског оператора.....	163

4.4. Пројекција развоја тржишта у погледу задовољства корисника и квалитета сервиса	167
4.4.1 Квалитет универзалне поштанске услуге са аспекта задовољства корисника	167
4.4.2 Цене поштанских услуга и задовољство корисника ценама.....	174
4.4.3 Препоруке за побољшање квалитета.....	176
V МОДЕЛИ ЗА ФИНАНСИРАЊЕ УНИВЕРЗАЛНЕ ПОШТАНСКЕ УСЛУГЕ	179
5.1. Потенцијални модели за финансирање универзалне поштанске услуге.....	179
5.2. Избор модела финансирања универзалног сервиса	182
VI ПРЕПОРУКЕ У ЦИЉУ ПОДРШКЕ ОПТИМАЛНОЈ РЕГУЛАЦИЈИ КАО ПРЕДУСЛОВУ ЗА РАЗВОЈ ТРЖИШТА ПОШТАНСКИХ УСЛУГА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	188
ПРИЛОЗИ.....	191

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

БДП – Бруто домаћи производ

ЕК – Европска комисија

ЕУ – Европска унија

ЈП – Јавно предузеће

ЈПО – Јавни поштански оператор

ЈПМ – Јединица поштанске мреже

КЕП – Курирски, експрес и пакетски

МАОП – Мерцери, аквизиције, стратегијске алијансе и партнерства

МПС – Међународни поштански саобраћај

МТТТ – Министарство трговине, туризма и телекомуникација

НРТ – Национално регулаторно тело

ПДВ – Порез на додату вредност

РАТЕЛ – Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге

РПУ – Резервисана поштанска услуга

УН – Уједињене нације

УПС – Унутрашњи поштански саобраћај

УПУ – Универзална поштанска услуга

УФЕУ – Уговор о функционисању Европске уније

ННИ – Herfindahl-Hirschman индекс

СПИСАК СЛИКА

Слика 3.1. Број писмоносних пошљака – Аустрија	29
Слика 3.2. Број пакета – Аустрија	30
Слика 3.3. Број писмоносних пошљака – Бугарска	30
Слика 3.4. Број пакета – Бугарска	31
Слика 3.5. Број писмоносних пошљака – Хрватска	31
Слика 3.6. Број пакета – Хрватска	32
Слика 3.7. Број писмоносних пошљака – Словенија	33
Слика 3.8. Број пакета – Словенија	33
Слика 3.9. Број писмоносних пошљака – Црна Гора	34
Слика 3.10. Број пакета – Црна Гора	34
Слика 3.11. Број писмоносних пошљака – Швајцарска	35
Слика 3.12. Број пакета – Швајцарска	35
Слика 3.13. Број писмоносних пошљака – Литванија	36
Слика 3.14. Број пакета – Литванија	36
Слика 3.15. Број писмоносних пошљака – Словачка	37
Слика 3.16. Број пакета – Словачка	37
Слика 3.17. Број писмоносних пошљака – Мађарска	38
Слика 3.18. Број пакета – Мађарска	38
Слика 3.19. Број писмоносних пошљака – Чешка	39
Слика 3.20. Број пакета – Чешка	39
Слика 3.21. Број писмоносних пошљака – Украјина	40
Слика 3.22. Број пакета – Украјина	40
Слика 3.23. Број писмоносних пошљака – Данска	41
Слика 3.24. Број пакета – Данска	41
Слика 3.25. Број писмоносних пошљака – Естонија	42
Слика 3.26. Број пакета – Естонија	42
Слика 3.27. Број писмоносних пошљака – Финска	43
Слика 3.28. Број пакета – Финска	43
Слика 3.29. Број писмоносних пошљака – Француска	44
Слика 3.30. Број пакета – Француска	44
Слика 3.31. Број писмоносних пошљака – Немачка	45
Слика 3.32. Број пакета – Немачка	45
Слика 3.33. Број писмоносних пошљака – Велика Британија	46
Слика 3.34. Број пакета – Велика Британија	46
Слика 3.35. Број писмоносних пошљака – Грчка	47
Слика 3.36. Број пакета – Грчка	47
Слика 3.37. Број писмоносних пошљака – Грчка	48
Слика 3.38. Број писмоносних пошљака – Италија	49
Слика 3.39. Број пакета – Италија	49
Слика 3.40. Број писмоносних пошљака – Летонија	50
Слика 3.41. Број пакета – Летонија	50
Слика 3.42. Број писмоносних пошљака – Луксембург	51
Слика 3.43. Број пакета – Луксембург	51
Слика 3.44. Број писмоносних пошљака – Малта	52

Слика 3.45. Број пакета – Малта.....	52
Слика 3.46. Број писмоносних пошиљака – Холандија	53
Слика 3.47. Број пакета – Холандија	53
Слика 3.48. Број писмоносних пошиљака – Пољска	54
Слика 3.49. Број пакета – Пољска	54
Слика 3.50. Број писмоносних пошиљака – Португалија.....	55
Слика 3.51. Број пакета – Португалија.....	55
Слика 3.52. Број писмоносних пошиљака – Румунија	56
Слика 3.53. Број пакета – Румунија	56
Слика 3.54. Број писмоносних пошиљака – Шпанија	57
Слика 3.55. Број писмоносних пошиљака – Шведска	57
Слика 3.56. Број писмоносних пошиљака – Србија.....	58
Слика 3.57. Број пакета – Србија.....	59
Слика 3.58. Бруто домаћи производ изабраних европских земаља (2016) – 1. део	60
Слика 3.59. Бруто домаћи производ изабраних европских земаља (2016) – 2. део	60
Слика 3.60. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	62
Слика 3.61. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	63
Слика 3.62. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	63
Слика 3.63. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	64
Слика 3.64. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	64
Слика 3.65. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	65
Слика 3.66. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	65
Слика 3.67. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	66
Слика 3.68. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	66
Слика 3.69. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	67
Слика 3.70. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	67
Слика 3.71. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	68
Слика 3.72. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	68
Слика 3.73. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	69
Слика 3.74. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	69
Слика 3.75. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	70
Слика 3.76. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	70
Слика 3.77. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	71
Слика 3.78. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	71
Слика 3.79. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	72
Слика 3.80. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	72
Слика 3.81. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	73
Слика 3.82. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	73
Слика 3.83. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	74
Слика 3.84. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	74
Слика 3.85. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	75
Слика 3.86. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	75
Слика 3.87. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	76
Слика 3.88. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке	76
Слика 3.89. Рангирање земаља по Индексу компатибилности.....	85
Слика 4.1. Обим поштанских услуга у Републици Србији од 2010. до 2017. г. (у милионима јединица).....	106
Слика 4.2. Пројекција укупног обима поштанских услуга до 2020. г. (милиони јединица)	107

Слика 4.3. Приход од поштанских услуга у Републици Србији од 2010. до 2017. г. (у милионима динара).....	108
Слика 4.4. Пројекција прихода од поштанских услуга до 2020. г. (милиони динара)....	108
Слика 4.5. Број оператора у Србији по годинама.....	109
Слика 4.6. Очекиван раст броја оператора у Републици Србији.....	110
Слика 4.7. Запосленост код јавних и осталих поштанских оператора у Европи (2008-2016. године)	111
Слика 4.8. Број запослених код јавног поштанског оператора у европским земљама (извор: Eurostat).....	111
Слика 4.9. Број запослених у поштанској делатности у Републици Србији.....	112
Слика 4.10. Однос обима пренетих пошљака ЈПО и приватних оператора.....	113
Слика 4.11. Пројекција обима поштанских пошљака ЈПО.....	114
Слика 4.12. Пројекција обима поштанских пошљака приватних оператора	114
Слика 4.13. Однос прихода ЈПО и приватних оператора.....	115
Слика 4.14. Пројекција прихода ЈПО	115
Слика 4.15. Пројекција прихода приватних оператора	116
Слика 4.16. Комерцијалне услуге на поштанском тржишту Републике Србије	117
Слика 4.17. Пројекција обима комерцијалних услуга до 2020. г. (милиони јединица) ...	117
Слика 4.18. Пројекција обима услуга приватних оператора до 2020. г. (милиони јединица)	117
Слика 4.19. Приход од комерцијалних услуга на поштанском тржишту Републике Србије	118
Слика 4.20. Пројекција прихода од комерцијалних услуга до 2020. г. (милиони динара)	119
Слика 4.21. Пројекција прихода приватних оператора до 2020. г. (милиони динара) .	119
Слика 4.22. Однос обима пошљака у оквиру УПУ, резервисаног сервиса до 100 грама и потенцијално резервисаног сервиса до 50 грама.	122
Слика 4.23. Пројекција обима универзалне поштанске услуге до 2020. г. (милиони јединица).....	123
Слика 4.24. Пројекција обима пошљака до 100 грама до 2020. г. (милиони јединица)	123
Слика 4.25. Пројекција обима пошљака до 50 грама до 2020. г. (милиони јединица) .	123
Слика 4.26. Однос прихода од УПУ, резервисаног сервиса до 100 грама и потенцијално резервисаног сервиса до 50 грама.....	124
Слика 4.27. Пројекција прихода универзалне поштанске услуге до 2020. г. (милиони динара).....	125
Слика 4.28. Пројекција прихода за пошљке до 100 грама до 2020. г. (милиони динара)	126
Слика 4.29. Пројекција прихода за пошљке до 50 грама услуге до 2020. г. (милиони динара).....	126
Слика 4.30. Процентуално учешће појединих врста пошљака у укупном обиму универзалне поштанске услуге са пројекцијом стања до 2020. године.....	127
Слика 4.31. Процентуално учешће појединих врста пошљака у укупном приходу универзалне поштанске услуге са пројекцијом стања до 2020. године.....	127
Слика 4.32. Однос учешћа путника у обиму и приходу УПУ.....	129
Слика 4.33. Однос пошљака у оквиру УПУ, категорије до 100 и 50 грама, у смилу обима и прихода, просечне вредности за период од 2010. до 2017. године.....	130
Слика 4.34. Однос промена обима писмоносних пошљака након либерализације тржишта у одабраним државама	131

Слика 4.35. Однос промена обима писмоносних поштиљака након либерализације тржишта у одабраним државама	135
Слика 4.36. Однос нето трошка УПУ и укупних прихода и расхода ЈПО у Хрватској у 2016. години	139
Слика 4.37. Процењени нето трошак УПУ у Републици Србији у 2016. години	140
Слика 4.38. Однос обима поштиљака у оквиру УПУ у зависности да ли су по уговору или не	142
Слика 4.39. Однос прихода у оквиру УПУ у зависности да ли су остварени по уговору или не	143
Слика 4.40. Херфиндал - Хиришман индекс одабраних европских земаља према обиму поштиљака	145
Слика 4.41. Херфиндал - Хиришман индекс одабраних европских земаља према приходу	145
Слика 4.42. Број и врста приступних тачака у мрежи јавног поштанског оператора	150
Слика 4.43. Тачке приступа поштанској мрежи	156
Слика 4.44. Цена писма прве стопе масе у унутрашњем саобраћају (Европа)	176
Слика 4.45. Концепт доставе у систему поштанске услуге Д+1, Д+3	177
Слика 4.46. Прогнозирани укупан приход ЈПО у Србији за различите сценарије (2015-2025)	178
Слика 5.1. Процес избора модела финансирања	183

СПИСАК ТАБЕЛА

Табела 1.1. Тржиште поштанских услуга у 2016. години	8
Табела 1.2. Учешће поштанских оператора на тржишту у 2016. години	8
Табела 1.3. Процентуално учешће УПУ и комерцијалних услуга ЈПО.....	9
Табела 1.4. Структура услуга приватних оператора у 2016. години	9
Табела 1.5. Запослени у поштанској делатности	9
Табела 1.6. Обим УПУ и комерцијалних поштанских услуга.....	10
Табела 1.7. Обим поштанских услуга ЈПО и приватних оператора	10
Табела 1.8. Обим услуга приватних оператора	10
Табела 1.9. Приход од универзалне и комерцијалних поштанских услуга	11
Табела 1.10. Приход услуга ЈПО и приватних оператора	11
Табела 1.11. Приход од поштанских услуга приватних поштанских оператора	11
Табела 2.1. Преглед поштанских директива	15
Табела 2.2. Преглед усаглашености националног законодавства са директивама ЕУ ..	21
Табела 3.1. Број писмоносних пошиљака по становнику	61
Табела 3.2. Коефицијенти корелације Аустрија – Србија	62
Табела 3.3. Коефицијенти корелације Бугарска – Србија.....	62
Табела 3.4. Коефицијенти корелације Хрватска-Србија	63
Табела 3.5. Коефицијенти корелације Чешка-Србија	63
Табела 3.6. Коефицијенти корелације Данска-Србија	64
Табела 3.7. Коефицијенти корелације Естонија-Србија	64
Табела 3.8. Коефицијенти корелације Финска-Србија	65
Табела 3.9. Коефицијенти корелације Француска-Србија	65
Табела 3.10. Коефицијенти корелације Немачка-Србија.....	66
Табела 3.11. Коефицијенти корелације Велика Британија-Србија.....	66
Табела 3.12. Коефицијенти корелације Грчка-Србија.....	67
Табела 3.13. Коефицијенти корелације Мађарска-Србија.....	67
Табела 3.14. Коефицијенти корелације Ирска-Србија	68
Табела 3.15. Коефицијенти корелације Италија-Србија	68
Табела 3.16. Коефицијенти корелације Летонија-Србија	69
Табела 3.17. Коефицијенти корелације Литванија-Србија	69
Табела 3.18. Коефицијенти корелације Луксембург-Србија	70
Табела 3.19. Коефицијенти корелације Малта-Србија.....	70
Табела 3.20. Коефицијенти корелације Црна Гора-Србија.....	71
Табела 3.21. Коефицијенти корелације Холандија-Србија	71
Табела 3.22. Коефицијенти корелације Пољска-Србија:	72
Табела 3.23. Коефицијенти корелације Португалија-Србија	72
Табела 3.24. Коефицијенти корелације Румунија-Србија	73
Табела 3.25. Коефицијенти корелације Словачка-Србија.....	73
Табела 3.26. Коефицијенти корелације Словенија-Србија.....	74
Табела 3.27. Коефицијенти корелације Шпанија-Србија	74
Табела 3.28. Коефицијенти корелације Шведска-Србија	75
Табела 3.29. Коефицијенти корелације Швајцарска-Србија	75
Табела 3.30. Коефицијенти корелације Украјина-Србија	76

Табела 3.31. Вредности коефицијената корелације за писмоносне пошиљке (рангирано)	77
Табела 3.32. Вредности коефицијената корелације за пакете (рангирано)	78
Табела 3.33. Вредности односа БДП-а изабране земље и Србије (рангирано)	79
Табела 3.34. Вредности коефицијента корелације временских серија које описују бруто домаћи производ односне земље и Србије (рангирано)	80
Табела 3.35. Однос броја писмоносних пошиљака по становнику изабране земље и Србије (рангирано)	81
Табела 3.36. Нормализована поштарина за писмо прве стопе масе (рангирано)	82
Табела 3.37. Груписани излазни параметри	83
Табела 3.38. Индекс компатибилности земаља (рангирано)	84
Табела 3.39. Узорак	90
Табела 3.40. Дефинисање улазних и излазних варијабли	91
Табела 3.41. Подаци који се односе на улазне варијабле	92
Табела 3.42. Подаци који се односе на излазне варијабле	93
Табела 3.43. Просечна дескриптивна статистика за улазне варијабле	94
Табела 3.44. Просечна дескриптивна статистика за излазне варијабле	94
Табела 3.45. Скорови ефикасности и индекси промене продуктивности	95
Табела 3.46. Кодирање података	99
Табела 3.47. Детерминанте промене продуктивности	100
Табела 4.1. Обим поштанских услуга од 2010. до 2017. г. (у милионима јединица)	106
Табела 4.2. Приход од поштанских услуга од 2010. до 2017. г. (у милионима динара)	107
Табела 4.3. Обим поштанских услуга ЈПО и приватних оператора од 2010. до 2016. г. (у хиљадама јединица)	113
Табела 4.4. Приход поштанских услуга ЈПО и приватних оператора од 2010. до 2016. г. (у милионима динара)	114
Табела 4.5. Обим комерцијалних поштанских услуга од 2010. до 2017. г. (у милионима јединица)	116
Табела 4.6. Приход од комерцијалних услуга од 2010. до 2017. г. (у милионима динара)	118
Табела 4.7. Обим поштанских услуга од 2010. до 2017. г. (у милионима јединица)	122
Табела 4.8. Приход од поштанских услуга од 2010. до 2017. г. (у милионима динара)	124
Табела 4.9. Учешће по вртама пошиљака	128
Табела 4.10. Однос учешћа путника у обиму и приходу УПУ	128
Табела 4.11. Промена обима писмоносних пошиљака након либерализације тржишта	132
Табела 4.12. Промена обима писмоносних пошиљака након либерализације тржишта имајући у виду индекс компатибилности посматраних земаља са Србијом	133
Табела 4.13. Промена обима пакетских пошиљака након либерализације тржишта	134
Табела 4.14. Промена обима пакетских пошиљака након либерализације тржишта имајући у виду индекс компатибилности посматраних земаља са Србијом	135
Табела 4.15. Промена обима писмоносних пошиљака након либерализације тржишта у релативном износу према обиму писмоносних пошиљака осталих посматраних земаља	136
Табела 4.16. Промена обима пакетских пошиљака након либерализације тржишта у релативном износу према обиму пакетских пошиљака осталих посматраних земаља	137
Табела 4.17. Вредности ННІ за одабране европске земље	144
Табела 4.18. Број насеља са преко 20.000 становника у Републици Србији	147

Табела 4.19. Вредности Пеарсоновог коефицијента корелације	148
Табела 4.20. Пеарсонов коефицијент корелације	149
Табела 4.21. Број приступних тачака јавне поштанске мреже са пројекцијом броја до 2020. године.....	150
Табела 4.22. Број насеља према задатим критеријумима.....	151
Табела 4.23. Распоред пошта према предложеном моделу	151
Табела 4.24. Приступ елементима поштанске инфраструктуре.....	162
Табела 4.25. Територијална распрострањеност јединица поштанске мреже.....	165
Табела 4.26. Прописани стандарди квалитета за пренос писмоносних пошиљака у Србији	168
Табела 4.27. Приказ оствареног квалитета за стандард „J+3“ и „J+5“ у полазу и долазу за 2014. годину.....	169
Табела 4.28. Приказ оствареног квалитета за стандард „J+3“ и „J+5“ за 2015. годину	169
Табела 4.29. Приказ оствареног квалитета за стандард „J+3“ и „J+5“ у полазу и долазу за 2016. годину.....	169
Табела 4.30. Изгубљене, оробљене или оштећене пошиљке у УПС (2014., 2015. и 2016. година).....	170
Табела 4.31. Рекламације за универзалну поштанску услугу, УПС, 2014.	171
Табела 4.32. Рекламације за универзалну поштанску услугу, УПС, 2015.	171
Табела 4.33. Рекламације за универзалну поштанску услугу, УПС, 2016.	172
Табела 4.34. Рекламације за универзалну поштанску услугу, МПС, 2014.	172
Табела 4.35. Рекламације за универзалну поштанску услугу, МПС, 2015.	173
Табела 4.36. Рекламације за универзалну поштанску услугу, МПС, 2016.	173
Табела 4.37. Просечна оцена задовољства корисника (физ. лица) у 2015.	174
Табела 4.38. Просечна оцена задовољства корисника (физ. лица) у 2016.	174
Табела 4.39. Цена писма прве стопе масе у унутрашњем саобраћају (извор: Eurostat)	175
Табела 4.40. Постигнути ниво квалитета ЈПО у смислу брзине преноса пошиљака ..	176
Табела 5.1. Фази перформансе модела финансирања	186
Табела 5.2. Укупне мере перформанси модела финансирања	186
Табела 5.3. Рангирање модела финансирања	186

САЖЕТАК СТУДИЈЕ

Поштанска услуга је повељом Уједињених нација (УН) загарантована сваком грађанину земљине кугле као неприкосновено право, те у складу са тим, свака држава има обавезу да и на руралним, неприступачним и слабо насељеним подручјима обезбеди пружање универзалне поштанске услуге (УПУ). Питање опсега, квалитета и одрживости универзалне поштанске услуге, је постало кључно питање и обавеза која је наметнута даваоцу УПУ. Универзална поштанска услуга кошта и потребно је дефинисати систем њеног финансирања. Стога, домен резервисаних услуга (на делимично либерализованом тржишту) или исказани нето трошак (на потпуно либерализованом тржишту) или пак, неки други начини финансирања УПУ, као услуге од општег економског интереса су задаци који превазилазе националне оквире, а са којима се суочавају даваоци УПУ, регулатори, законодавци и учесници на тржишту поштанских услуга. У Републици Србији начин финансирања УПУ се остварује из опсега резервисаних услуга (које представљају ексклузивно право јавног поштанског оператора, у којем он има монопол и извор за финансирање УПУ).

С обзиром да је интерес крајњег корисника приоритет, а либерализација тржишта предуслов за приступање Србије Европској унији, намеће се питање како обезбедити одрживост УПУ, а истовремено осигурати свеукупни развој националног поштанског сектора.

Свакако да је постепена либерализација исправан пут ка потпуној либерализацији, уз истовремену припрему ЈПО (Поште) да обезбеди квалитетну универзалну поштанску услугу и спроведе поступак рачуноводственог раздвајања и алокацију прихода и трошкова по фазама услуга. На тај начин би се омогућила одрживост универзалне услуге и у условима либерализованог тржишта, које ће неминовно наступити. Рачуноводственим раздвајањем ЈПО ће исказати колика је „оптерећујућа“ цена универзалне поштанске услуге, тј. колики је нето трошак који је основ за финансирање УПУ у већини европских држава.

У првом поглављу Студије су приказани основни принципи пружања универзалне поштанске услуге у Републици Србији. Критеријуме које је потребно задовољити у смислу броја и распореда приступних тачака које су на услузи корисницима у овом тренутку испуњава једино ЈП „Пошта Србије“. Ово предузеће и пружа универзалну поштанску услугу у Републици Србији на основу лиценце издате од стране РАТЕЛ-а. Кад се сагледа стање на тржишту поштанских услуга, посматрајући обим поштанских пошиљака, у оквиру УПУ преноси се преко 90% пошиљака. Са друге стране, када се анализира приход, комерцијалне услуге, иако знатно мање заступљене у обиму, достижу скоро 50% прихода.

У другом поглављу разматра се релевантна национална и међународна регулатива која уређује област универзалне поштанске услуге и либерализације поштанског тржишта. У Републици Србији законодавни оквир за пружање УПУ, али и осталих поштанских услуга, одређен је Законом о поштанским услугама („Службени гласник РС“, бр. 18/05, 30/10 и 62/14). Доношење подзаконских аката, односно одговарајућих правилника, у надлежности је Министарства трговине, туризма и телекомуникација (МТТТ) и РАТЕЛ-

а. Тржиште поштанских услуга на нивоу ЕУ уређено је директивама 97/67/ЕК (Прва поштанска директива), 2002/39/ЕК, (Друга поштанска директива) и 2008/6/ЕК (Трећа поштанска директива). Када је реч о усаглашености Закона о поштанским услугама Републике Србије са директивама ЕУ може се закључити да је ова регулатива већим делом усаглашена. Главно одступање постоји у смислу постојања резервисаног сектора за пружаоца УПУ који је у ЕУ укинут.

У трећем поглављу приказани су релевантни параметри који утичу на развој тржишта поштанских услуга. Такође, извршено је поређење Републике Србије са другим земљама и уочени су трендови развоја у поштанском сектору. У овом поглављу приказани су обими, како писмоносних, тако и пакетских пошиљака, пре и након либерализације поштанског тржишта одабраних земаља из Европе. Затим су рачунати коефицијенти корелације обима пошиљака сваке од посматраних земаља са Србијом. Коначно, предложена је методологија која узимајући у обзир трендове у смислу обима писмоносних и пакетских пошиљака, однос БДП-а изабране земље и Србије, коефицијент корелације БДП-а односне земље и Србије, однос броја писмоносних пошиљака по становнику изабране земље и Србије, као и износ поштарине за писмо прве стопе масе, даје као резултат коефицијенте компатибилности земаља, тј. квантификацију сличности неког тржишта поштанских услуга са тржиштем у Србији. Анализиране земље су у складу са овом методологијом рангиране, а најсличнија земља Србији на основу анализираних параметара је Хрватска.

Поред поменутог, у трећем поглављу је извршена анализа трендова развоја тржишта поштанских услуга кроз мерење промене ефикасности и продуктивности 30 јавних поштанских оператора из Европе. Уочени су следећи трендови у посматраном временском периоду од 2003. до 2016. године: број запослених код јавних поштанских оператора се смањује и то за 9,47% у посматраном периоду; поштанска мрежа, посматрана у смислу броја пошта, је релативно стабилна, али се ипак бележи благи пад од 2,01%; број писмоносних пошиљака бележи пад од 24,17%; број пакетских пошиљака расте, у посматраном периоду за 39,39%; трошкови и приходи расту, по сличној стопи, али је пораст прихода ипак нешто виши, 30,66% према 29,94%. Када су испитани извори промене продуктивности, дошло се до закључка да либерализација поштанског тржишта позитивно утиче на продуктивност посматраних ЈПО.

У четвртном поглављу извршена је пројекција развоја тржишта поштанских услуга у Републици Србији у зависности од различитог степена резервисаног подручја. Дата је пројекција укупног обима и прихода на тржишту поштанских услуга у Србији, затим броја оператора и запошљавања. Приказан је тренд у односима обима и прихода јавног поштанског оператора и приватних оператора, као и у односима обима и прихода укупних комерцијалних поштанских услуга и услуга приватних оператора. Посебна пажња усмерена је на однос обима и прихода универзалне поштанске услуге и пошиљака до 100 и 50 грама. На основу одговарајућих прорачуна, дошло се до закључка да се не очекује значајно смањење обима и прихода од универзалне поштанске услуге у сценарију када се резервисано подручје смањи са 100 на 50 грама по маси и са троструког на 2,5 струки износ поштарине за писмо прве стопе масе. При анализи трећег сценарија – да резервисани сервис не постоји, разматрана су искуства других земаља која су спровела либерализацију тржишта. Када је реч о писмоносних пошиљкама, дошло се до закључка да либерализација тржишта утиче на пад обима свега 1,11% у трогодишњем периоду након либерализације. Са друге стране, иако пакетске пошиљке нису део

резервисаног сервиса, приметан је значајан пад у њиховом обиму након либерализације. Смањење у обиму као последица либерализације износи 16,20%. Могуће објашњење за ову појаву јесте да либерализовано тржиште само по себи привлачи нове инвеститоре, а који су у већој мери заинтересовани за пакетске пошиљке у односнu на писмоносне због очекиваних виших прихода.

У четвртм поглављу процењен је и евентуални нето трошак у Републици Србији у 2016. години. На основу аналогије са Републиком Хрватском, која се претходно показала као најсличнија Србији, дошло се до податка да би за неправедно оптерећење у околностима потпуно либерализованог поштанског тржишта у Србији, пружаоцу универзалне поштанске услуге требало надокнадити нето трошак у износу од 1.178.125.603,00 динара.

У петом поглављу описани су могући модели за финансирање универзалне поштанске услуге. Такође, предложена је методологија за избор модела финансирања универзалног сервиса применом фази логике, АХП и ТОПСИС методе. У илустрованом примеру, предложена методологија је као најбоље решење дала модел „плати или играј“.

У шестом поглављу дате су препоруке у циљу подршке оптималној регулацији као предуслову за развој тржишта поштанских услуга у Републици Србији. Главни изазови у функционисању тржишта поштанских услуга су очување универзалне поштанске услуге, постојање фер конкуренције и брига о корисницима, односно свим заинтересованим странама.

I

ПОСЛОВНО – ОРГАНИЗАЦИОНИ И ТРЖИШНИ ПОРТФОЛИО ПРУЖАЊА УНИВЕРЗАЛНЕ ПОШТАНСКЕ УСЛУГЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1.1. Универзална поштанска услуга у Републици Србији

Универзална поштанска услуга (УПУ) у Републици Србији дефинисана је Законом о поштанским услугама („Службени гласник РС“, бр. 18/05, 30/10 и 62/14) и то члановима 12 – 18. На основу Закона универзална поштанска услуга је услуга од општег интереса и представља пријем, пренос и уручење: писмоносних пошиљака (укључујући ту и регистроване пошиљке) масе до 2 кг, писмоносних пошиљака у електронској форми, пакета масе до 10 кг, као и уручење пакета масе до 20 кг у међународном саобраћају, секограма до 7 кг, као и пренос, пријем и исплату класичних и електронских упутница. Такође, Законом је дефинисано да се универзална поштанска услуга обавља у континуитету на читавој територији Републике Србије и према прописаном квалитету, по приступачним ценама и без дискриминације, односно под једнаким условима за све кориснике.

Универзална поштанска услуга је услуга од општег интереса и као такву њу тренутно обавља Јавни поштански оператор (ЈПО), односно Јавно предузеће “Пошта Србије“. ЈПО поштанске услуге из домена универзалне услуге обавља сваки радни дан, не мање од пет дана у недељи и при томе је у обавези да поседује одговарајућу мрежу и обезбеди свим корисницима приступ на разумној удаљености од места становања, укључујући ту и мрежу поштанских сандучића на јавним местима и својим просторијама.

Питање опсега и одрживости универзалне поштанске услуге, оптерећујућа обавеза која је наметнута даваоцу универзалне поштанске услуге, исказани нето трошак или други начини финансирања универзалне поштанске услуге, као услуге од општег економског интереса су неки од проблема који превазилазе националне оквире, а са којима се суочавају даваоци универзалне поштанске услуге, регулатори, законодавци и учесници на тржишту поштанских услуга.

У Републици Србији финансирање универзалне поштанске услуге се остварује из опсега резервисаних услуга које представљају ексклузивно право јавног поштанског оператора, у којем он има монопол и извор за финансирање универзалне поштанске услуге. Законом о поштанским услугама (Члан 19. и 20.) у оквиру универзалне поштанске услуге дефинисане су и резервисане поштанске услуге које искључиво обавља ЈПО. Лимите за резервисане поштанске услуге утврђује Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге (РАТЕЛ) и они тренутно износе по маси 100 грама, а

по цени троструки износ поштарине за писмо прве стопе тежине и најбржег степена преноса.

Нацртом новог Закона о поштанским услугама, чије је усвајање планирано за 2018. годину, предвиђене су одређене измене везане за регулисање универзалне поштанске услуге, пре свега писмоносне пошиљке у електронској форми и упутнице у електронској форми више се не помињу као део универзалне услуге. Такође, Законом се дефинише да се секограми - пошиљке за слепа лица преносе без наплате поштарине. Дат је нагласак на доступност услуге за инвалиде и особе са посебним потребама. Прецизније се дефинише обавеза пријема и доставе пошиљка на обавезних пет дана у току радне седмице, чиме се укида шире доставно подручје, тј. достава два пута недељно. Дефинисана је претпоставка да се у слабо насељеним, планинским и тешко доступним подручјима, може одредити да се пријем и достава организују једном седмично (такозвана изузећа). Из свега наведеног, јасно је да је универзална поштанска услуга намет јавном поштанском оператору, између осталог, јер одржавање поштанске мреже за такву услугу кошта више него да такве обавезе нема. Из тог разлога ЈПО је дато ексклузивно право пружања резервисаних услуга, из чијег домена се финансира обавеза пружања универзалне услуге. Дакле, резервисане услуге пружа искључиво ЈПО.

У домену универзалне поштанске услуге у наредном периоду све више ће се инсистирати на опсегу универзалне поштанске услуге уз обавезу независног мерења квалитета.

У домену резервисаних услуга најважнија промена у нацрту новог Закона је смањење лимита по маси са 100 на 50 грама, а по цени са троструког на цену која је 2,5 већа од писма прве стопе тежине и најбржег степена преноса. Дакле, нови закон са собом доноси постепену либерализацију. Следећи корак либерализације је потпуна либерализација која се очекује у моментима уласка Републике Србије у Европску унију (ЕУ).

1.2. Пословно - организациони портфолио пружања универзалне поштанске услуге у Републици Србији

Тренутно универзалну поштанску услугу у Републици Србији, од укупно 61 поштанског оператора, пружа једино јавни поштански оператор ЈП “Пошта Србије”. За пружање услуга из домена универзалне поштанске услуге јавни поштански оператор своју поштанску мрежу користи у циљу:

- пријема и прикупљања поштанских пошиљака, обухваћених универзалном поштанском услугом из приступних тачака са целе територије Републике Србије;
- усмеравања и руковања прикупљеним поштанским пошиљкама од приступних тачака до прерадних центара и до доставних пошта;
- доставе тих пошиљака на означене адресе.

Под приступним тачкама подразумевају се пријемна места пошиљака, укључујући и поштанске сандучиће намењене становништву, где поштанске пошиљке могу бити предате од стране корисника поштанских услуга.

У складу са Законом о поштанским услугама давалац универзалне поштанске услуге је дужан да обезбеди довољан број пошта (сталних или сезонских) како би се корисницима

обезбедиле све услуге из домена универзалне поштанске услуге и да изврши њихову поделу на територији Републике Србије, према следећим критеријумима:

- у насељеним местима у којима има више од 1.300 домаћинстава, у случају да је растојање од (административне) границе насеља до најближе поште веће од 2 км, обавезно се мора организовати рад поште;
- у насељеним местима између 3.000 и 12.000 домаћинстава организује се рад поште на сваких 3.000 домаћинстава, с тим да је растојање од планиране локације нове поште до најближе поште веће од 2 км;
- у насељеним местима између 12.000 и 36.000 домаћинстава организује се рад поште на сваких 4.000 домаћинстава, с тим да је растојање од планиране локације нове поште до најближе поште веће од 1,5 км;
- у насељеним местима између 36.000 и 100.000 домаћинстава организује се рад поште на сваких 6.000 домаћинстава, с тим да је растојање од планиране локације нове поште до најближе поште веће од 1,25 км;
- у насељеним местима преко 100.000 домаћинстава организује се рад поште на сваких 7.500 домаћинстава, с тим да је растојање од планиране локације нове поште до најближе поште веће од 1 км.

Радно време јединица поштанске мреже је тако организовано да је корисницима омогућено да користе поштанске услуге у току дана, сваки радни дан, а не мање од 5 дана у недељи, осим у случајевима државних и верских празника, више силе и угрожености здравља и сигурности запослених. Такође, одређене јединице поштанске мреже раде суботом, недељом и у дане празника.

Тренутно у Републици Србији на око 4.800 становника постоји једна јединица поштанске мреже која пружа универзалну поштанску услугу, што је у одређеној мери на нивоу европског просека од око 4.100 становника на једну јединицу поштанске мреже.¹

Поштанску мрежу за пружање универзалне поштанске мреже чини и мрежа поштанских сандучића за пријем нерегистрованих писмоносних пошиљака. Мрежу поштанских сандучића у Републици Србији ЈП “Пошта Србије“ успоставило је на основу критеријума дефинисаних у Закону о поштанских услугама и то:

- у насељеним местима на руралном подручју са више од 1000 становника минимално се поставља један поштански сандучић;
- у насељеним местима испод 1000 становника може се поставити један поштански сандучић, под условом да се просечно дневно убади више од 5 (пет) нерегистрованих писмоносних пошиљака;
- у насељеним местима до 200.000 становника минимално се поставља по један поштански сандучић, на сваких 5.000 становника;
- у насељеним местима са више од 200.000 становника минимално се поставља по један поштански сандучић, на сваких 10.000 становника.

Сви постављени поштански сандучићи празне се најмање једном сваког радног дана, а одређени број се празни и у дане викенда и државних празника.

¹ Извор: Стратегија развоја поштанских услуга у Републици Србији за период 2017-2020. године (Број становника по једној јединици поштанске мреже у Европи се креће од око 800 на Кипру, па до преко 8.000 у Белгији).

Постојећа мрежа поштанских сандучића са 3 сандучића на 10.000 становника у Републици Србији далеко је испод европског просека од 12 сандучића на 10.000 становника.²

У Републици Србији ЈПО је у обавези да обезбеди приступ својој поштанској мрежи другим операторима у складу са дефинисаним правилима, ради обезбеђивања континуираног, квалитетног и одрживог пружања универзалне поштанске услуге. Начин приступа дефинисан је Правилником о начину и условима приступа поштанској мрежи јавног поштанског оператора, који је донео РАТЕЛ („Службени гласник РС“, број 146/11). На основу овог правилника омогућен је приступ мрежи ЈПО:

- 1) поштанском оператору - даваоцу универзалне поштанске услуге,
- 2) консолидатору (правном лицу или предузетнику који прикупља пошиљке од различитих корисника, обједињује их и предаје ЈПО за наредне фазе преноса) и
- 3) кориснику поштанских услуга који предаје искључиво своје пошиљке.

Приступ поштанској мрежи ЈПО подразумева да корисник приступа обавља пријем поштанских пошиљака од корисника поштанских услуга, а затим их предаје у уговорену тачку приступа поштанској мрежи ЈПО ради даљег усмеравања, преноса и уручења на адресе прималаца, или да на исти начин поступи с властитим пошиљкама. Корисник приступа обавља усмеравање пошиљака на начин како то захтева ЈПО. У оквиру приступа ЈПО обезбеђује приступ другим операторима да користе:

- 1) одређене јединице поштанске мреже;
- 2) логистичке, техничко -технолошке, информатичке, кадровске и друге ресурсе ЈПО;
- 3) поштански адресни систем.

ЈП “Пошта Србије“ као јавни поштански оператор, на основу Правилник о посебним условима за приступ поштанској мрежи Јавног предузећа “Пошта Србије”, Београд (Службени ПТТ гласним бр. 1037) дефинисао је:

- Врсте поштанских пошиљака са којима се може приступити поштанској мрежи;
- Количине поштанских пошиљака са којима се може приступити поштанској мрежи (минималне у унутрашњем и међународном, саобраћају и максималне у међународном);
- Приступ поштанском адресном систему;
- Тачке приступа;
- Процедуре у вези са подношењем захтева;
- Услове предаје и отпремања пошиљака;
- Цену, обрачун и наплату услуге приступа поштанској мрежи;
- Као и друге поступке и процедуре везане за приступ поштанској мрежи.

Тачке приступа, дефинисане Правилником о посебним условима за приступ поштанској мрежи, у којима је тренутно омогућен приступ другим операторима у Републици Србији мрежи ЈПО су:

- Регионални поштанско логистички центар „Београд“;
- Регионални поштанско логистички центар „Нови Сад“;
- Регионални поштанско логистички центар „Ниш“.

² Извор: Стратегија развоја поштанских услуга у Републици Србији за период 2017-2020. године (У Европи најразвијенију мрежу поштанских сандучића има Норвешка са 29 сандучића на 10.000 становника).

1.3. Тржишни портфолио пружања универзалне поштанске услуге у Републици Србији

На тржишту поштанских услуга у Републици Србији у 2016. години дозволе за обављање поштанских услуга поседовало је 54 оператора, што је за 18 оператора више него у 2015. години. Комерцијалне услуге обављали су сви поштански оператори, док је универзалну поштанску услугу обавља само јавни поштански оператор (ЈП „Пошта Србије“). У Републици Србији у 2016. години реализовано је око 311 милиона поштанских услуга и остварен је приход од скоро 17 милијарди динара, односно око 136 милиона евра.

Табела 1.1. Тржиште поштанских услуга у 2016. години

ВРСТА УСЛУГЕ	ОБИМ у хиљ.	ПРИХОД у хиљ. дин.	ОБИМ %	ПРИХОД %
Универзална поштанска услуга	283.488	8.196.910	91,2	48,7
Комерцијалне услуге	27.186	8.638.943	8,8	51,3
УКУПНО	310.674	16.835.853	100,0	100,0

У 2016. години обим УПУ износио је око 283,5 милиона пошиљака, док је обим комерцијалних услуга износио скоро 27,2 милиона, односно 8,8% од укупног обима услуга. Универзална поштанска услуга је по први пут, у 2016. години, остварила мањи приход од комерцијалних услуга, иако је са преко 91% најдоминантија у укупном обиму обављених поштанских услуга.

Јавни поштански оператор је у 2016. години обавио око 291,6 милиона услуга, и остварио приход од 10,4 милијарди динара. Приватни оператори на тржишту поштанских услуга, као пружаоци искључиво комерцијалних услуга учествују са 6,1% у обиму, док у приходу учествују са чак 38,4%.

Табела 1.2. Учешће поштанских оператора на тржишту у 2016. години

Оператори	ОБИМ у хиљ.	ПРИХОД у хиљ.	ОБИМ %	ПРИХОД %
ЈПО	291.607	10.363.564	93,9	61,6
Приватни оператори	19.067	6.472.289	6,1	38,4
УКУПНО	310.674	16.835.853	100,0	100,0

У структури поштанских услуга које обавља ЈПО најдоминантнија је универзална поштанска услуга. У претходних пет година учешће универзалне поштанске услуге у укупним поштанским услугама ЈПО смањило се у обиму за 1,2%, док се по питању прихода бележи пад од преко 4%. У истом периоду код ЈПО се бележи раст удела комерцијалних услуга.

Табела 1.3. Процентуално учешће УПУ и комерцијалних услуга ЈПО

Врста услуге	Обим	Прих	Обим	Прих	Обим	Прих	Обим	Прих	Обим	Прих
	2012.		2013.		2014.		2015.		2016.	
УПУ	98,41	83,13	98,19	81,22	98,09	81,38	97,74	80,29	97,22	79,09
Post Express	1,51	13,40	1,75	15,15	1,85	14,50	2,19	15,34	2,63	17,65
Остале комерц. услуге	0,08	3,46	0,06	3,63	0,06	4,12	0,07	4,37	0,15	3,26

У структури услуга приватних оператора доминирају унутрашње експрес услуге које обавља 19 оператора. Ове услуге чине 96% свих услуга приватних оператора и у приходу учествују са 76%. Међународне експрес услуге, које обавља 6 оператора, учествују 3% у обиму, и чине 23% прихода. Курирске услуге обавља 26 оператора, учествују са око 1% како у обиму тако и у приходу. Структура услуга приватних оператора у обиму и приходу дата је у табели 1.4.

Табела 1.4. Структура услуга приватних оператора у 2016. години

Услуге приватних оператора	Обим	Приход	Обим	Приход
	у хиљ.	у хиљ. дин.	%	%
Унутрашње експрес услуге	18.354	4.966.374	95,97	75,96
Међународне експрес услуге	526	1.447.016	2,88	23,05
Курирске услуге	188	58.899	1,14	0,99
УКУПНО	19.067	6.472.289	100,00	100,00

ЈПО запошљава скоро 83% укупно запослених у поштанској делатности, док у приватном сектору тај удео износи 17%. У 2016. години у односу на 2015. годину повећан је број запослених за 1,4%, при чему је код ЈПО број запослених смањен за 0,6%, односно 97 запослених, док је код приватних оператора евидентиран раст броја запослених за преко 12,5%.

Табела 1.5. Запослени у поштанској делатности

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
ЈПО	15.068	15.115	15.015	14.965	14.868
Остали поштански оператори	2.618	2.464	2.615	2.751	3.096
УКУПНО	17.686	17.579	17.630	17.716	17.964

Удео универзалне поштанске услуге у укупним услугама је и даље висок (скоро 91%). Смањењем обима услуга повећава се јединични трошак обављања услуге што угрожава одрживост постојећег концепта УПУ. У 2016. години у Републици Србији реализовано је око 311 милиона поштанских услуга, што је за 4 милиона мање (односно 1%) у односу

на 2015. годину. Тренд смањења укупног физичког обима пошиљака последица је благог пада УПУ, која у укупним услугама учествује са 91%, и сталног раста обима комерцијалних услуга (17% у 2016. години) које у укупним услугама учествују са 9%.

Табела 1.6. Обим УПУ и комерцијалних поштанских услуга

Врста услуге	ОБИМ у хиљ. јед.					Процентуални раст/пад обима			
	2012	2013	2014	2015	2016	13/12	14/13	15/14	16/15
УПУ	314.865	308.923	301.542	291.399	283.488	-2	-2	-3	-3
Ком. услуге	15.613	18.104	20.350	23.228	27.186	16	12	14	17
УКУПНО	330.478	327.026	321.892	314.627	310.674	-1	-2	-2	-1

Јавни поштански оператор је у 2016. години реализовао преко 291 милиона поштанских услуга што представља смањење од 2% у односу на 2015. годину. Остали (приватни) поштански оператори су реализовали преко 19 милиона услуга што је 16% више у односу на претходну годину.

Табела 1.7. Обим поштанских услуга ЈПО и приватних оператора

Оператори	ОБИМ у хиљадама јединица					Процентуални раст/пад обима			
	2012	2013	2014	2015	2016	13/12	14/13	15/14	16/15
ЈПО	320.079	314.605	307.422	298.132	291.607	-2	-2	-3	-2
Приватни оператори	10.399	12.421	14.470	16.495	19.067	19	16	14	16
УКУПНО	330.478	327.026	321.892	314.627	310.674	-1	-2	-2	-1

У односу на претходну годину приватни оператори у 2016. години бележе раст обима услуга за 16%, чиме је настављен тренд раста обима услуга приватних оператора у посматраном периоду. Највећи раст поново бележе експрес услуге у унутрашњем саобраћају (16%). Такође, забележен је раст услуга у међународном саобраћају од 11%. Иако је 6 нових оператора почело делатност курирских услуга у 2016. години, код курирских услуга забележен је пад од 1%.

Табела 1.8. Обим услуга приватних оператора

Услуге оператора	ОБИМ у хиљ.					Процентуални раст/пад обима			
	2012	2013	2014	2015	2016	13/12	14/13	15/14	16/15
Унутрашње експрес услуге	9.758	11.764	13.837	15.831	18.354	21	18	14	16
Међународне експрес услуге	404	417	440	475	526	3	6	8	11
Курирске услуге	237	241	193	189	188	2	-20	-2	-1
УКУПНО	10.399	12.421	14.470	16.495	19.067	19	16	14	16

На тржишту поштанских услуга, иако је забележен пад у обиму услуга (1%), остварени приход је већи за 4,7% у односу на претходну годину. У посматраном периоду, први пут се бележи пад прихода од универзалне поштанске услуге (0,8%), док приход од комерцијалних услуга континуирано расте, тако да у 2016. години стопа раста износи скоро 11%.

Табела 1.9. Приход од универзалне и комерцијалних поштанских услуга

Врста услуге	ПРИХОД у милионима динара					Процентуални раст /пад прихода			
	2012	2013	2014	2015	2016	13/12	14/13	15/14	16/15
УПУ	7.119	7.245	7.871	8.264	8.197	2	9	5	-0,8
Комерц. услуге	5.573	6.396	7.099	7.809	8.639	15	11	10	10,6
УКУПНО	12.692	13.641	14.970	16.073	16.836	7	10	7	4,7

У укупном приходу ЈПО учествује са више од 60%, док су приватни оператори остварили близу 40% прихода на тржишту Републике Србије. Тренд раста стопе учешћа приватних оператора у укупном приходу је и у 2016. години настављен и дошао је до 40% у 2016. години. Приход ЈПО је порастао за 1% у односу на 2015. годину и износи близу 10,4 милијарди динара.

Табела 1.10. Приход услуга ЈПО и приватних оператора

Оператори	Приход у милионима динара					Процентуални раст /пад прихода			
	2012	2013	2014	2015	2016	13/12	14/13	15/14	16/15
ЈПО	8.563	8.920	9.671	10.293	10.364	4	8	6	1
Приватни оператори	4.129	4.721	5.299	5.780	6.472	14	12	9	12
УКУПНО	12.692	13.641	14.970	16.073	16.836	7	10	7	5

Приватни оператори су забележили пораст прихода од 12%, са остварених скоро 6,5 милијарди динара (унутрашње експрес услуге 13%, међународне експрес услуге близу 9%, и курирске услуге скоро 3%).

Табела 1.11. Приход од поштанских услуга приватних поштанских оператора

Услуге приватних оператора	Приход у милионима динара					Процентуални раст/пад прихода			
	2012	2013	2014	2015	2016	13/12	14/13	15/14	16/15
Унутрашње експрес услуге	3.049	3.547	4.063	4.391	4.966	16	15	8	13
Међународне експрес услуге	1.015	1.107	1.179	1.332	1.447	9	6	13	8,6
Курирске услуге	65	67	57	57	59	3	-14	0	2,9
УКУПНО	4.129	4.721	5.299	5.780	6.472	14	12	9	12

Поштански сектор се убрзано мења. Традиционалне услуге се замењују електронским, што се највише одражава на физички обим писмоносних услуга, које бележе пад у многим земљама. Континуирано повећање обима пакета, као последица развоја е-трговине, указује да је неопходно редефинисање многих процедура у „поштанској индустрији“ како би се олакшао пренос робе купљене преко интернета.

II

РЕЛЕВАНТНА НАЦИОНАЛНА И МЕЂУНАРОДНА РЕГУЛАТИВА КОЈА УРЕЂУЈЕ ОБЛАСТ УНИВЕРЗАЛНЕ ПОШТАНСКЕ УСЛУГЕ И ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈЕ ПОШТАНСКОГ ТРЖИШТА

2.1. Регулација Европске уније која уређује област универзалне поштанске услуге и либерализације поштанског тржишта

Примена конкуренције представља успостављање тржишних механизма којима се стварају једнаки услови за све учеснике на тржишту. Основне правне одредбе ЕУ у области заштите конкуренције дефинисане су Уговором о функционисању Европске уније (УФЕУ)³ и то пре свега члановима од 101. до 106. Ови чланови УФЕУ су проширени и детаљније разрађени читавим сетом других правних инструмената ЕУ. Политика ЕУ везана за заштиту конкуренције базира је на:

- Антитрустној политици и борби против картела;
- Спречавању искоришћавања тржишне моћи доминантних компанија у било којем сектору или земљи ЕУ;
- Строгом надзору над предложеним спајањима;
- Надзору државних субвенција секторима и које могу нарушити конкурентност.

Поштовање правила о заштити конкуренције која су садржана у одредбама УФЕУ представља један од кључних предуслова за стварање јединственог тржишта ЕУ и самим тим је обавеза за све државе чланице. Ова правила (чланови 101. – 109. УФЕУ) односе се на све учеснике на тржишту, па и оне којима су државе чланице дале ексклузивна односно посебна права за обављање услуга од јавног интереса (енг. *Services of General Economic Interest – SGEI*). Међутим, чланом 106. ставом 2. дефинисано је да се правила о заштити конкуренције не примењују у случајевима када она угрожавају обављање услуга од јавног интереса. Такође, да би се свим грађанима ЕУ обезбедила доступност и приступ услугама од јавног интереса по приступачним ценама и са задовољавајућим нивоом квалитета, провајдерима тих услуга, без обзира да ли је реч о компанијама у државном или приватном власништву, може се пружити одговарајућа финансијска компензација за покривање евентуалних губитака који настају пружањем тих услуга.

Када је реч о конкуренцији у области поштанских услуга Европска комисија донела је Обавештење о примени правила о конкуренцији у поштанском сектору и о процени

³ УФЕУ- Уговор о функционисању Европске уније – погледати на <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2010:083:FULL&from=EN> (децембар 2017.)

одређених државних мера које се односе на поштанске услуге⁴ (98/C 39/02). У овом документу дате су смернице и тумачења одређених одредби УФЕУ на основу којих Европска комисија намерава примењивати правила о заштити конкуренције у области поштанских услуга и то пре свега кроз дефинисање основних начела и смерница у подручјима која се односе на:

- утврђивање тржишта и положај на поштанском тржишту,
- унакрсно субвенционисање,
- јавна предузећа и посебна или искључива права,
- слободу пружања услуга,
- мере које доносе државе чланице,
- поштанске оператори и државне субвенције,
- услуге од општег државног интереса.

Либерализација тржишта поштанских услуга у ЕУ започета је 1988. године представљањем Беле књиге о поштанским услугама. У њој се први пут помиње формирање унутрашњег поштанског тржишта у ЕУ. Следећи кључни документ за развој тржишта поштанских услуга у ЕУ је Зелена књига⁵ донета 1992. године. У Зеленој књизи наводи се проблем конкуренције у поштанском сектору, као и потреба да се осигура пружање универзалне поштанске услуге на нивоу читаве ЕУ. Она се састојала из четири дела: опис и карактеристике поштанског сектора, проблеми и изазови са којима се сусреће овај сектор, могућа решење проблема и изазова и на крају поштанска политика ЕУ.

Бела и Зелена књига имале су за циљ да се процесом либерализације створи унутрашње поштанско тржиште у ЕУ које би било базирано на јединственим условима и правилима функционисања. Такође, један од циљева је био и да се, на тржиштима са успостављеним државним монополем, либерализацијом подстакне додатни развој и повећање ефикасности тржишта, као и поступно усвајање и примена прописа о успостављању конкуренције. Са друге стране, дерегулацијом, односно правним уређењем тржишта поштанских услуга, омогућена је појава нових субјеката на тржишту.

Тржиште поштанских услуга на нивоу ЕУ уређено је у основи једном директивом, која је у претходном периоду два пута мењана и допуњавана са циљем хармонизације поштанског тржишта.

- Директива 97/67/ЕК (Прва поштанска директива) донета 15.12.1997. дефинисала је заједничка правила за регулацију и развој унутрашњег тржишта поштанских услуга Европске уније са циљем развоја и побољшања квалитета поштанских услуга.
- Директива 2002/39/ЕК, (Друга поштанска директива), од 10.06.2002. представља допуну Прве поштанске директиве и није у већој мери разматрала питања везана за обављање универзалне поштанске услуге, али је истовремено представљала напредак у поступку либерализације тржишта поштанских услуга. Имајући у виду експанзију у напретку информационо комуникационих технологија, као и све динамичније промене у погледу редуцирања подручја резервисаног сервиса, довеле

⁴ *Notice from the Commission on the application of the competition rules to the postal sector and on the assessment of certain State measures relating to postal services* – погледати на [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31998Y0206\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31998Y0206(01):EN:HTML) (децембар 2017.)

⁵ *Green Paper on the Development of the Single Market for postal services – Commissions of the European Communities, Brussels, 11. June 1992.*

су потребе за редефинисањем УПУ а нарочито по питању успостављања адекватног модела финансирања УПУ.

- Директива 2008/6/ЕК, (Трећа поштанска директива), која је донета 20.02.2008. изменом и допуном Директиве 97/67/ЕК заокружила је поступак либерализације тржишта, укинула је монопол, односно ексклузивна или резервисана права на пружање појединих поштанских услуга. Директива је дефинисала временски оквир отварања унутрашњег тржишта поштанских услуга, утврдила заједничка правила у вези израчунавања „нето“ трошкова који настану пружањем универзалне поштанске услуге, начине финансирања УПУ као и методе одржавања постигнутог квалитета у обављању УПУ по приступачним ценама за све кориснике на тржишту поштанских услуга.

Табела 2.1. Преглед поштанских директива

Директива	Основе препоруке
Директива 97/67/ЕК	Утврђивање заједничких правила регулације поштанског тржишта ЕУ у циљу развоја и побољшања квалитета, која се односе на: <ul style="list-style-type: none"> либерализацију тржишта за пошиљке масе изнад 350 гр; пружање универзалне поштанске услуге; критеријуме који одређују услуге које могу бити резервисане за даваоце универзалне поштанске услуге и услове којима се регулише пружање нерезервисаних услуга; тарифна начела и транспарентности обрачуна пружања универзалне поштанске услуге; утврђивање стандарда квалитета за даваоце универзалне поштанске услуге; утврђивање техничких стандарда; стварање независних националних регулаторних тела.
Директива 2002/39/ЕК	Директива 2002/39/ЕК мења и допуњава Директиву 97/67/ЕК у погледу даљег подстицања конкуренције на тржишту поштанских услуга дефинишући: <ul style="list-style-type: none"> резервисано подручје: <ul style="list-style-type: none"> до 2003. либерализација пошиљака масе изнад 100 гр. до 2006. либерализација пошиљака масе изнад 50 гр. дефинише минимални ниво резервисаног сервиса дефинише задатке регулатора стандарде квалитета начело лиценцирања препоруке у вези компензационог фонда принципе одређивања цена и вођење одвојеног рачуноводства
Директива 2008/06/ЕК	Директива 2008/06/ЕК мења и допуњава Директиву 97/67/ЕК у циљу потпуног успостављања унутрашњег тржишта за поштанске услуге дефинишући: <ul style="list-style-type: none"> приступ поштанској мрежи базу за одређивање цене универзалног сервиса могућа средства финансирања универзалног сервиса начине подстицања развоја нових услуга рок за либерализацију (1. јануар 2011. односно 1. јануар 2013. за 11 чланица ЕУ) <ul style="list-style-type: none"> Финска, Велика Британија, Шведска и Немачка, званично су извршиле потпуну либерализацију Грчка, Чешка, Кипар, Летонија, Литванија, Луксембург, Мађарска, Малта, Пољска, Румунија и Словачка, одложиле су либерализацију до 1. јануара 2013. године.

Извор: Стратегија развоја поштанских услуга у Републици Србији за период 2017-2020. године

У оквиру сваке поштанске директиве дате су основне препоруке (Табела 2.1.) које су правно обавезујуће за државе чланице. Како директиве у себи не садрже детаљна упутства о начину спровођења то се њихова примена врши имплементацијом у национална законодавства, при чему је законодавцима држава чланица (ресорна министарства, владе, парламенти) остављено да сами одреде детаље спровођења.

Универзална поштанска услуга у ЕУ представља израз захтева и посебних карактеристика европског друштвеног модела у оквиру политике која удружује динамично тржиште, кохезију и начело солидарности. Универзална поштанска услуга мора бити трајно, редовно и непрекидно доступна свакој физичкој и правној особи на читавој територији државе без било каквог вида дискриминације. Прва јасна дефиниција универзалне поштанске услуге наводи се у Поштанској директиви где је дефинисана као услуга која укључује стално пружање поштанских услуга одређене квалитета на читавој територији неке државе по прихватљивим ценама за све кориснике. Државе ЕУ су се обавезале да предузимају мере и активности како би се осигурало да даваоци универзалне поштанске услуге гарантују сваког радног дана, а најмање пет дана недељно, осим у посебним околностима или условима, за које национална регулаторна тела утврде као изузетке, најмање:

- једно прикупљање поштиљака,
- једно уручење у стамбени или пословни простор сваке физичке или правне особе или у изузетним ситуацијама, а у складу са одобрењем датим од стране националног регулаторног тела, једно уручење у одговарајућем објекту.

2.2. Регулатива Републике Србије која уређује област универзалне поштанске услуге и либерализације поштанског тржишта

Законодавни оквир за пружање поштанских услуга у Републици Србији одређен је законом и подзаконским актима. Основни пропис којим је регулисано тржиште поштанских услуга је Закон о поштанским услугама („Службени гласник РС“, бр. 18/05, 30/10 и 62/14).

Закон о поштанским услугама дефинисао је универзалну поштанску услугу, као и комерцијални сервис. Такође, прописују се услови за обављање поштанских услуга, услови за доставу поштанских поштиљака, дефинише се издавање поштанских марака, као и питања одговорности, накнаде штете и рекламациони поступак. Законом је утврђено да овлашћења у области поштанских услуга у Републици Србији имају Влада, Министарство надлежно за област поштанског саобраћаја и Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштански услуге – РАТЕЛ. Влада утврђује политику и стратегију развоја, основна опредељења и принципе обављања поштанских услуга, руководећи се јавним интересом у овој области, професионалним принципима и начелима Светског поштанског савеза и других међународних организација. Министарство спроводи политику Владе, доноси правилнике, врши надзор над применом Закона и прописа донетих на основу закона, као и друге послове државне управе утврђене законом. Такође, одређени су послови РАТЕЛ-а у делу који се односи на регулаторне послове у подручју поштанских услуга.

Доношење подзаконских аката, односно одговарајућих правилника, у надлежности је Министарства трговине, туризма и телекомуникација (МТТТ) и РАТЕЛ-а.

МТТТ је донело следеће правилнике:

- Правилник о условима за отпочињање обављања делатности поштанских услуга („Службени гласник РС“, број 51/10),
 - Прописују се услови које морају да испуњавају поштански оператори – даваоци поштанских услуга да би могли отпочети пружање поштанских услуга након добијене дозволе.

- Правилник о условима за одржавање и унапређење обављања УПУ („Службени гласник РС“, бр. 6/11),
 - Прописује услове за одржавање и унапређење обављања универзалне поштанске услуге, коју пружа јавни поштански оператор и други поштански оператори на основу лиценце. Услови за одржавање универзалне поштанске услуге су: успостављање и одржавање ефикасне поштанске мреже која омогућава покривеност целокупне територије Републике Србије, пружање универзалне поштанске услуге под истим условима и по приступачним ценама свим корисницима поштанских услуга, обављање универзалне поштанске услуге у складу са утврђеним стандардима квалитета, које прописује РАТЕЛ, обезбеђивање доступности универзалне поштанске услуге без дискриминације, као и пружање универзалне поштанске услуге без прекида или обуставе, изузев у случајевима утврђеним законом којим се уређују поштанске услуге. Услови за унапређење обављања универзалне поштанске услуге су: развијање поштанске мреже у континуитету, планирање и инвестирање у изградњу и опремање прерадних поштанских центара, регионалних капацитета, јединица поштанске мреже и приступних тачака, увођење одговарајућих техничко - технолошких и кадровско - организационих решења.

РАТЕЛ је донео следеће правилнике:

- Правилник о општим условима за обављање поштанских услуга („Службени гласник РС“, бр. 24/10, 58/10, 2/11, 13/11, 65/11, 93/13, 97/15)
 - Прописује услове, начин и поступак за обављање поштанских услуга и рокове за уручење поштанских пошиљака у складу са законом којим се уређује обављање поштанских услуга у Републици Србији у унутрашњем и међународном поштанском саобраћају.

- Правилник о одређивању тарифних ставова за УПУ („Службени гласник РС“, бр. 34/10, 58/10, 27/11, 65/11, 21/14, 83/16)
 - Прописује тарифне ставове за све поштанске услуге из домена универзалне услуге, као и за стопе масе поштанских пошиљака, при чему су лимити по маси и цени за резервисане поштанске услуге, које обавља јавни поштански оператор, утврђени законом којим се уређује обављање поштанских услуга у Републици Србији или општим актом РАТЕЛ-а.

- Правилник о условима за обављање универзалне поштанске услуге („Службени гласник РС“, број 28/10)
 - Прописује услове које давалац универзалне услуге мора испунити за добијање лиценце. Такође, прописују се карактеристике и критеријуми које мора да испуни мрежа даваоца универзалне поштанске услуге у погледу броја и радног

времена и услова за затварање јединица поштанске мреже, као и броја и услова за постављање, промену локације или демонтажу поштанских сандучића.

- Правилник о параметрима квалитета за обављање поштанских услуга и минималном квалитету у обављању УПУ („Службени гласник РС“, бр. 146/14)
 - Ближе уређује параметре квалитета за обављање поштанских услуга минимални квалитет за обављање универзалне поштанске услуге, које су у обавези да испуњавају јавни поштански оператор или други поштански оператори који на основу лиценце обављају универзалну поштанску услугу.
- Правилник о начину и условима приступа мрежи јавног поштанског оператора („Службени гласник РС“, број 146/11)
 - Прописује услове и начин приступа мрежи јавног поштанског оператора са циљем обезбеђивања континуираног, квалитетног и одрживог пружања универзалне поштанске услуге и развоја конкуренције. При чему поштанску мрежу јавног поштанског оператора чине јединице поштанске мреже и ресурси (логистички, техничко – технолошки, информатички, кадровски и др.), као и приступ поштанском адресном коду. Овим правилником дефинише се да право приступа поштанској мрежи јавног поштанског оператора имају: поштански оператор - даваоц универзалне поштанске услуге, консолидатор и корисник поштанских услуга који предаје искључиво своје пошиљке.
- Правилник о методологији формирања цена за универзалну поштанску услугу („Службени гласник РС“, број 100/11)
 - Прописује методологију формирања цена за универзалну поштанску услугу на основу које је омогућено да се уз помоћ тачних, транспарентних и конзистентних информације о трошковима, приходима, билансима и имовини по групама и појединачним услугама ЈПО, дефинишу нивои цена универзалне поштанске услуге по методу "трошкови плус" који подразумева припадајуће трошкове свих услуга из домена универзалне поштанске услуге увећане за одговарајући принос по капиталу ангажованом у обављању ових услуга, а имајући у виду потребу за заштитом интереса корисника услуга и спречавање доминантне позиције ЈПО.
- Правилник о утврђивању трошкова за издавање дозвола и годишње накнаде за обављање поштанских услуга („Службени гласник РС“, бр. 14/10, 54/13, 25/15)
 - Утврђује висину трошкова за издавања дозвола као и висину годишње накнаде за обављање поштанских услуга.
- Технички услови за кућне сандучиће („Службени гласник РС“, 95/10 и 2/16)
 - Дефинишу услове за пројектовање, извођење и постављање кућних сандучића, како би се омогућило несметано, ефикасно и сигурно уручење поштанских пошиљака корисницима услуга.

Регулаторна агенција такође доноси прописе, издаје дозволе за обављање поштанских услуга, као и друге послове утврђене законом. Законом је прописано да је универзална поштанска услуга скуп поштанских услуга које се обављају у континуитету, на територији Републике Србије у оквиру прописаног квалитета, по приступачним ценама и под једнаким условима за све кориснике. УПУ је услуга од општег интереса и као такву

њу обавља Јавни поштански оператор, односно Јавно предузеће “Пошта Србије“, Београд. У оквиру УПУ су и резервисане поштанске услуге, које искључиво обавља Јавни поштански оператор. Лимите за резервисане поштанске услуге утврђује агенција и они су по маси 100 грама, а по цени троструки износ поштарине за писмо прве стопе тежине и најбржег степена преноса. Услов за обављање универзалне поштанске услуге је поседовање мреже, а регулатор утврђује начин и услове приступа поштанској мрежи јавног поштанског оператора и води регистар закључених уговора. Јавни поштански оператор је у обавези да рачуноводствено прати резервисане поштанске услуге у односу на нерезервисане, а такође у оквиру нерезервисаних мора се обезбедити одвојено рачуноводствено праћење универзалне поштанске услуге од услуга које нису универзална поштанска услуга.

2.3. Одрживост универзалне поштанске услуге

Што се тиче универзалне поштанске услуге њен статус у Републици Србији регулисан је Законом о поштанским услугама („Службени гласник РС“, бр. 18/05, 30/10 и 62/14). Универзална поштанска услуга у унутрашњем и међународном поштанском саобраћају, обухвата пријем, сортирање, превоз и уручење: писмоносних поштиљака масе до два килограма; препоручених писмоносних поштиљака и писмоносних поштиљака са означеном вредношћу; писмена у судском, управном и прекршајном поступку, без обзира на лимите; поштанских упутница; пакета масе до 10 килограма; уручење пакета масе до 20 килограма у међународном поштанском саобраћају; секограма масе до 7 килограма, без наплате поштарине.

Поштарину за УПУ одређује давалац УПУ полазећи од реалних трошкова, али и уважавајући принцип да УПУ треба да буде доступна свим корисницима на територији Републике Србије по приступачним ценама и у оквиру дефинисаних стандарда квалитета. Начин формирања цена УПУ дефинисан је Правилником о методологији формирања цена за универзалну поштанску услугу („Службени гласник РС“, број 100/11) Ради обезбеђења одрживости универзалне поштанске услуге потребно је покривање трошкова који настају пружањем исте. Ради тога Јавни поштански оператор у обавези је да рачуноводствено прати резервисане поштанске услуге. Такође, потребно је да се у оквиру нерезервисаних поштанских услуга обезбеди рачуноводствено праћење универзалне поштанске услуге. На овај начин се утврђује укупан нето трошак за обављање универзалне поштанске услуге, а израчунава се као разлика између нето трошка јавног поштанског оператора који послује са обавезом обављања универзалне поштанске услуге и нето трошка који би давалац универзалне поштанске услуге имао да нема обавезу обављања универзалне поштанске услуге.

Јавни поштански оператор, као давалац универзалне поштанске услуге, би требало да има право на накнаду нето трошка насталог у обављању ове услуге, ако докаже да су трошкови већи од остварених прихода и представљају неправедан терет за пословање поштанског оператора.

2.4. Регулатива која се односи на либерализацију поштанског тржишта у вези са процесом придруживања Републике Србије Европској унији

Основи поступног отварања тржишта поштанских услуга постављени су доношењем Директиве 97/67/ЕК, када је започет процес развоја заједничког тржишта поштанских услуга у ЕУ. Измене Директиве 97/67/ЕК настале као последица захтева Европске Комисије (ЕК) о примени правила заштите конкуренције. Тиме је дошло до отварања тржишта и развоја конкуренције на поштанским тржишту. Директива 2002/39/ЕК истакла је потребу за поступним и контролисаним отварањем тржишта поштанских услуга. Последњом изменом Директиве одређен је потпуни развој унутрашњег тржишта поштанских услуга унутар Европске уније базиран на слободном тржишту без монопола.

Трећа Поштанска Директива питање отвореног тржишта и посебних права третира у члану 7, којим забрањује давање ексклузивних или посебних права за вршење (пружање) поштанских услуга. Другим речима, традиционално присутан монопол на тржишту поштанских услуга у ЕУ се укида. Ексклузивно или посебно право у контексту тржишта поштанских услуга односи се на присутност монопола, односно резервисаног подручја које је традиционално било присутно на поштанском тржишту, где је јавни оператор (национални поштански оператор) имао ексклузивно право обављања свих или дела поштанских услуга. Члан 7. (ставови 2, 3 и 4) оставља могућности земљама чланицама да доносе одређене моделе финансирања универзалне услуге:

- осигуравање универзалне услуге у складу с правилима јавне набавке (што се односи на одреднице Директиве 2004/17/ЕК Европског парламента и Већа из 2004. о усклађивању поступака набавке субјеката који делују у сектору водне привреде, енергетском и саобраћајном сектору, те сектору поштанских услуга),
- када обавеза универзалне услуге представља неправедно финансијско оптерећење за даваоца универзалне услуге, земља чланица може потражити моделе финансирања као што су: накнада трошкова из јавних средстава или накнада трошкова од осталих поштанских оператора услуга (компензациони фонд).

Добијањем статуса кандидата за чланство у ЕУ Република Србија се обавезала и на усклађивање свог законодавства са правним тековинама ЕУ, као и на њихову примену. Законом о поштанским услугама и подзаконским актима, који регулишу сектор поштанских услуга, у претходним годинама Република Србија је у одређеној мери усагласила своју регулативу у овој области са законодавством ЕУ.

2.5. Усклађеност законодавства са ЕУ

Добијањем статуса кандидата за чланство у ЕУ Република Србија се обавезала и на усклађивање свог законодавства са правним тековинама ЕУ, као и на њихову примену. Законом о поштанским услугама и подзаконским актима, који регулишу сектор поштанских услуга, у претходним годинама Република Србија је у одређеној мери усагласила своју регулативу у овој области са законодавством ЕУ.

Табела 2.2. Преглед усаглашености националног законодавства са директивама ЕУ

Директива	Основне препоруке	Усаглашеност регулативе
Директива 97/67/ЕК	1. либерализација тржишта за пошиљке масе изнад 350 гр.	Потпуно усаглашено
	2. пружање УПУ	Потпуно усаглашено
	3. критеријуми који одређују услуге које могу бити резервисане за даваоце УПУ и услове којима се регулише пружање нерезервисаних услуга	Потпуно усаглашено
	4. утврђивање стандарда квалитета за даваоце УПУ	Усаглашено (Дефинисано законом о поштанским услугама, донет подзаконски акт (НРТ))
	5. утврђивање техничких стандарда	Потпуно усаглашено
	6. стварање независних НРТ	Потпуно усаглашено
	7. приступ поштанској мрежи	Усаглашено
Директива 2002/39/ЕК	1. резервисано подручје: до 2003. године либерализација пошиљака масе изнад 100 гр, а до 2006. године либерализација пошиљака масе изнад 50 гр.	Делимично усаглашено (није испуњен услов смањења лимита по маси и цени на 50 грама)
	2. решавање по жалбама корисника	Потпуно усаглашено
	3. НРТ- увођење надзора над применом закона	Није усаглашено
Директива 2008/06/ЕК	1. рок за либерализацију (1. јануар 2011. године односно 1. јануар 2013. године за 11 чланица ЕУ)	Није усаглашено
	2. пружање универзалне услуге	Делимично усаглашено (директивом предвиђена достава 5 пута недељно и један пријем недељно, изузетке дефинише регулатор)
	3. основе за одређивање цене УПУ и вођење одвојеног рачуноводства	Делимично усаглашено (Законом о поштанским услугама није предвиђено да неко компетентно тело независно од даваоца УПУ верификује систем обрачунавања трошкова)
	4. Финансирање УПУ	Делимично усаглашено (Законом о поштанским услугама предвиђено финансирање трошкова УПУ из буџета оснивача, а не оснивање компензационог фонда)
	5. споразумно решавање спорова	Потпуно усаглашено
	6. процедура лиценцирања	Потпуно усаглашено
	7. пружање информација (давалац поштанских услуга у обавези је да доставља све информације)	Потпуно усаглашено

Извор: Стратегија развоја поштанских услуга у Републици Србији за период 2017-2020. године

Када је реч о усаглашености Закона о поштанским услугама Републике Србије са директивама ЕУ може се закључити да је ова регулатива већим делом усаглашена. У постојећој регулативи постоје одређена одступања од наведених препорука:

- није испуњен услов смањења лимита по маси и цени резервисаних услуга до 50 грама или до цене једнаке 2,5-струке цене прве стопе масе и најбржег степена преноса до 2006. године, који није обавезујући за Републику Србију, с обзиром да још увек није држава чланица ЕУ;
- националном регулаторном телу није поверено спровођење надзора над применом закона, имајући у виду кровне законе који дефинишу вршење надзора од стране надлежних министарстава и других државних органа;
- није испуњен услов везан за рок потпуне либерализације (1. јануар 2013. године), који није обавезујући за Републику Србију, с обзиром да још увек није држава чланица ЕУ;
- у одређеној мери делимично је усаглашено неколико препорука везаних за пружање, цене и финансирање УПУ.

Имајући у виду да је Република Србија тренутно у процесу преговора о приступању ЕУ, директиве у том смислу још увек нису обавезујуће. Важећи Закон о поштанским услугама је усаглашен са Директивом 1997/67/ЕК и делимично усаглашен са другом Директивом 2002/39/ЕК и трећом Директивом 2008/6/ЕК. У наредном периоду неопходно је извршити даље усклађивање са одредбама друге и треће поштанске директиве. Преглед усаглашености националног законодавства са директивама ЕУ, приказан у Табели 2.2.

III

РЕЛЕВАНТНИ ПАРАМЕТРИ КОЈИ УТИЧУ НА РАЗВОЈ ТРЖИШТА ПОШТАНСКИХ УСЛУГА, ПОРЕЂЕЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДРУГИМ ЗЕМЉАМА И ТРЕНДОВИ РАЗВОЈА

3.1. Идентификација релевантних параметара који утичу на развој тржишта поштанских услуга

Тржиште поштанских услуга представља простор на којем се успоставља целокупан однос између понуде и тражње, између корисника и поштанских оператора. Тржиште поштанских услуга је појединачно тржиште конкретне врсте производа/поштанских услуга. То је тржиште које у значајној мери сублимира тржишта осталих производа и помаже процес друштвене репродукције.

Основне карактеристике тржишта поштанских услуга су:

- Универзалност и интегралност у националним и светским оквирима.
- Територијална неравномерност нивоа развијености у националним и светским оквирима, а са аспекта конкурентности, доступности поштанске мреже и понуде услуга.
- Пропулзивност и динамичност. Условљена је динамизмом између тражње и понуде услуга, и чињеницом да се стално увећава обим и структура потреба и тражње за поштанским услугама.
- Висок степен конкуренције. Алтернативне понуде су резултат међугранске и унутаргранске конкуренције, тј. директне и индиректне конкуренције.
- Изражена имперфектност и висок степен регулисаности.

Тржиште поштанских услуга одређују основни елементи, као што су:

- Услуга – врсте услуга;
- Простор – доступност мреже;
- Време – радно време и рокови преноса;
- Понуда – број и ефикасност поштанских оператора;
- Тражња – структура тражње.

Тржиште поштанских услуга има битне специфичности у односу на тржишта других производа и услуга. Фактори и елементи који утичу на специфичности и развој тржишта поштанских услуга су:

- Карактер и специфичност поштанске услуге као производа;

- Карактер и специфичности тражње за поштанским услугама;
- Карактер и специфичности понуде поштанских услуга;
- Специфичност успостављања међусобних односа и равнотеже између понуде и тражње за поштанским услугама.

3.1.1 Карактер и специфичност поштанске услуге као производа

Поштанска услуга као резултат сврсисходне делатности у саобраћају је нематеријални производ. Као нематеријални производ она не може егзистирати изван процеса њене производње и не може се лагеровати ради касније продаје.

Процес производње и потрошње поштанских услуга временски су у потпуности синхронизовани. Ово подразумева потребу динамичке синхронизације формирања понуде у складу са захтевима тражње, у строго одређеним моментима или интервалима времена.

Процеси производње и потрошње просторно су у потпуности синхронизовани, за разлику од производње других производа. Потрошња поштанских услуга је могућа само тамо где се обавља и њена производња и обратно.

Квалитет поштанских услуга за корисника није унапред познат, већ је претпостављен, обећан и очекиван у складу са тим обећањима. Стварни квалитет је познат тек када је процес производње завршен и када је купљена услуга већ потрошена.

3.1.2 Карактер и специфичности тражње за поштанским услугама

Тражња за поштанским услугама представља израз потреба за превозом роба и кореспонденцијом, односно њихових потреба за премештањем у простору. Коначно, иза потреба постоје мотиви и захтеви корисника које је потребно задовољити. Неаутономност потреба за поштанским услугама је њихова основна карактеристика јер пренос поштиљака и поштанска услуга није никада само себи циљ.

Тражња за поштанским услугама има посредни карактер, одређен посредним настајањем потреба за преносом поштанских поштиљака. Ово има значаја у анализи тражње за поштанским услугама. На пример, ако не може бити задовољена потреба за поштанском услугом, резултат неће бити само незадовољена потреба за поштанском услугом, већ читав низ других изворних потреба који лежи у основи потребе за поштанском услугом и преносом поштиљке.

Строга временска одређеност тражње огледа се у чињеници да се потреба за поштанским услугама јавља у строго одређеним моментима или интервалима времена (нпр: “*just – in – time*”). Ако услуга не буде задовољена у захтеваној временској јединици, не значи да ће она представљати ефективну тражњу у неком наредном периоду. Са протоком времена долази до губитка потребе (мотива или побуде) за поштанском услугом.

Временска неравномерност тражње за поштанским услугама испољава се у току једног дана, али и у другим временским интервалима (седмична, месечна...) као постојање интервала у посматраном временском периоду, са испољеним максималним захтевима (саобраћајни скок).

Просторна уређеност тражње за поштанским услугама испољава се кроз захтеве за преносом пошиљака између строго дефинисаних просторних тачака изворишта и одредишта превоза (конкретна релација превоза). Могућност просторне супституције не постоји (нема смисла). Захтев за превозом на другој релацији представља израз новог посебног случаја испољавања тражње за превозом. Просторна неравномерност огледа се у непостојању симетричних двосмерних токова на саобраћајним релацијама и има за резултат празне вожње, и одступање бруто од нето рада у процесу производње поштанских услуга. Тражња за поштанском услугом по правилу подразумева тражњу на конкретној релацији.

Агрегатне величине тражње за поштанским услугама могу бити различите обухватности:

- тражња за превозом на нивоу територијалних целина (град, општина, округ, република итд.)
- тражња за одређеним врстама услугама (писмоносне, пакетске, експрес, курирске итд.)
- тражња за превозом на нивоу конкретних поштанских оператора.

Агрегирање тражње врши се посебно за универзалну поштанску услугу, а посебно за комерцијалне услуге, коришћењем комбинације територијалних и функционалних критеријума.

3.1.2.1 Фактори тражње поштанских услуга

За разлику од класичног приступа анализи тражње појединих производа по којем се обим и динамика тражње сагледава у зависности од цена производа и дохотка потрошача (најчешће), детерминанте тражње за поштанским услугама треба тражити у факторима:

- Који опредељују обим потреба за превозом робе и преносом кореспонденције јер су они истовремено и фактори тражње за поштанским услугама;
- Од којих зависи трансформација потреба у платежно способну тражњу;
- Који опредељују корисников избор врсте поштанских услуга (*modal split*), као и избор конкретног поштанског оператора.

3.1.2.1.1 Фактори који опредељују потребу за поштанским услугама

Основни фактори од којих зависи потреба за превозом робе и преносом кореспонденције су:

- Ниво развијености привреде и обим производње;
- Структура привреде и производње;
- Просторни размештај производње.

По правилу повећање укупног обима производње, за резултат има повећање потреба за превозом робе. Али на потребе утиче и структура друштвене производње, као и начин коришћења енергетских и других сировина.

С друге стране, све произведене робе не подлежу транспортовању, а на правце превоза утичу просторни размештај производних капацитета и потрошачки центри.

Потребе за преносом кореспонденције детерминисане су следећим значајним факторима:

- Број становника (обим потреба за кореспонденцијом *B2B*, *B2C*, *C2C*, *E2C*, итд.);
- Територијални размештај становништва (територијална структура потреба и тражње за поштанским услугама – територијална усмереност токова у преносу);
- Економско социјална структура становништва (различити мотиви доводе до различите структуре тражње);
- Демографске карактеристике становништва (старосна доб, пол, културно-образовни ниво, наталитет);
- Агломерацијске тенденције (миграције из руралних у урбане области од значаја је за обим будућих потреба и тражње за поштанским услугама)

3.1.2.1.2 Фактори трансформисања потреба у тражњу за поштанским услугама

Платежна способност је основни предуслов за трансформацију потреба у тражњу за поштанским услугама. У ову групу фактора спадају они који опредељују животни стандард становника и оквире њихових издатака за производе и услуге који чине структуру њихове потрошње.

Висина животног стандарда условљена је висином и расподелом националног дохотка. Национални доходак представља основни генератор тражње за поштанским услугама. Ефекти пораста националног дохотка (висина агрегата) на тражњу испољава се преко:

- Повећања могућности за трансформисање потреба за превозом у ефектну (платежно способну) тражњу и
- Дејства на увећање потреба за превозом јер су потребе условљене развојем производних снага.

Расподела дохотка на акумулацију и потрошњу или на појединце има различит утицај на тражњу. Веће издвајање за личну потрошњу резултираће у већем обиму укупне тражње, у краћем временским интервалима; Равномерна расподела националног дохотка на поједице имаће за резултат проширење круга корисника чије ће потребе бити изражене кроз ефектну тражњу.

Ипак висина и расподела националног дохотка представљају само посредне факторе тражње за превозом јер утичу на висину дохотка корисника поштанских услуга. Висина дохотка корисника поштанских услуга је непосредна детерминанта тражње. Она опредељује могућност потрошње појединца, структуру његових потреба, структуру преференција и структуру потрошње.

Поштанске услуге спадају у ону групу производа за које се учешће издатака корисника повећава са порастом њиховог дохотка. Пораст ове тражње бржи је од пораста дохотка. Висина дохотка делује на укупан обим потреба и тражње за поштанским услугама, избор врсте услуге и захтевани ниво квалитета поштанске услуге.

У поштанском саобраћају трансформација потреба у тражњу зависи и од платежне способности робе која се превози. Платежна способност робе (могућност сношења поштанских трошкова) условљена је висином вредности робе по јединици.

3.1.2.1.3 Фактори избора врсте поштанских услуга (*modal split-a*)

Фактори избора врсте поштанских услуга условљени су карактеристикама садржаја који се преносе у пошиљкама, карактеристикама процеса преноса и карактеристикама понуде услуга на тржишту.

Најважније карактеристике садржаја пошиљке су:

- Природа садржаја;
- Врста садржаја;
- Значај садржаја;
- Вредност садржаја;
- Одредиште, итд.

Најважнија карактеристика процеса преноса пошиљака за *modal split* је фактор удаљеност на коју се пренос обавља.

3.1.3 Карактер и специфичности понуде поштанских услуга

Понуда на тржишту поштанских услуга има своје специфичности. Поштански оператори не могу на тржишту да се појаве са готовим производом. Понуда транспортних предузећа састоји се у понуди транспортних капацитета и процеса рада. Тек када се ова понуда сусретне са тражњом у временски и просторно дефинисаним оквирима, доћи ће до производње услуга. Што се тиче реализације услуга она се дешава пре отпочињања производње јер предузећа продају сам процес рада.

Поштански оператори не могу да користе залихе готових производа, како би пребродили временску дистанцу између производње и потрошње. У поштанском саобраћају није могуће да се поштанска услуга произведе на једном месту, а прода (реализује) на другом месту.

Пружање поштанских услуга привреди омогућавају територијално усклађивање понуде и тражње за другим врстама услуга, а саме поштанске услуге такву могућност немају. Понуда на тржишту поштанских услуга састоји се од понуде две врсте капацитета:

- Понуде превозних капацитета;
- Понуде инфраструктурних капацитета.

Понуда поштанских услуга се одликује великом интензивношћу инвестиција и дужим роковима изградње инфраструктурних капацитета. Политика изградње поштанске мреже дефинисана је од стране државе.

Понуда поштанских услуга огледа се високим учешћем фиксних трошкова у укупним трошковима пословања, због тога је степен искоришћености капацитета од велике важности. Већа искоришћеност капацитета утиче на смањење цене поштанских услуга.

Степен развијености поштанског система и понуде поштанских услуга је резултат привредне развијености, али истовремено утиче на могућност укупног привредног развоја. Поштанска мрежа делује посредно на обим, а непосредно на структуру тражње за превозом (посебно у пакетском и експрес преносу) и опредељује могуће врсте поштанских услуга које могу задовољити тражњу.

Важне карактеристике понуде поштанских услуга су све економско-експлоатационе перформансе транспортних средстава које користе поштански оператори (транспортна способност, брзина превоза, трошкови превоза, еластичност, уредност, тачност, безбедност и др). Посебно су значајне цене и рокови преноса.

3.1.4 Специфичност успостављања међусобних односа и равнотеже између понуде и тражње за поштанским услугама и развојем тржишта поштанских услуга

Да би постојала равнотежа између понуде и тражње на тржишту поштанских услуга, потребно је да постоје следећи услови:

- Усклађеност понуде и тражње на конкретним релацијама.
- Једнакост понуде и тражње у строго дефинисаним временским интервалима.
- Усклађеност структуре понуде са структуром тражње. Овај услов проистиче из потребе да структурна усклађеност буде обезбеђена. Она се обезбеђује на два начина:
 - На нивоу поштанског система – структура понуде по врстама поштанских услуга се усклађује са структуром тражње.
 - На нивоу појединих врста поштанских услуга – структура понуђених специјализованих капацитета треба да одговара структури тражње (по врстама поштанских услуга).

Равнотежа на тржишту поштанских услуга постоји онда када на свакој конкретној релацији, у строго дефинисаним интервалима времена, обим и структура понуде одговараја обиму и структури тражње.

Да би се равнотежа постигла, могуће је коришћење класичног ценовног механизма. У случају предимензиониране тражње у односу на могућу понуду, повећање цена ће довести до смањења платежне способности корисника, али и на ограничавање трансформације потреба за преносом робе и кореспонденције у тражњу. Ово је могуће само на краћи рок јер треба имати у виду функцију поштанског саобраћаја у привреди и друштву, те се понуда треба прилагођавати потребама за поштанским услугама. Ово прилагођавање ја развојно-инвестиционог карактера.

3.2. Искуства других земаља, упоредивих са Србијом, које имају или су имале концепт резервисаног сервиса као модел одрживости универзалне поштанске услуге

У оквиру ове тачке биће представљен скуп изабраних европских земаља које заступају концепт универзалне поштанске услуге на либерализованом или нелиберализованом поштанском тржишту. За сваку од посматраних земаља наведен је изабрани оператор универзалне услуге, уз податак о (не)либерализацији. Такође, за сваку земљу, дати су подаци о броју писмоносних и пакетских пошиљака у унутрашњем саобраћају (као извор података коришћена је статистичка база Светског поштанског савеза), са освртом на годину либерализације (означена црвеном бојом/линијом на графику) и кретања броја пошиљака у односу на њу.

3.2.1 Аустрија

Пошта Аустрије, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге (Österreichische Post AG.), од 1. јануара 2011. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга, у складу са Директивама о развоју тржишта поштанских услуга у Европској унији.

Опсег универзалне поштанске услуге у Аустрији: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних пошиљака до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 10 кг; препоручене пошиљке и вредносне пошиљке; новине и часописи су у оквиру опсега УПУ (тисковине).

Слика 3.1. Број писмоносних пошиљака – Аустрија

Извор: Светски поштански савез

Са слике 3.1. се може приметити да се број писмоносних пошиљака у УПС-у у односу на 2011. годину, као годину либерализације у Аустрији, понаша линеарно. Након либерализације 2011. године приметан је благи пад броја пошиљака, али који не нарушава линеарност броја пошиљака по годинама.

Слика 3.2. Број пакета – Аустрија

Извор: Светски поштански савез

Са слике 3.2 се закључује да се број пакета у посматраним годинама креће логаритамским трендом, тј. број поштиљака из године у годину расте, без обзира на тренутак либерализације 2011. године.

3.2.2 Бугарска

Напуштање монополског режима укидањем резервисаног сектора 2011. године створило је услове за потпуно отварање тржишта универзалне поштанске услуге, па тако пошта Бугарске (Bulgarian Posts PLC.), као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, послује у конкурентним условима либерализованог тржишта.

Опсег универзалне поштанске услуге у Бугарској: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних поштиљака до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 10 кг у унутрашњем поштанском саобраћају; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 20 кг у међународном поштанском саобраћају; препоручене поштиљке и вредносне поштиљке.

Слика 3.3. Број писмоносних поштиљака – Бугарска

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака у Бугарској је био у паду од 2007. до 2014. године, обухватајући тако и 2011. годину као годину либерализације. Пораст броја пошиљака је уследио од 2015. године, што наводи на закључак да тренутак либерализације није имао утицаја на број писмоносних пошиљака.

Слика 3.4. Број пакета – Бугарска

Извор: Светски поштански савез

Број пакета се понаша исто као број писмоносних пошиљака.

3.2.3 Хрватска

Хрватска пошта, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге (*Hrvatska pošta d.o.o.*), од 2013. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Слика 3.5. Број писмоносних пошиљака – Хрватска

Извор: Светски поштански савез

Опсег универзалне поштанске услуге у Хрватској: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних пошиљака до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 10 кг у унутрашњем поштанском саобраћају; препоручене пошиљке и вредносне пошиљке; пријем, прерада, превоз и уручење секограма до 7 кг; прерада, превоз и уручење пакета масе до 20 кг у међународном долазу.

Са слике 3.5 се примећује да је број писмоносних пошиљака до 2013. године, као године либерализације, био у паду, да би након године либерализације тај број почео да расте и такав тренд задржао се и данас. Из наведеног се може закључити да је либерализација тржишта у Хрватској позитивно утицала на обим писмоносних пошиљака.

Слика 3.6. Број пакета – Хрватска

Извор: Светски поштански савез

Обим пакета у Хрватској током посматраних година прати тренд писмоносних пошиљака.

3.2.4 Словенија

Пошта Словеније, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге (*Pošta Slovenije d.o.o.*), од 2011. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Словенији: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних пошиљака до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 10 кг; препоручене пошиљке и вредносне пошиљке.

Слика 3.7. Број писмоносних пошиљака – Словенија

Извор: Светски поштански савез

Обим писмоносних пошиљака у Словенији пре године либерализације осцилирао је у смислу повећања и смањења, а после либерализације обим је пар година био у паду, да би од 2014. године уследио незнатан пораст.

Слика 3.8. Број пакета – Словенија

Извор: Светски поштански савез

Што се тиче обима пакета у Словенији током посматраних година може се приметити да у односу на 2011. годину долази до благог повећања обима након либерализације, али до знатног повећања је дошло тек 2015. и 2016. године.

3.2.5 Црна Гора

Пошта Црне Горе (*Pošta Crne Gore*), као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2013. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Црној Гори: универзална поштанска услуга обухвата пријем, сортирање, пренос и уручење:

- 1) писмоносних поштиљака масе до 2 кг;
- 2) пакета масе до 10 кг;
- 3) секограма масе до 7 кг без наплате;
- 4) регистрованих (препоручених и вредносних) поштанских поштиљака;
- 5) судских писама и писама у управном поступку.

Претходно описана универзална поштанска услуга обухвата поштанске услуге у унутрашњем и у међународном поштанском саобраћају. Универзална поштанска услуга обухвата и уручење пакета масе до 20 кг у међународном поштанском саобраћају.

Слика 3.9. Број писмоносних поштиљака – Црна Гора

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних поштиљака је у сталном порасту, за приказане године.

Слика 3.10. Број пакета – Црна Гора

Извор: Светски поштански савез

Број пакета је у порасту, осим 2016. године када је дошло до незнатног пада броја пакета.

3.2.6 Швајцарска

Swiss Post, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, и даље послује на нелиберализованом тржишту поштанских услуга. Резервисани сектор обухвата писма масе до 50 гр и директну пошту.

Опсег универзалне поштанске услуге у Швајцарској: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних пошиљака до 1 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 20 кг; секограми; мали пакет; услуге додатне вредности.

Слика 3.11. Број писмоносних пошиљака – Швајцарска

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака у Швајцарској прати тренд опадања из године у годину. Тек је 2016. године дошло до благог пораста.

Слика 3.12. Број пакета – Швајцарска

Извор: Светски поштански савез

Број пакета у овој земљи је у сталном порасту уз пик од 148 милиона пакета у 2012. години. Након тога број се смањило, али је од 2016. године приметан пораст.

3.2.7 Литванија

Lietuvos Paštas, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2013. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Литванији: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних пошљака до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 10 кг у унутрашњем поштанском саобраћају; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 20 кг у међународном поштанском саобраћају; препоручене пошљке и вредносне пошљке.

Слика 3.13. Број писмоносних пошљака – Литванија

Извор: Светски поштански савез

Кретање броја писмоносних пошљака у Литванији је такво да је до 2013. године, када је тржиште либерализовано, тај број био у константном паду. Након 2013. године и даље је приметан пад, а до пораста долази 2016. године.

Слика 3.14. Број пакета – Литванија

Извор: Светски поштански савез

У Литванији број пакета је у паду почев од 2009. до 2015. године. 2016. године бележи се раст броја.

3.2.8 Словачка

Slovenská pošta, a.s., као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2012. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Словачкој: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних пошљака до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 10 кг; препоручене пошљке и вредносне пошљке, секограми, прерада, превоз и уручење пакета до 20 кг у међународном долазу; службена преписка, поштанске упутнице.

Слика 3.15. Број писмоносних пошљака – Словачка

Извор: Светски поштански савез

До 2012. године број писмоносних пошљака је био у паду, а после 2012., тј. после либерализације тржишта, дошло је до пораста броја.

Слика 3.16. Број пакета – Словачка

Извор: Светски поштански савез

До 2012. године број пакета је био у паду, а значајан пораст је евидентан од 2015. године.

3.2.9 Мађарска

Magyar Posta, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2013. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Мађарској: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних поштиљака до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 10 кг у унутрашњем поштанском саобраћају; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 20 кг у међународном поштанском саобраћају; секограми масе до 7 кг.

Слика 3.17. Број писмоносних поштиљака – Мађарска

Извор: Светски поштански савез

Анализом података долази се до закључка да број писмоносних поштиљака у Мађарској има тренд опадања већ дужи низ година.

Слика 3.18. Број пакета – Мађарска

Извор: Светски поштански савез

Тренд опадања евидентан је и код броја пакета у Мађарској, а податак из 2016. године даје наду за опоравак овог сегмента поштанских услуга.

3.2.10 Чешка

Czech Post, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2013. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Чешкој: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних поштиљака до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 10 кг у унутрашњем поштанском саобраћају; препоручене поштиљке и вредносне поштиљке; упутнице.

Слика 3.19. Број писмоносних поштиљака – Чешка

Извор: Светски поштански савез

Пре 2013. године, када је дошло до либерализације, број писмоносних поштиљака је био у порасту, а после 2013. године тај број је у опадању што наводи на закључак да је либерализација можда утицала на такво стање.

Слика 3.20. Број пакета – Чешка

Извор: Светски поштански савез

Стање са пакетима је слично стању са писмоносним пошиљкама, с тим што 2015. долази до значајног пораста броја пакета након чега опет долази до пада.

3.2.11 Украјина

Ukrposhta, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, и даље послује на нелиберализованом тржишту поштанских услуга. Резервисани сектор обухвата писма масе до 50 гр и дописнице.

Опсег универзалне поштанске услуге у Украјини: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних пошиљака до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 10 кг у унутрашњем поштанском саобраћају; дописнице.

Слика 3.21. Број писмоносних пошиљака – Украјина

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака у Украјини је, током посматраних година, у паду.

Слика 3.22. Број пакета – Украјина

Извор: Светски поштански савез

Број пакета у Украјини је, током посматраних година, у порасту и прати позитиван тренд.

3.2.12 Данска

Post Denmark A/S, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2011. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Данској: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних пошљака до 2 кг; пакети до 20 кг; тисковине до 2 кг; препоручене и вредносне пошљке; секограми до 7 кг.

Слика 3.23. Број писмоносних пошљака – Данска

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошљака био је у опадању и пре године либерализације (2011.), а тај тренд се наставио и после либерализације.

Слика 3.24. Број пакета – Данска

Извор: Светски поштански савез

Закључак који се изводи о броју пакета у Данској је да је тај број, у принципу, у паду. Једино је 2013. године дошло до значајнијег повећања.

3.2.13 Естонија

Eesti Post, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2009. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Естонији: писмоносне пошиљке до 2 кг; пакети до 20 кг; тисковине до 2 кг; препоручене и вредносне пошиљке.

Слика 3.25. Број писмоносних пошиљака – Естонија

Извор: Светски поштански савез

Слика 3.26. Број пакета – Естонија

Извор: Светски поштански савез

И број писмоносних пошиљака и број пакета прате исти тренд. До 2014. године је тренд опадања, а од 2014. године тренд раста са значајним порастом од 2014. до 2015. године.

3.2.14 Финска

Itella Posti Oy, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 1994. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Финској: писмоносне пошиљке до 2 кг; пакети до 10 кг; пренос и уручење пошиљака у долазу масе до 30 кг; препоручене, експрес и вредносне пошиљке.

Слика 3.27. Број писмоносних пошиљака – Финска

Извор: Светски поштански савез

Обим писмоносних пошиљака је у паду у случају посматраних година све до 2016. године, када долази до пораста.

Слика 3.28. Број пакета – Финска

Извор: Светски поштански савез

Обим пакета је у константном порасту за сет посматраних година.

3.2.15 Француска

La Poste, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2011. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Француској: писмоносне пошиљке до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 20 кг у међународном поштанском саобраћају; препоручене и вредносне пошиљке; тисковине; секограми до 7 кг.

Слика 3.29. Број писмоносних пошиљака – Француска

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака је у опадању и пре и након либерализације.

Слика 3.30. Број пакета – Француска

Извор: Светски поштански савез

Број пакета је у порасту након либерализације.

3.2.16 Немачка

Deutsche Post, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2008. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Немачкој: писмоносне пошиљке до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 10 кг у унутрашњем поштанском саобраћају;

пријем, превоз и уручење пакета масе до 20 кг у међународном поштанском саобраћају; препоручене и вредносне пошиљке; тисковине; секограми до 7 кг; кеш експрес.

Слика 3.31. Број писмоносних пошиљака – Немачка

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака је пре либерализације имао успоне и падове, а такође и након либерализације. Генерални тренд који је заступљен је тренд опадања броја пошиљака.

Слика 3.32. Број пакета – Немачка

Извор: Светски поштански савез

Број пакета је у благом порасту независно од тренутка либерализације.

3.2.17 Велика Британија

Royal Mail Group plc, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2006. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Великој Британији: писмоносне пошиљке преко 2 кг; пакети до 20 кг; секограми; мали пакети до 2 кг; препоручене и вредносне пошиљке.

Слика 3.33. Број писмоносних пошиљака – Велика Британија

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака, као и у претходно описаном случају Француске, прати тренд опадања независно од момента либерализације.

Слика 3.34. Број пакета – Велика Британија

Извор: Светски поштански савез

За анализу кретања броја пакета доступне су само три приказане године (статистичка база Светског поштанског савеза), тако да се на основу података за ове године не може извести закључак о утицају либерализације на број пакета. Током приказаних година број пакета расте.

3.2.18 Грчка

Hellenic Post ELTA, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2013. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Грчкој: писмоносне пошиљке до 2 кг; тисковине; мали пакети до 2 кг; препоручене и вредносне пошиљке; пакети до 20 кг.

Слика 3.35. Број писмоносних пошиљака – Грчка

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака је у паду током приказаних година. Подаци за 2014. годину су последњи расположиви.

Слика 3.36. Број пакета – Грчка

Извор: Светски поштански савез

Број пакета је такође у паду током посматраних година, с тим што током 2014. године Грчка бележи пораст истих, што се може повезати са позитивним утицајем либерализације на пакетско тржиште.

3.2.19 Ирска

An Post, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2011. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Ирској: писмоносне пошиљке до 500 гр; мали пакети до 2 кг; тисковине; секограми до 7 кг; препоручене пошиљке; пакети до 20 кг; поједине финансијске услуге.

Слика 3.37. Број писмоносних пошиљака – Грчка

Извор: Светски поштански савез

У Ирској је приметан незнатан пад писмоносних пошиљака током посматраних година, а тај тренд је задржан и пре и после либерализације.

3.2.20 Италија

Poste Italiane, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2011. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Италији: писмоносне пошиљке до 2 кг; тисковине; мали пакети до 2 кг; препоручене и вредносне пошиљке; пакети до 20 кг.

Према подацима за Италију може се закључити да је број писмоносних пошиљака и пакета у паду, без обзира на либерализацију тржишта.

Слика 3.38. Број писмоносних пошљака – Италија

Извор: Светски поштански савез

Слика 3.39. Број пакета – Италија

Извор: Светски поштански савез

3.2.21 Летонија

Latvijas Pasts, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2013. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Летонији: писмоносне пошљике у домаћем и међународном саобраћају; препоручене и вредносне пошљике; пакети у унутрашњем и међународном саобраћају до 10 кг.

Слика 3.40. Број писмоносних пошиљака – Летонија

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака је у паду и пре и после 2013. године као године либерализације.

Слика 3.41. Број пакета – Летонија

Извор: Светски поштански савез

Број пакета је до либерализације тржишта бележио порасте и смањења наизменично, а после либерализације бележи константан пад.

3.2.22 Луксембург

P&T Luxembourg, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2013. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Луксембургу: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних пошиљака до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета до 10 кг; препоручене и вредносне пошиљке.

Слика 3.42. Број писмоносних пошиљака – Луксембург

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака бележи пад током свих анализираних година, укључујући период пре и после либерализације.

Слика 3.43. Број пакета – Луксембург

Извор: Светски поштански савез

Број пакета у Луксембургу је у сталном порасту, као што се може видети са слике 3.1.43.

3.2.23 Малта

Malta Post, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2013. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге на Малти: писмоносне пошиљке до 2 кг; пакети до 20 кг; тисковине до 2 кг; секограми до 2 кг; мали пакети до 2 кг; препоручене и вредносне пошиљке.

Слика 3.44. Број писмоносних пошиљака – Малта

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака прати тренд опадања.

Слика 3.45. Број пакета – Малта

Извор: Светски поштански савез

Број пакета је пратио тренд раста до 2013. године након чега долази до значајног пада посматрајући посебно период 2013-2016.

3.2.24 Холандија

PostNL, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2009. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Холандији: писмоносне пошиљке до 2 кг у унутрашњем и међународном саобраћају; тисковине до 2 кг; мали пакети до 2 кг; пакети до 10 кг у унутрашњем и међународном саобраћају; препоручене и вредносне пошиљке.

Слика 3.46. Број писмоносних пошиљака – Холандија

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака је у сталном паду.

Слика 3.47. Број пакета – Холандија

Извор: Светски поштански савез

Број пакета је у порасту током посматраних година.

3.2.25 Пољска

Poczta Polska, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2013. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Пољској: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних пошиљака до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета масе до 10 кг у унутрашњем поштанском саобраћају; прерада, превоз и уручење пакета масе до 20 кг у међународном долазу; препоручене пошиљке и вредносне пошиљке; секограми до 7 кг.

Слика 3.48. Број писмоносних пошиљака – Пољска

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака се креће по поринципу раста и опадања и пре и после године либерализације.

Слика 3.49. Број пакета – Пољска

Извор: Светски поштански савез

Број пакета је био у опадању до године либерализације (2013.), да би те године достигао максималну вредност. Након године либерализације број пакета је опет у паду.

3.2.26 Португалија

CTT – *Correios*, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2011. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Португалији: пријем, прерада, превоз и уручење писмоносних пошљака до 2 кг; пријем, прерада, превоз и уручење пакета до 10 кг; препоручене пошљке и вредносне пошљке.

Слика 3.50. Број писмоносних пошљака – Португалија

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошљака прати тренд опадања.

Слика 3.51. Број пакета – Португалија

Извор: Светски поштански савез

Број пакета у Португалији бележи знатан пад у периоду пре и после укидања резервисаног сектора.

3.2.27 Румунија

Posta Romana, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2013. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Опсег универзалне поштанске услуге у Румунији: писмоносне пошиљке до 2 кг; тисковине до 2 кг; секограми до 2 кг; препоручене и вредносне пошиљке; пакети до 10 кг.

Слика 3.52. Број писмоносних пошиљака – Румунија

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака је у константном паду.

Слика 3.53. Број пакета – Румунија

Извор: Светски поштански савез

Број пакета је у опадању, с тим што се обим одржава константним након године либерализације.

3.2.28 Шпанија

Correos y Telégrafos, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 2011. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга. Опсег универзалне поштанске услуге у Шпанији: писмоносне пошиљке у унутрашњем и међународном саобраћају до 2 кг; пакети до 20 кг; препоручене и вредносне пошиљке.

Слика 3.54. Број писмоносних пошиљака – Шпанија

Извор: Светски поштански савез

Број писмоносних пошиљака је у паду, неvezано за укидање резервисаног сектора.

3.2.29 Шведска

Posten Sweden Post, као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге, од 1993. године послује на потпуно либерализованом тржишту поштанских услуга.

Слика 3.55. Број писмоносних пошиљака – Шведска

Извор: Светски поштански савез

Опсег универзалне поштанске услуге у Шведској: писмоносне пошиљке до 2 кг; тисковине.

Број писмоносних пошиљака у Шведској задржава прилично константно кретање које карактерише благи пад.

3.2.30 Србија

Јавно предузеће "Пошта Србије", као именовани оператор за пружање универзалне поштанске услуге на територији Републике Србије, послује на тржишту поштанских услуга које подразумева постојање резервисаних поштанских услуга (лимити тренутно износе 100 грама по маси, а по цени троструки износ поштарине за писмо прве стопе тежине и најбржег степена преноса; писмена у судском, управном и прекршајном поступку; поштанске упутнице).

Опсег универзалне поштанске услуге обухвата: пријем, пренос и уручење: писмоносних пошиљака масе до 2 кг, писмоносних пошиљака у електронској форми, пакета масе до 10 кг, као и уручење пакета масе до 20 кг у међународном саобраћају, секограма до 7 кг, као и пренос, пријем и исплату класичних и електронских упутница.

Слика 3.56. Број писмоносних пошиљака – Србија

(Извор: Светски поштански савез)

Број писмоносних пошиљака у унутрашњем саобраћају прати тренд раста. У периоду од 2014. до 2016. године долази до незнатних осцилација у обиму, али је током посматраних временских серија тренд раста преовлађујући.

Са слике 3.57. се закључује да број пакетских пошиљака у унутрашњем саобраћају у Србији опада у посматраном временском периоду све до 2015. године, када се јавља раст који се наставља и у 2016. години.

Слика 3.57. Број пакета – Србија

(Извор: Светски поштански савез)

Закључак који се може извести из приложених података о посматраним земљама је да је у периоду пре либерализације, по земљама, број писмоносних поштиљака већински био у паду. Након либерализације, по земљама, тај број је и даље већински у паду, па се може закључити да либерализација, генерално, није повољно утицала на писмоносне поштиљке у смислу повећања њиховог броја.

Број пакета пре либерализације, уопштено посматрано, је био у паду у посматраним земљама, а после либерализације тај број се повећао, што би се могло довести у позитивну релацију са самом либерализацијом тржишта.

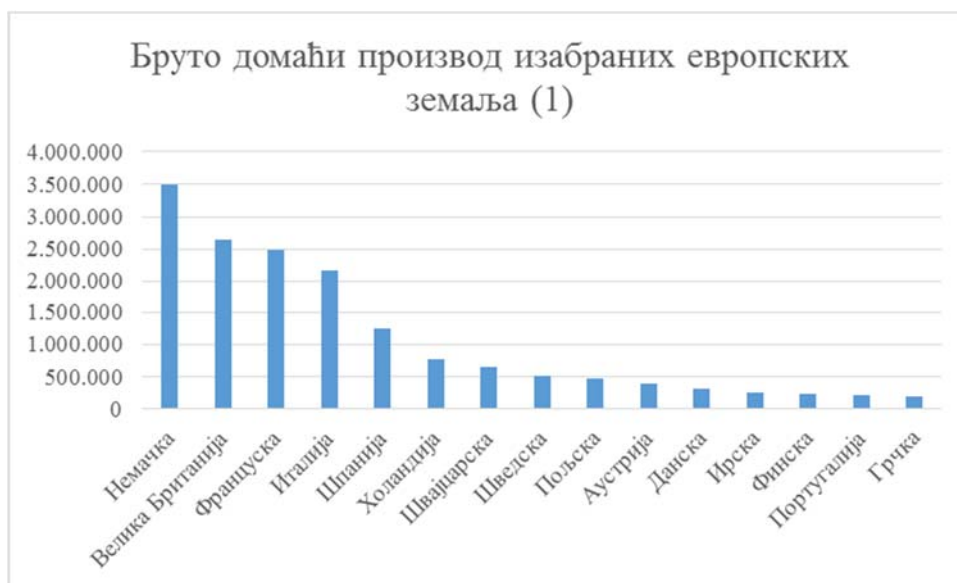
3.3. Степен корелације између поштанског тржишта у Републици Србији и упоредивих тржишта са позитивном праксом

У делу који следи анализиране су и упоређиване земље из потпоглавља 3.2. За сваку земљу, као улазни подаци за одређивање међусобног односа те земље и Србије, као и добијање степена корелације по разним параметрима, као улазни подаци коришћени су број писмоносних поштиљака у унутрашњем саобраћају (графички представљен у потпоглављу 3.2), број пакета у унутрашњем саобраћају (графички представљен у потпоглављу 3.2), нормализоване вредности наведених варијабли, бруто домаћи производ сваке земље, број становника, број писмоносних поштиљака по становнику и износ поштарине за писмо прве стопе масе у унутрашњем саобраћају.

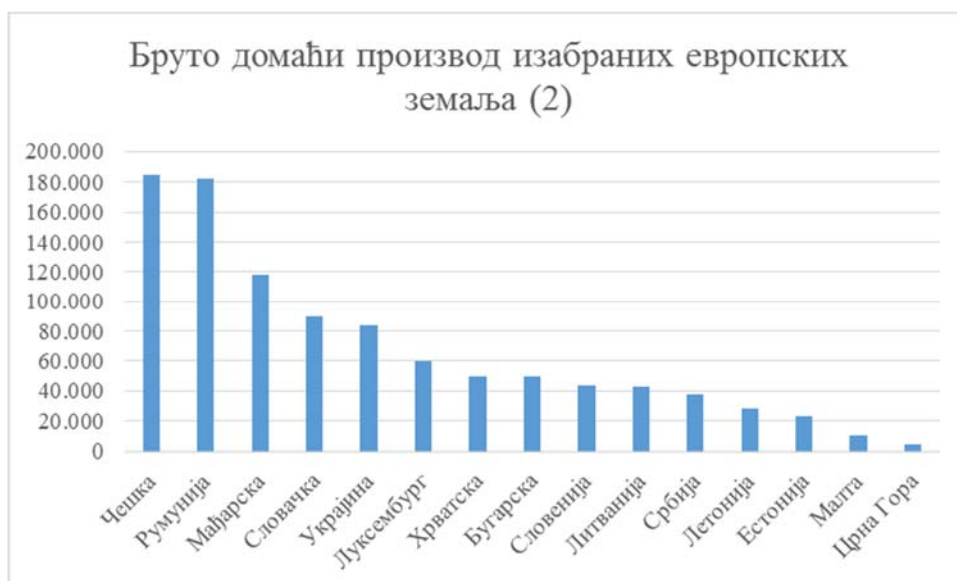
Као излазни подаци добијени су коефицијенти корелације између временских серија које описују обим писмоносних поштиљака сваке од посматраних земаља и Србије, коефицијенти корелације између временских серија које описују обим пакетских поштиљака сваке од посматраних земаља и Србије, односи просечних вредности БДП-а сваке од посматраних земаља и Србије, коефицијенти корелације између временских серија које описују БДП сваке од посматраних земаља и Србије, односи броја писмоносних поштиљака по становнику сваке од посматраних земаља и Србије и износи

поштарине за писмо прве стопе масе у унутрашњем поштанском саобраћају. Све излазне вредности су нормализоване како би се посматрани параметри могли међусобно поредити и сабирати са циљем да се на крају израчуна индекс компатибилности сваке од посматраних земаља са Србијом. Већа вредност индекса компатибилности указује на већу сличност између тржишта поштанских услуга посматране земље и стања у Републици Србији.

На основу дискусије добијених резултата могу се извести закључци о положају Србије у односу на друге европске земље по питању набројаних улазних и излазних параметара, о чему ће даље бити речи. Неки од улазних података коришћених за анализу дати су у наставку, као и добијени излазни параметри.

Слика 3.58. Бруто домаћи производ изабраних европских земаља (2016) – 1. део

Слика 3.59. Бруто домаћи производ изабраних европских земаља (2016) – 2. део

На сликама 3.58. и 3.59. приказани су подаци о бруто домаћем производу изабраних и анализираних европских земаља. Подаци су преузети из базе података Светске банке и односе се на 2016. годину.

У табели 3.1 приказан је број писмоносних пошиљака по становнику у унутрашњем саобраћају за анализиране земље. Подаци су преузети из базе Светског поштанског савеза, Eurostat-а и ERGP-а (*European Regulators Group for Postal Services*) и односе се на 2015. годину.

Табела 3.1. Број писмоносних пошиљака по становнику

Земља	Број писмоносних пошиљака по становнику у УПС-у
Аустрија	211,0
Бугарска	2,7
Хрватска	71,7
Чешка	58,0
Данска	124,0
Естонија	70,0
Финска	141,3
Француска	178,1
Немачка	227,4
Велика Британија	244,9
Грчка	31,3
Мађарска	64,8
Ирска	112,3
Италија	53,6
Летонија	33,0
Литванија	25,0
Луксембург	278,0
Малта	68,5
Црна Гора	24,5
Холандија	130,3
Пољска	43,5
Португалија	63,9
Румунија	26,0
Србија	30,8
Словачка	86,5
Словенија	415,7
Шпанија	66,8
Шведска	200,3
Швајцарска	248,6
Украјина	3,8

За сваку земљу одређен је однос те земље и Србије, по питању неколико параметара који, заправо, представљају излазне параметре изведене анализе. Први од њих је **коефицијент**

корелације између временских серија које описују обим како писмоносних пошиљака, тако и пакета. За добијање коефицијента корелације између земаља било је потребно анализирати податке о броју писмоносних пошиљака у унутрашњем саобраћају и о броју пакета у унутрашњем саобраћају за обе земље које се посматрају (односна земља и Србија). Ове величине су у расположивим базама података изражене у декадним јединицама, а ради њиховог усаглашавања зарад израчунавања Пирсоновог (*Pearson*) коефицијената корелације било је неопходно извршити њихову нормализацију.

Пирсонов коефицијент корелације је добијан путем израза:

$$r = \frac{SD_{xy}}{\sqrt{SD_x \cdot SD_y}} \quad (3.1)$$

где је:

$SD_{xy} = \sum(x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})$ коваријанса,

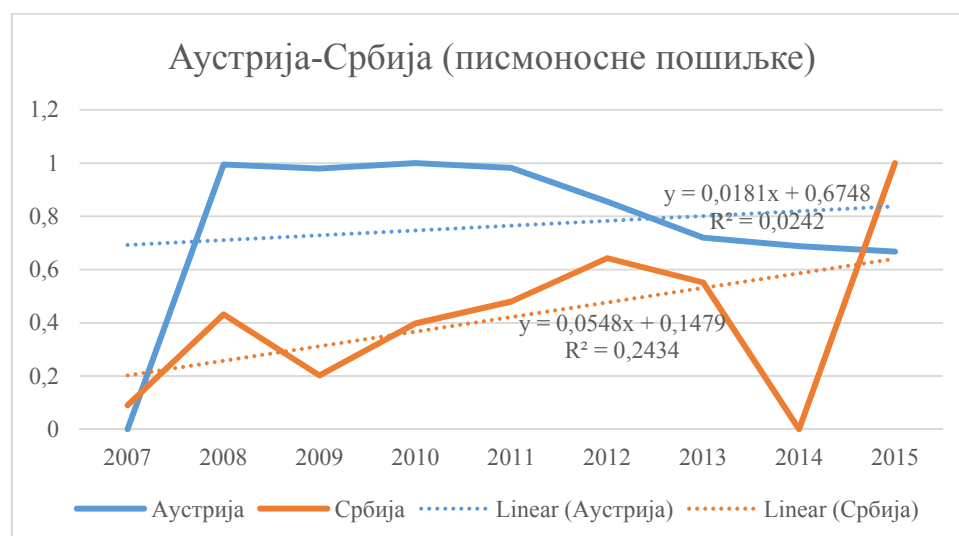
$SD_x = \sum_{i=1}^n(x_i - \bar{x})^2$; $SD_y = \sum_{i=1}^n(y_i - \bar{y})^2$ стандардне девијације варијабли x и y ,

$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i$; $\bar{y} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n y_i$ просечне вредности варијабли x и y .

Добијене вредности коефицијената корелације дате су у наставку.

Табела 3.2. Коефицијенти корелације Аустрија – Србија

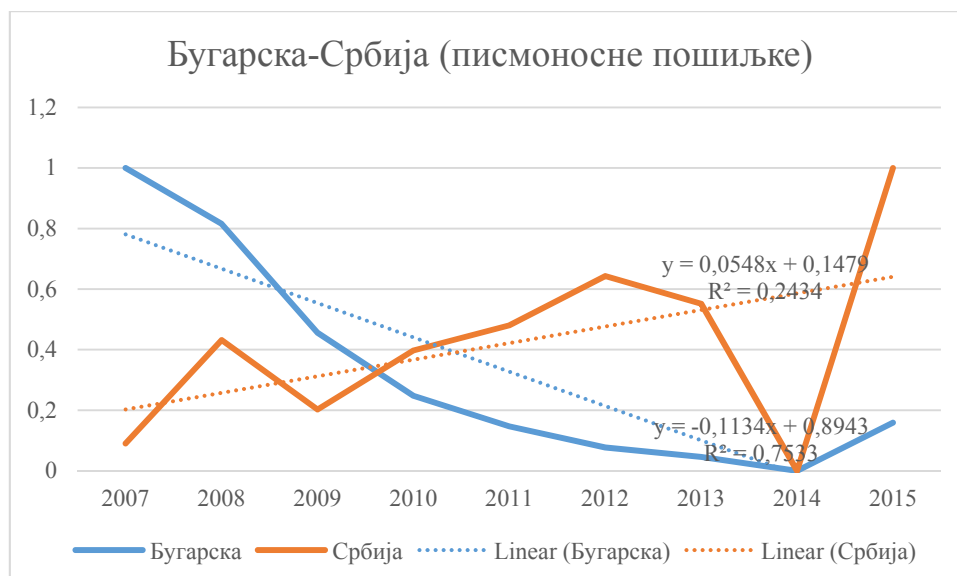
Коефицијент корелације писмоносних пошиљака	Коефицијент корелације пакета
0,2658	-0,9789

Слика 3.60. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.3. Коефицијенти корелације Бугарска – Србија

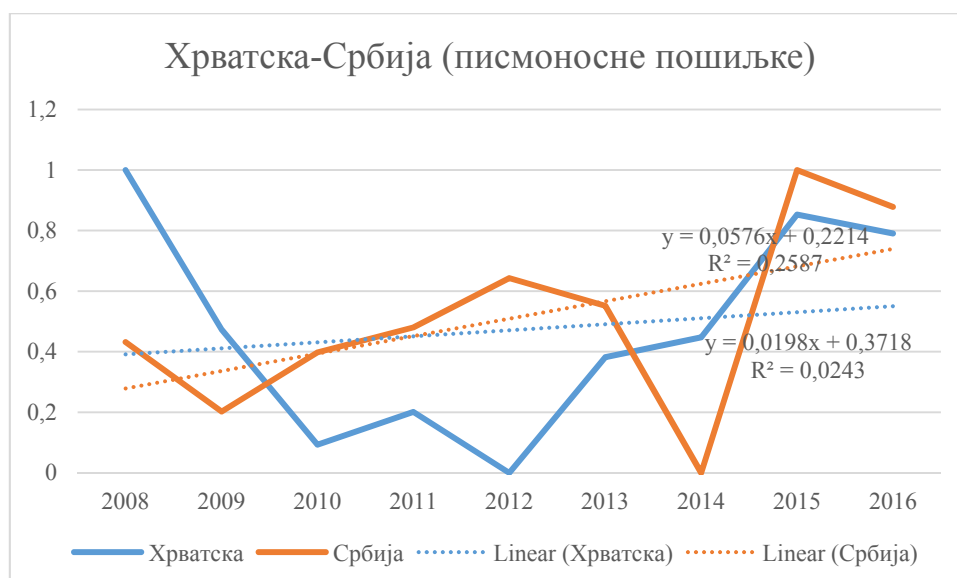
Коефицијент корелације писмоносних пошиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,3518	0,9246

Слика 3.61. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.4. Коефицијенти корелације Хрватска-Србија

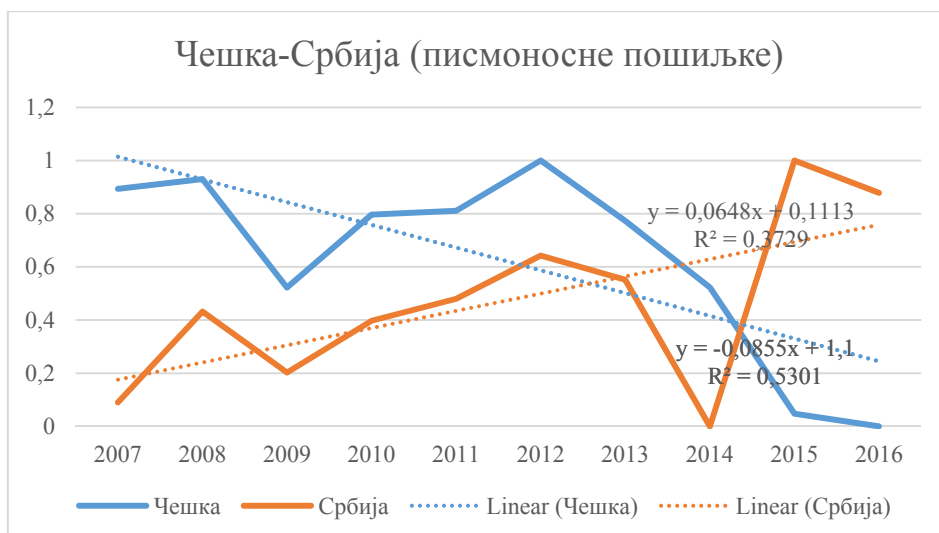
Коефицијент корелације писмоносних пошиљака	Коефицијент корелације пакета
0,2991	0,8302

Слика 3.62. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.5. Коефицијенти корелације Чешка-Србија

Коефицијент корелације писмоносних пошиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,3416	-0,5171

Слика 3.63. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошилјке

Табела 3.6. Коефицијенти корелације Данска-Србија

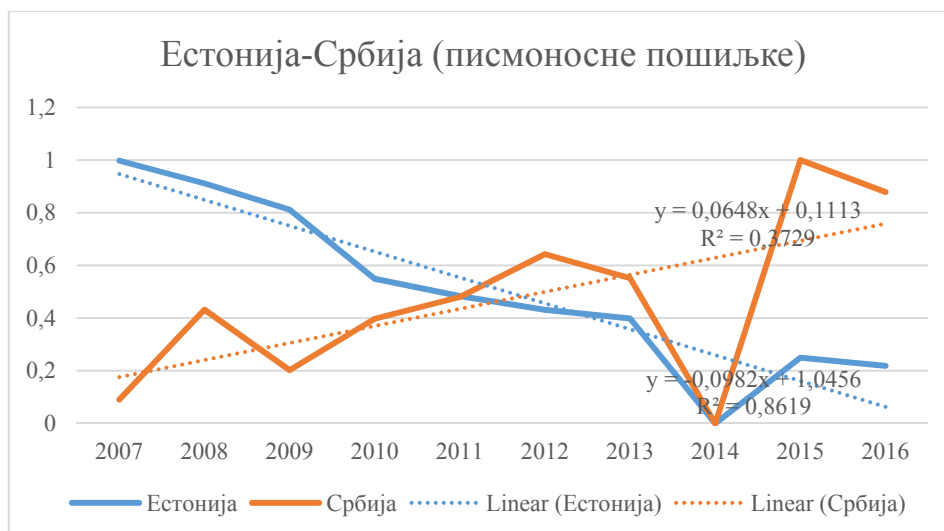
Коефицијент корелације писмоносних пошилјака	Коефицијент корелације пакета
-0,6279	0,7109

Слика 3.64. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошилјке

Табела 3.7. Коефицијенти корелације Естонија-Србија

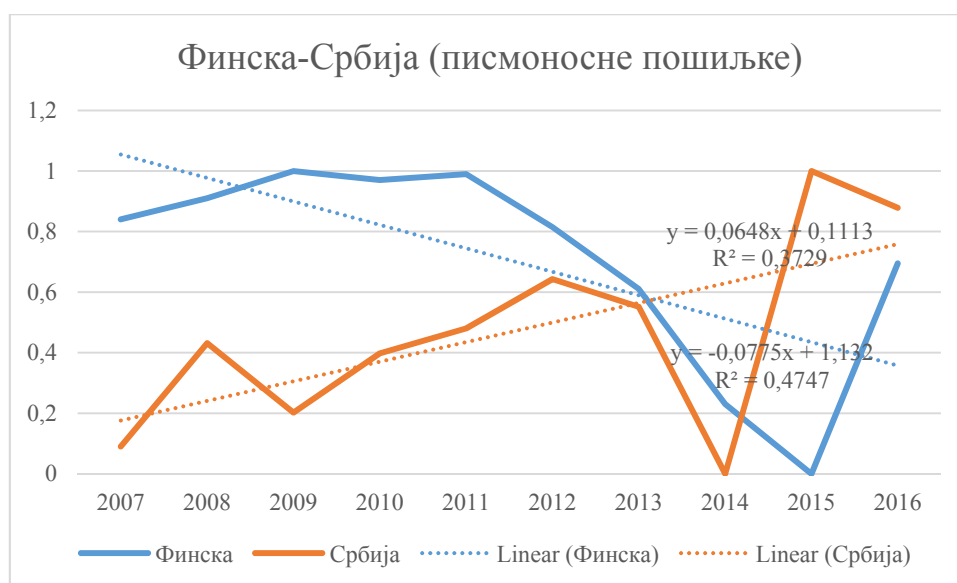
Коефицијент корелације писмоносних пошилјака	Коефицијент корелације Пакета
-0,3506	0,0679

Слика 3.65. Тренд нормализованих вредности за писмоносне поштиљке

Табела 3.8. Коефицијенти корелације Финска-Србија

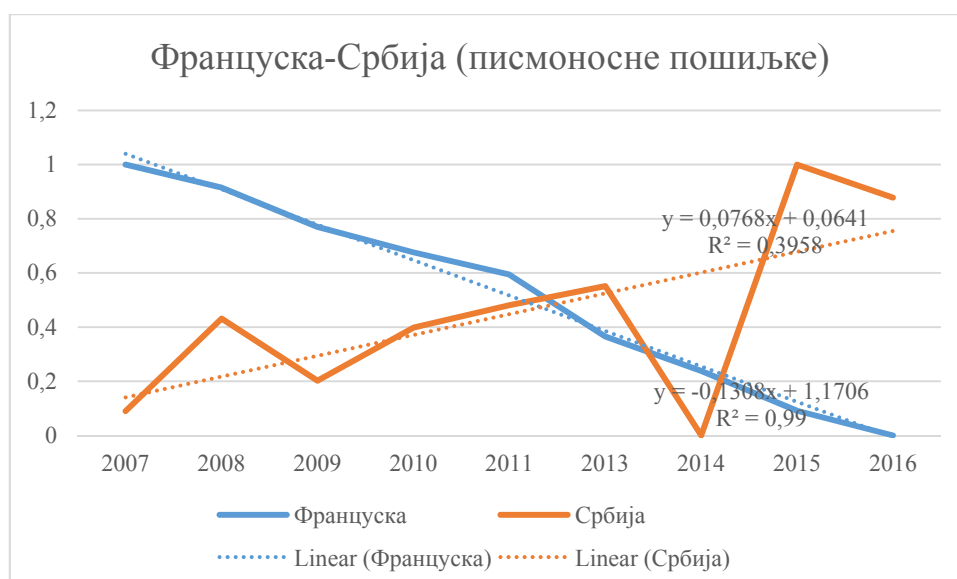
Коефицијент корелације писмоносних поштиљака	Коефицијент корелације Пакета
-0,3025	-0,6586

Слика 3.66. Тренд нормализованих вредности за писмоносне поштиљке

Табела 3.9. Коефицијенти корелације Француска-Србија

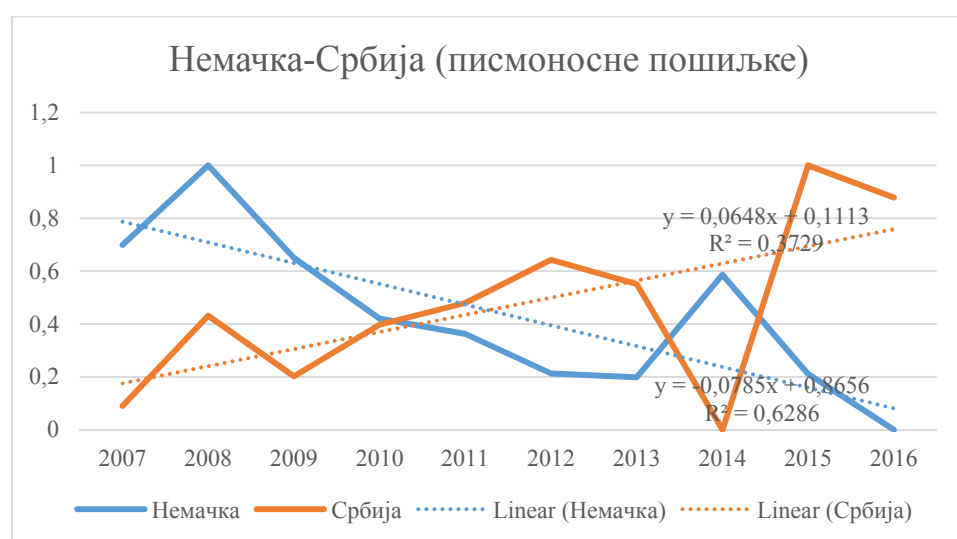
Коефицијент корелације писмоносних поштиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,6187	0,0238

Слика 3.67. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.10. Коефицијенти корелације Немачка-Србија

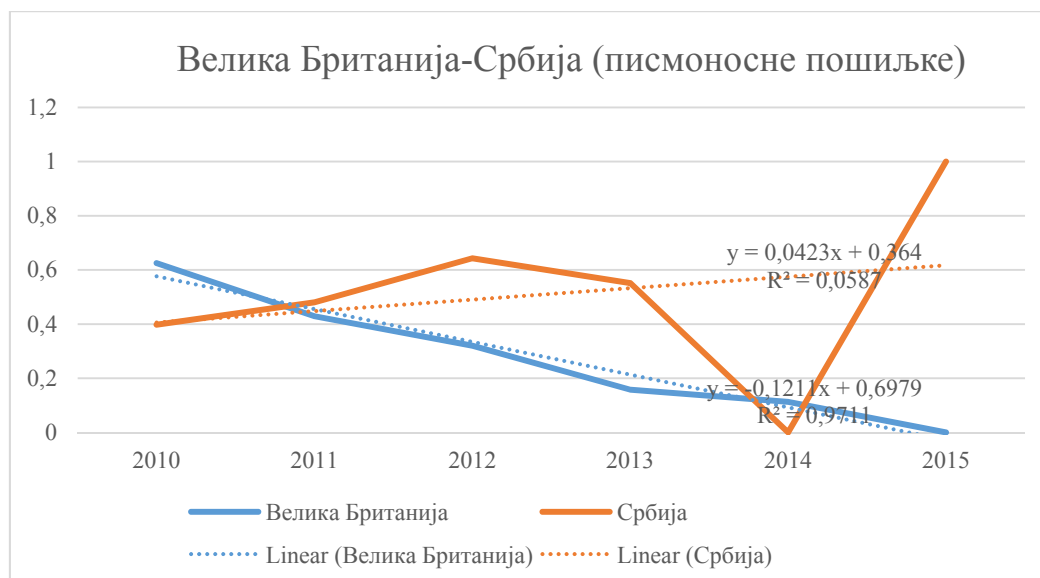
Коефицијент корелације писмоносних пошиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,6976	-0,5873

Слика 3.68. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.11. Коефицијенти корелације Велика Британија-Србија

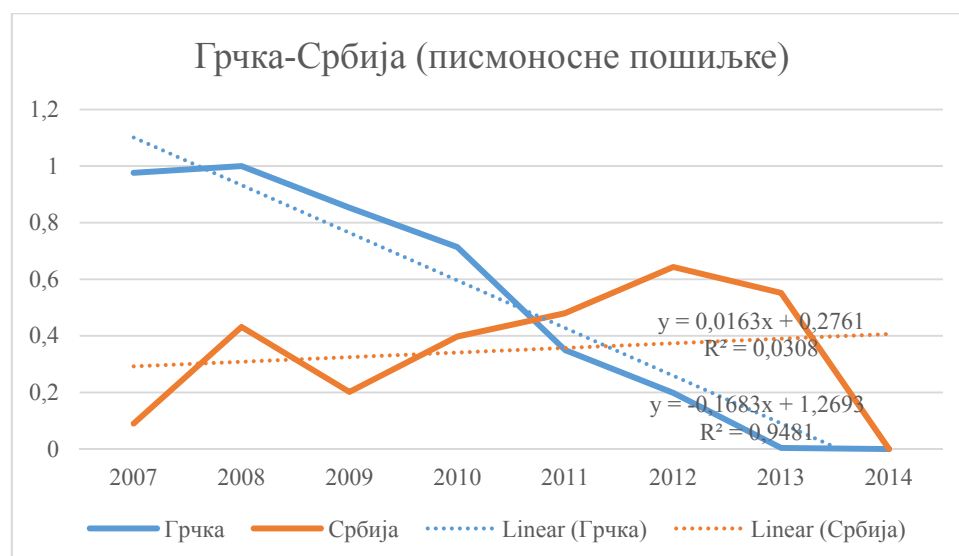
Коефицијент корелације писмоносних пошиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,2532	-

Слика 3.69. Тренд нормализованих вредности за писмоносне поштиљке

Табела 3.12. Коефицијенти корелације Грчка-Србија

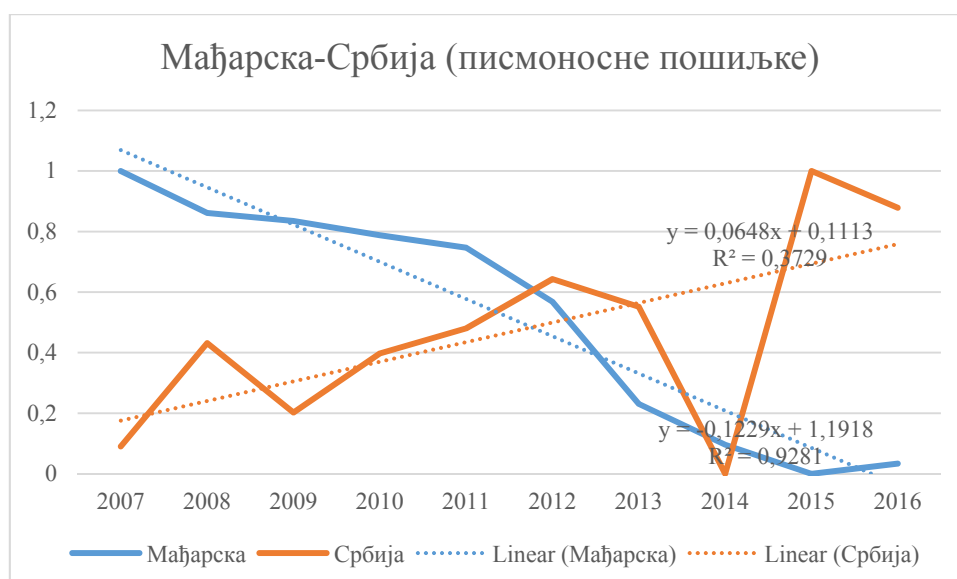
Коефицијент корелације писмоносних поштиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,2328	0,8612

Слика 3.70. Тренд нормализованих вредности за писмоносне поштиљке

Табела 3.13. Коефицијенти корелације Мађарска-Србија

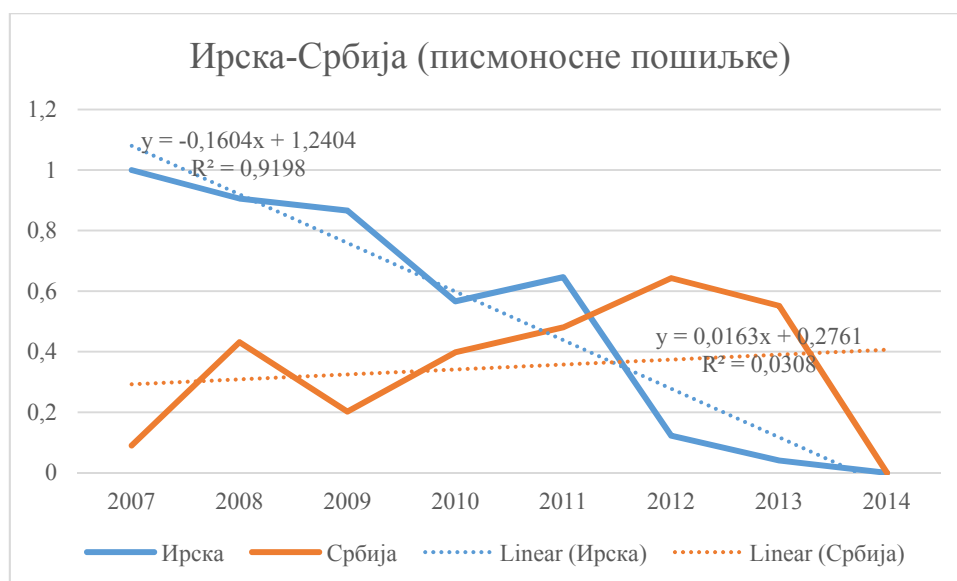
Коефицијент корелације писмоносних поштиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,5261	0,2541

Слика 3.71. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.14. Коefицијенти корелације Ирска-Србија

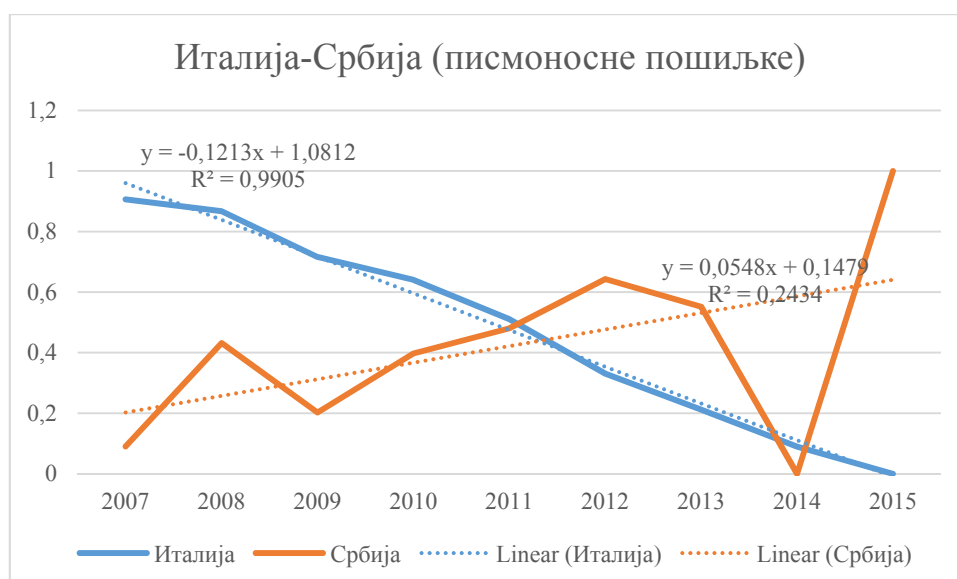
Коefицијент корелације писмоносних пошиљака	Коefицијент корелације пакета
-0,2395	-

Слика 3.72. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.15. Коefицијенти корелације Италија-Србија

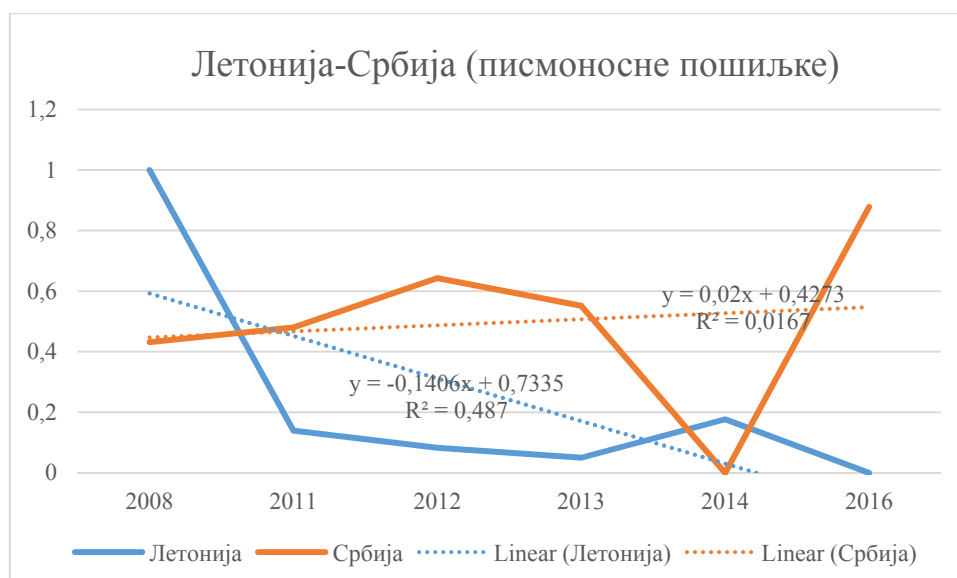
Коefицијент корелације писмоносних пошиљака	Коefицијент корелације пакета
-0,4582	0,9484

Слика 3.73. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошилџке

Табела 3.16. Коэффициенти корелације Летонија-Србија

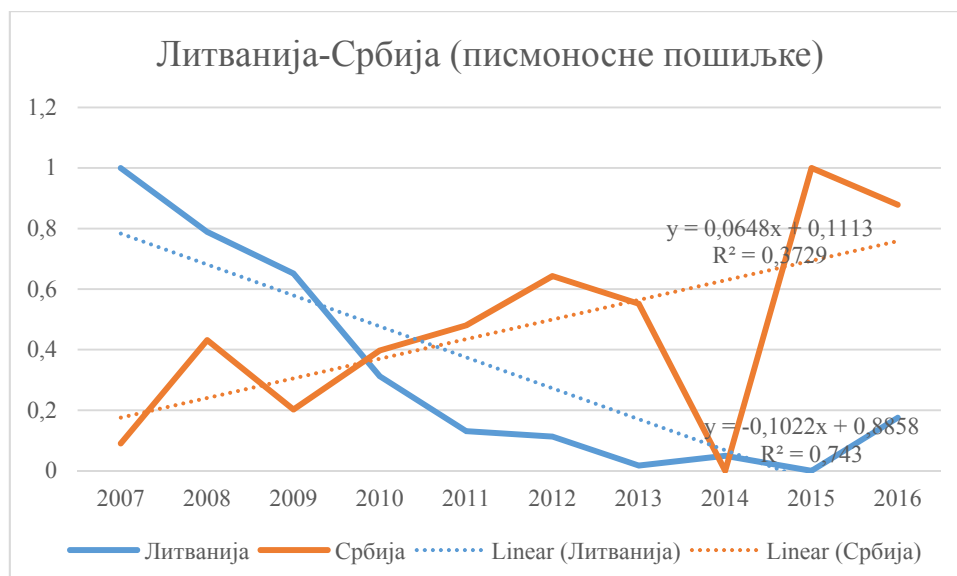
Коэффициент корелације писмоносних пошилџака	Коэффициент корелације пакета
-0,2581	-0,5860

Слика 3.74. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошилџке

Табела 3.17. Коэффициенти корелације Литванија-Србија

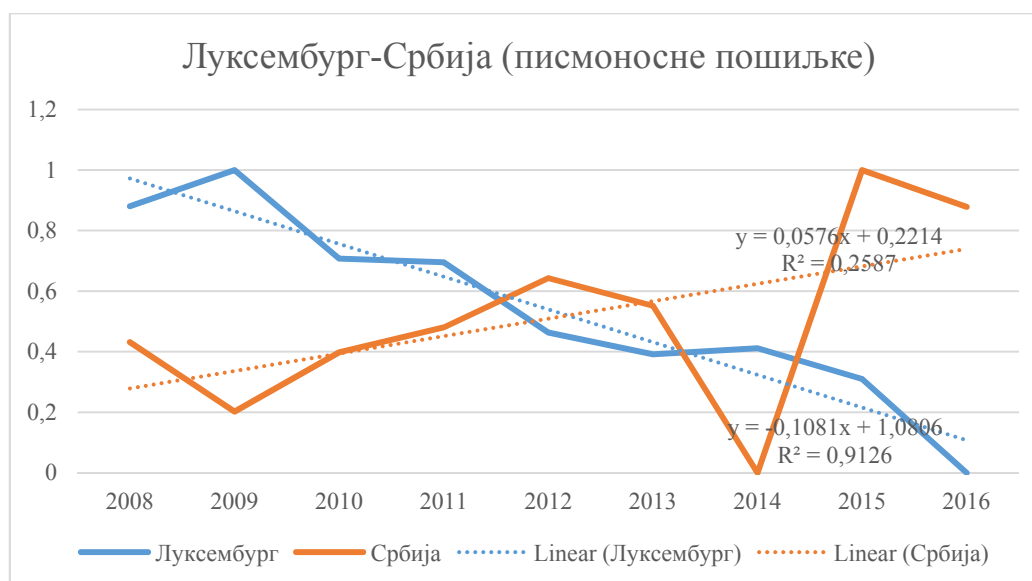
Коэффициент корелације писмоносних пошилџака	Коэффициент корелације пакета
-0,5093	0,2021

Слика 3.75. Тренд нормализованих вредности за писмоносне поштиљке

Табела 3.18. Коефицијенти корелације Луксембург-Србија

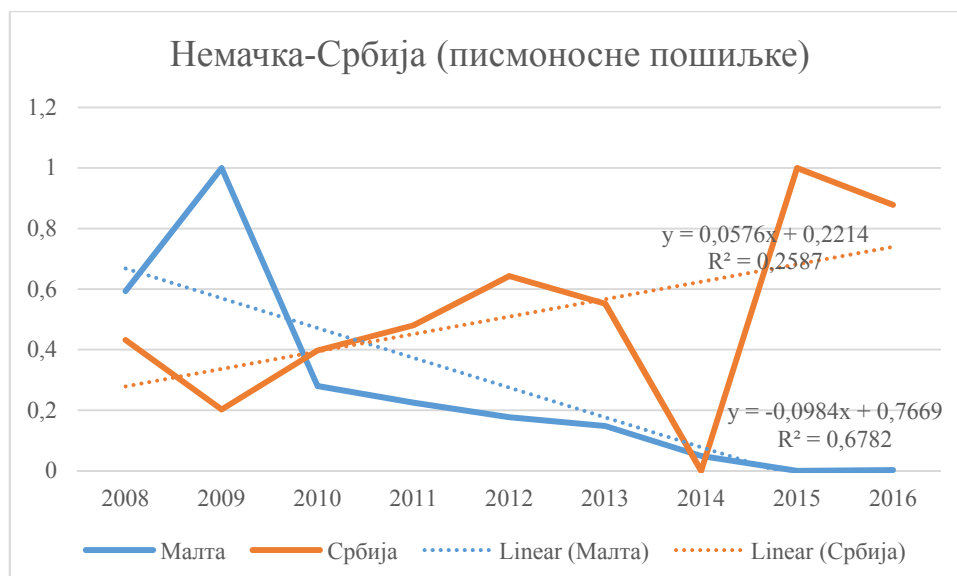
Коефицијент корелације писмоносних поштиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,5902	-0,5346

Слика 3.76. Тренд нормализованих вредности за писмоносне поштиљке

Табела 3.19. Коефицијенти корелације Малта-Србија

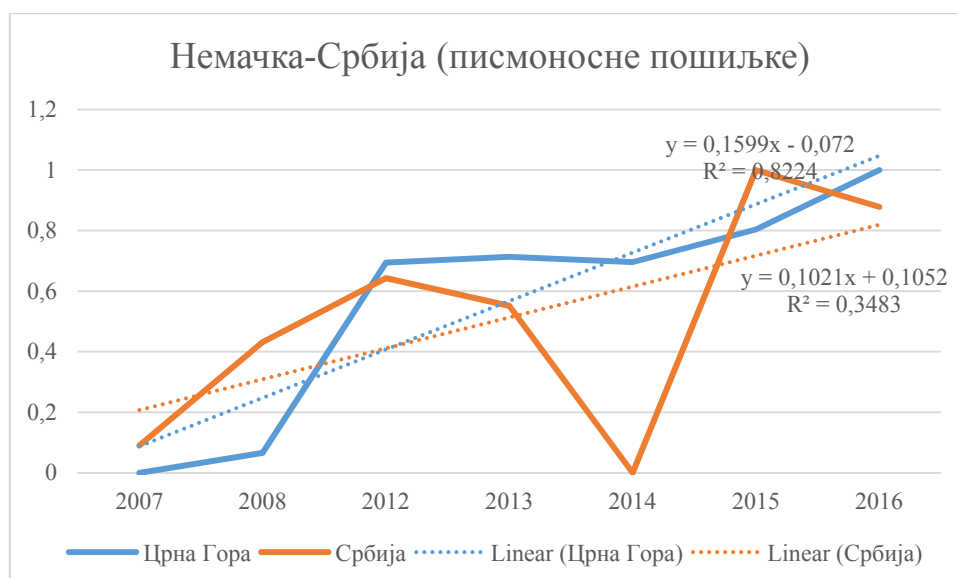
Коефицијент корелације писмоносних поштиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,4747	-0,5468

Слика 3.77. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.20. Коефицијенти корелације Црна Гора-Србија

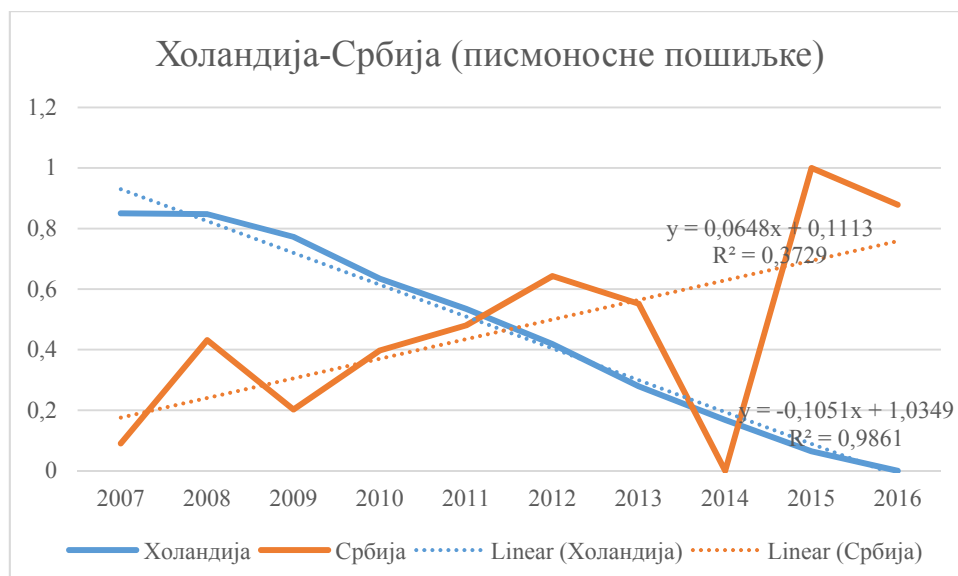
Коефицијент корелације писмоносних пошиљака	Коефицијент корелације пакета
0,5972	-0,6834

Слика 3.78. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.21. Коефицијенти корелације Холандија-Србија

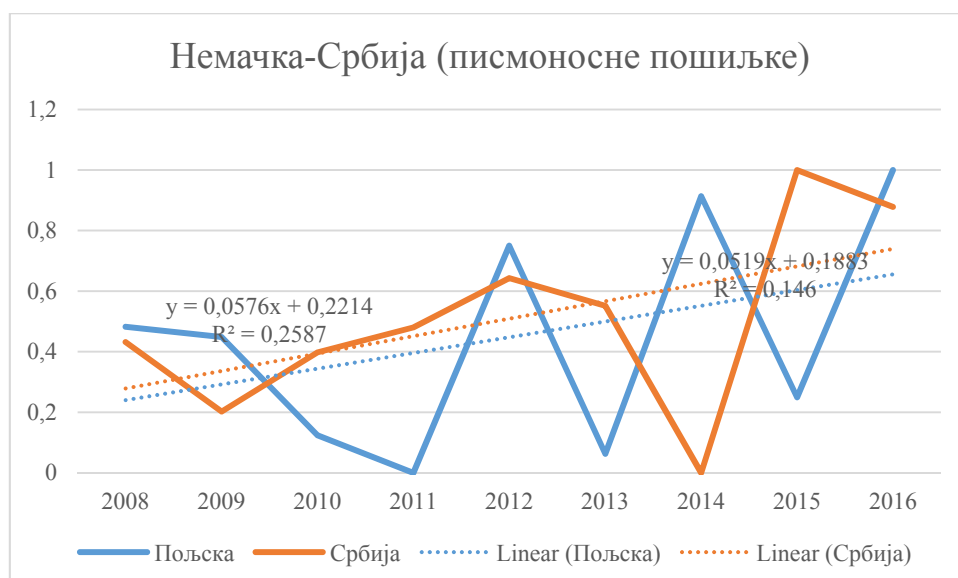
Коефицијент корелације писмоносних пошиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,5843	0,1584

Слика 3.79. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.22. Коefицијенти корелације Пољска-Србија:

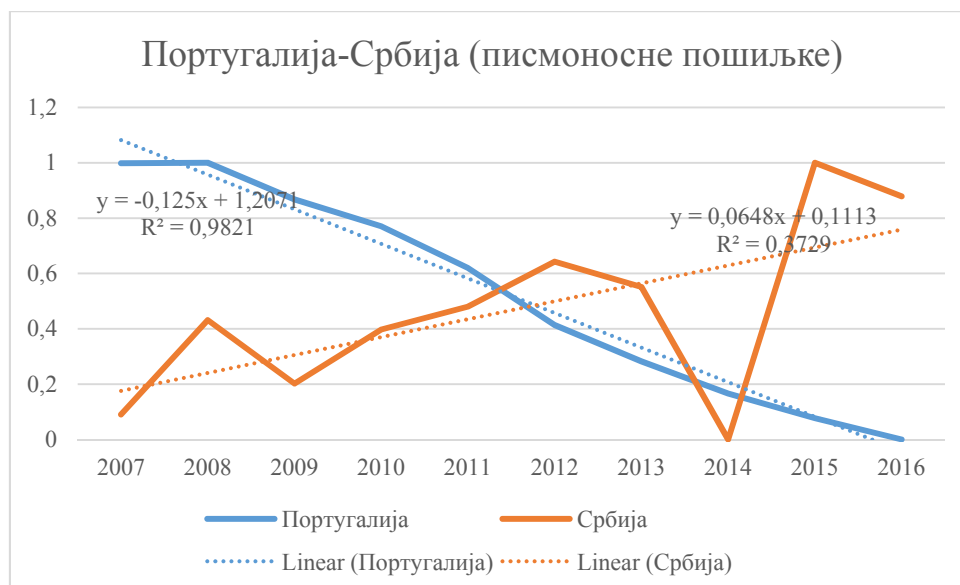
Коefицијент корелације писмоносних пошиљака	Коefицијент корелације пакета
-0,0654	-0,4629

Слика 3.80. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.23. Коefицијенти корелације Португалија-Србија

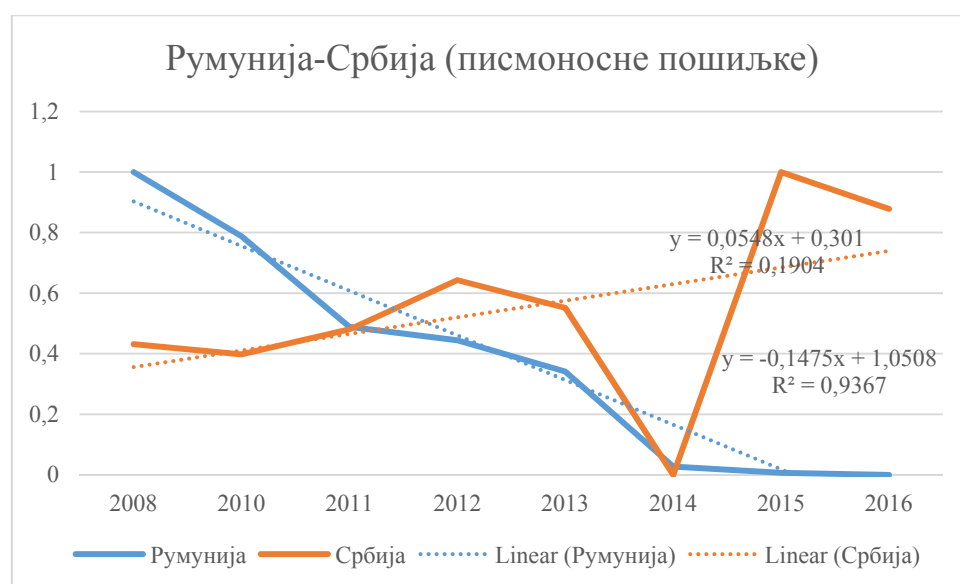
Коefицијент корелације писмоносних пошиљака	Коefицијент корелације пакета
-0,5700	0,8639

Слика 3.81. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.24. Коefицијенти корелације Румунија-Србија

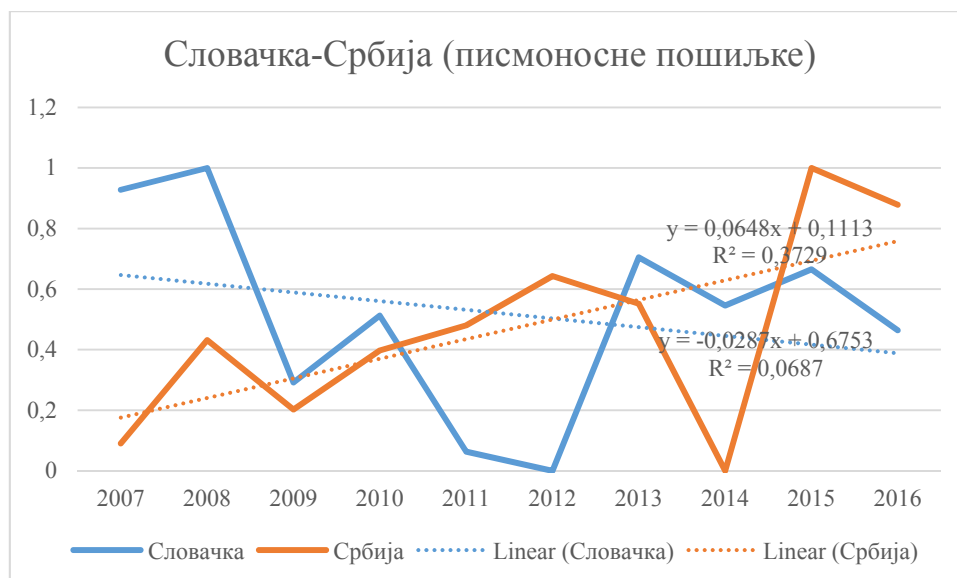
Коefицијент корелације писмоносних пошиљака	Коefицијент корелације пакета
-0,2930	0,3710

Слика 3.82. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.25. Коefицијенти корелације Словачка-Србија

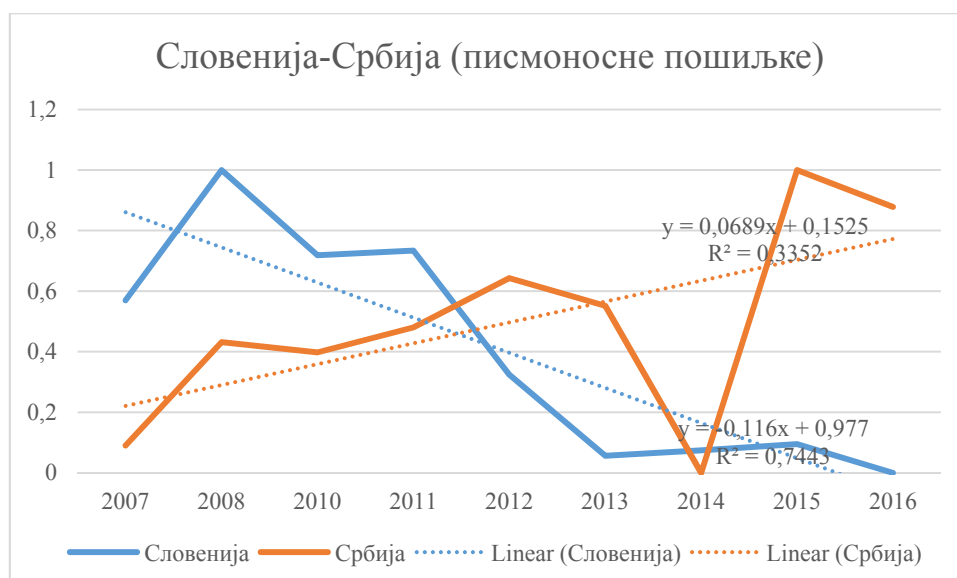
Коefицијент корелације писмоносних пошиљака	Коefицијент корелације пакета
-0,1555	0,5369

Слика 3.83. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.26. Коefицијенти корелације Словенија-Србија

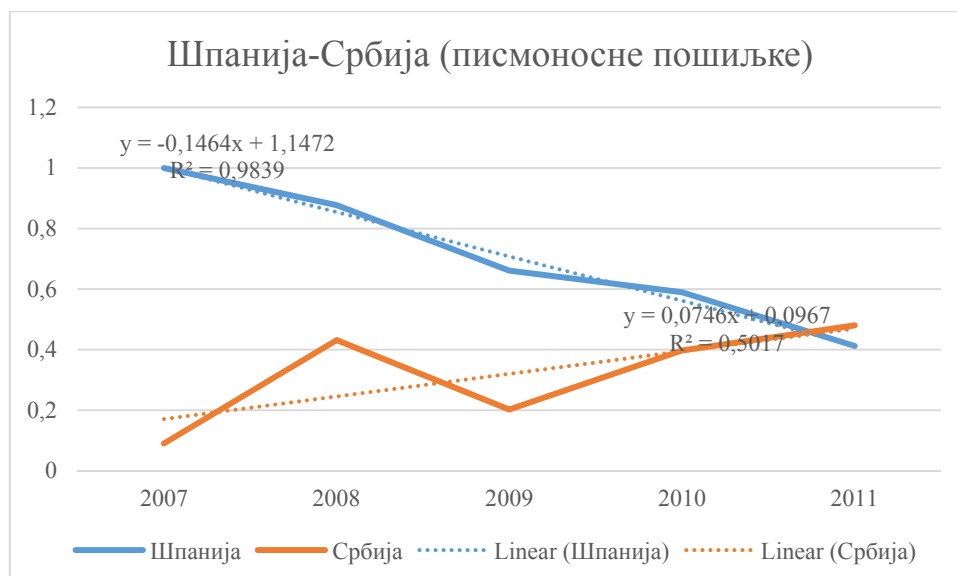
Коefицијент корелације писмоносних пошиљака	Коefицијент корелације пакета
-0,3324	-0,1729

Слика 3.84. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.27. Коefицијенти корелације Шпанија-Србија

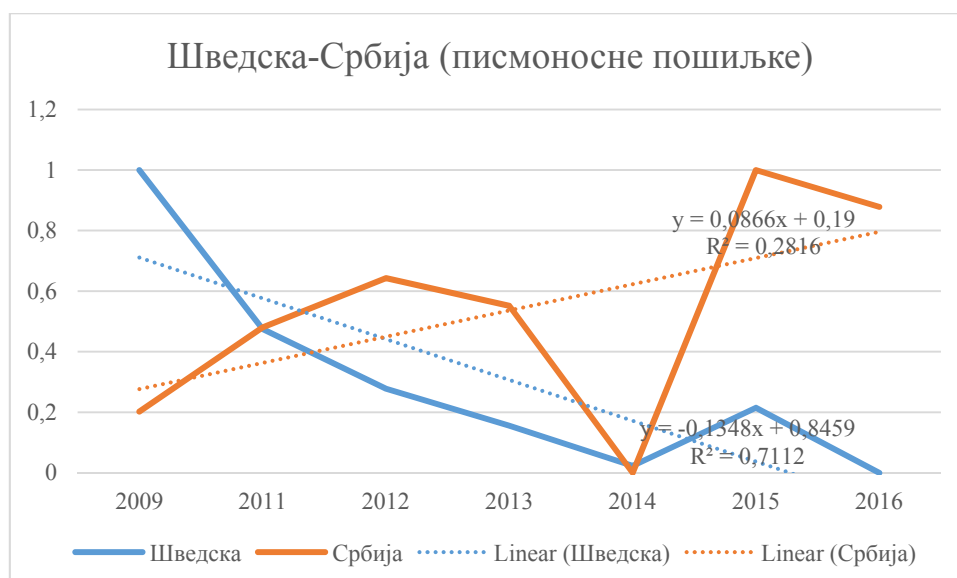
Коefицијент корелације писмоносних пошиљака	Коefицијент корелације пакета
-0,2020	-

Слика 3.85. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.28. Коефицијенти корелације Шведска-Србија

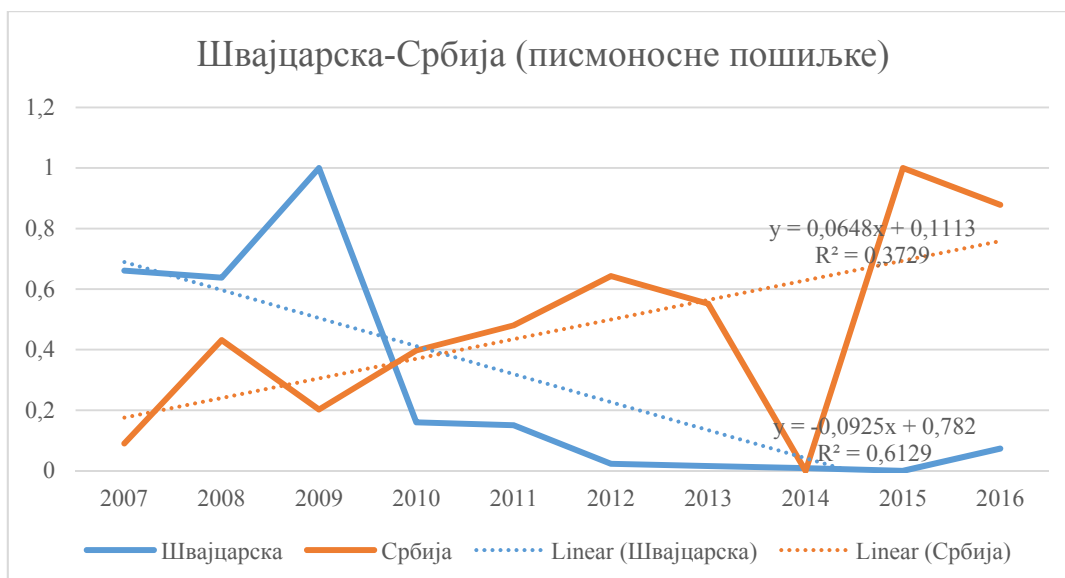
Коефицијент корелације писмоносних пошиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,3306	-

Слика 3.86. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.29. Коефицијенти корелације Швајцарска-Србија

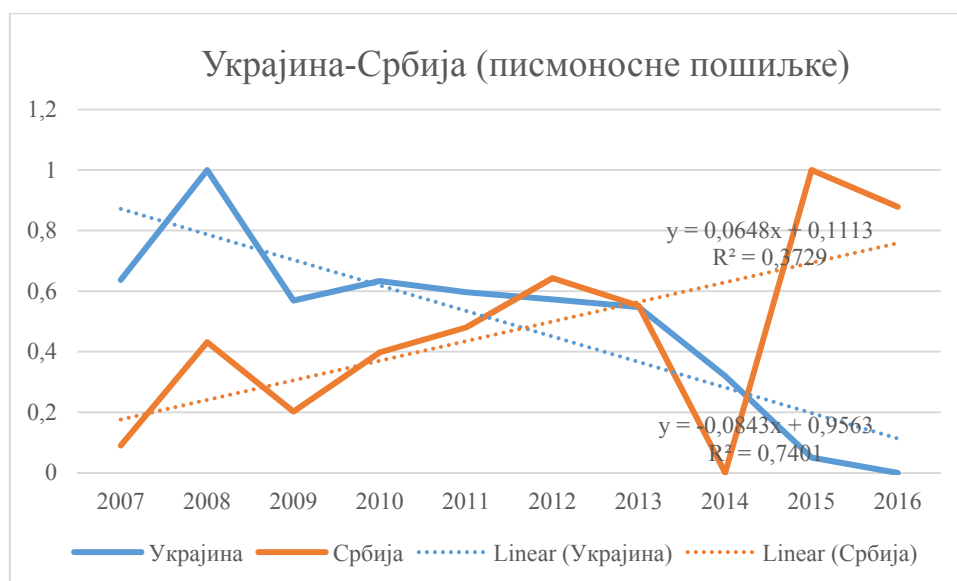
Коефицијент корелације писмоносних пошиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,4980	-0,2366

Слика 3.87. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

Табела 3.30. Коефицијенти корелације Украјина-Србија

Коефицијент корелације писмоносних пошиљака	Коефицијент корелације пакета
-0,5127	-0,4527

Слика 3.88. Тренд нормализованих вредности за писмоносне пошиљке

У табели 3.31. дат је рангиран износ вредности коефицијената корелације за писмоносне пошиљке у унутрашњем саобраћају. Евидентно је да Србија има највећу вредност овог коефицијента када се посматра веза са Црном Гором, што указује на сличност ове две земље у сегменту писмоносних пошиљака у унутрашњем саобраћају. Присутна је висока корелација и са Хрватском и Аустријом, док је са осталим земљама вредност коефицијента корелације негативна.

Табела 3.31. Вредности коефицијента корелације за писмоносне пошиљке (рангирано)

Земље	Коефицијент корелације за писмоносне пошиљке
Црна Гора-Србија	0,5972
Хрватска-Србија	0,2991
Аустрија-Србија	0,2658
Пољска-Србија	-0,0654
Словачка-Србија	-0,1555
Шпанија-Србија	-0,2020
Грчка-Србија	-0,2328
Ирска-Србија	-0,2395
Велика Британија-Србија	-0,2532
Летонија-Србија	-0,2581
Румунија-Србија	-0,2930
Финска-Србија	-0,3025
Шведска-Србија	-0,3306
Словенија-Србија	-0,3324
Чешка-Србија	-0,3416
Естонија-Србија	-0,3506
Бугарска-Србија	-0,3518
Италија-Србија	-0,4582
Малта-Србија	-0,4747
Швајцарска-Србија	-0,4980
Литванија-Србија	-0,5093
Украјина-Србија	-0,5127
Мађарска-Србија	-0,5261
Португалија-Србија	-0,5700
Холандија-Србија	-0,5843
Луксембург-Србија	-0,5902
Француска-Србија	-0,6187
Данска-Србија	-0,6279
Немачка-Србија	-0,6976

Табела 3.32. Вредности коефицијената корелације за пакете (рангирано)

Земље	Коефицијент корелације за пакете
Италија-Србија	0,9484
Бугарска-Србија	0,9246
Португалија-Србија	0,8639
Грчка-Србија	0,8612
Хрватска-Србија	0,8302
Данска-Србија	0,7109
Словачка-Србија	0,5369
Румунија-Србија	0,3710
Мађарска-Србија	0,2541
Литванија-Србија	0,2021
Холандија-Србија	0,1584
Естонија-Србија	0,0679
Француска-Србија	0,0238
Словенија-Србија	-0,1729
Швајцарска-Србија	-0,2366
Украјина-Србија	-0,4527
Пољска-Србија	-0,4629
Чешка-Србија	-0,5171
Луксембург-Србија	-0,5346
Малта-Србија	-0,5468
Летонија-Србија	-0,5860
Немачка-Србија	-0,5873
Финска-Србија	-0,6586
Црна Гора-Србија	-0,6834
Аустрија-Србија	-0,9789

Из табеле 3.32. се закључује да Србија има највећу корелацију са Италијом и Бугарском по питању тренда кретања обима пакета у унутрашњем саобраћају.

Следећи излазни параметар, након коефицијената корелације, је параметар који даје **однос бруто домаћег производа изабране земље и Србије**. Овај параметар је добијен довођењем у везу бруто домаћег производа односне земље и Србије, с тим да су посматране средње вредности БДП-а свих земаља из узорка, за период од 2011. до 2016. године. И ове вредности су нормализоване, као и у случају коефицијената корелације.

У табели 3.33. приказане су рангиране вредности добијеног излазног параметра однос БДП изабране земље и Србије.

Табела 3.33. Вредности односа БДП-а изабране земље и Србије (рангирано)

Земље	Однос БДП-а изабране земље и Србије (нормализовано)
Литванија-Србија	0,9993
Словенија-Србија	0,9985
Бугарска-Србија	0,9969
Хрватска-Србија	0,9961
Луксембург-Србија	0,9951
Летонија-Србија	0,9949
Естонија-Србија	0,9911
Словачка-Србија	0,9854
Мађарска-Србија	0,9756
Украјина-Србија	0,9734
Малта-Србија	0,9628
Румунија-Србија	0,9601
Чешка-Србија	0,9552
Португалија-Србија	0,9503
Грчка-Србија	0,9462
Ирска-Србија	0,9452
Финска-Србија	0,9404
Данска-Србија	0,9217
Црна Гора-Србија	0,8981
Аустрија-Србија	0,8973
Пољска-Србија	0,8705
Шведска-Србија	0,8602
Швајцарска-Србија	0,8224
Холандија-Србија	0,7800
Шпанија-Србија	0,6388
Италија-Србија	0,4265
Француска-Србија	0,2642
Велика Британија-Србија	0,2488
Немачка-Србија	0

За бруто домаћи производ, као варијаблу, израчунат је и **коэффициент корелације између временских серија које описују бруто домаћи производ односне земље и Србије**, што представља четврти излазни параметар. За добијање коэффициента корелације коришћен је израз (3.1), уз нормализацију података. Добијене рангиране вредности дате су у табели 3.34.

Табела 3.34. Вредности коефицијента корелације временских серија које описују бруто домаћи производ односне земље и Србије (рангирано)

Земље	Коефицијент корелације БДП односне земље и Србије (нормализовано)
Холандија-Србија	1
Француска-Србија	0,9984
Финска-Србија	0,9975
Данска-Србија	0,9951
Бугарска-Србија	0,9876
Хрватска-Србија	0,9844
Словенија-Србија	0,9840
Мађарска-Србија	0,9824
Португалија-Србија	0,9780
Аустрија-Србија	0,9767
Шведска-Србија	0,9765
Шпанија-Србија	0,9726
Словачка-Србија	0,9629
Чешка-Србија	0,9608
Немачка-Србија	0,9327
Пољска-Србија	0,9316
Грчка-Србија	0,9194
Црна Гора-Србија	0,9174
Швајцарска-Србија	0,8664
Украјина-Србија	0,8518
Италија-Србија	0,7672
Литванија-Србија	0,7350
Летонија-Србија	0,7332
Румунија-Србија	0,7016
Естонија-Србија	0,5565
Луксембург-Србија	0,5176
Малта-Србија	0,1954
Велика Британија-Србија	0,0966
Ирска-Србија	0

Као пети излазни параметар рачунат је **однос броја писмоносних пошиљака по становнику односне земље и Србије**. Добијене вредности су такође нормализоване и рангиране у табели 3.35. Приметно је да Србија има прилично добру корелацију углавном са већином посматраних земаља.

Табела 3.35. Однос броја писмоносних пошиљака по становнику изабране земље и Србије (рангирано)

Земље	Однос броја писм. пош./стан. изабране земље и Србије (нормализовано)
Летонија-Србија	1
Грчка-Србија	0,9937
Румунија-Србија	0,9799
Литванија-Србија	0,9761
Црна Гора-Србија	0,9744
Пољска-Србија	0,9620
Италија-Србија	0,9359
Чешка-Србија	0,9246
Португалија-Србија	0,9094
Мађарска-Србија	0,9070
Шпанија-Србија	0,9018
Малта-Србија	0,8973
Естонија-Србија	0,8936
Хрватска-Србија	0,8891
Словачка-Србија	0,8510
Ирска-Србија	0,7842
Данска-Србија	0,7540
Холандија-Србија	0,7378
Финска-Србија	0,7091
Француска-Србија	0,6141
Шведска-Србија	0,5568
Аустрија-Србија	0,5291
Немачка-Србија	0,4867
Велика Британија-Србија	0,4413
Украјина-Србија	0,4403
Швајцарска-Србија	0,4319
Луксембург-Србија	0,3559
Бугарска-Србија	0,1808
Словенија-Србија	0

Шести излазни параметар анализе је износ нормализоване вредности поштарине за писмо прве стопе масе у унутрашњем саобраћају. Приказани су износи за све посматране земље (табела 3.36.).

Табела 3.36. Нормализована поштарина за писмо прве стопе масе (рангирано)

Земље	Нормализована поштарина за писмо прве стопе масе
Малта-Србија	1
Црна Гора-Србија	0,9629
Словенија-Србија	0,9259
Румунија-Србија	0,9074
Шпанија-Србија	0,8888
Бугарска-Србија	0,8425
Литванија-Србија	0,8240
Мађарска-Србија	0,8055
Чешка-Србија	0,7962
Естонија-Србија	0,7314
Португалија-Србија	0,7314
Летонија-Србија	0,7129
Ирска-Србија	0,6851
Пољска-Србија	0,6851
Немачка-Србија	0,6666
Холандија-Србија	0,6481
Словачка-Србија	0,6388
Аустрија-Србија	0,6111
Луксембург-Србија	0,5925
Грчка-Србија	0,5740
Шведска-Србија	0,5462
Француска-Србија	0,5370
Велика Британија-Србија	0,5277
Италија-Србија	0,5
Хрватска-Србија	0,4444
Украјина-Србија	0,3981
Швајцарска-Србија	0,3611
Финска-Србија	0,1296
Данска-Србија	0

Као коначан излаз свих излазних параметара добијен је **индекс компатибилности земаља**. Индекс је добијен као просечна вредност шест претходно описаних излазних параметара:

1. коефицијент корелације између временских серија које описују обим писмоносних пошиљака;
2. коефицијент корелације између временских серија које описују обим пакета;
3. однос просечних вредности бруто домаћег производа у периоду од 2011. до 2016. године изабране земље и Србије;

4. коефицијент корелације између временских серија које описују бруто домаћи производ односне земље и Србије;
5. однос броја писмоносних пошиљака по становнику односне земље и Србије;
6. износ поштарине за писмо прве стопе масе у унутрашњем саобраћају.

Индекс компатибилности земаља даје рангирање свих анализираних земаља у односу на Србију за коју је сматра да је индекс компатибилности једнак 1. Табела 3.37. представља груписане све претходно описане добијене излазне параметре, без рангирања.

Табела 3.37. Груписани излазни параметри

Земља	1	2	3	4	5	6	6а	Индекс компатибилности земаља
	Коефицијент корелације писмоносних пошиљака НОРМ.	Коефицијент корелације пакета НОРМ.	Однос БДП изабране земље и Србије НОРМ.	Коефицијент корелације БДП односне земље и Србије НОРМ.	Однос броја писм. пош./стан. изабране земље и Србије НОРМ.	Поштарина за писмо прве стопе масе (извор ERGP, 2015.)	Нормализована поштарина	
Аустрија-Србија	0,744048231	-0,191335518	0,897300501	0,976737399	0,529164258	0,68	0,611111111	0,5945
Бугарска-Србија	0,267077374	1,04106308	0,996911749	0,987686886	0,180874169	0,43	0,842592593	0,7194
Хрватска-Србија	0,769746339	0,97991562	0,996199414	0,984432324	0,889106659	0,86	0,444444444	0,8440
Чешка-Србија	0,274902041	0,107653904	0,955226992	0,960889209	0,924675806	0,48	0,796296296	0,6699
Данска-Србија	0,053883152	0,902719407	0,921753308	0,995138883	0,754062981	1,34	0	0,6046
Естонија-Србија	0,26799237	0,486427767	0,991193136	0,556553745	0,893655292	0,55	0,731481481	0,6546
Финска-Србија	0,305122979	0,016015557	0,940436138	0,997514134	0,70914158	1,2	0,12962963	0,5163
Француска-Србија	0,060980837	0,457853012	0,264275438	0,998498329	0,614124698	0,76	0,537037037	0,4888
Немачка-Србија	0	0,062196238	0	0,932727459	0,486752862	0,62	0,666666667	0,3581
Велика Британија-Србија	0,34321056	-	0,248868511	0,096634408	0,441390817	0,77	0,527777778	0,3316
Грчка-Србија	0,358967448	1	0,946257981	0,919454487	0,993713265	0,72	0,574074074	0,7987
Мађарска-Србија	0,132478791	0,606968618	0,975661036	0,982483033	0,907062634	0,47	0,805555556	0,7350
Ирска-Србија	0,353751595	-	0,945222533	0	0,784209898	0,6	0,685185185	0,5537
Италија-Србија	0,184924471	1,056438599	0,426519871	0,76729467	0,935925469	0,8	0,5	0,6452
Летонија-Србија	0,339391505	0,063007213	0,99497198	0,73320445	1	0,57	0,712962963	0,6406
Литванија-Србија	0,145425243	0,573334756	0,999316289	0,735049078	0,976125348	0,45	0,824074074	0,7089
Луксембург-Србија	0,082958298	0,09632215	0,995130797	0,517647168	0,35596639	0,7	0,592592593	0,4401
Малта-Србија	0,172118855	0,088433395	0,962831768	0,195492706	0,897348101	0,26	1	0,5527
Црна Гора-Србија	1	0	0,898115148	0,917417528	0,974412695	0,3	0,962962963	0,7922
Холандија-Србија	0,08750471	0,545004955	0,780010233	1	0,737839011	0,64	0,648148148	0,6331
Пољска-Србија	0,488257043	0,142703671	0,870506709	0,931641468	0,96207246	0,6	0,685185185	0,6801
Португалија-Србија	0,098581531	1,001732128	0,950350088	0,978098908	0,909416776	0,55	0,731481481	0,7783
Румунија-Србија	0,312484376	0,682653989	0,960175894	0,701642747	0,979913153	0,36	0,907407407	0,7574
Словачка-Србија	0,418611661	0,790029036	0,98543122	0,962965489	0,851032438	0,65	0,638888889	0,7745
Словенија-Србија	0,282051923	0,330477606	0,998555383	0,984019339	0	0,34	0,925925926	0,5868
Шпанија-Србија	0,382771868	-	0,638861659	0,972634048	0,901882743	0,38	0,888888889	0,7570
Шведска-Србија	0,283420484	-	0,860293259	0,976568338	0,556854013	0,75	0,546296296	0,6447
Швајцарска-Србија	0,154160136	0,289201458	0,822498483	0,866456192	0,431947327	0,95	0,361111111	0,4876
Украјина-Србија	0,142794783	0,149306389	0,973427076	0,851896057	0,440345366	0,91	0,398148148	0,4927

У табели 3.38. дат је ранг земаља према индексу компатибилности, што је приказано и сликом 3.89.

Табела 3.38. Индекс компатибилности земаља (рангирано)

Земље	Индекс компатибилности земаља
Хрватска-Србија	0,8440
Грчка-Србија	0,7987
Црна Гора-Србија	0,7922
Португалија-Србија	0,7783
Словачка-Србија	0,7745
Румунија-Србија	0,7574
Шпанија-Србија	0,7570
Мађарска-Србија	0,7350
Бугарска-Србија	0,7194
Литванија-Србија	0,7089
Пољска-Србија	0,6801
Чешка-Србија	0,6699
Естонија-Србија	0,6546
Италија-Србија	0,6452
Шведска-Србија	0,6447
Летонија-Србија	0,6406
Холандија-Србија	0,6331
Данска-Србија	0,6046
Аустрија-Србија	0,5945
Словенија-Србија	0,5868
Ирска-Србија	0,5537
Малта-Србија	0,5527
Финска-Србија	0,5163
Украјина-Србија	0,4927
Француска-Србија	0,4888
Швајцарска-Србија	0,4876
Луксембург-Србија	0,4401
Немачка-Србија	0,3581
Велика Британија-Србија	0,3316

Слика 3.89. Рангирање земаља по Индексу компатибилности

На основу свих посматраних варијабли, закључује се да је из скупа посматраних земаља, тржиште поштанских услуга које је најсличније тржишту Републике Србије оно које постоји у Хрватској, затим следи Грчка, Црна Гора, итд. Овај податак је од значаја за процену трендова на тржишту поштанских услуга у Републици Србији у условима потпуне либерализације, будући да су поменуте земље већ успоставиле слободно поштанско тржиште.

3.4. Анализа трендова развоја тржишта поштанских услуга кроз мерење промене ефикасности и продуктивности 30 јавних поштанских оператора из Европе

У оквиру овог истраживања анализира се ефикасност и продуктивност 30 одабраних европских ЈПО за период 2003-2015. године користећи анализу обавијања података (енг. *Data Envelopment Analysis – DEA*) и приступ базиран на Малмквисту (енг. *Malmquist based approach – MBA*). *DEA* је техника математичког програмирања⁶ за мерење релативне ефикасности јединица за доношење одлука као што су ЈПО. Примена *MBA* је погодна за истраживање поштанске ефикасности и продуктивности што потврђују до сада публиковани научно-стручни радови.

У економској теорији, нека компанија би се могла описати као ефикасна или продуктивна, а ови атрибути се односе на два међусобно повезана концепта. Продуктивност подразумева однос онога што компанија производе (енг. *output*) и уложених ресурс које користи (енг. *input*). Најједноставнији пример израчунавања продуктивности је када се разматра појединачни улаз и појединачни излаз; ово је случај тзв. продуктивности са појединачним факторима. Задатак процене продуктивности постаје компликованији када постоји више улаза и више излаза који се односе на укупну продуктивност свих фактора (енг. *Total factor productivity – TFP*). За разлику од

⁶ Charnes, A., Cooper, W.W., Rhodes, E., 1978. Measuring the efficiency of decision making units. *European Journal of Operational Research*, 2(6), 429-444.

продуктивности, ефикасност третира поређење између посматраних и оптималних вредности излаза и/или улаза.

Највећи изазов у израчунавању *TFP* јесте да се одреди метод за агрегирање излаза и улаза. Традиционални начин апроксимира укупне улазе и излазе коришћењем информација о трошковима и приходима, на основу параметарских формула или индекса цена⁷. Други приступ за израчунавање *TFP* уводи производну функцију (технологију)⁸. *Solow* је показао је да се техничка промена може мерити као разлика у променама посматране производње и променама у вишеструким улазним подацима.

*Caves*⁹ је разматрао однос између теоријског индекса продуктивности заснованог на технологији и Тörnqvist-овог индекса. У литератури ово је познато као Малмквистов индекс продуктивности (*Malmquist productivity indices - MPI*). Малмквист¹⁰ је предложио поређење истих улаза у два различита временска периода, где је анализирао да ли се улази у првом периоду могу смањити, а да при томе јединица има исте перформансе као и у другом периоду. Увођењем ових индекса обезбеђен је оквир за још једну групу индекса продуктивности који се заснивају на дистанцим функцијама којима се дефинише и поменут Малмквистов индекс.

3.4.1 Мерење ефикасности

Постоје две генералне технике за мерење ефикасности. Прва је базирана на параметарском (економетријском) приступу, а друга је непараметарска (програмска) позната као *DEA (Data Envelopment Analysis)*. Оба случаја подразумевају упоређивање стварних перформанси са оптималним перформансама које се налазе на релевантној граници апроксимације.

У овој студији коришћен је *CCR DEA* модел за мерење ефикасности. Ово је оригинални *DEA* модел за евалуацију релативне ефикасности групе јединица одлучивања (енг. *Decision Making Units – DMUs*) који је предложио *Charnes*¹¹. Претпоставимо да постоји скуп *DMU*-ова (A), где свака DMU_j ($j \in A$) користи m улаза x_{ij} ($i = 1, 2, 3, \dots, m$) да произведе s излаза y_{rj} ($r = 1, 2, 3, \dots, s$). *CCR* модел процењује релативну ефикасност одређене DMU_o , $o \in A$, у односу на границу ефикасности која је дефинисана посматрањем свих *DMU*-ова из скупа A .

Једна формулација *CCR* модела има за циљ да минимизира улазе, док се истовремено постиже исти ниво излаза, тј. у питању је *CCR* улазно оријентисан модел. Друга формулација *CCR* модела има за циљ да максимизира излазне резултате без потребе за повећавању улазне вредности, тј. у питању је *CCR* излазно оријентисан модел.

⁷ Törnqvist, L., 1936. The bank of Finland's consumption price index. *Bank of Finland Monthly Bulletin*, 10, 1-8.

⁸ Solow, R.M., 1957. Technical change and the aggregate production function, *The Review of Economics and Statistics*, 39(3), 312-320.

⁹ Caves, D.W., Christensen, L.R., Diewert, W.E., 1982. The economic theory of index numbers and the measurement of input, output, and productivity. *Econometrica*, 50(6), 1393-1414.

¹⁰ Malmquist, S., 1953. Index numbers and indifference surfaces. *Trabajos de Estadística*, 4(2), 209-242.

¹¹ Charnes, A., Cooper, W.W., Rhodes, E., 1978. Measuring the efficiency of decision making units. *European Journal of Operational Research*, 2(6), 429-444.

3.4.2 Мерење промене продуктивности коришћењем Малмквистових индекса

Продуктивност се једноставно може дефинисати као мера колико добијамо од ресурса које улажемо. Математички изражено, продуктивност (P) је однос излаза (y) и улаза (x), као што је приказано у једначини (3.2).

$$P = \frac{y}{x} \quad (3.2)$$

Ако посматрамо производну јединицу са једним улазом и једним излазом кроз време, тада имамо две опсервације (x_1, y_1) и (x_2, y_2) . Ово је случај продуктивности са појединачним факторима, где је промена продуктивности (енг. *Productivity change* – PC) однос продуктивности у другом периоду (P_2) и првом периоду (P_1), видети једначину (3.3). Према тој једначини, продуктивност се повећала ако је $PC > 1$. Може се показати да је промена продуктивности једнака односу промене у излазу и промене у улазу.

$$PC = \frac{P_2}{P_1} = \frac{y_2/x_2}{y_1/x_1} = \frac{y_2/y_1}{x_2/x_1} \quad (3.3)$$

У овој студији, разматрана је продуктивност скупа ЛПО као производних јединица са више улаза и више излаза. То подразумева рачуњање укупне продуктивност свих фактора (TFP). Да би се агрегирани сви улази и излази, коришћени су Малмквистови индекси продуктивности (MPI).

MPI се дефинише као производ две компоненте, промене ефикасности (EC) и технолошке промене (TC), као што је приказано у једначини (3.4). Прва компонента (EC) се односи на степен до ког DMU побољшава или погоршава своју техничку ефикасност између посматраних временских периода. Она проверава да ли на промену продуктивности током времена утиче техничка ефикасност. Друга компонента (TC) одражава промене у границама ефикасности између два периода, тј. мери допринос технолошке промене на промену продуктивности.

$$MPI = EC \cdot TC \quad (3.4)$$

Уочимо скуп од n DMU -ова у два различита временска периода, где сваки DMU_j ($j = 1, 2, 3, \dots, n$) користи m улаза x_{ij} , $x_{ij} > 0$ ($i = 1, 2, 3, \dots, m$) да произведе s излаза y_{rj} , $y_{rj} > 0$ ($r = 1, 2, 3, \dots, s$) у сваком од посматраних периода. У даљем тексту, варијабле повезане са првим или другим временским периодом биће означене горњим индексом 1 или 2, респективно.

EC се дефинише једначином 3.5. Ознаке $\theta^1((x_0, y_0)^1)$ и $\theta^2((x_0, y_0)^2)$ показују ефикасности коју је једна одабрана $DMU_{0, j_0} \in \{1, 2, 3, \dots, n\}$, постигла користећи технологију 1 у првом периоду и технологију 2 у другом периоду, респективно. Ако је $EC > 1$ то указује да постоји позитиван утицај техничке ефикасности на промену продуктивности (уочен је напредак у техничкој ефикасности од првог периода до другог

периода). У случају када је $EC < 1$ тада постоји негативан утицај техничке ефикасности на промену продуктивности (уочено је погоршање у техничкој ефикасности). За $EC = 1$ важи да не постоји утицај техничке ефикасности, тј. није уочена промена у техничкој ефикасности током времена.

$$EC = \frac{\theta^2((x_0, y_0)^2)}{\theta^1((x_0, y_0)^1)} \quad (3.5)$$

TC се дефинише једначином 3.6. Ознака $\theta^2((x_0, y_0)^1)$ представља релативну оцену ефикасности у првом периоду за DMU_0 која је мерена у односу на границу ефикасности која постоји у другом периоду (технологија 2). Оцена ефикасности $\theta^1((x_0, y_0)^2)$ се односи на други период и у једнакости (3.6) је добијена у односу на границу ефикасности из првог периода (технологија 1). Тако, $TC > 1$ указује да постоји позитиван ефекат коришћења технологије 2 у односу на технологију 1, $TC < 1$ указује да постоји негативан ефекат увођења нове технологије (технологија 2 доприноси мањим резултатима у односу на технологију 1 са истим улазима), док $TC = 1$ указује да технолошка промена која се десила у другом периоду не утиче на промену ефикасности.

$$TC = \sqrt{\frac{\theta^1((x_0, y_0)^1)}{\theta^2((x_0, y_0)^1)} \times \frac{\theta^1((x_0, y_0)^2)}{\theta^2((x_0, y_0)^2)}} \quad (3.6)$$

Да би се извршило мерење промене продуктивности потребно је одредити Малмквистов индекс на начин као што је то утврђено у једнакости (3.7). Функционална форма за израчунавање овог индекса може се добити коришћењем релација које су приказане у (3.5) и (3.6). Резултат тог извођења је дат једначином (3.7) што даје коначну процену продуктивности током времена сублимирањем техничких и технолошких промена. Тако, продуктивност DMU_0 од првог периода до другог периода је побољшана ако је $MPI > 1$. Ако је $MPI < 1$ то указује да је између два периода дошло до погоршања продуктивности. Коначно, $MPI = 1$ значи да током времена није уочено да постоји промена у постигнутој продуктивности.

$$MPI = \sqrt{\frac{\theta^1((x_0, y_0)^2)}{\theta^1((x_0, y_0)^1)} \times \frac{\theta^2((x_0, y_0)^2)}{\theta^2((x_0, y_0)^1)}} \quad (3.7)$$

Према (6) проблем квантификације Малмквистовог индекса за DMU_0 се своди на одређивање нумеричких вредности $\theta^1((x_0, y_0)^1)$, $\theta^2((x_0, y_0)^2)$, $\theta^1((x_0, y_0)^2)$ и $\theta^2((x_0, y_0)^1)$. Ове оцене ефикасности могу се добити применом различитих метода, на пример коришћењем улазно или излазно оријентисаног радијалног DEA модела, као што је то приказано у раду Färe¹². Потребно је да постоји усаглашеност између резултата о промени продуктивности за DMU_0 изведених улазном и излазном оријентацијом. Поред радијалног приступа, за израчунавање Малмквистовог индекса могу успешно да се користе и нерадијални DEA модел и нерадијални и неоријентисани DEA модел. Они су

¹² Färe, R., Grosskopf, S., Norris, M., Zhang, Z., 1994. Productivity growth, technical progress, and efficiency change in industrialized countries. *The American Economic Review*, 84(1), 66-83.

описани у радовима Zhu¹³, Tone^{14,15}, Chen¹⁶, Tone i Tsutsui¹⁷. Код ових аутора, праћење промене продуктивности током времена је засновано на нерадијалном мерењу ефикасности и супер-ефикасности.

У овој студији, оцене ефикасности потребне за израчунавање Малмквистовог индекса на посматраном скупу јавних поштанских оператора, добијене су радијалним *DEA* приступом, како за улазну, тако и за излазну оријентацију. Да би се означили скорови ефикасности за излазну оријентацију, коришћене су следеће ознаке: $\phi^1((x_0, y_0)^1)$, $\phi^2((x_0, y_0)^2)$, $\phi^1((x_0, y_0)^2)$ and $\phi^2((x_0, y_0)^1)$. Излазни *MPI* (*MPI**) и његове одговарајуће компоненте (*EC** and *TC**) су представљене у једначинама (3.8), (3.9) и (3.10). Интересантно је приметити да излазне вредности за *MPI* и одговарајуће компоненте, постижу реципрочне вредности одговарајућих варијабли у улазној оријентацији.

$$MPI^* = \sqrt{\frac{\phi^1((x_0, y_0)^2)}{\phi^1((x_0, y_0)^1)} \times \frac{\phi^2((x_0, y_0)^2)}{\phi^2((x_0, y_0)^1)}} \quad (3.8)$$

$$EC^* = \frac{\phi^2((x_0, y_0)^2)}{\phi^1((x_0, y_0)^1)} \quad (3.9)$$

$$TC^* = \sqrt{\frac{\phi^1((x_0, y_0)^1)}{\phi^2((x_0, y_0)^1)} \times \frac{\phi^1((x_0, y_0)^2)}{\phi^2((x_0, y_0)^2)}} \quad (3.10)$$

3.4.3 Прикупљање података и опис варијабли

У овој студији спроведено је мерење ефикасности и продуктивности 30 ЈПО за временски период од 13 година. Узорак се састоји од ЈПО из Европске уније, Швајцарске и Србије. Листа посматраних земаља и њихове скраћенице, као и званична имена одговарајућих ЈПО, приказана су у Табели 1. Истраживање је укључивало податке из два периода: 2003. године (први период) и 2016. (други период). За оба периода и за све ЈПО из узорка, користишћен је исти извор података који је Интернет страница Светског поштанског савеза.

¹³ Zhu, J., 1996. Data envelopment analysis with preference structure. *Journal of the Operational Research Society*, 47(1), 136-150.

¹⁴ Tone, K., 2001. A slacks-based measure of efficiency in data envelopment analysis. *European Journal of Operational Research*, 130(3), 498-509.

¹⁵ Tone, K., 2002. A slacks-based measure of super-efficiency in data envelopment analysis. *European Journal of Operational Research*, 143(1), 32-41.

¹⁶ Chen, Y., 2003. Non-radial Malmquist productivity index with an illustrative application to Chinese major industries. *International Journal of Production Economics*, 83(1), 27-35.

¹⁷ Tone, K., Tsutsui, M., 2009. Network DEA: A slacks-based measure approach. *European Journal of Operational Research*, 197(1), 243-252.

Табела 3.39. Узорак

Јавни поштански оператор (ЈПО)	Земља	Међународна ознака
Österreichische Post AG	Аустрија	AUT
Bpost	Белгија	BEL
Bulgarian Posts	Бугарска	BGR
Hrvatska Pošta	Хрватска	HRV
Cyprus Post	Кипар	CYP
Česká pošta	Чешка Република	CZE
Post Denmark	Данска	DNK
Eesti Post	Естонија	EST
Itella Posti Oy	Финска	FIN
La poste	Француска	FRA
Deutsche Post	Немачка	DEU
Royal Mail Group plc	Велика Британија	GBR
Hellenic Post ELTA	Грчка	GRC
Magyar Posta	Мађарска	HUN
An Post	Ирска	IRL
Poste Italiane	Италија	ITA
Latvijas Pasts	Летонија	LVA
Lietuvos paštas	Литванија	LTU
P & T Luxembourg	Луксембург	LUX
Malta Post	Малта	MLT
PostNL	Холандија	NLD
Poczta Polska	Пољска	POL
CTT – Correios	Португал	PRT
Posta Romana	Румунија	ROU
Slovenská pošta	Словачка	SVK
Pošta Slovenije d.o.o	Словенија	SVN
Correos y Telégrafos	Шпанија	ESP
Posten Sweden Post	Шведска	SWE
Swiss Post	Швајцарска	CHE
ЈП "Пошта Србије"	Србија	SRB

Производна активност ЈПО дефинисана је са три улазне и три излазне варијабле (табела 3.40). Да би оптимизовао табеларни приказ, коришћене су скраћене међународне ознаке уместо пуних имена земаља и ЈПО. Улазне променљиве се односе на уложени рад, фактор капитала и финансијске инвестиције. Фактор рада одређује укупан број запослених (x_1). Фактор капитала одређен је укупним бројем пошта (x_2). Иако фактор капитала може да се изрази и другим варијаблама, ипак број пошта представља најважнији, те је услед недостатка података о осталим факторима, узет поменути. Коначно, финансијске инвестиције ће се сагледати кроз параметар под називом

оперативни трошак (x_3). Вредности ове варијабле су изворно изражене у СДР валути (енг. Special Drawing Rights). Међутим, у истраживању све СДР вредности су претворене у евре због бољег разумевања¹⁸.

Учинак ЛПО је процењен на основу варијабли које су везане за број услуга и постигнути приход. Портфолио услуга просечног ЛПО је врло широк, поред поштанских услуга, ту су и финансијске, маркетиншке, електронски сервиси, итд. Највећи део пружених услуга односи се на поштанске услуге, које углавном укључују обична, регистрована и вредносна писма и пакете. Стога су коришћене две излазне варијабле за квантификацију пружених поштанских услуга: број писмоносних пошиљака у унутрашњем поштанском саобраћају (y_1) и број пакета у унутрашњем поштанском саобраћају (y_2). У разматрање је узет унутрашњи поштански саобраћај јер је међународни у обиму знатно мањи, тј. у овој анализи може бити занемарен. Трећа излазна варијабла се односи на оперативни приход (y_3) који је такође изражен у еврима, као и трошак.

Табела 3.40. Дефинисање улазних и излазних варијабли

Улазне варијабле		Излазне варијабле	
x_1	Укупан број запослених	y_1	Број писмоносних пошиљака у унутрашњем поштанском саобраћају
x_2	Укупан број пошта	y_2	Број пакета у унутрашњем поштанском саобраћају
x_3	Оперативни трошкови	y_3	Оперативни приход

Конкретне вредности за изабране улазне и излазне варијабле, за оба посматрана временска периода, су приказане у табелама 3.41 и 3.42.

¹⁸ 1 SDR = 1.1790 EUR for 31.12.2003; 1 SDR = 1.2730 EUR for 30.12.2016.

Табела 3.41. Подаци који се односе на улазне варијабле

Земља	Улази (2003)			Улази (2016)		
	x_1	x_2	x_3 (милиона евра)	x_1	x_2	x_3 (милиона евра)
AUT	28.845	2.007	1.558,93	18.949	1.792	1.872,21
BEL	39.002	1.301	1.704,14	25.618	1.344	1.972,55
BGR	14.878	3.021	38,43	10.508	2.980	77,79
HRV	11.931	1.168	183,69	9.814	1.017	201,36
CYP	1.752	1.123	21,06	650	1.097	22,56
CZE	40.730	3.430	454,82	30.908	3.382	707,97
DNK	27.682	1.019	1.209,10	9.712	1.112	966,57
EST	4.237	549	42,70	2.200	323	80,83
FIN	23.740	1.346	1.091,41	15.148	900	1.594,13
FRA	285.802	16.992	15.413,68	230.689	17.133	22.190,97
DEU	383.173	13.514	38.326,27	512.147	24.002	55.696,73
GBR	191.843	15.868	12.123,60	137.000	11.634	10.585,75
GRC	11.402	2.218	449,98	6.848	1.455	379,25
HUN	40.848	3.102	527,29	29.678	2.701	556,42
IRL	10.498	1.658	753,60	8.684	1.135	822,85
ITA	150.746	13.728	7.317,37	132.716	12.852	8.622,44
LVA	7.316	964	33,98	3.882	1.019	60,33
LTU	8.030	965	41,06	5.670	674	66,57
LUX	1.782	108	111,13	1.385	96	162,61
MLT	665	50	12,99	665	68	24,01
NLD	62.070	2.577	3.101,58	59.280	1.800	3.114,87
POL	100.760	8.304	1.196,54	77.993	7.490	1.240,56
PRT	15.273	3.537	591,59	12.149	2.336	602,62
ROU	35.436	6.840	133,30	25.720	5.723	242,22
SVK	17.252	1.617	155,28	13.875	1.579	299,89
SVN	6.094	554	163,78	5.510	501	205,85
ESP	59.822	3.343	1.625,10	57.126	3.026	1.381,82
SWE	46.589	1.720	2.714,63	21.146	1.803	3.133,38
CHE	54.543	2.722	4.194,49	61.265	2.175	6.954,11
SRB	19.104	1.671	150,32	13.683	1.516	177,23

Izvor: Svetski poštanski savez (2017)

http://pls.upu.int/pls/ap/ssp_report.main?p_language=AN&p_choice=BROWSE

Табела 3.42. Подаци који се односе на излазне варијабле

Земља	Излази (2003)			Излази (2016)		
	У ₁	У ₂	У ₃ (милиона евра)	У ₁	У ₂	У ₃ (милиона евра)
AUT	873.129.000	43.673.405	1.605,58	6.215.000.000	42.258.160	2.089,11
BEL	3.462.764.420	18.640.786	1.669,91	2.275.000.000	31.500.000	1.916,30
BGR	81.539.469	887.062	39,50	18.269.376	304.436	67,72
HRV	277.406.070	1.900.453	181,60	302.323.182	1.001.109	219,39
CYP	51.800.000	61	28,77	42.859.086	739	26,99
CZE	2.723.299.149	2.025.305	481,88	1.978.788.501	1.367.282	715,52
DNK	1.153.300.000	30.447.000	1.418,05	331.000.000	30.049.000	903,45
EST	38.513.980	1.370.020	44,75	14.000.000	3.096.686	90,85
FIN	820.000.000	22.100.000	1.165,27	778.000.000	33.500.000	1.624,67
FRA	17.201.000.000	254.000.000	15.554,98	11.529.000.000	293.000.000	23.166,61
DEU	20.840.000.000	1.531.000.000	41.307,59	18.628.000.000	1.227.000.000	59.164,66
GBR	20.749.000.000	109.500.000	12.224,14	15.852.465.528	1.200.000.000	11.417,29
GRC	527.922.600	2.105.647	470,99	345.511.473	954.173	383,74
HUN	1.149.701.323	8.992.722	540,11	632.126.000	16.936.000	616,85
IRL	635.400.000	7.168.000	710,62	477.592.000	3.400.000	827,50
ITA	6.343.522.000	22.977.000	7.755,94	2.808.620.355	1.432.693	9.244,37
LVA	46.456.755	101.907	35,79	25.201.667	66.149	63,34
LTU	40.927.280	117.750	43,45	37.463.531	128.581	67,60
LUX	106.700.000	4.300	124,35	99.153.298	1.732.662	168,93
MLT	43.000.000	214	16,96	29.417.161	287	27,72
NLD	5.384.000.000	40.000.000	3.923,32	2.213.000.000	153.000.000	3.404,28
POL	2.463.777.833	20.343.320	1.235,08	1.664.022.545	20.806.739	1.223,73
PRT	979.500.500	7.810.158	644,92	662.800.000	219	693,01
ROU	253.834.289	5.074.091	131,06	28.687.626	1.139.281	247,19
SVK	320.746.623	5.035.864	158,87	470.842.079	3.400.704	310,86
SVN	673.559.703	150.521	173,68	863.829.421	7.757.548	214,41
ESP	5.248.430.509	20.512.171	1.769,58	3.098.852.115	22.919.828	1.685,43
SWE	4.360.000.000	44.900.000	2.711,76	1.970.438.000	16.300.000	3.207,58
CHE	2.917.000.000	114.000.000	4.418,36	2.088.800.000	114.500.000	7.608,27
SRB	128.228.619	1.156.033	138,32	272.198.184	620.983	205,26

Izvor: Svetski poštanski savez (2017)

http://pls.upu.int/pls/ap/spp_report.main?p_language=AN&p_choice=BROWSE

3.4.4 Анализа резултата

Анализа резултата може започети сагледавањем генералних трендова у поштанској индустрији између два посматрана временска периода. То се може извршити разматрањем средњих вредности које се односе на поједине разматране варијабле (табеле 3.43. и 3.44.).

Табела 3.43. Просечна дескриптивна статистика за улазне варијабле

Варијабла	2003		2016	
	Сред. вред.	Ст. дев.	Сред. вред.	Ст. дев.
Број запослених	56.728	86.441	51.354	99.099
Број пошта	3.901	4.721	3.822	5.457
Трошкови (милиона евра)	3.181,39	7420,16	4.133,88	10.571,67

Табела 3.44. Просечна дескриптивна статистика за излазне варијабле

Варијабла	2003		2016	
	Сред. вред.	Ст. дев.	Сред. вред.	Ст. дев.
Број писмоносних пошиљака (у хиљадама)	3.329.815	5.728.034	2.525.108	4.561.092
Број пакета (у хиљадама)	77.199	274.686	107.605	301.493
Приход (милиона евра)	3.357,51	7.910,22	4.386,75	11.215,76

Један од важнијих параметара у поштанској индустрији је број запослених. На нивоу 30 посматраних европских земаља, уочава се јасан тренд смањења људске радне снаге. Просечан број запослених у 2003. години био је 56.728, док је у 2016. години 51.354, што је умањење за 5.374 радника, односно за 9,47%. Јасно је да поштански оператори теже да оптимизују своје пословање кроз мањи број запослених и повећањем степена аутоматизације радних и пословних процеса. Најприметнији изузетак у смислу ове варијабле јесте Немачка где се број запослених повећао са 383.000 на 512.000. Могуће објашњење за ову појаву јесте да се овај поштански оператор определио за експанзивну политику, што у смислу диверсификације услуга, нпр. на логистичке услуге, што у територијалном смислу на присутност у другим земљама.

У складу са очекивањима, поштански оператори се труде да оптимизују своју поштанску мрежу, те се отуда бележи благи пад у просечном броју пошта са 3.901 на 3.822, што је смањење за 2,01%. Објашњење за релативно малу редукацију у броју пошта могло би се наћи у чињеници да јавни поштански оператори имају обавезу опслуживања целе територије једне државе, али и у томе да су одлуке о отварању или затварању доносе и кроз призму политичких околности.

Када је реч о броју услуга, подаци указују на општи тренд у поштанском саобраћају да су писмоносне услуге у паду, а да број пакетских услуга расте. Може се приметити да се у посматраном периоду број писмоносних пошиљака смањило за 804.706.633, односно за 24,17%. Са друге стране, број пакета је повећан за 30.405.982, тј. за 39,39%. Објашњење за ову појаву би се могло наћи у чињеници да електронски видови комуникације неминовно замењују писану кореспонденцију. Супротно, развој електронске трговине

даје ветар у леђа пакетским услугама јер се роба која је наручена путем интернета свакако физички доставља на кућну или пословну адресу наручиоца, где круцијалну улогу имају поштански оператори.

Табела 3.45. Скорови ефикасности и индекси промене продуктивности

Земља	CCR скор (2003)	CCR скор (2016)	Малмквистови индекси	
			MPI*	MPI
AUT	0,90357	1,00000	0,51355	1,94724
BEL	1,00000	0,87297	0,99962	1,00039
BGR	0,92528	0,71371	1,30634	0,76550
HRV	0,78723	0,89328	0,91972	1,08729
CYP	1,00000	1,00000	1,09371	0,91432
CZE	1,00000	0,88858	1,39368	0,71753
DNK	0,99470	0,85042	1,18636	0,84292
EST	0,94297	0,96660	0,91519	1,09267
FIN	0,89180	0,92575	0,94922	1,05350
FRA	0,82937	0,93966	0,90188	1,10880
DEU	1,00000	0,96954	1,16942	0,85512
GBR	1,00000	1,00000	0,55954	1,78719
GRC	0,82201	0,88506	1,00529	0,99474
HUN	0,88370	0,92692	0,91329	1,09495
IRL	0,82258	0,89995	0,90656	1,10307
ITA	0,83731	0,94584	0,94669	1,05631
LVA	0,79505	0,86071	1,00057	0,99943
LTU	0,80203	0,83259	1,03680	0,96451
LUX	0,93981	0,96011	0,90458	1,10548
MLT	1,00000	0,98288	1,12627	0,88789
NLD	1,00000	1,00000	0,95551	1,04656
POL	0,88263	0,81268	1,06639	0,93775
PRT	0,87987	0,99980	0,94991	1,05276
ROU	1,00000	0,83668	1,14022	0,87702
SVK	1,00000	0,84986	1,11439	0,89735
SVN	1,00000	1,00000	0,75761	1,31994
ESP	1,00000	1,00000	0,97972	1,02070
SWE	1,00000	1,00000	0,77713	1,28678
CHE	0,92893	1,00000	0,87588	1,14171
SRB	0,71756	0,94953	0,80000	1,25001
Просек	0,91955	0,92544	0,97217	1,07365

На крају, када се анализирају финансијски резултати, примећује се повећање како трошкова, тако и прихода. Међутим, у складу са очекивањима и напорима оператора да оптимизују своје пословање, приметан је нешто виши раст прихода (30,66%) у односу на раст трошкова (29,94%).

Дакле, на основу анализе средњих вредности посматраних варијабли, могу се препознати следећи трендови у поштанској индустрији у последњих тринаест година:

- Број запослених код јавних поштанских оператора се смањује и то за 9,47% у посматраном периоду;
- Поштанска мрежа, посматрана у смислу броја пошта, је релативно стабилна, али се ипак бележи благи пад од 2,01%;
- Број писмоносних поштиљака бележи пад од 24,17%;
- Број пакетских поштиљака расте, у посматраном периоду за 39,39%;
- И трошкови и приходи расту, по сличној стопи, али је пораст прихода ипак нешто виши, 30,66% према 29,94%.

Резултати из колоне 2 и 3 табеле 3.45 указују на то да се просечна ефикасност на нивоу посматраних ЈПО повећала са 0,91955 за 2003. годину на 0,92544 за 2016. годину. Затим, на основу вредности скорa ефикасности могуће је идентификовати ЈПО који су примери добре праксе. ЈПО Кипра, Велике Британије, Холандије, Словеније, Шпаније и Шведске постигли су најбоље резултате који подразумевају највише оцене у оба периода (1,00000). Осим тога, ЈПО Аустрије и Швајцарске могли би се придружити претходној групи јер су остварили напредак који резултира пуном ефикасношћу 2016. године. Међутим, генерални позитивни тренд не важи за све ЈПО појединачно јер постоје случајеви негативне промене ефикасности. У питању су ЈПО Белгије, Бугарске, Чешке, Данске, Немачке, Малте, Пољске, Румуније и Словачке.

Резултати колоне 4 и 5 у табели 3.45 показују да је просечна промена продуктивности позитивна и за улазне и излазне Малмквистове индексе. Према улазном *MPI*, повећање продуктивности на нивоу свих посматраних ЈПО износи 7,36% (1,07365) за разматран период, док излазни *MPI* (*MPI**) указује на пораст од 2,78% (0,97217). У вези са овим резултатом, интересантно је поменути рад Iturralde-a¹⁹ где је утврђено да је раст продуктивности поштанског сектора у Европској унији за период 1999-2003 био 1,4% коришћењем улазног *MPI*.

На нивоу појединачног ЈПО постоје значајне разлике у променама продуктивности током времена. Вредности се крећу од -39,37% до 48,64% (*MPI**) и -28,25% до 94,72% (*MPI*). ЈПО Чешке Републике има највећи просечни пад продуктивности (*MPI* = 0.71753 и *MPI** = 1,39368), док је ЈПО Аустрије постигао највећи пораст (*MPI* = 1,94724 и *MPI** = 0,51355).

Занимљиви закључци могу се извести на основу поређења резултата ефикасности и продуктивности. У том смислу постоје ЈПО који су постигли напредак у ефикасности, тј. *CCR* скор (2016) > *CCR* скор (2003), али њихова продуктивност је смањена (*MPI** > 1 или *MPI* < 1). То су ЈПО Грчке, Летоније и Литваније. Насупрот томе, ЈПО из Белгије има оцену *CCR* скор (2016) < *CCR* скор (2003), али *MPI** < 1 или *MPI* > 1. У случају осталих ЈПО постоји усаглашеност између промене ефикасности и промене продуктивности, они оператори који су повећали ефикасност, повећали су и продуктивност и такође они који су смањили ефикасност, смањили су и продуктивност.

Интересантно је посматрати оне ЈПО који су у оба периода били максимално ефикасни. Неки од њих, ЈПО Велике Британије, Холандије, Словеније, Шпаније и Шведске постигли су најбоље резултате у смислу ефикасности у оба периода, а истовремено су

¹⁹ Iturralde, J.M., Quiros, C., 2008. Analysis of efficiency of the European postal sector. *International Journal of Production Economics*, 114(1), 84-90.

повећали и продуктивност. Са друге стране, ЈПО Кипра је смањио своју продуктивност иако је био у потпуности ефикасан у оба периода.

3.4.5 Детерминанте промене продуктивности

Постоје бројни фактори који утичу на продуктивност. Будући да је фокус интересовања ове студије на либерализацији поштанског тржишта и утицају овог феномена на поштанске оперatore, једно од питања које се разматра у овом делу јесте како либерализација тржишта, поред осталих фактора, утиче на продуктивност јавних поштанских оператора. Ово ће бити испитано применом мултипле хијерархијске регресије.

3.4.5.1 Опис статистичке методе

Уколико се проблем који је предмет опсервације може третирати као проблем једне зависне и више независних променљивих, ради се о погодној ситуацији за анализу података методом вишеструке регресије. Значај вишеструке регресије огледа се, између осталог, у давању одговора на следећа питања:

Колико добро све независне варијабле комбиновано објашњавају или им се може приписати разлог за варијације зависне варијабле и
Колика је релативна важност сваке независне варијабле у објашњавању варијација зависне варијабле (бета коефицијенти), под условом да не постоји значајна мултиколинеарност.

Једначина хијерархијске регресионе анализе гласи:

$$y = \beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \dots + \beta_k x_k + \varepsilon_j \quad (3.11)$$

Негативна вредност бета коефицијента указује на негативну повезаност – повећање вредности независне варијабле резултује смањењем вредности зависне варијабле. У мултиплој регресији коефицијенти дају износ промене зависне варијабле за јединичну промену независне (експланаторне) варијабле, условно кад су све остале независне варијабле непромењене.

3.4.5.2 Прикупљање података и опис варијабли

Изабране су четири независне варијабле које ће се тестирати коришћењем вишеструке регресије. То су: либерализација поштанског тржишта, тип власништва над ЈПО, степен развоја маркетиншких услуга које нуде ЈПО и стање у области електронске трговине. Прве две варијабле описују нека од најважнијих питања политике у поштанском сектору. Друге две су директније повезане са поштанском компанијом као услуге са великим потенцијалом за замену неких застарелих поштанских услуга у дигиталном добу. Зависна варијабла односи се на постигнуте резултате у истраживању Малмквистовог индекса.

Да би се описала прва варијабла, посматране земље су категорисане према моменту либерализације свог поштанског тржишта. Подаци су добијени на веб страници Европске комисије. У првој групи су биле земље које су отвориле своје тржиште пре

2003. године, Финска и Шведска. Државе чланице Европске уније биле су у обавези да либерализују своје тржиште у складу са Директивом 2008/6/ЕС. Државе које су оствариле овај циљ и пре него што их је Директива приморала, али након 2003. године, су: Велика Британија, Немачка, Холандија, Естонија и Шпанија. Према трећој поштанској директиви, трећа група држава морала је у потпуности да отвори своја поштанска тржишта до краја 2010. године: Аустрија, Белгија, Хрватска, Данска, Француска, Ирска, Италија, Португал и Словенија. Преосталих дванаест земаља завршило је процес либерализације до краја 2012. године: Чешка Република, Грчка, Кипар, Летонија, Литванија, Луксембург, Мађарска, Малта, Пољска, Румунија и Словачка. У завршној групи су Швајцарска и Србија које задржавају резервисано подручје за своје ЈПО у смислу писама до 50 и 100 грама, респективно. Дакле, у прорачуну су коришћене следеће ознаке за поједине земље:

ознака 1 – земље које су спровеле либерализацију пре 2003. године (Финска и Шведска);
ознака 2 – земље које су спровеле либерализацију између 2003. и 2010. године (Велика Британија, Немачка, Холандија, Естонија и Шпанија);

ознака 3 – земље које су спровеле либерализацију до краја 2010. године (Аустрија, Белгија, Хрватска, Данска, Француска, Ирска, Италија, Португал и Словенија);

ознака 4 – земље које су спровеле либерализацију до краја 2012. године (Бугарска, Чешка Република, Грчка, Кипар, Летонија, Литванија, Луксембург, Мађарска, Малта, Пољска, Румунија и Словачка);

ознака 5 – земље које нису спровеле либерализацију (Швајцарска и Србија).

Да би се анализирано често разматрано питање везано за власништво ЈПО, истражено је да ли приватно или јавно власништво утиче на промену продуктивности. Следеће земље су у посматраном периоду представиле модел уласка приватног капитала ЈПО: Аустрија, Белгија, Данска, Велика Британија, Немачка, Италија, Холандија, Малта, Португал и Шведска. Остале су у државном власништву: Хрватска, Бугарска, Кипар, Чешка Република, Естонија, Финска, Француска, Грчка, Мађарска, Ирска, Летонија, Литванија, Луксембург, Пољска, Румунија, Словачка, Словенија, Шпанија, Швајцарска и Србија. Оне земље где је и приватни капитал укључен у власништво ЈПО обележене су бројем 1, а преостале бројем 2.

Постоје мишљења да због развоја електронских комуникација поштански оператори немају светлу будућност. Ово би могло бити делимично тачно ако приметимо општи тренд пада броја писама; међутим, с друге стране нове технологије генеришу нове пословне могућности. Највећа очекивања односе се на маркетинг услуге и електронску трговину.

Поштанске компаније могу понудити различите врсте маркетиншких услуга. Имајући у виду широку мрежу пословница широм земље, рекламе на дигиталним екранима или у физичком облику могу бити изложене. Огроман потенцијал ове врсте потврдило је истраживање које је спровела Пошта Словеније у 2010. години, где се дошло до податка да око 80% одраслих посећује пошту бар једном месечно. Други начин оглашавања је коришћење персонализованих маркица и коверата који доприносе успостављању јаког брэнда корисника. Коначно, најефикаснији маркетиншки алат који пружају поштански оператори је директни маркетинг, или прецизније директна пошта. Његова главна карактеристика је контактирање циљаних клијената за кога се очекује да би требало да буду заинтересовани за понуђени производ.

Посматране земље су сврстане у три категорије у смислу развоја маркетиншких услуга. Група земаља које су у посматраном периоду имале негативни тренд у маркетиншким услугама носе ознаку 1, оне које су релативно константне ознаку 2, и оне које су напредовале носе ознаку 3. Подаци су прикупљени из базе Светског поштанског савеза.

Табела 3.46. Кодирање података

Земља	Либерализација поштанског тржишта	Тип власништва	Маркетиншке услуге	Електронска трговина
AUT	3	1	2	2
BEL	3	1	2	3
BGR	4	2	3	1
HRV	3	2	3	2
CYP	4	2	1	1
CZE	4	2	3	3
DNK	3	1	1	3
EST	2	2	3	2
FIN	1	2	3	3
FRA	3	2	3	2
DEU	2	1	2	3
GBR	2	1	2	2
GRC	4	2	1	1
HUN	4	2	3	2
IRL	3	2	3	3
ITA	3	2	1	1
LVA	4	2	1	1
LTU	4	2	3	2
LUX	4	2	1	1
MLT	4	1	3	2
NLD	2	1	3	3
POL	4	2	2	1
PRT	3	1	2	2
ROU	4	2	2	1
SVK	4	2	3	2
SVN	3	2	3	3
ESP	2	2	2	1
SWE	1	1	2	3
CHE	5	2	3	3
SRB	5	2	3	1

Још једна велика нада за поштанске операторе је брза експанзија е-трговине, с обзиром да је у њеној завршној фази обавезно постојање традиционалне поштанске услуге. У

описивању е-трговине као независне варијабле, коришћени су подаци о е-трговини Еуростата.

Државе су упоређиване на основу процентуалног броја привредних субјеката који продају преко интернета. Просечна вредност овог процента за Европску унију је 21%. Посматране државе су подељене у три категорије, на начин да у свакој категорији буде једнак број држава. То значи да оне државе које имају поменути проценат до 13% су означене бројем 1, оне које имају од 13% до 23% су означене са 2 и оне које имају преко 23% су означене бројем 3.

3.4.5.3 Анализа резултата

Применом програмског пакета *IBM SPSS Statistics v.22* долази се до резултата који су приказани у табели 3.47. Варијабилна Либерализација је дефинисана растуће у складу са временом, тј. земље које су либерализовале своје поштанско тржиште касније имале су веће оцене. Дакле, негативан знак испред одговарајућег бета коефицијента сугерише да ЛПО који су се раније суочили са либерализацијом поштанског тржишта имају већи напредак у продуктивности.

Табела 3.47. Детерминанте промене продуктивности

Независна варијабла	Бета коефицијент
Либерализација	-0,204
Власништво	0,072
Маркетинг	0,078
Е-трговина	0,110

Супротно општим очекивањима, ЛПО у државном власништву су постигли боље резултате у смислу продуктивности. Могуће објашњење за овакав резултат би могао бити да није ретко да држава пружа неки додатни посао својим компанијама, повећавајући обим посла што резултира већом ефикасношћу и продуктивношћу. Постоји много примера ове врсте у поштанској индустрији. У Пошти Србије грађани су могли да се пријаве за упис и промет акцијама државних предузећа, и сл. Поред тога, неке врсте кореспонденције резервисане су само за ЛПО, као што су пореска писма, писмена од судова, позив за изборе, итд. Слично је и у другим државама, а на пример у Пољској Пореска управа издаје 10 милиона решења годишње, док Национални судски регистар и Национални кривични регистар шаље око 4 милиона званичних докумената годишње, нудећи "значајан" посао Пољску пошту. ЛПО би могли да нуде и различите друге послове за државу, као што је издавање различитих врста уверења, као што су извод из књиге рођених, књиге држављана, венчаних листова, потврде од организација које се баве регистрацијом земљишта, непокретности, итд. Посебна погодност би могла бити могућност достављања свих ових докумената на кућну или пословну адресу. Стога, иако постоје многи заговорници приватизације, ови резултати су показали да ЛПО могу постићи позитивне пословне резултате када су у власништву државе.

Резултат који потврђује да повећање пружених маркетиншких услуга одговара повећању продуктивности је очекиван. Земље у којима су ЛПО повећали број маркетиншких услуга више од два пута у периоду 2003-2016. Су следеће: Бугарска, Хрватска, Естонија, Француска, Мађарска, Литванија, Малта, Холандија, Словачка, Словенија, Швајцарска и

Србија. Примери добре праксе у овој области могу се наћи у земљама са највећим бројем пружених услуга. ЈПО који су реализовали више од милијарду маркетиншких услуга су из: Чешке, Финске, Француске, Немачке, Италије, Холандије и Швајцарске. По апсолутној вредности, прва је Немачка са преко 18 милијарди маркетиншких услуга у 2016. години, док у релативном односу, имајући у виду број становника у земљи, ЈПО Холандије је на врху са 532 маркетиншких услуга по становнику у 2016. години.

Е-трговина је сегмент економије који нуди велику прилику за раст поштанским операторима, што је потврђено у овом истраживању регресионом анализом. Сведоци смо експоненцијалног повећања обима током протеклих година, а предвиђања за будућност су оптимистични. Раст се базира на експанзији мобилне електронске трговине, доприносу друштвених медија и, све више, прекограничне е-трговине, пошто потрошачи добијају све више поверења у интернет куповину и траже робу у иностранству која је или јефтинија или недоступна на домаћем тржишту. То је разлог зашто поштарски оператори треба да искористе ову појаву, а резултати овог истраживања управо потврђују ову хипотезу. Главна очекивања од поштанских оператора су гаранција уручења у договореном дану или времену на кућне или пословне адресе и могућност флексибилнијих решења за испоруку, на пример, кориштењем 24 сата дневно, 7 дана недељно доступних поштанских аутомата за испоруку, тзв. постомата.

3.5. Анализа могућности удруживања великих поштанских оператора и евентуални утицај на поштанско тржиште

Појава великог броја приватних оператора утицала је на промену структуре поштанског тржишта и јачање конкуренције. Удруживање у области курирских, експрес, пакетских (КЕП) и логистичких услуга ишло је у три правца:

вертикално - повезивање навише (повезивање интегратора и авио превозника или пакетских служби и складишних предузећа); повезивање наниже (остварује се кроз преузимање курирских служби од стране логистичких предузећа у циљу остварења кућне доставе);

хоризонтално - оператори се удружују са конкурентима у циљу остваривања регионалне или глобалне мреже;

дијагонално - када се предузећа повезују са другим предузећима из различитих индустријских грана, ради заокруживања своје производне или тржишне стратегије.

КЕП индустрија је под сличним притисцима околине као универзална поштанска услуга, а то су глобализација, либерализација, тржишна конкуренција и технолошки развој. Поред тих утицаја изражена су још два, а то су нови захтеви корисника и производње. Основне стратегије које се примењују у КЕП индустрији су:

1. **Ширење мреже** - На глобалном тржишту такмичарска предност се, између осталог, ослања на мреже са довољном покривеношћу, способне за пружање поузданих, ефикасних услуга.
2. **Консолидација** - Консолидација (спајање) је резултат потреба великих оператора да учврсте мреже који би подржавале њихове стратегије ширења. Ширење мрежа је засновано на аквизицијама, алијансама и партнерствима и прелази националне

границе. Консолидације служе да се савлада конкуренција кроз смањење броја независних оператора и раста учешћа на тржишту. Ово је често други термин за интеграцију мрежа кроз аквизиције.

3. **Конвергенција** - У индустрији која се ослања на координацију различитих активности и начина транспорта, контрола ланца доставе је кључни фактор успеха. Конвергенција подразумева вертикално сједињавање неколико функција ланца производње под једно руководство.
4. **Додатне вредности** - Остваривање додатних вредности оператори постижу унапређењем профитабилности кроз већу продуктивност (мањи трошкови производње) или од пружања нове услуге. На конкретним тржиштима додатна вредност је вишеструко корисна и за кориснике услуга и за произвођаче. Као и друге КЕП стратегије, остваривање додатне вредности се ослања и повезано је са конвергенцијом. Оператори под своју контролу узимају више функција, нпр. поред саме производње баве се и складиштењем, паковањем, претоваром, обележавањем и сличним. Хибридна продаја нестандартних услуга је један циљ, а други је могућност бољег услуживања корисника основном услугом по нижим ценама.

За развој и ширење тржишта универзалне поштанске услуге, такође се могу користити опције као што су мерцери, аквизиције, стратегијске алијансе и партнерства (скарћено: МААП). МААП је оруђе које је коришћено за универзалну поштанску услугу у последњих 20 и више година. МААП није сам себи циљ, већ је његова улога обезбеђивање корпоративне стратегије.

Мерцери се користе тамо где два независна предузећа комбунују један ентитет. **Аквизиције** означавају куповину имовине једног предузећа или права коришћења лиценце или заштитног знака. Подједнако и мерцери и аквизиције подразумевају договор око општих циљева и интереса. **Стратегијске алијансе и партнерста** су лабаво дефинисани односи са неколико споразума који прате удео партнера у алијанси. Они се могу описати као општа намера за легалну основу партнерства.

МААП је допринос стратегији која отвара могућности предузећу које жели да се диференцира и управља конкуренцијом. Генерално гледано имплементација МААП-а се одвија у два правца :

- Коришћење права једног од стране другог предузећа средство је зближавања путем коришћења постигнутих резултата и стратегија. Уопште, коришћење права значи куповину ради опстанка и прибављање партнера са средствима. Степен контроле у алијанси зависи од прибављених права. Обично, контрола и надзор се врши од стране главног деоничара на основу уложеног капитала.
- Уговор је флексибилнија могућност од права коришћења и представља широку заштиту путем следећих облика споразума: заједничка улагања, франшизинг, лиценци споразуми, конзорцијуми, маркетиншки споразуми.

Према досадашњим искуствима, јавни поштански оператори, за потребе стратегијског позиционирања основног сервиса користе алијансе и партнерства у следећим случајевима:

- географско ширење мреже (регионално или глобално),

- обезбеђивање "one-stop-shop"-а и повезивање дуж производног ланца (нпр. укључивање складишта у пакетске доставе),
- додатне вредности ("track and trace"),
- диверсификација услуга (нпр. развој банкарског пословања у оквиру поштанске индустрије),
- продуктивно унапређење.

Алијансе и партнерства обезбеђују значајне приступе технологији и иновацијама, а дозвољавају и удруживање интереса (нпр. логистичке компаније теже да учествују у развоју тржишта доставе). На овај начин јавни поштански оператори избегавају трошкове развоја, ризике од недостатка потребних ресурса, потребе за великим инвестицијама, а приступају ширим тржиштима, пословном *know-how*-у и унапређују основну услугу.

Такође, када су финансијска и организациона ограничења у питању, код алијанси и партнерстава она постепено нестају па самим тим стварају мање трошкова од нпр. мерџера и аквизиција.

Наравно, алијансе и партнерства нису без ризика. Неки од трошкова су неопходни да омогуће партнерима међусобно разумевање и остала кадровска решења у циљу постизања заједничких циљева. Понекад, културолошке разлике међу предузећима се супротстављају успешном партнерству. Ризици у оквиру партнерства обухватају појаву доминантног партнера и ризик од преузимања. Постоје, такође, и опасности да конкуренција може профитирати изношењем у јавност поверљивих информација или већим приступом корисницима.

У последњих двадесет и више година, јавни поштански оператори су константно учествовали у аквизицијама, алијансама и партнерствима. Број оваквих алијанси је велики, али је нејасно колико их је закључено или још увек у раду.

Важно је и унапређење које се јавља у односима поштанских управа и приватних оператора. До скоро, јавни поштански оператори су пословали једино на бази интернационалних, мултилатералних споразума, пасивно извршавајући једино доставу пошиљака других. Међутим, скорашња искуства су повећање броја билатералних споразума и њихово извршење. Појава ових билатералних споразума најчешће се односи на КЕП активности, док је за универзалну услугу ретка.

Конкуренција унутар националних граница, као део интернационалне конкуренције, је у порасту, као и неопходност великих мрежа и интеграција у стабилне мултинационалне структуре.

Консолидација ће се вероватно наставити јер још увек има потребе за комплетирањем географске покривености мрежом. Динамика конкуренције на националном нивоу ће такође бити додатни стимуланс за неке консолидације. Из различитих разлога (нпр. боље управљање, комуникација, информације, спојени ланци производње, вишак капитала), неки од највећих, националних, самосталних оператора могу се наћи у позицији немогућности такмичења са глобалним операторима светске класе.

Будући опстанак основних поштанских услуга ће зависити од могућности јавних оператора да своје предности искористе кроз партнерство и алијансе. Према досадашњим истраживањима подршка универзалној поштанској услузи, манифестује се кроз укључивање комерцијално мотивисаних предузећа и приступа јавној поштанској мрежи. Основни циљ је смањење трошкова универзалне поштанске услуге.

Досадашња сарадња ЈП „Пошта Србије“ и осталих поштанских оператора је искључиво у опсегу комерцијалних услуга, а обавља се на основу појединачних билатералних уговора. Крајем 2014. године независна регулаторна агенција (РАТЕЛ) усвојила је *“Правилник о начинима и условима приступа поштанској мрежи јавног поштанског оператора”*. Почетком 2016. године, ЈП “Пошта Србије” донела је “Правилник о посебним условима за приступ поштанској мрежи”.

Током 2015. године истражено је тржиште поштанских услуга и извршена је анализа пословања поштанских оператора²⁰. Поштанским операторима у Републици Србији, достављена је анкета/упитник која је садржала питања која су се односила на **кориснике и пословна партнерства** поштанског оператора.

Од 39 поштанских оператора који су укључени у истраживање, **свега 13 оператора је исказало спремност да учествује у овом истраживању**, што је 33,33% укључених поштанских оператора. Међутим, уколико се посматра структура обима и прихода ових 13 поштанских оператора, може се закључити да управо ови поштански оператори учествују у обиму поштанских услуга са 70%, док је њихово учешће у приходу око 90% прихода свих поштанских оператора на територији Републике Србије. Закључује се да је овај узорак репрезентативан, и да овај узорак поштанских оператора на јасан начин даље може да представи целокупно тржиште приватних поштанских оператора у Републици Србији.

Основни разлози који су уочени, овако малог броја спремних оператора да учествује у истраживању, су незадовољство поштанских оператора својим положајем на постојећем монополском тржишту именованог оператора као и недовољна сарадња са РАТЕЛ-ом.

Анализом одговора 13 поштанских оператора дошло се до неколико важних закључака:

- Код 7 поштанских оператора је поштанска делатност основна делатност (61,53%);
- У систему ПДВ се налази 10 оператора (у систему ПДВ-а су они оператори који имају годишњи промет већи од 8 милиона динара) или 76,92%;
- Три поштанска оператора сарађују са именованим поштанским оператором (ЈП “Пошта Србије”) у вршењу својих услуга из опсега комерцијалних услуга (више од 30% комерцијалних услуга ови оператори обављају преко именованог поштанског оператора);
- Укупно пет оператора остварују хоризонтално повезивање кроз пословну сарадњу са другим поштанским операторима;
- Три поштанска оператора остварује дијагонално повезивање кроз ради заокруживања своје производне или тржишне стратегије.

²⁰ Марија П. Унтербергер (2016). Развој модела приступа поштанској мрежи, докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду - Факултет техничких наука, Нови Сад.

IV

ПРОЈЕКЦИЈА РАЗВОЈА ТРЖИШТА ПОШТАНСКИХ УСЛУГА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ У ЗАВИСНОСТИ ОД РАЗЛИЧИТОГ СТЕПЕНА РЕЗЕРВИСАНОГ ПОДРУЧЈА

4.1. Пројекција развоја тржишта у погледу укупног броја услуга, укупног прихода, броја оператора и запошљавања у Сектору

У општем случају када се врши пројекција развоја тржишта поштанских услуга за неки наредни период посматра се више елемената:

- Прогноза тражње за поштанским услугама, односно обим поштанских услуга,
- Пројекција кретања цене услуга,
- Пројекција квалитета услуга,
- Пројекција развоја услуга,
- Пројекција кретања политичких, економских, друштвених и технолошких фактора који имају утицај на тржиште поштанских услуга,
- Пројекција захтева корисника и др.

4.1.1 Укупан број услуга на тржишту поштанских услуга у Републици Србији

За пројекцију обима поштанских пошиљака потребно је узети у обзир кретање броја пошиљака у претходном периоду. На овај начин анализирањем временске серије, односно проучавањем тренда, уочавањем да ли постоје цикличне или сезонске варијације или се ради о резидуалним вредностима, ствара се основа за предвиђање будућих вредности.

Када је реч о обиму поштанских пошиљака тренутно у Републици Србији може се издвојити неколико трендова. Укупан обим поштанских пошиљака у последњих неколико година се смањује. Ово смањење је, пре свега, последица смањења писмоносних пошиљака и то нарочито писмоносних пошиљака из домена универзалне поштанске услуге.²¹ Осим писмоносних пошиљака, задњих година, бележи се и пад броја пакетских пошиљака, што је у извесној мери у супротности са глобалним трендом кретања обима пакета у Европи.²² С друге стране, обим услуга у комерцијалном сектору, и то пре свега количина експрес и курирских пошиљака, бележи значајан, континуирани раст. Ово је последица интензивног развоја е-трговине последњих неколико година, као и све веће потребе привредних субјеката за физичком доставом робе и производа.

²¹ РАТЕЛ Преглед тржишта телекомуникација и поштанских услуга у Републици Србији у 2016. години.

²² ERGP (16) 38 i ERGP (17) 36 – Report on core indicators for monitoring the European postal market.

Имајући у виду потребу да се изврши пројекција развоја тржишта поштанских услуга у Републици Србији у зависности од степена резервисаног тржишта, у секцији 4.1 је дат само генерални тренд укупног броја поштиљака, а у секцији 4.2 се посебно анализира сваки од сценарија и то кроз кретање обима поштанских поштиљака из домена универзалне поштанске услуге, као и обим поштанских поштиљака масе до 100 грама (тренутни лимит по маси за резервисани сервис), односно до 50 грама (лимит по маси резервисаног сервиса планиран Нацртом новог закона о поштанским услугама). Укупан обим поштанских услуга у Републици Србији у периоду од 2010. године до 2017. године приказан је у Табели 4.1.

Табела 4.1. Обим поштанских услуга од 2010. до 2017. г. (у милионима јединица)

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Укупан обим поштанских услуга	304,11	317,17	330,48	327,03	321,89	314,63	310,67	317,56

Извор: РАТЕЛ Преглед тржишта телекомуникација и поштанских услуга у Републици Србији 2014, 2016.²³

Посматрајући тренд кретања броја поштанских поштиљака може се уочити да је након периода раста, број поштанских поштиљака у 2012. години достигао свој максимум и да након тога долази до стагнације и пада броја поштиљака. Овај тренд илустрован је на слици 4.1.

Слика 4.1. Обим поштанских услуга у Републици Србији од 2010. до 2017. г. (у милионима јединица)

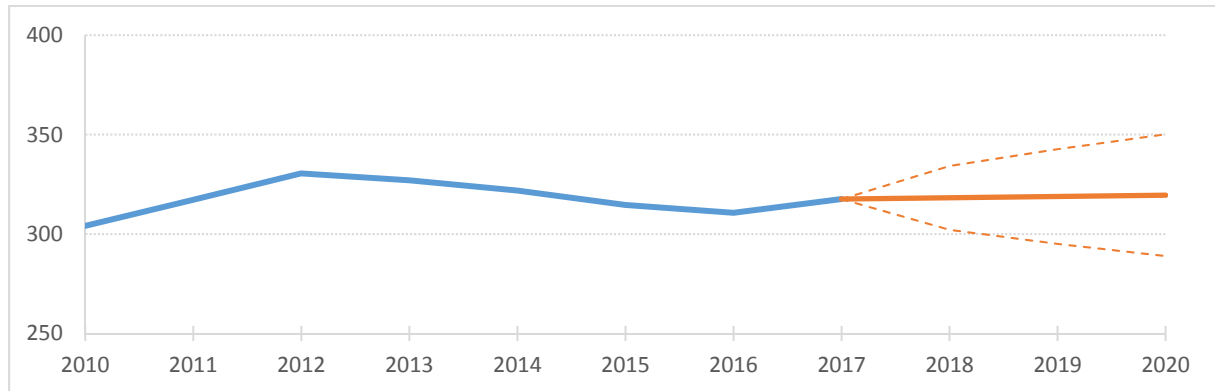
На основу података из Табеле 4.1. извршена је пројекција обима поштанских услуга до 2020. године. За пројекцију кретања поштиљака у наредном периоду коришћена је метода троструког експоненцијалног поравнања.²⁴ Метода експоненцијалног поравнања у поступку прогнозирања посматра целокупну временску серију. Основна карактеристика експоненцијалног поравнања је додељивање експоненцијално опадајућих тежина вредностима из временске серије, за разлику од других, једноставних модела покретних

²³ Имајући у виду да је Студија рађена у периоду новембар 2016. – фебруар 2017. подаци за 2017. годину су процењени на основу кретања обима услуга у прва три квартала 2017. године

²⁴ ETS(_ _) је модел експоненцијалног поравнања у којем се посматрају грешка, тренд и сезонска компонента у поступку прогнозирања.

средина. Другим речима, утицај вредности из прошлости на прогнозу опада са удаљењем од садашњег тренутка. Највећи утицај има опсервација која се десила у последњем периоду, а најмањи она која се десила у првом периоду.

Пројекција тренда кретања укупног обима поштанских услуга у Републици Србији до 2020. године приказана је на слици 4.2.

Слика 4.2. Пројекција укупног обима поштанских услуга до 2020. г. (милиони јединица)

На слици 4.2. се види да се у наредне три године може очекивати стагнација укупног обима поштанских поштиљака у Републици Србији при чему је очекивани обим око 320 милиона. Испрекиданим линијама приказане су доња и горња граница поверења. Она представља интервал у којем се очекује кретање укупно обима поштанских услуга у овом периоду тј. узимајући у обзир све факторе који утичу на тражњу за поштанским услугама очекује се да ће се 2020. године обим поштанских услуга кретати између 290 и 350 милиона јединица (Прилог А.1).

4.1.2 Укупан приход на тржишту поштанских услуга у Републици Србији

Поред анализе кретања обима поштанских поштиљака анализирано је и кретање оствареног прихода у периоду од 2010. године до 2017. године. Посматран је укупан приход свих поштанских услуга на тржишту Републике Србије. Вредности оствареног прихода дате су у табели 4.2.

Табела 4.2. Приход од поштанских услуга од 2010. до 2017. г. (у милионима динара)

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Укупан приход од поштанских услуга	10.839	11.834	12.692	13.641	14.970	16.073	16.836	17.698

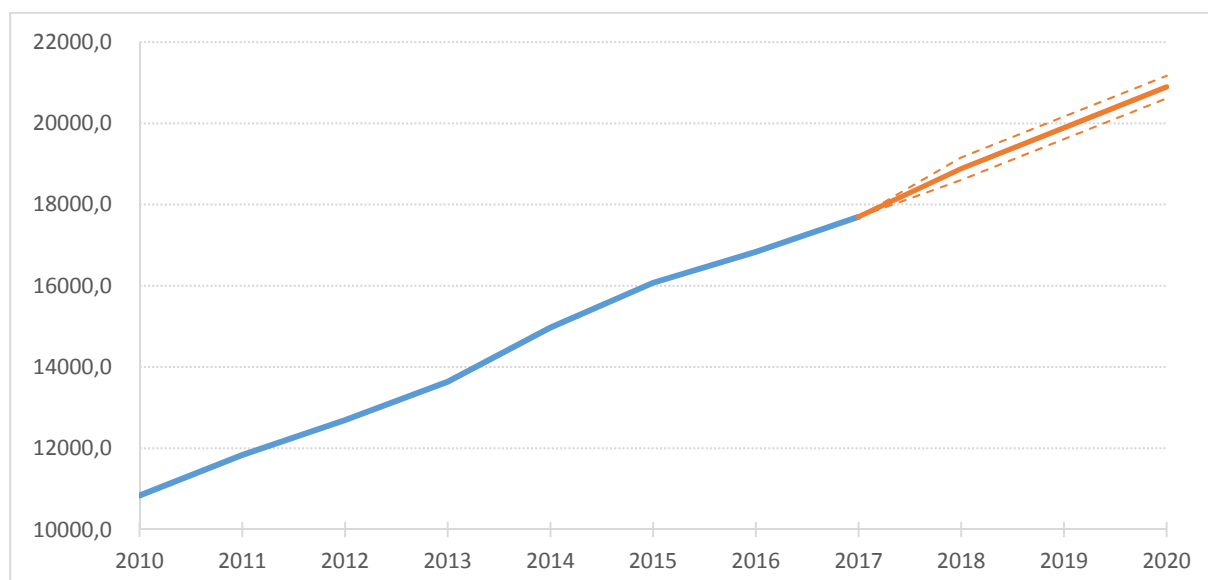
Извор: РАТЕЛ Преглед тржишта телекомуникација и поштанских услуга у Републици Србији 2014, 2016.²⁵

Из табеле 4.2. може се видети да укупан приход од поштанских услуга у Републици Србији има константан тренд раста у последњих 8 година. Боља илустрација овог пораста може се сагледати на слици 4.3.

²⁵ Имајући у виду да је Студија рађена у периоду новембар 2016. – фебруар 2017. подаци за 2017. годину су процењени на основу кретања обима услуга у прва три квартала 2017. године

Слика 4.3. Приход од поштанских услуга у Републици Србији од 2010. до 2017. г. (у милионима динара)

Слика 4.4. Пројекција прихода од поштанских услуга до 2020. г. (милиони динара)

На слици 4.4. приказана је пројекција укупног прихода од поштанских услуга у Републици Србији, за који се очекује да ће до 2020. године прећи износ од 20 милијарди динара (Прилог А.2).

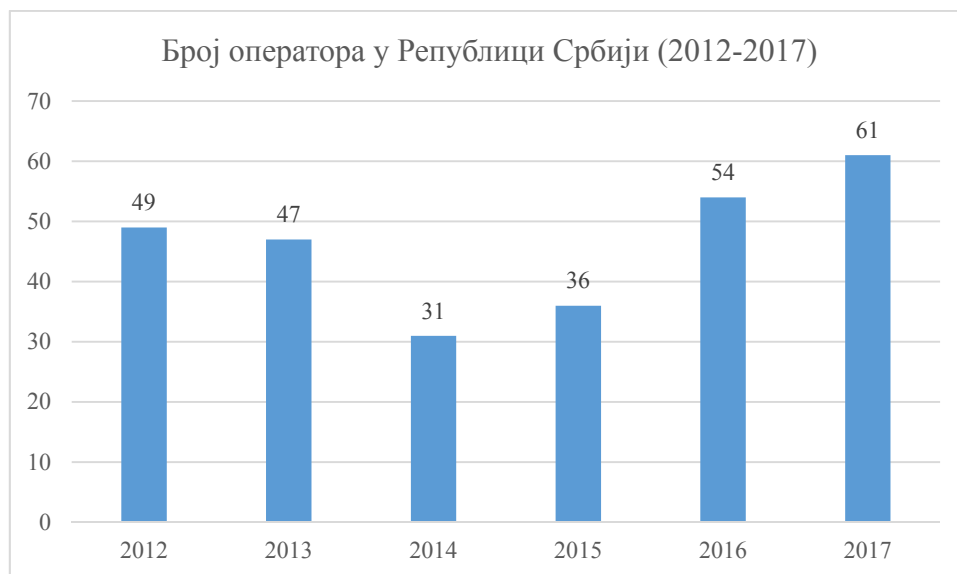
Као што је већ поменуто, у овој секцији неће бити разматрани сценарији у смислу различитог степена резервисаног подручја (резервисани сервис до 100 грама и троструки износ основне поштарине, резервисани сервис до 50 грама и 2,5-струки износ основне поштарине и резервисани сервис не постоји), већ ће то бити учињено у секцији 4.2. Међутим, посматрајући пројекције укупног обима поштанских услуга и укупних прихода на овом тржишту, може се рећи да се ради о вредностима које представљају укупан потенцијал поштанског тржишта у Републици Србији и да он као такав не зависи од различитих сценарија у смислу величине резервисаног подручја. Различит степен резервисаног подручја може утицати на различиту расподелу овог тржишта између

оператора који делују на тржишту о чему ће више речи бити у секцији 4.2. На сам потенцијал поштанског тржишта далеко значајнији утицај имају ниво економске развијености, техничко-технолошки фактори, затим демографски и културолошки фактори, и сл. Према очекивањима у наредном периоду сви фактори који су до сада имали утицај на тражњу за поштанским услугама и у наредном периоду имаће исти тренд, тј. неће доћи до њихових значајнијих осцилација. Према томе, сматра се да је њихов утицај укључен у дате пројекције, односно они су својим утицајем обликовали досадашња кретања обима, па су самим тим и укључени у пројекције будућег обима и прихода поштанских услуга.

4.1.3 Броја оператора на тржишту поштанских услуга у Републици Србији

Тржиште поштанских услуга је врло атрактивно за инвеститоре, што показују подаци који се односе како на повећање обима пошиљака који преносе приватни оператори, тако и на раст прихода у овом сектору из године у годину (ови подаци приказани су у секцији 4.2).

На слици 4.5 се може видети број оператора који послују на тржишту поштанских услуга у Републици Србији у периоду од 2012. године до 2017. године. Након пада броја у 2014. години, може се приметити константан пораст броја оператора. Овакав тренд пораста може се очекивати и у будућности (слика 4.6).

Слика 4.5. Број оператора у Србији по годинама

Извор: РАТЕЛ Прегледи тржишта телекомуникација и поштанских услуга у Републици Србији, као и увид у *on-line* базу података о дозволама и лиценцама

Слика 4.6. Очекиван раст броја оператора у Републици Србији

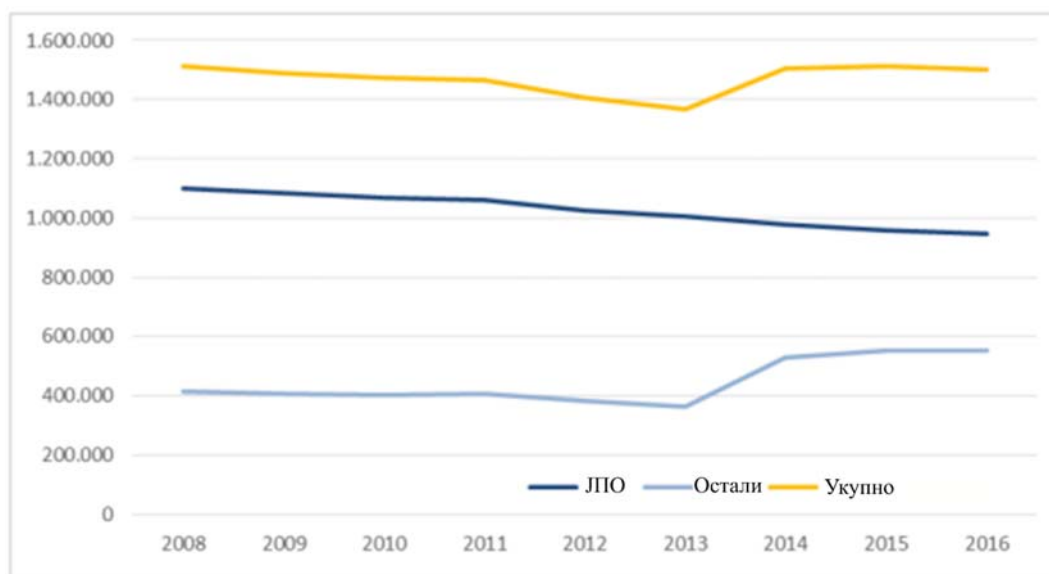
Очекивање да број оператора и даље расте у будућности базира се на следећим претпоставкама:

- Очекује се даљи привредни раст у Републици Србији у наредним годинама;
- Очекује се увођење делатности које спадају у поштански сектор у легалне токове (нпр. слање пошиљака путем редовних аутобуских линија где је ова делатност у највећем броју случајева у сивој зони или убацивање летака у поштанске сандучиће од стране нерегистрованих пружалаца ове услуге);
- Очекује се да би либерализација поштанског тржишта могла привући нове инвеститоре у овај сектор.

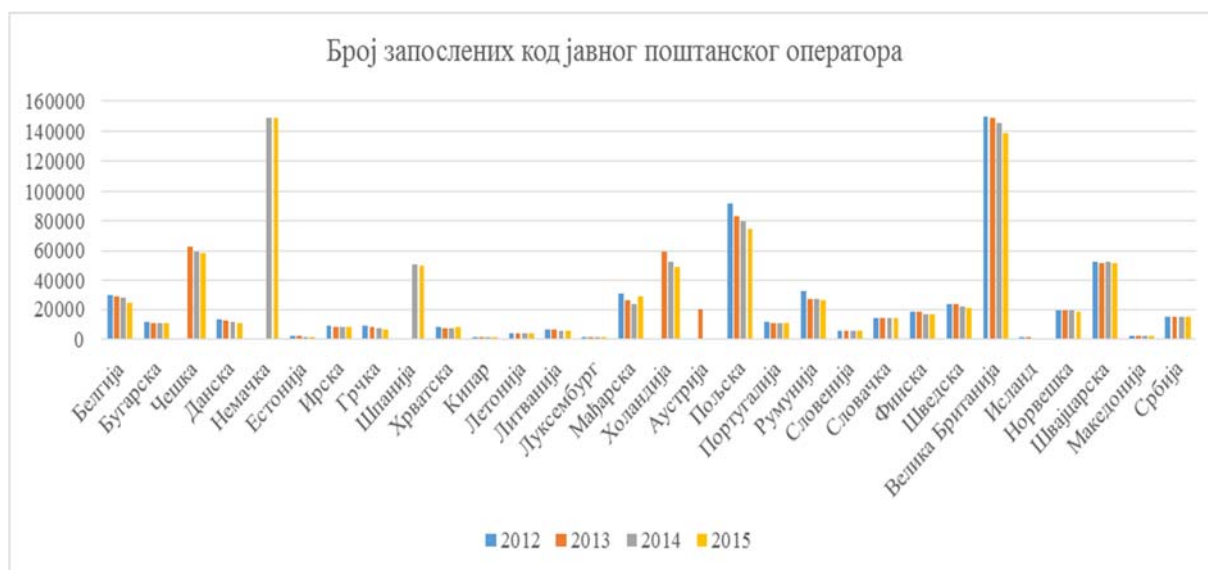
4.1.4 Запошљавање у поштанском сектору Републике Србије

На подручју Европе у периоду од 2008. до 2016. године дошло је до пада броја запослених код јавних поштанских оператора за 13,8%. Код приватних поштанских оператора дошло је до пораста броја запослених за 34,1%. Као резултат ових промена, удео запослених при јавном оператору у укупном броју запослених смањено се са 73% на 63% између 2008. и 2016. године.

Са слике 4.7 се закључује да је у периоду од 2013. до 2014. године дошло до значајног повећања броја запослених код осталих поштанских оператора, што је утицало на укупну запосленост у поштанском сектору.

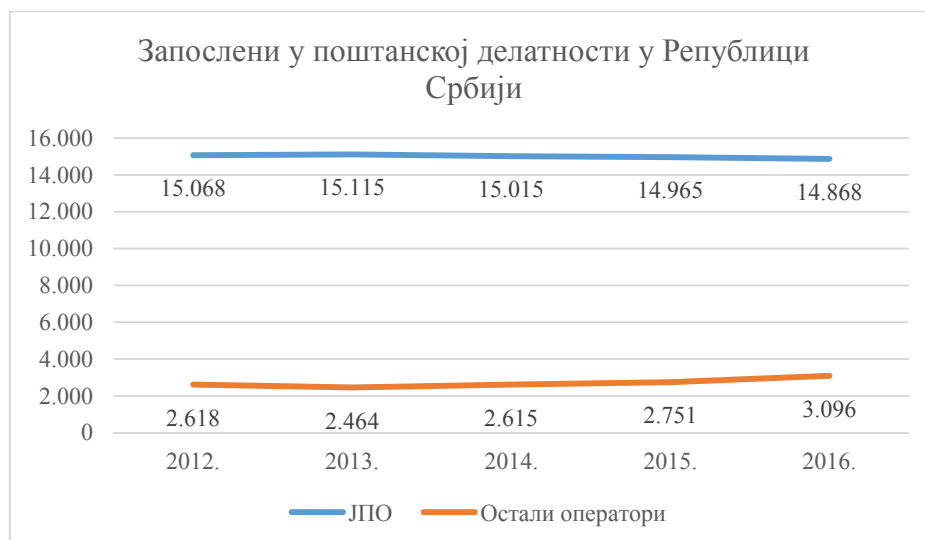

Слика 4.7. Запошленост код јавних и осталих поштанских оператора у Европи (2008-2016. године)

Слика 4.8. Број запослених код јавног поштанског оператора у европским земљама (извор: Eurostat)

У 2016. години јавни поштански оператор у Републици Србији је запошљавао скоро 83% укупно запослених лица у поштанској делатности, док у приватном сектору тај удео износи 17%. У односу на 2015. годину повећан је број запослених лица за 1,4%, при чему је код јавног оператора број запослених лица смањен за 0,6%, односно 97 запослених лица, док је код приватних оператора евидентиран раст броја запослених лица за преко 12,5%.

Слика 4.9. Број запослених у поштанској делатности у Републици Србији

Слика 4.9. указује да је у току 2015. године укупан број запослених у Јавном предузећу „Пошта Србије” смањен у односу на 2014. годину за 0,4%. У току 2016. тај број је смањен у односу на 2015. годину за 0,6%. Овакав тренд се очекује и у наредном периоду.

4.2. Пројекција развоја тржишта у погледу броја услуга по категоријама, прихода по категоријама, утицаја монопола на део тржишта са израженом конкуренцијом и Херфиндал-Хиршман индекс

Посматрање тржишта поштанских услуга са аспекта броја услуга по категоријама и прихода по категоријама услуга, као и разматрање садашњег и очекиваног стања конкуренције су једни од битних и на почетку поглавља поменутих елемената који утичу на коначну пројекцију тржишта поштанских услуга. У делу студије који следи наведени елементи су анализирани и пројектовани за сва три случаја могућих сценарија развоја тржишта поштанских услуга.

4.2.1 Пројекција обима поштанских пошиљака по категоријама и одговарајућих прихода – СЦЕНАРИО I: РЕЗЕРВИСАНИ СЕРВИС ИЗНОСИ 100 ГРАМА И ТРОСТРУКИ ИЗНОС ОСНОВНЕ ПОШТАРИНЕ (У ОКВИРУ РЕЗЕРВИСАНОГ СЕРВИСА СУ И УПУТНИЦЕ И СУДСКА ПИСМА)

Категорије пошиљака могу се разматрати по различитим параметрима. У овој студији од интереса је да се посматрају категорије у смислу пошиљака које преносе јавни поштански оператор и остали приватни оператори, затим односи у сфери комерцијалних услуга, и коначно односи у оквиру универзалне поштанске услуге са акцентом на пошиљке до 100 грама, односно 50 грама које се налазе (или би се могле наћи) у оквиру резервисаног сектора. Такође, у анализу је уврштено и разматрање категорија пошиљака у смислу врста услуга у оквиру УПУ и резервисаног сектора. Будући да се у секцији 4.2.1 разматра сценарио I (резервисани сервис износи 100 грама и троструки износ основне поштарине), тј. стање које је тренутно актуелно у Републици Србији, пројекција обима

поштанских пошиљака и прихода ће се вршити анализом временских серија, тј. анализом података из прошлости, па до садашњег тренутка.

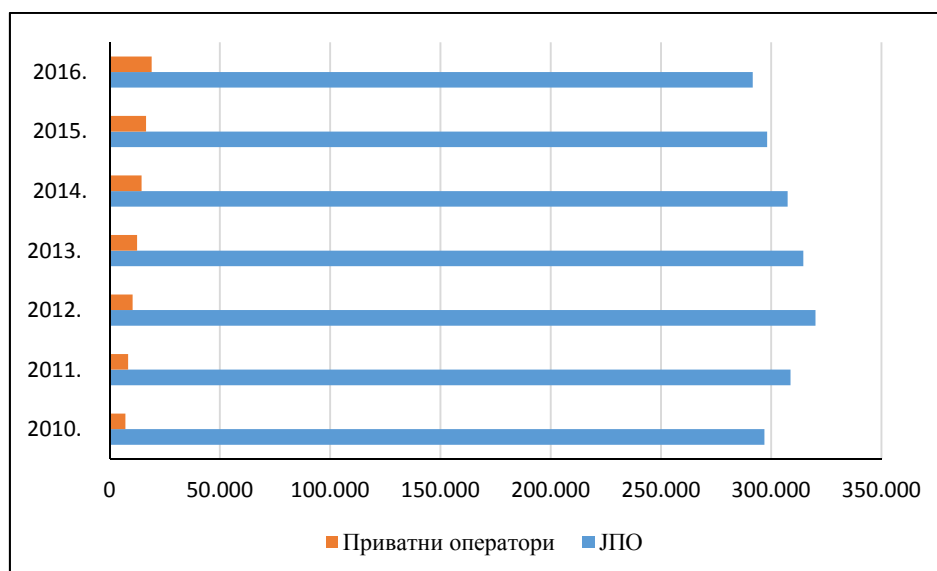
4.2.1.1 Однос обима и прихода јавног поштанског оператора и приватних оператора

Једно од основних питања при анализи тржишта поштанских услуга јесте питање односа између јавног поштанског оператора и приватних оператора. Стање у смислу обима услуга приказано је у табели 4.3. Стање на тржишту се може на лакши начин сагледати увидом у графикон на слици 4.10. Примећује се да обим поштанских услуга ЈПО знатно превазилази обим услуга приватних оператора. Међутим, ако се анализира тренд по годинама, јасно је да обим услуга ЈПО стагнира, а приватних оператора евидентно расте. Ова чињеница се одражава и на прогнозу у смислу обима.

Табела 4.3. Обим поштанских услуга ЈПО и приватних оператора од 2010. до 2016. г. (у хиљадама јединица)

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Јавни поштански оператор	296.948	308.776	320.079	314.605	307.422	298.132	291.607
Приватни оператори	7.160	8.393	10.399	12.421	14.470	16.495	19.067

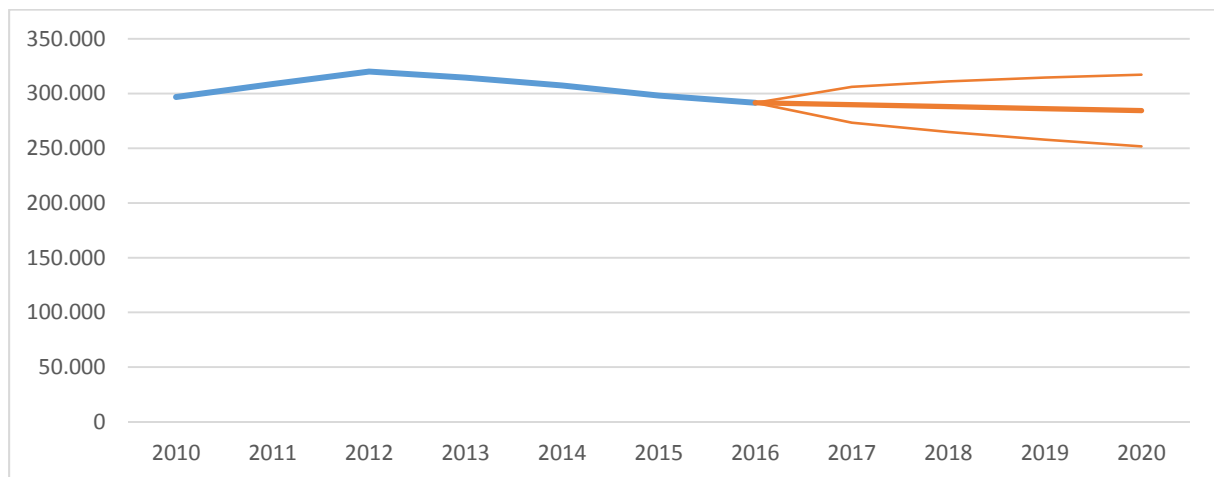
Извор: РАТЕЛ Преглед тржишта телекомуникација и поштанских услуга у Републици Србији 2014, 2016.

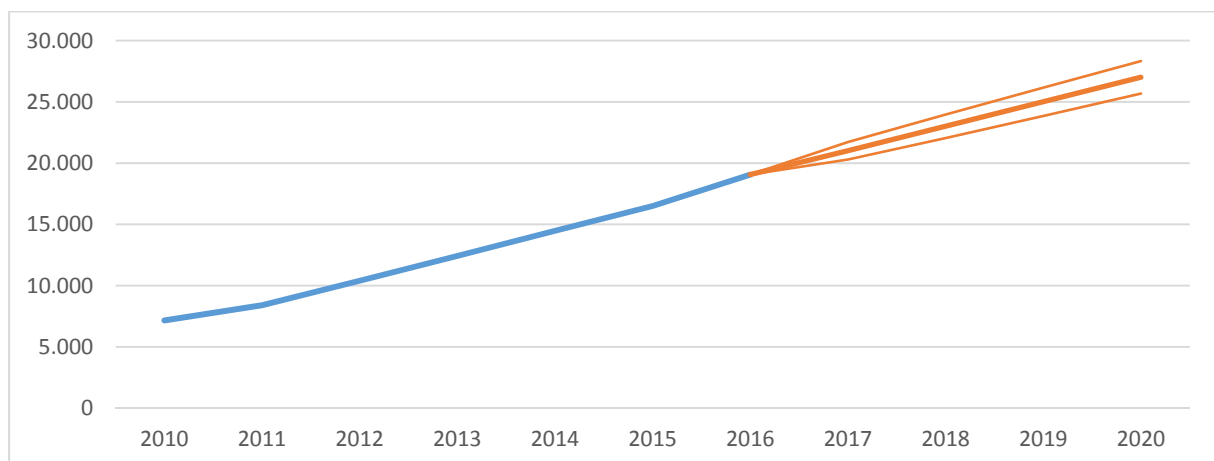
Слика 4.10. Однос обима пренетих пошиљака ЈПО и приватних оператора

На сликама 4.11 и 4.12 приказана је пројекција обима поштанских пошиљака ЈПО, односно приватних оператора до 2020. године. Тренд који се могао уочити при анализи временске серије у смислу оставерних услуга у протеклим година, може се приметити и у прогнози. Наиме, може се очекивати даља стагнација обима пошиљака ЈПО, док је пораст броја услуга приватних оператора евидентан и може се очекивати пораст од око

35% до 2020. године. Конкретне вредности ових пројекција могу се видети у Прилозима Б.1 и Б.2.

Слика 4.11. Пројекција обима поштанских поштиљака ЈПО

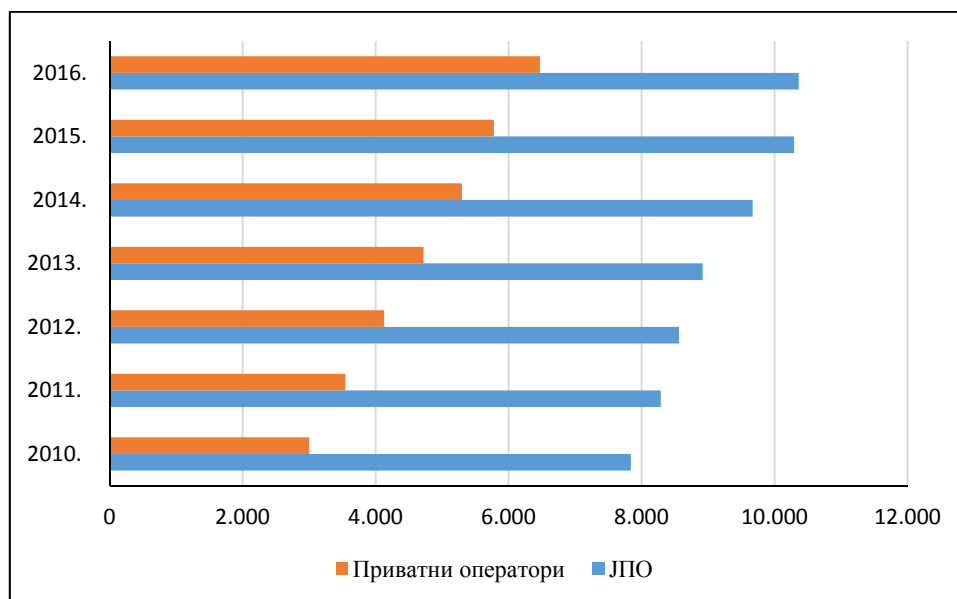

Слика 4.12. Пројекција обима поштанских поштиљака приватних оператора

Са друге стране, када је реч о приходима, стање је знатно повољније по приватне операторе, у односу на стање по питању обима поштиљака. Мада је тренд повећања прихода евидентан и код ЈПО и код приватних оператора, оно што је уочљиво јесте да приватни оператори са знатно мањим бројем пренетих поштиљака остварују несразмерно већи приход у односу на ЈПО.

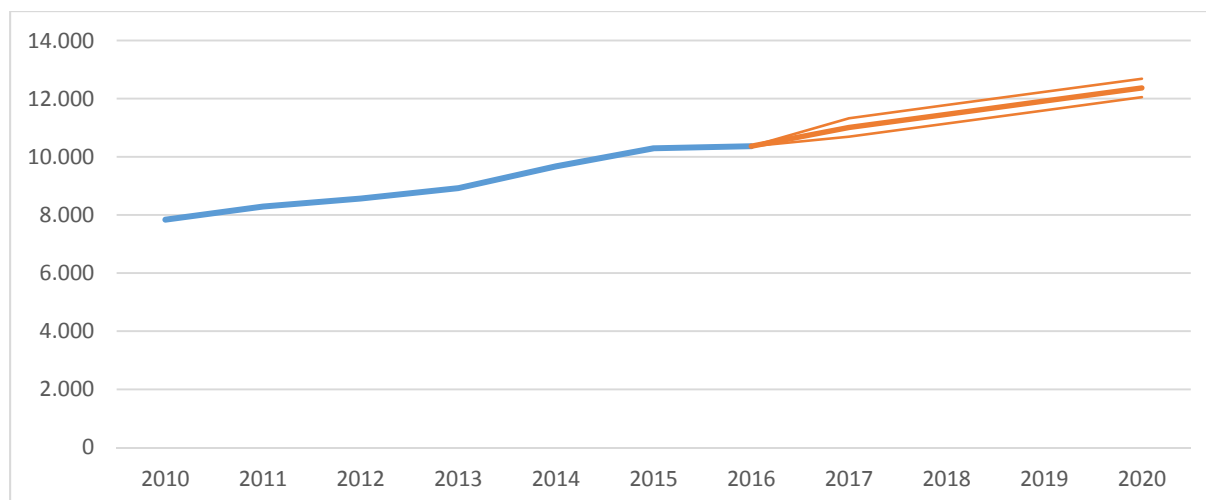
Табела 4.4. Приход поштанских услуга ЈПО и приватних оператора од 2010. до 2016. г. (у милионима динара)

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Јавни поштански оператор	7.838	8.288	8.563	8.920	9.671	10.293	10.364
Приватни оператори	3.001	3.546	4.129	4.721	5.299	5.780	6.472

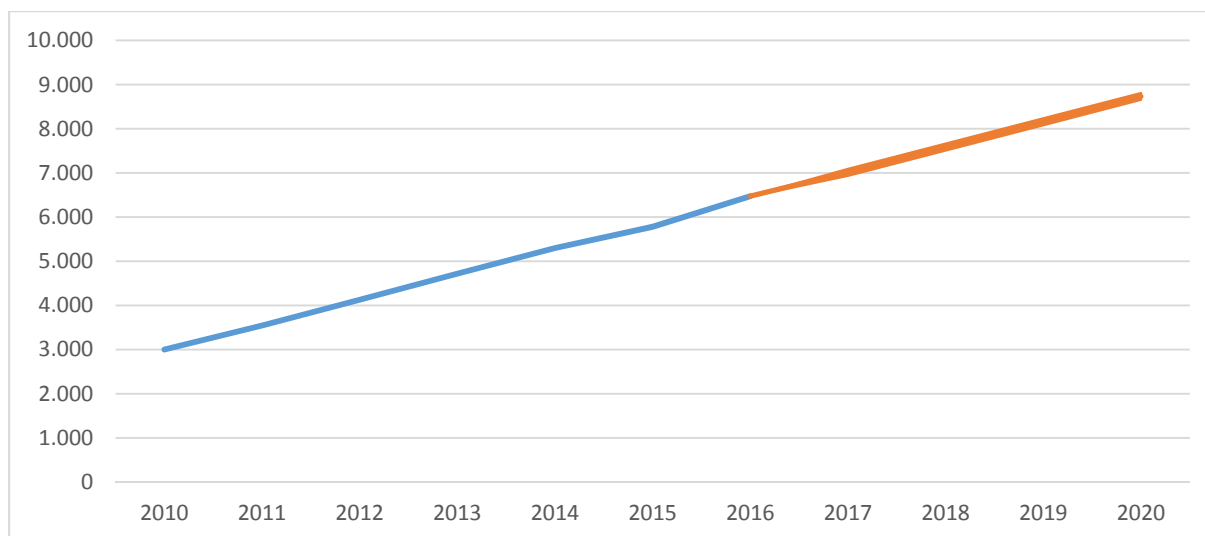

Слика 4.13. Однос прихода ЈПО и приватних оператора

Оно што улазни подаци и наговештавају може се сагледати у прогнози. У наредном периоду очекује се раст прихода како ЈПО, тако и приватних оператора. Међутим, раст прихода приватних оператора је динамичнији, те се до 2020. године очекује да се њихови приходи увећају за око 26% у односу на 2016. годину, а приходи ЈПО у одговарајућем периоду за само 16% (слике 4.14 и 4.15). Конкретне вредности ових пројекција могу се видети у Прилозима Б.3 и Б.4.

Слика 4.14. Пројекција прихода ЈПО

Слика 4.15. Пројекција прихода приватних оператора

4.2.1.2 Однос обима и прихода укупних комерцијалних поштанских услуга и услуга приватних оператора

Кретање обима услуга из области комерцијалних поштанских услуга у Републици Србији у периоду од 2010. године до 2017. године, као и кретање обима услуга које су пружили приватни оператори у овом периоду приказано је у табели 4.5.

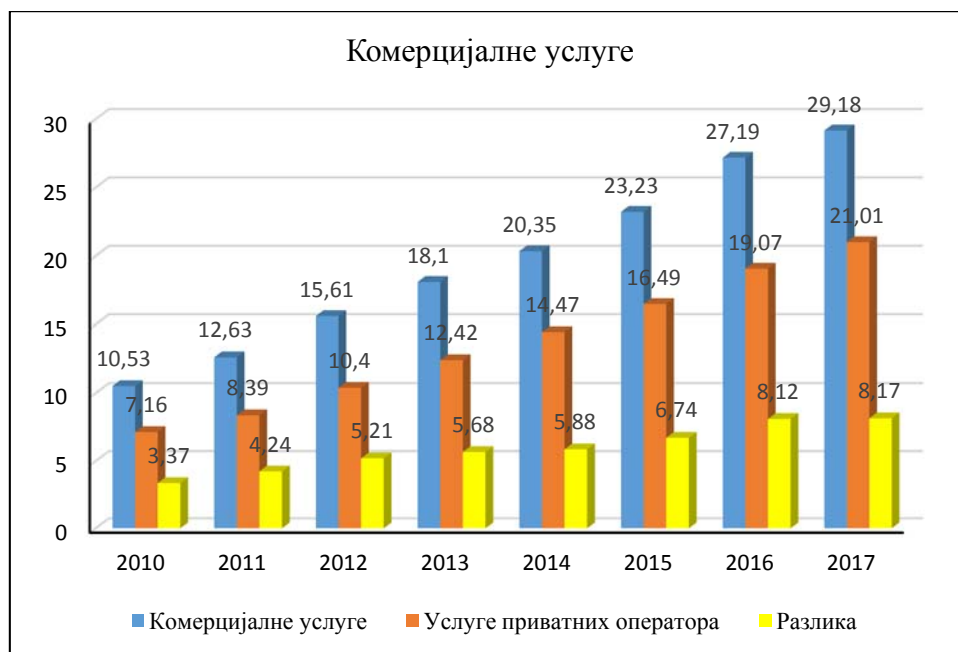
Табела 4.5. Обим комерцијалних поштанских услуга од 2010. до 2017. г. (у милионима јединица)

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Комерцијалне услуге	10,53	12,63	15,61	18,10	20,35	23,23	27,19	29,18
Услуге приватних оператора	7,16	8,39	10,40	12,42	14,47	16,49	19,07	21,01

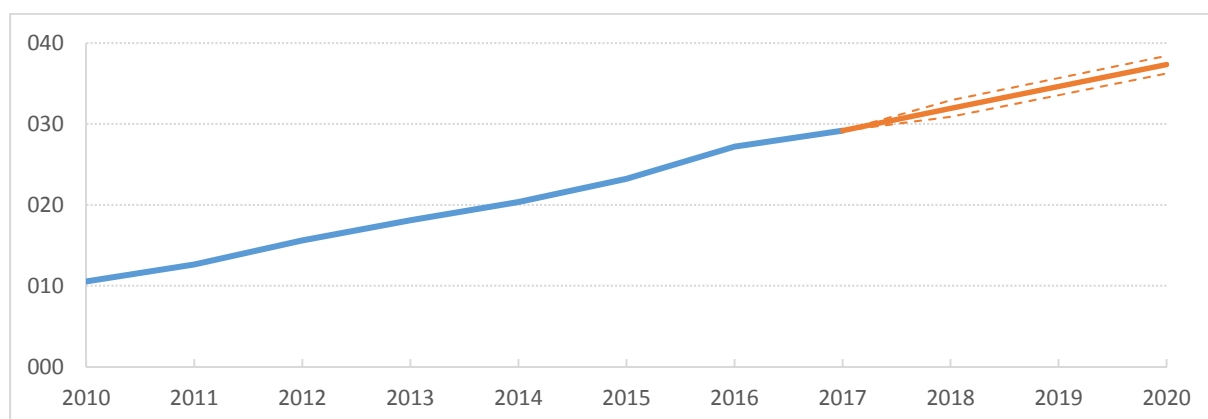
Извор: РАТЕЛ Преглед тржишта телекомуникација и поштанских услуга у Републици Србији 2014, 2016.²⁶

Обим комерцијалних услуга, било да је реч о укупном обиму или о услугама које су извршили приватни оператори, у Републици Србији у последњих 8 година бележи значајан, константан раст. Разлика између укупног броја комерцијалних услуга и броја услуга приватних оператора чини број комерцијалних услуга ЛПО. Ова разлика приказана је на слици 4.16.

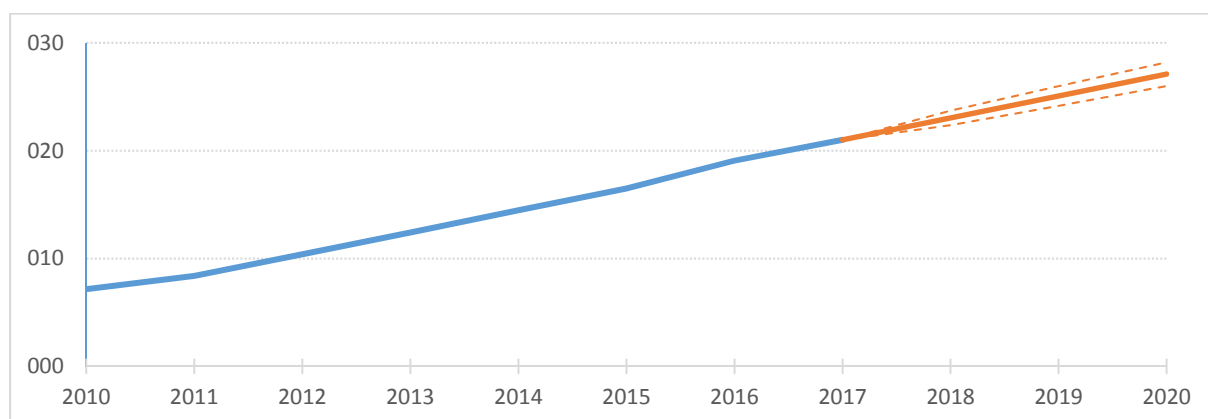
²⁶ Имајући у виду да је Студија рађена у периоду новембар 2016. – фебруар 2017. подаци за 2017. годину су процењени на основу кретања обима услуга у прва три квартала 2017. године

Слика 4.16. Комерцијалне услуге на поштанском тржишту Републике Србије

Слика 4.17. Пројекција обима комерцијалних услуга до 2020. г. (милиони јединица)

Слика 4.18. Пројекција обима услуга приватних оператора до 2020. г. (милиони јединица)

Према пројекцијама приказаним на сликама 4.17. и 4.18. укупан обим комерцијалних услуга, као и услуга приватних оператора ће наставити да расте и у наредном периоду. Очекује се да обим комерцијалних услуга у наредне три године достигне ниво од око 40 милиона јединица годишње, односно очекује се да ће приватни оператори пружати око 30 милиона услуга годишње (Прилози В.1 и В.2).

Кретање прихода од комерцијалних услуга, као и кретање прихода који су остварили приватни оператори у Републици Србији у периоду од 2010. године до 2017. године, приказано је у табели 4.6.

Табела 4.6. Приход од комерцијалних услуга од 2010. до 2017. г. (у милионима динара)

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Комерцијалне услуге	3.971	4.777	5.573	6.396	7.099	7.809	8.639	9.532
Услуге приватних оператора	3.001	3.546	4.129	4.721	5.299	5.780	6.472	7.013

Извор: РАТЕЛ Преглед тржишта телекомуникација и поштанских услуга у Републици Србији 2014, 2016.²⁷

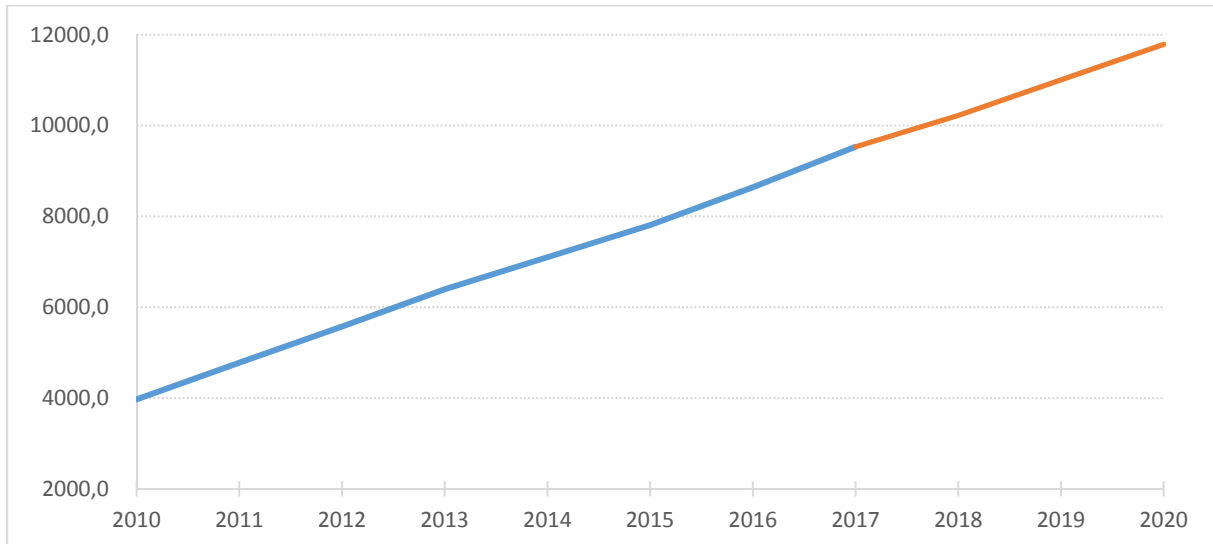
У читавом посматраном периоду приход од комерцијалних услуга има константан тренд раста. Такође, константан је и раст прихода приватних оператора. У протеклих осам година приход од ових услуга увећао се скоро 2,5 пута. Разлика између укупног прихода од комерцијалних услуга и прихода приватних оператора чини приход од комерцијалних услуга ЛПО. Ова разлика приказана је на слици 4.19.

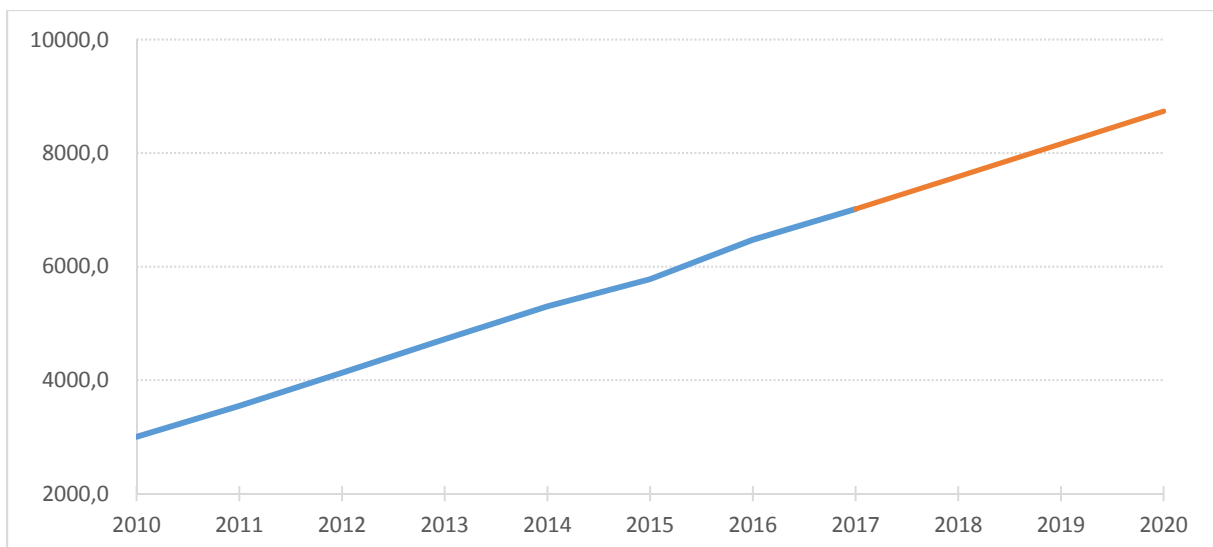
Слика 4.19. Приход од комерцијалних услуга на поштанском тржишту Републике Србије

²⁷ Имајући у виду да је Студија рађена у периоду новембар 2016. – фебруар 2017. подаци за 2017. годину су процењени на основу кретања обима услуга у прва три квартала 2017. године

Пројектовани приходи од комерцијалних услуга, односно приход који ће остварити приватни оператори у Републици Србији до 2020. године приказани су на сликама 4.20 и 4.21. И у наредне три године очекује се даљи раст ових категорија прихода. Претпоставља се да ће приход од комерцијалних услуга достићи ниво од око 12 милијарди динара, а приватни оператори би у укупном приходу од поштанских услуга у 2020. години требало да учествују са око 8,7 милијарди динара (Прилог В.3 и В.4).

Слика 4.20. Пројекција прихода од комерцијалних услуга до 2020. г. (милиони динара)

Слика 4.21. Пројекција прихода приватних оператора до 2020. г. (милиони динара)

4.2.1.3 Однос обима и прихода универзалне поштанске услуге и пошиљака до 100 и 50 грама

Од посебног значаја је анализирати пројекцију развоја универзалне поштанске услуге. **Универзална поштанска услуга** у унутрашњем и међународном поштанском саобраћају, обухвата пријем, сортирање, превоз и уручење: писмоносних пошиљака масе до два килограма; препоручених писмоносних пошиљака и писмоносних пошиљака са означеном вредношћу; писмена у судском, управном и прекршајном поступку, без обзира на лимите; поштанских упутница; пакета масе до 10 килограма; уручење пакета масе до 20 килограма у међународном поштанском саобраћају; секограма масе до 7 килограма, без наплате поштарине.

Резервисане поштанске услуге обухватају:

1. пријем и/или пренос и/или уручење **писмоносних пошиљака, до утврђеног лимита по маси и цени**; Лимите за резервисане поштанске услуге утврђује Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге (РАТЕЛ) и они тренутно износе по маси 100 грама, а по цени троструки износ поштарине за писмо прве стопе тежине и најбржег степена преноса.
2. пријем и/или пренос и/или исплату **упутница у класичној и електронској форми**. Резервисаном поштанском услугом сматра се и пријем и/или пренос и/или **уручење писмена у судском, управном и прекршајном поступку, без обзира на лимите**.

Резервисана услуга посматра се као један од видова финансирања јавног поштанског оператора. Постојање резервисане услуге, искључује друге видове финансирања. Такође, јавни поштански оператор има обавеза вођења одвојеног рачуноводства за резервисану, универзалну и комерцијалну услугу, како се приход од резервисане или универзалне услуге не би преливао у комерцијалну услугу, а трошак комерцијалне услуге не би оптеретио трошкове пружања универзалне услуге.

Ради бољег разумевања модела финансирања универзалне поштанске услуге преко резервисаног подручја, потребно је сагледати овај модел према релевантним критеријумима:

- **Критеријум 1. Фер конкуренција** - Процес избора јавног поштанског оператора није конкурентан. Овај проблем може бити превазиђен тендерским приступом, адекватним законом о конкуренцији и контролама регулатора. До сада је улогу првог јавног оператора који је пружалац универзалне услуге углавном обављао национални оператор.
- **Критеријум 2. Друштвена једнакост** - Ако се друштвена једнакост интерпретира као еквивалент осигуравања да, без обзира на локацију пошиљаоца или примаоца, поштарина остаје иста, резервисано подручје је добро оцењено по овом критеријуму. С друге стране, притисак на ниско трошковне кориснике, вероватно ће зависити од географске дистрибуције.
- **Критеријум 3. Усаглашеност са правилима државне помоћи** - Механизам резервисаног подручја не обухвата директни или индиректни трансфер финансијских средстава од државе до јавног оператора,
- **Критеријум 4. Транспарентност и противречност** - У случају када је већ одређено, резервисано подручје је релативно транспарентно и лако разумљиво. У случају

када тек треба дефинисати резервисано подручје настаје проблем и противуречност. Нето профит створен у резервисаном подручју треба да покрије нето губитке направљене у пружању универзалног сервиса ван резервисаног подручја.

- Критеријум 5. Сразмерност - Сразмерно резервисано подручје захтевало би да се процени нето трошак универзалног сервиса. Ако би проблеми са процењивањем одговарајућег резервисаног подручја водили до његовог ширег дефинисања, механизам би био несразмеран са проблемом финансирања. Конкуренција би били непотребно ускраћена. Према супротном сценарију, ако би се резервисано подручје дефинисало сувише уско, решење не би било несразмерно али ни ефикасно.
- Критеријум 6. Остварљивост - Резервисано подручје не захтева посебна административна и друга улагања, за разлику од других механизма финансирања. Према овом критеријуму, резервисано подручје постиже одличне резултате. Досадашње искуство са коришћењем резервисане области у више земаља Европе и Републици Србији илуструје остварљивост овог механизма.
- Критеријум 7. Поузданост - Опрималан извор финансирања може се одржавати ако се величина резервисане области адекватно дефинише. Ово је критеријум с којим се резервисано подручје успешно носи. Стварајући монопол над одређеним производима, уклања се страх од конкуренције која би механизам финансирања чинила несигурним. Како су производи резервисаног подручја типично они чији је укупни запремински ниво релативно стабилан, не само да нема страха од губине обима од стране конкуренције, него је и страх од укупног смањења удела у тржишту лимитиран.
- Критеријум 8. Алокативна ефикасност - Чини се да приступ резервисаног подручја има слаб резултат по овом критеријуму јер цене могу значајно да одступају од трошкова. Ипак, ово је особина приступачности, а не последица примене механизма резервисаног подручја.
- Критеријум 9. Продуктивна ефикасност - Циљ оператора је да смањи трошкове како би из резервисаног подручја успео да покрије трошкове универзалног сервиса. Истовремено смањење трошкова довешће до смањења резервисаног подручја и појаве конкуренције, што не иде у корист јавног оператора, те ће покушати да замаскира добит и трошкове.
- Критеријум 10. Динамичка ефикасност - Отклањањем могућности уласка конкуренције у резервисано подручје, утицај који она може имати на иницирање иновација може се изгубити.

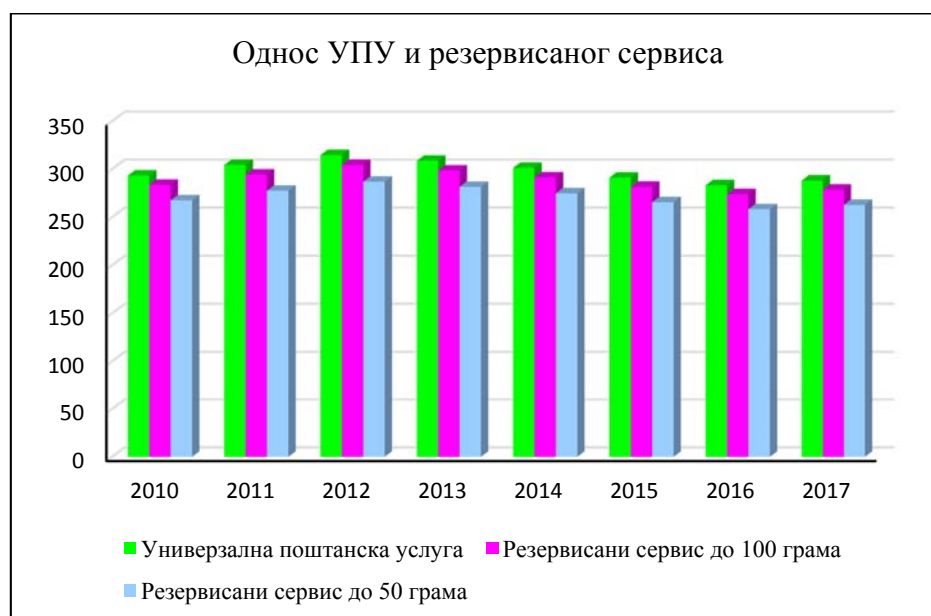
Обим универзалне поштанске услуге у Републици Србији у периоду од 2010. године до 2017. године приказан је у Табели 4.7. Такође, у Табели 4.7. приказано је и кретање броја писмоносних пошиљака масе до 100 грама и масе до 50 грама.

Табела 4.7. Обим поштанских услуга од 2010. до 2017. г. (у милионима јединица)

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Универзална поштанска услуга	293,58	304,54	314,87	308,92	301,54	291,40	283,49	288,38
Писмоносне пошиљке до 100 грама	283,92	294,52	304,51	298,76	291,62	281,81	274,16	278,90
Писмоносне пошиљке до 50 грама	267,77	277,77	287,19	281,77	275,04	265,79	258,57	263,03

Извор: РАТЕЛ Преглед тржишта телекомуникација и поштанских услуга у Републици Србији 2014, 2016.²⁸

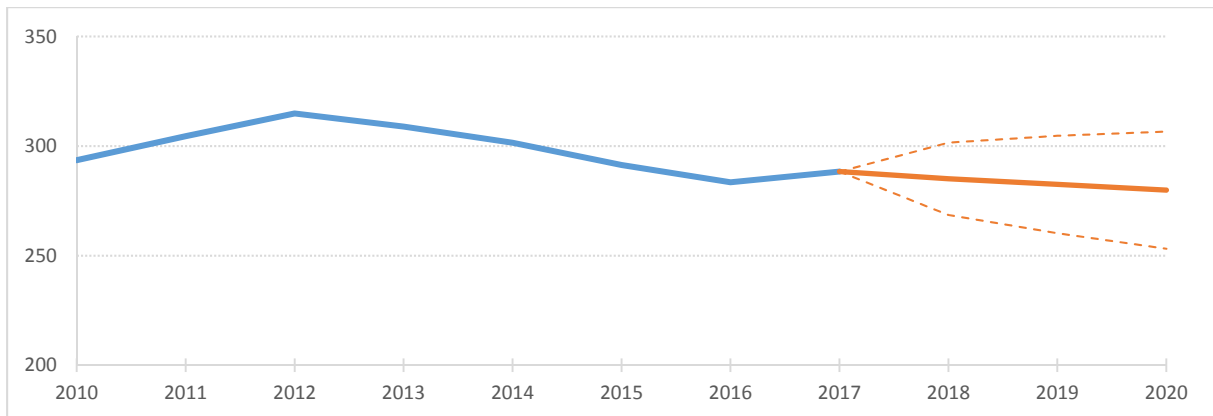
Посматрајући тренд кретања броја поштанских пошиљака из домена универзалне поштанске услуге може се уочити да је након периода раста број поштанских пошиљака у 2012. години достигао свој максимум и да након тога долази до стагнације и пада броја писмоносних пошиљака у свим посматраним сегментима. Такође, интересантно је приметити да удео резервисаног сервиса до 100 грама, односно резервисаног сервиса до до 50 грама, учествују у изузетно високом проценту у уделу УПУ, што се најбоље може сагледати на слици 4.22.

Слика 4.22. Однос обима пошиљака у окиру УПУ, резервисаног сервиса до 100 грама и потенцијално резервисаног сервиса до 50 грама.

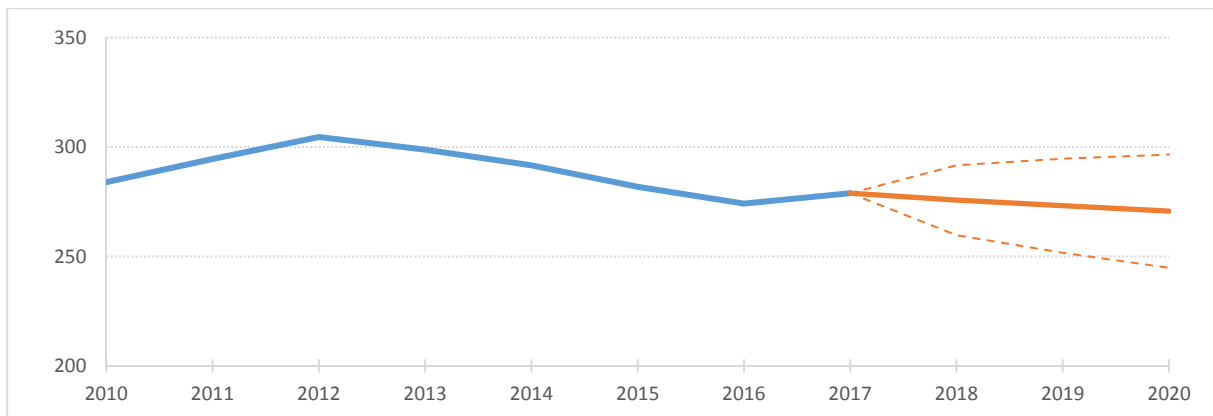
Пројекција обима универзалне поштанске услуге до 2020. године дата је на слици 4.23. Може се видети да се у наредне три године може очекивати стагнација или благи пад ових пошиљака, а очекивани обим је око 280 милиона. Према доњој и горњој граници поверења, интервал у којем се очекује кретање обима универзалне поштанске услуге у овом периоду креће се између 253 и 306 милиона јединица (Прилог Г.1).

²⁸ Имајући у виду да је Студија рађена у периоду новембар 2016. – фебруар 2017. подаци за 2017.годину су процењени на основу кретања обима услуга у прва три квартала 2017. године

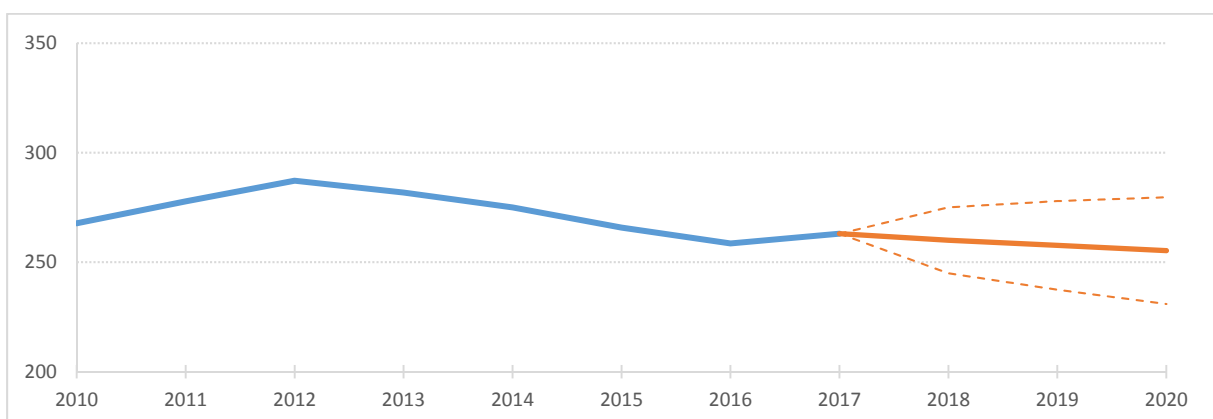

Слика 4.23. Пројекција обима универзалне поштанске услуге до 2020. г. (милиони јединица)

На исти начин урађене су и пројекције кретања поштанским поштиљака масе до 100 грама и масе до 50 грама до 2020 године, које су приказане на сликама 4.24. и 4.25.

Слика 4.24. Пројекција обима поштиљака до 100 грама до 2020. г. (милиони јединица)

Слика 4.25. Пројекција обима поштиљака до 50 грама до 2020. г. (милиони јединица)

На сликама 4.3. и 4.4. се види да је, када је реч о кретању обима поштанских поштиљака масе до 100 грама, односно до 50 грама, у периоду до 2020. године, ситуација у потпуности идентична као и када је реч о прогнозираном укупном обиму универзалне поштанске услуге. И овде се очекује даља стагнација броја ових поштиљака за који се

очекује да ће у 2020. години достићи вредност од око 270 милиона јединица када је реч о пошљкама масе до 100 грама, односно око 255 милиона пошљака када се ради о делу потенцијално резервисаног сервиса масе до 50 грама. И у једном и у другом случају дефинисане су и горња и доња граница очекиваног обима пошљака (Прилози Г.2 и Г.3).

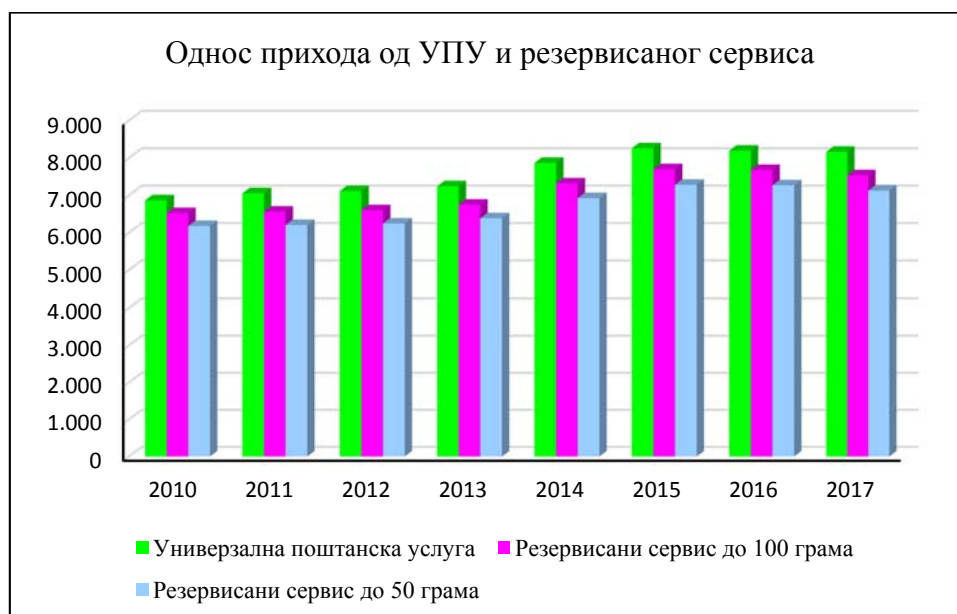
Такође, посматрани су и приходи од универзалне поштанске услуге, приходи од резервисаног сервиса (лимит по маси 100 грама) и потенцијално резервисаног сервиса (лимит по маси 50 грама). Вредности оствареног прихода за сваку посматрану категорију пошљака дате су у табели 4.8.

Табела 4.8. Приход од поштанских услуга од 2010. до 2017. г. (у милионима динара)

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Универзална поштанска услуга	6.868	7.057	7.119	7.245	7.871	8.264	8.197	8.166
Писмоносне пошљке до 100 грама	6.525	6.563	6.602	6.752	7.321	7.699	7.680	7.537
Писмоносне пошљке до 50 грама	6.181	6.210	6.247	6.390	6.927	7.286	7.270	7.129

Извор: РАТЕЛ Преглед тржишта телекомуникација и поштанских услуга у Републици Србији 2014, 2016.²⁹

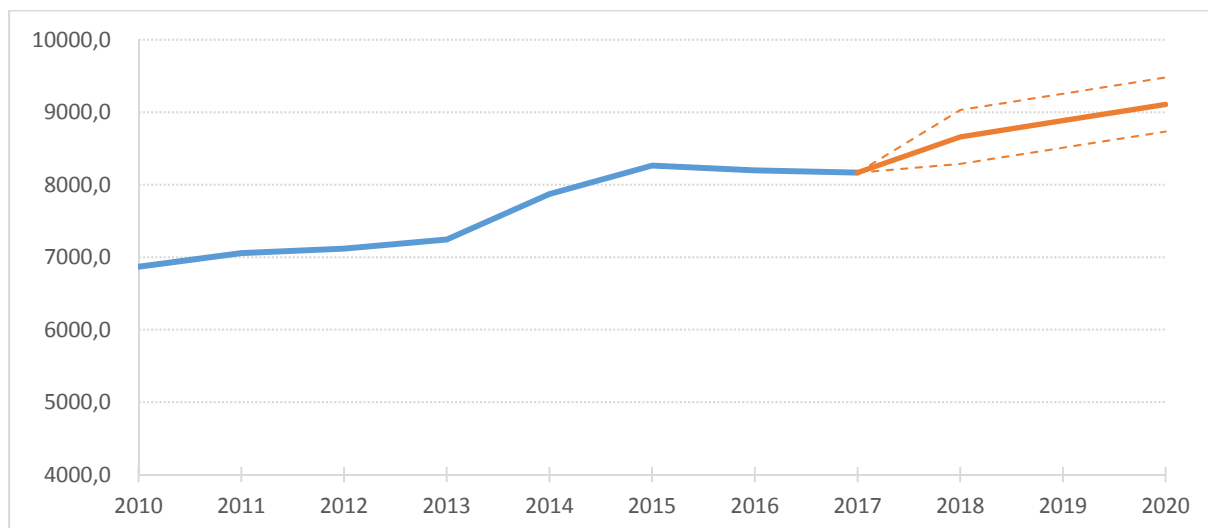
Приход од универзалне поштанске услуге у посматраном периоду има тренд раста уз достизање максимума од око 8,26 милијарди динара у 2015. години. У последњих пар година бележи се стагнација оствареног прихода од универзалне поштанске услуге. Идентичне трендове у овом периоду имају и приходи од пошљака у оквиру резервисаних поштанских услуга и приходи које су оствариле пошљке из дела услуга масе до 50 грама.

Слика 4.26. Однос прихода од УПУ, резервисаног сервиса до 100 грама и потенцијално резервисаног сервиса до 50 грама.

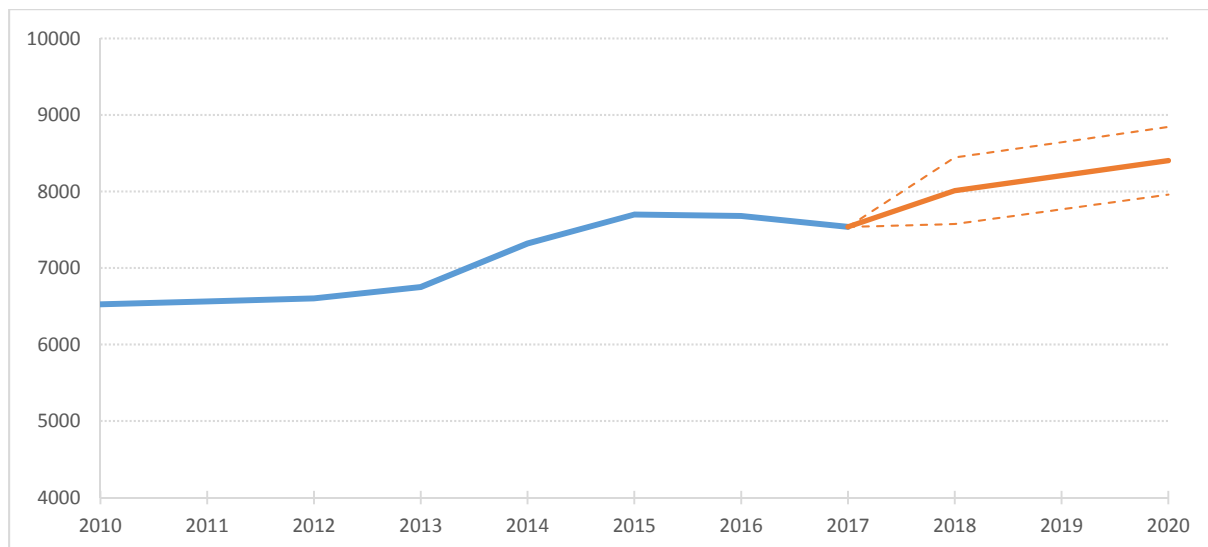
²⁹ Имајући у виду да је Студија рађена у периоду новембар 2016. – фебруар 2017. подаци за 2017.годину су процењени на основу кретања прихода у прва три квартала 2017. године

Приход од универзалне поштанске услуге до 2020. године приказан је на слици 4.27. Према прогнози очекује се да ће укупни остварени приход од универзалне поштанске услуга бележити раст у наредном периоду и да ће у 2020. години износити око 9,1 милијарду динара. И у случају када се посматра доња граница поверења, такође се очекује раст прихода од универзалне поштанске услуге, односно да неће бити испод 8,7 милијарди динара (Прилог Г.4).

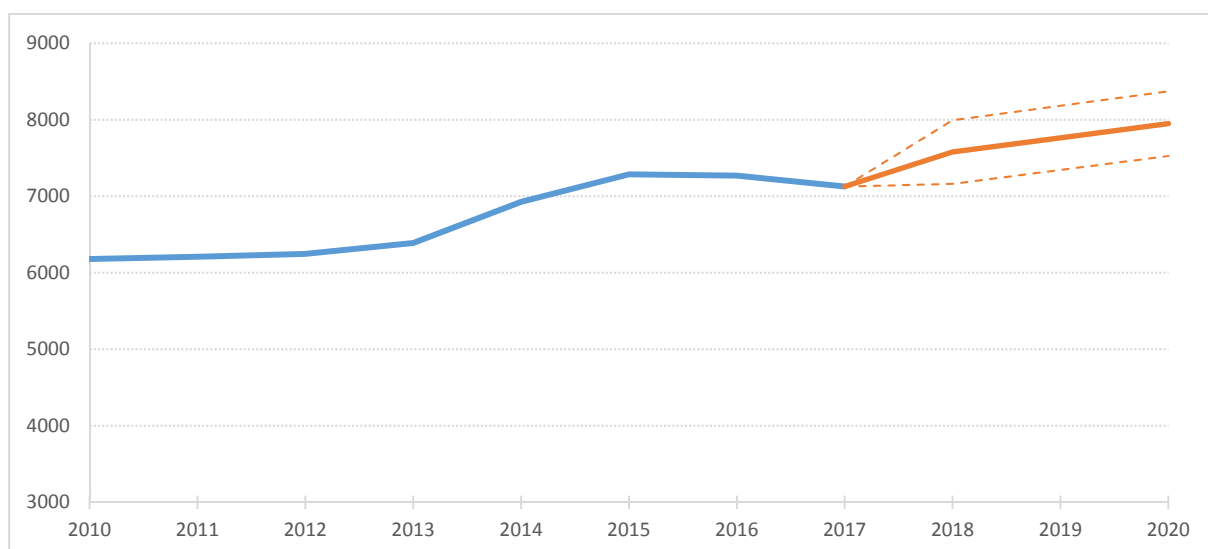

Слика 4.27. Пројекција прихода универзалне поштанске услуге до 2020. г. (милиони динара)

На исти начин урађене су и пројекције кретања прихода за пошиљке масе до 100 грама и масе до 50 грама до 2020. године, које су приказане на сликама 4.28. и 4.29. Као и када је реч о пројекцији обима поштанских пошиљака тако и у случају пројекције кретања прихода од поштанских пошиљака масе до 100 грама односно до 50 грама у периоду до 2020. године, ситуација је у потпуности идентична као и код прогнозираног прихода универзалне поштанске услуге. И овде се очекује даљи раст прихода за које се очекује да ће у 2020. години достићи вредности од око 8,4 милијарде динара, када је реч о пошиљкама масе до 100 грама, односно око 8 милијарди динара када се ради о делу резервисаног сервиса масе до 50 грама. И у једном и у другом случају песимистички сценаријо, тј. доња граница поверења, предвиђа даљи раст прихода.

Слика 4.28. Пројекција прихода за пошиљке до 100 грама до 2020. г. (милиони динара)

Слика 4.29. Пројекција прихода за пошиљке до 50 грама услуге до 2020. г. (милиони динара)

Иако су анализе временских серија, као и пројекције кретања обима и прихода универзалне поштанске услуге рађене одвојено заједничком анализом уочава се одређена диспропорција. Наиме, иако је у одређеном периоду (2012. – 2015. г) обим поштанских пошиљака имао тренд пада приход је наставио да расте. Ово је са једне стране последица повећања цена поштанских услуга³⁰, док је са друге стране дошло је до смањења обима, а самим тим и учешћа у приходу универзалне поштанске услуге пошиљака ниже тарифне стопе. Да би се дошло до закључка које су услуге допринеле повећању прихода упркос томе што је укупан обим био у паду, извршена је анализа обима и прихода по врстама пошиљака.

³⁰ У другом кварталу 2014. године дошло је до повећања цена дела поштанских услуга ЛПО. Цене резервисаних поштанских услуга у просеку су порасле за 5,5%.

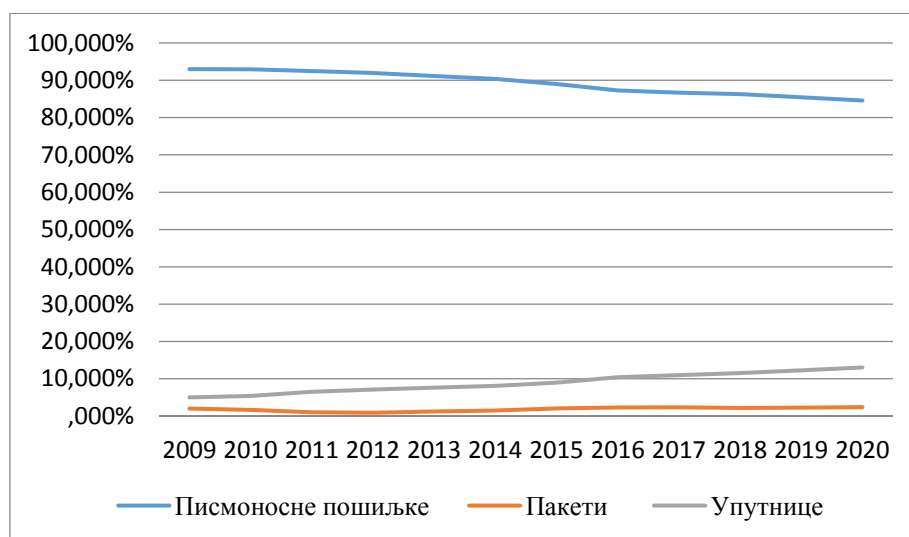
На слици 4.30. приказано је процентуално учешће појединачних врста поштиљака у обиму универзалне услуге, са пројекцијом стања до 2020. године.

Слика 4.30. Процентуално учешће појединих врста поштиљака у укупном обиму универзалне поштанске услуге са пројекцијом стања до 2020. године

(Извор: www.posta.rs)

На слици 4.31. приказано је процентуално учешће појединачних врста поштиљака у приходу универзалне услуге, са пројекцијом стања до 2020. Године.

Слика 4.31. Процентуално учешће појединих врста поштиљака у укупном приходу универзалне поштанске услуге са пројекцијом стања до 2020. године

(Извор: www.posta.rs)

У табели 4.9. су дати подаци о учешћу у обиму и приходу универзалне поштанске услуге, појединих врста поштиљака, са пројекцијом стања до 2020. године.

Табела 4.9. Учешће по врстама пошиљака

	УЧЕШЋЕ У ОБИМУ			УЧЕШЋЕ У ПРИХОДУ		
	Писмоносне пошиљке	Пакети	Упутнице	Писмоносне пошиљке	Пакети	Упутнице
2009	99,04%	0,24%	0,73%	93,01%	1,99%	5,00%
2010	99,04%	0,19%	0,77%	92,92%	1,66%	5,42%
2011	98,89%	0,18%	0,93%	92,48%	1,01%	6,50%
2012	98,78%	0,09%	1,13%	91,97%	0,91%	7,12%
2013	98,55%	0,12%	1,33%	91,15%	1,22%	7,63%
2014	98,30%	0,14%	1,56%	90,38%	1,51%	8,11%
2015	98,18%	0,14%	1,68%	88,99%	2,04%	8,97%
2016	97,98%	0,23%	1,79%	87,27%	2,30%	10,44%
2017	97,83%	0,24%	1,92%	86,66%	2,37%	10,97%
2018	97,69%	0,18%	2,13%	86,29%	2,18%	11,53%
2019	97,52%	0,19%	2,29%	85,44%	2,28%	12,28%
2020	97,36%	0,19%	2,46%	84,60%	2,38%	13,03%

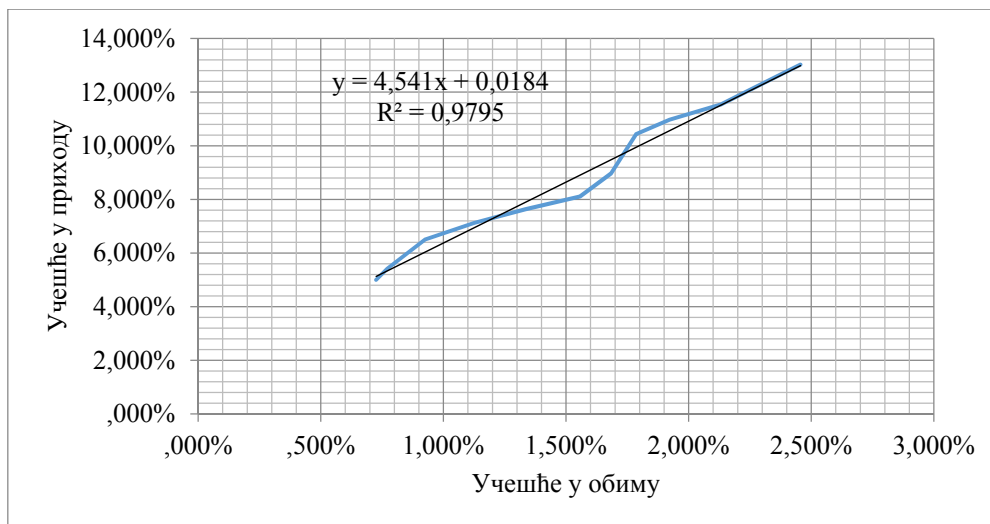
Извор: www.posta.rs

На основу обрађених података, може се закључити, да се удео писмоносних и пакетских пошиљака у обиму и приходу универзалне поштанске услуге смањује, а да расте удео упутница (Табела 4.10., Слика 4.32).

Табела 4.10. Однос учешћа упутница у обиму и приходу УПУ

	Учешће упутница	
	Обим УПУ	Приход УПУ
2009	0,73%	5,00%
2010	0,77%	5,42%
2011	0,93%	6,50%
2012	1,13%	7,12%
2013	1,33%	7,63%
2014	1,56%	8,11%
2015	1,68%	8,97%
2016	1,79%	10,44%
2017	1,92%	10,97%
2018	2,13%	11,53%
2019	2,29%	12,28%
2020	2,46%	13,03%

Раст учешћа упутница у обиму универзалне поштанске услуге од 1% има за резултат раст учешћа у приходу од 4,54%. Ово за крајњи циљ има повећање прихода универзалне поштанске услуге, без обзира на смањење обима и прихода од писмоносних и пакетских услуга.

Слика 4.32. Однос учешћа упутница у обиму и приходу УПУ

Неопходно је приликом утврђивања обима резервисаног подручја, поред лимита по маси и цени, обратити пажњу и на упутнице као део резервисане услуге. Пројекцијом раста упутница, процењено је да ће приход од упутница износити око 13% прихода од универзалне поштанске услуге 2020. године.

Уколико се лимити по маси и цени смање са 100 на 50 грама, губитак прихода у овом сегменту, може се надокнадити из сегмента упутница.

4.2.2 СЦЕНАРИО II: ПРОЈЕКЦИЈА РАЗВОЈА ТРЖИШТА - РЕЗЕРВИСАНИ СЕРВИС ИЗНОСИ 50 ГРАМА И 2.5 ИЗНОС ОСНОВНЕ ПОШТАРИНЕ (У ОКВИРУ РЕЗЕРВИСАНОГ СЕРВИСА СУ УПУТНИЦЕ И СУДСКА ПИСМА)

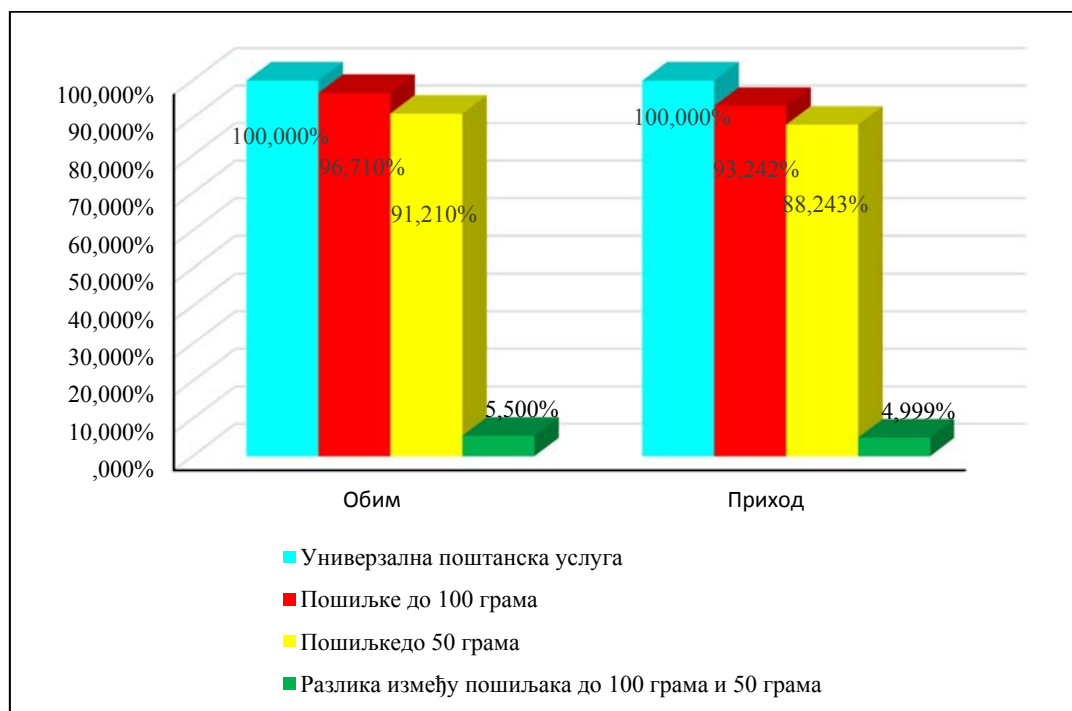
У случају смањења резервисаног сервиса по маси на 50 грама и по цени на 2,5 износа основне поштарине:

- **Не очекује се значајно смањење обима и прихода од универзалне поштанске услуге.** Овај закључак темељи се на две чињенице:
 - Прва се односи на претходно искуство када је промењен лимит за резервисано подручје по маси са 350г на 100г. Након тога је приход константно растао, а обим имао успоне и падове (2005. година – 245 милиона услуга из подручја УПУ и 4,4 милијарде динара прихода; 2010. година – 294 милиона услуга и 7 милијарди динара прихода; 2012. година – 315 милиона услуга и 7,2 милијарде динара прихода, 2017. година – 269 милиона услуга, 8,2 милијарде прихода. Овај тренд је резултат повећања броја упутничких услуга, без обзира на пад писмоносних и укупног обима услуга из домена универзалне услуге.

- Друга чињеница се односи на однос између броја пошиљака до 100 грама које ЈПО пренесе и пошиљака до 50 грама. На слици 4.33. је приказан процентуални однос између УПУ, пошиљака до 100г, пошиљака до 50г и разлике између категорије до 100г и категорије до 50г, и то како у обиму, тако и у приходу. Проценти су израчунати као средње вредности ових категорија у периоду од 2010. до 2017. године. Као што се може видети, разлика у обиму између пошиљака до 100г и 50г је 5,5%, а разлика у приходу је 5,0%. Ови подаци упућују на закључак да би у најгорем случају, када би ЈПО остао без свих пошиљака у категорији од 50 до 100 грама, што је потпуно нереалан сценарио чак и у случају да је ова категорија изложена слободном тржишту, тада би се обим УПУ смањило за 5,5%, а приходи за 5%.

Будући да није за очекивати да ЈПО као оператор који послује на целој територији државе остане без значајнијег броја пошиљака у категорији писмоносних пошиљака од 50 до 100 грама, произилази да пројекције развоја тржишта које су спроведене у оквиру сценарија I, у секцији 4.2.1 важе и за сценарио II.

Значајно за ЈПО би било да се у опсегу резервисаних услуга задрже упутничке услуге, јер се у супротном пад прихода од резервисаних услуга у 2018. години могао бити више од 11% уколико би ЈПО остао без ових услуга. Заједно са смањењем због лимита са 100г на 50г, у потенцијално најлошијем сценарију, пад би могао бити већи од 16%.

Слика 4.33. Однос пошиљака у оквиру УПУ, категорије до 100 и 50 грама, у смилу обима и прихода, просечне вредности за период од 2010. до 2017. године

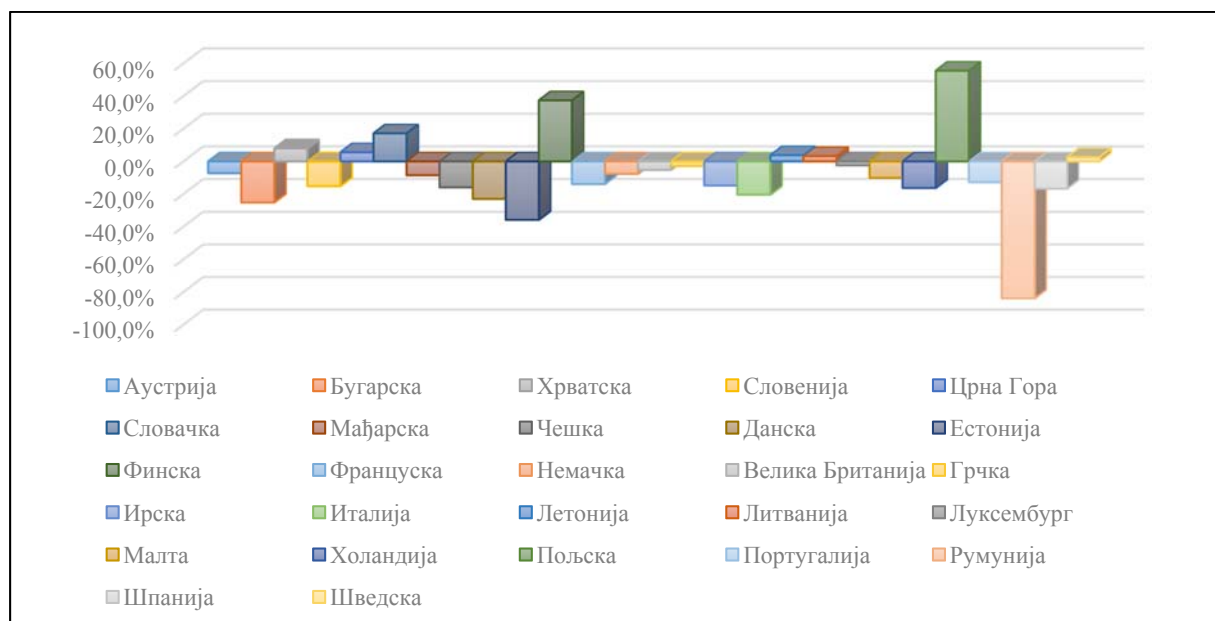
4.2.3 СЦЕНАРИО III: ПРОЈЕКЦИЈА РАЗВОЈА ТРЖИШТА - РЕЗЕРВИСАНИ СЕРВИС НЕ ПОСТОЈИ

Предности оваквог сценарија су: На тржишту ће се појавити до 10 поштанских оператора који би били заинтересовани за лиценцом за обављање УПУ³¹. Укида се резервисано подручје и доћи ће до потпуне либерализације тржишта у складу са Директивом Европског Парламента и Савета 2008/6/ЕК.

Ризици оваквог сценарија су: Смањење прихода за финансирање трошкова обављања УПУ, што се у другим земљама најчешће решава увођењем компензационих фондова за суфинансирање обављања УПУ или средствима из буџета се покривају нето трошкови оператора. У многим земљама смањен је опсег УПУ, уведене су приоритетне и неприоритетне пошिल्ке, за мали проценат поштиљака из домена УПУ важе стандарди квалитета Д+1, у неким државама тај проценат је свега око 5%. За остале пошिल्ке достава се врши три пута недељно.

4.2.3.1 Пројекција обима поштанских поштиљака при сценарију III

Што се тиче обима поштиљака који би ЛПО у Републици Србији имао у околностима потпуне либерализације тржишта, тешко је дати прецизну прогнозу. Међутим, врло је корисно сагледати искуства других држава након укидања резервисаног подручја и уз анализу досадашњих података о обиму поштиљака доћи до одређених закључака. У табели 4.11 приказани су проценти повећања, односно смањења броја поштиљака у наредне три године након либерализације поштанског тржишта у одабраним европским земљама које су некада имале резервисано подручје.

Слика 4.34. Однос промена обима писмоносних поштиљака након либерализације тржишта у одабраним државама

³¹ Марија П. Унтербергер (2016). Развој модела приступа поштанској мрежи, докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду - Факултет техничких наука, Нови Сад.

Табела 4.11. Промена обима писмоносних пошиљака након либерализације тржишта

Земља	Година либерализације	Бр. писмо. пош. у години либер.	1. годи-на после либер.	2. годи-на после либер.	3. годи-на после либер.	Про-цент про-мене I	Про-цент про-мене II	Про-цент про-мене III	Про-сечан про-цент промене
Аустрија	2011	6,215	5,966	5,7	5,637	-4,0%	-8,3%	-9,3%	-7,2%
Бугарска	2011	19,2	16	14,6	12,5	-16,7%	-24,0%	-34,9%	-25,2%
Хрватска	2013	273,8	278,4	306,7	302,3	1,7%	12,0%	10,4%	8,0%
Словенија	2011	1,01	0,9	0,8	0,87	-10,9%	-20,8%	-13,9%	-15,2%
Црна Гора	2013	13,6	13,5	14,2	15,4	-0,7%	4,4%	13,2%	5,6%
Словачка	2012	418,6	497,9	480	493,5	18,9%	14,7%	17,9%	17,2%
Мађарска	2013	694,2	651,7	621,4	632,1	-6,1%	-10,5%	-8,9%	-8,5%
Чешка	2013	2,5	2,4	2,01	1,9	-4,0%	-19,6%	-24,0%	-15,9%
Данска	2011	800	690	615	544	-13,8%	-23,1%	-32,0%	-23,0%
Естонија	2009	40,5	28,7	25,8	23,5	-29,1%	-36,3%	-42,0%	-35,8%
Финска	1994	1,11	1,14	1,91	-	2,7%	72,1%	-	37,4%
Француска	2011	14,9	13,6	12,9	12	-8,7%	-13,4%	-19,5%	-13,9%
Немачка	2008	21,8	20,7	19,9	19,8	-5,0%	-8,7%	-9,2%	-7,6%
Велика Британија	2006	20,3	19,9	18,7	19,1	-2,0%	-7,9%	-5,9%	-5,3%
Грчка	2013	0,35	0,34	-	-	-2,9%	-	-	-2,9%
Ирска	2011	0,61	0,53	0,52	0,51	-13,1%	-14,8%	-16,4%	-14,8%
Италија	2011	4,9	4,3	3,9	3,5	-12,2%	-20,4%	-28,6%	-20,4%
Летонија	2013	26,5	29,8	-	25,2	12,5%	-	-4,9%	3,8%
Литванија	2013	34,4	35	34,1	37,5	1,7%	-0,9%	9,0%	3,3%
Луксембург	2013	105,7	106	104,3	99,1	0,3%	-1,3%	-6,2%	-2,4%
Малта	2013	33,1	30,6	29,3	29,4	-7,6%	-11,5%	-11,2%	-10,1%
Холандија	2009	4,5	4,1	3,8	3,4	-8,9%	-15,6%	-24,4%	-16,3%
Пољска	2013	0,9	1,6	1	1,6	77,8%	11,1%	77,8%	55,6%
Португалија	2011	868	799	756	718	-7,9%	-12,9%	-17,3%	-12,7%
Румунија	2013	213	43	32	28	-79,8%	-85,0%	-86,9%	-83,9%
Шпанија	2011	4	3,6	3,3	3,1	-10,0%	-17,5%	-22,5%	-16,7%
Шведска	1993	4,19	4,21	4,32	4,36	0,5%	3,1%	4,1%	2,5%
Просек									-7,6%

У табели 4.11 приказано је просечно смањење или повећање обима писмоносних пошиљака где се примећује да су искуства различита. Просечна вредност промене у обиму писмоносних пошиљака износи -7,6%. Имајући у виду различитост података по државама што се најлакше може приметити увидом у графикон на слици 4.34, приступиће се израчунавању просечне процентуалне промене, али имајући у виду сличност поштанског тржишта посматраних земаља са Србијом. То значи да ће за сваку државу бити примењен тежински фактор који зависи од индекса компатибилности који

је претходно израчунат у овој студији. Резултати „отежаних“ просека и коначне просечне вредности промене приказани су у табели 4.12.

Табела 4.12. Промена обима писмоносних пошиљака након либерализације тржишта имајући у виду индекс компатибилности посматраних земаља са Србијом

Земља	Просечна трогодишња промена	Индекс компатибилности	Нормиран индекс компатибилности	Отежане трогодишње промене
Аустрија	-7,2%	0,5945	0,513075722	-6,10%
Бугарска	-25,2%	0,7194	0,756830601	-31,47%
Хрватска	8,0%	0,844	1	13,27%
Словенија	-15,2%	0,5868	0,4980484	-12,49%
Црна Гора	5,6%	0,7922	0,898907104	8,37%
Словачка	17,2%	0,7745	0,864363778	24,51%
Мађарска	-8,5%	0,735	0,787275566	-11,08%
Чешка	-15,9%	0,6699	0,660226386	-17,31%
Данска	-23,0%	0,6046	0,532786885	-20,21%
Естонија	-35,8%	0,6546	0,630366901	-37,28%
Финска	37,4%	0,5163	0,360460578	22,26%
Француска	-13,9%	0,4888	0,306791569	-7,03%
Немачка	-7,6%	0,3581	0,051717408	-0,65%
Велика Британија	-5,3%	0,3316	0	0,00%
Грчка	-2,9%	0,7987	0,911592506	-4,30%
Ирска	-14,8%	0,5537	0,433450429	-10,56%
Италија	-20,4%	0,6452	0,612021858	-20,63%
Летонија	3,8%	0,6406	0,603044496	3,76%
Литванија	3,3%	0,7089	0,736338798	4,01%
Луксембург	-2,4%	0,4401	0,211748634	-0,85%
Малта	-10,1%	0,5527	0,431498829	-7,18%
Холандија	-16,3%	0,6331	0,588407494	-15,84%
Пољска	55,6%	0,6801	0,680132709	62,42%
Португалија	-12,7%	0,7783	0,871779859	-18,31%
Румунија	-83,9%	0,7574	0,830991413	-115,15%
Шпанија	-16,7%	0,757	0,830210773	-22,86%
Шведска	2,5%	0,6447	0,611046058	2,57%
Просек				-8,08%

Израчунавање просечне трогодишње промене у обиму писмоносних пошиљака довело је до резултата од -8,08% што представља вредност која је највероватнија у случају сценарија да се либерализује поштанско тржиште у Србији.

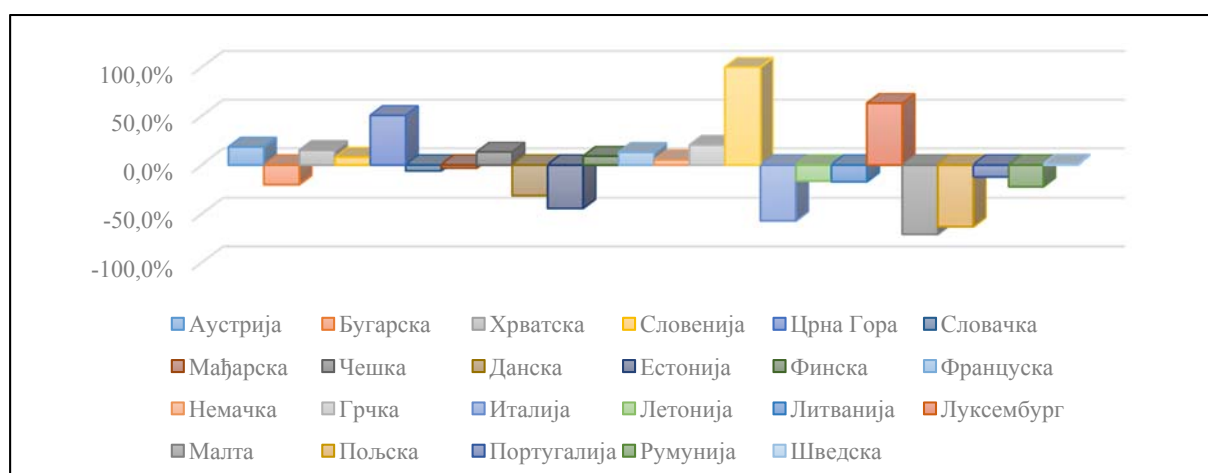
Интересантно је посматрати и кретање обима пакета након либерализације тржишта. Иако пакети не спадају у домен резервисаног сектора, значајно је анализирати овај сегмент поштанског тржишта из два разлога. Један је тај што се очекује већи број поштанских оператора на тржишту уколико је оно либерализовано у односу на стање да

то није случај. Зато се очекује смањење обима ових услуга код јавног поштанског оператора. А друго, пакете је значајно анализирати јер се налазе у оквиру универзалне поштанске услуге што значи су важни за кориснике и друштво.

У табели 4.13 приказано је просечно смањење или повећање обима пакетских пошиљака где се, као и у случају писмоносних пошиљака, примећује да су искуства различита. Просечна вредност промене у обиму пакетских пошиљака износи -6,6%. Имајући у виду различитост података по државама што се најлакше може приметити увидом у графикон на слици 4.35, приступиће се израчунавању просечне процентуалне промене, али имајући у виду тежински фактор који зависи од индекса компатибилности који је претходно израчунат у овој студији. Резултати „отежаних“ просека и коначне просечне вредности промене приказани су у табели 4.14.

Табела 4.13. Промена обима пакетских пошиљака након либерализације тржишта

	Година либерализације	Број пакета у години либер.	1. година после либер.	2. година после либер.	3. година после либер.	Процент промене I	Процент промене II	Процент промене III	Просечан процент промене
Аустрија	2011	59	65	70	74	10,2%	18,6%	25,4%	18,1%
Бугарска	2011	335,7	286,4	269,7	249,5	-14,7%	-19,7%	-25,7%	-20,0%
Хрватска	2013	0,82	0,85	0,88	1	-	7,3%	22,0%	14,6%
Словенија	2011	0,071	0,073	0,075	0,081	2,8%	5,6%	14,1%	7,5%
Црна Гора	2013	35	37	62	59	5,7%	77,1%	68,6%	50,5%
Словачка	2012	2,8	2,2	2,1	3,6	-21,4%	-25,0%	28,6%	-6,0%
Мађарска	2013	1,1	0,82	0,68	1,7	-25,5%	-38,2%	54,5%	-3,0%
Чешка	2013	1,3	0,9	2,1	1,4	-30,8%	61,5%	7,7%	12,8%
Данска	2011	31,6	16,2	27,2	-	-48,7%	-13,9%	-	-31,3%
Естонија	2009	1,02	0,6	0,5	0,6	-41,2%	-51,0%	-41,2%	-44,4%
Финска	1994	22,9	24,2	25,5	-	5,7%	11,4%	-	8,5%
Француска	2011	266	-	330	269	-	24,1%	1,1%	12,6%
Немачка	2008	0,77	0,76	0,79	0,87	-1,3%	2,6%	13,0%	4,8%
Грчка	2013	0,5	0,9	0,3	-	80,0%	-40,0%	-	20,0%
Ирска	2011	0,61	0,53	0,52	0,51	-13,1%	-14,8%	-16,4%	-14,8%
Италија	2011	1,4	0,8	0,9	0,1	-42,9%	-35,7%	-92,9%	-57,1%
Летонија	2013	90,8	85,9	-	66,1	-5,4%	-	-27,2%	-16,3%
Литванија	2013	145,4	119,2	113,5	128,6	-18,0%	-21,9%	-11,6%	-17,2%
Луксембург	2013	0,9	1,3	1,4	1,7	44,4%	55,6%	88,9%	63,0%
Малта	2013	3,1	2,2	0,3	0,2	-29,0%	-90,3%	-93,5%	-71,0%
Пољска	2013	38,2	-	21,3	20,8	-	-44,2%	-45,5%	-44,9%
Португалија	2011	0,22	0,21	0,2	0,17	-4,5%	-9,1%	-22,7%	-12,1%
Румунија	2013	1,5	1,2	1,1	1,2	-20,0%	-26,7%	-20,0%	-22,2%
Шведска	1993	43,6	43,7	43	44,9	0,2%	-1,4%	3,0%	0,6%
Просек									-6,6%

Слика 4.35. Однос промена обима пакетских пошљака након либерализације тржишта у одабраним државама

Табела 4.14. Промена обима пакетских пошљака након либерализације тржишта имајући у виду индекс компатибилности посматраних земаља са Србијом

Земља	Просечна трогодишња промена	Индекс компатибилности	Нормиран индекс компатибилности	Отежане трогодишње промене
Аустрија	18,1%	0,5945	0,4865	14,6%
Бугарска	-20,0%	0,7194	0,7436	-24,8%
Хрватска	14,6%	0,844	1,0000	24,4%
Словенија	7,5%	0,5868	0,4707	5,9%
Црна Гора	50,5%	0,7922	0,8934	75,1%
Словачка	-6,0%	0,7745	0,8570	-8,5%
Мађарска	-3,0%	0,735	0,7757	-3,9%
Чешка	12,8%	0,6699	0,6417	13,7%
Данска	-31,3%	0,6046	0,5073	-26,5%
Естонија	-44,4%	0,6546	0,6102	-45,2%
Финска	8,5%	0,5163	0,3256	4,6%
Француска	12,6%	0,4888	0,2690	5,6%
Немачка	4,8%	0,3581	0,0000	0,0%
Грчка	20,0%	0,7987	0,9068	30,2%
Ирска	-14,8%	0,5537	0,4026	-9,9%
Италија	-57,1%	0,6452	0,5909	-56,2%
Летонија	-16,3%	0,6406	0,5814	-15,8%
Литванија	-17,2%	0,7089	0,7220	-20,6%
Луксембург	63,0%	0,4401	0,1688	17,7%
Малта	-71,0%	0,5527	0,4005	-47,3%
Пољска	-44,9%	0,6801	0,6627	-49,5%
Португалија	-12,1%	0,7783	0,8648	-17,5%
Румунија	-22,2%	0,7574	0,8218	-30,4%
Шведска	0,6%	0,6447	0,5898	0,6%
Просек				-7,2%

У табелама од 4.11. до 4.14. посматране су промене обима писмоносних и пакетских пошиљака, у апсолутним износима, тј. у питању су процентуалне промене у односу на постигнуте сопствене вредности у анализираној временској серији. Од значаја је упоредити вредности промена неке земље која је у датом тренутку либерализовала своје поштанско тржиште, у односу на земље које нису у таквој ситуацији.

Табела 4.15. Промена обима писмоносних пошиљака након либерализације тржишта у релативном износу према обиму писмоносних пошиљака осталих посматраних земаља

	Трогодишњи просек након либерализације осталих земаља	Трогодишњи просек након либерализације посматране земље или групе земаља које су либерализоване исте године	Релативна разлика
Аустрија	-5,63%	-16,24%	-10,60%
Бугарска	-5,63%	-16,24%	-10,60%
Хрватска	-8,86%	-5,34%	3,52%
Словенија	-5,63%	-16,24%	-10,60%
Црна Гора	-8,86%	-5,34%	3,52%
Словачка	-11,16%	17,17%	28,33%
Мађарска	-8,86%	-5,34%	3,52%
Чешка	-8,86%	-5,34%	3,52%
Данска	-5,63%	-16,24%	-10,60%
Естонија	-9,56%	-26,05%	-16,49%
Финска	5,87%	37,39%	31,52%
Француска	-5,63%	-16,24%	-10,60%
Немачка	-12,66%	-5,73%	6,93%
Велика Британија	4,68%	-4,93%	-9,61%
Грчка	-8,86%	-5,34%	3,52%
Ирска	-5,63%	-16,24%	-10,60%
Италија	-5,63%	-16,24%	-10,60%
Летонија	-8,86%	-5,34%	3,52%
Литванија	-8,86%	-5,34%	3,52%
Луксембург	-8,86%	-5,34%	3,52%
Малта	-8,86%	-5,34%	3,52%
Холандија	-9,56%	-26,05%	-16,49%
Пољска	-8,86%	-5,34%	3,52%
Португалија	-5,63%	-16,24%	-10,60%
Румунија	-8,86%	-5,34%	3,52%
Шпанија	-5,63%	-16,24%	-10,60%
Шведска	-0,86%	1,59%	2,45%
Просек			-1,11%

Оваква рачуница даје информацију какав је генерални тренд у поштанском сектору у анализираном временском периоду, те се утицај либерализације тржишта рачуна као промена у обиму пошиљака рачунајући у односу на тај тренд. У анализу је разматран трогодишњи период након либерализације поштанског тржишта. Резултати релативних разлика између државе која је спровела либерализацију у посматраном тренутку и осталих су дате у табелама 4.15. и 4.16. Подаци на основу којих је вршен прорачун су дати у прилогу Д, када је реч о писмоносним пошиљкама, односно у прилогу Е, када је реч о пакетским.

Табела 4.16. Промена обима пакетских пошиљака након либерализације тржишта у релативном износу према обиму пакетских пошиљака осталих посматраних земаља

	Трогодишњи просек након либерализације осталих земаља	Трогодишњи просек након либерализације посматране земље или групе земаља које су либерализоване исте године	Релативна разлика
Аустрија	-2,12%	-11,77%	-9,66%
Бугарска	-2,12%	-11,77%	-9,66%
Хрватска	27,21%	6,49%	-20,72%
Словенија	-2,12%	-11,77%	-9,66%
Црна Гора	27,21%	6,49%	-20,72%
Литванија	27,21%	6,49%	-20,72%
Словачка	18,76%	-5,95%	-24,72%
Мађарска	27,21%	6,49%	-20,72%
Чешка	27,21%	6,49%	-20,72%
Данска	-2,12%	-11,77%	-9,66%
Естонија	-10,77%	-41,06%	-30,29%
Финска	5,63%	8,52%	2,88%
Француска	-2,12%	-11,77%	-9,66%
Немачка	21,21%	4,76%	-16,45%
Грчка	27,21%	6,49%	-20,72%
Италија	-2,12%	-11,77%	-9,66%
Летонија	27,21%	6,49%	-20,72%
Луксембург	27,21%	6,49%	-20,72%
Малта	27,21%	6,49%	-20,72%
Пољска	27,21%	6,49%	-20,72%
Португалија	-2,12%	-11,77%	-9,66%
Румунија	27,21%	6,49%	-20,72%
Шведска	9,20%	0,61%	-8,59%
Просек			-16,20%

Овакав вид рачунице као резултат даје да је утицај либерализације на обим писмоносних пошиљака свега -1,11%, што је значајно мање него у случају разлика у апсолутном

износу. Овај резултат указује да либерализација тржишта поштанских услуга у просеку на тржишту европских земаља није довела да озбиљнијих промена.

Са друге стране, иако пакетске пошиљке нису биле део резервисаног сервиса, приметан је значајан пад у њиховом обиму након либерализације. Релативна разлика износи - 16,20%. Могуће објашњење за ову појаву јесте да либерализовано тржиште само по себи привлачи нове инвеститоре, а који су у већој мери заинтересовани за пакетске пошиљке у односн на писмоносне због очекиваних виших прихода.

Ако се упореде резултати добијени анализом стања на тржиштима поштанских услуга других држава и резултати о обиму универзалне поштанске услуге добијени анализом временске серије (слика 4.23) долази се до закључка да се пројекција стања на основу анализе временске серије може применити и у случају сценарија III, тј. у случају потпуно либерализованог тржишта. Наиме, у прогнози обима УПУ добијено је очекивање да ће се до 2020. године обим пошљака смањити за 2,9% са одговарајућим интервалима поверења. Будући да резултати компаративне анализе са земљама које су спровеле либерализацију показују да се очекује смањење обима од 7,65% за писмоносне пошиљке и 7,4% за пакете, ове вредности улазе у опсег претходно прогнозираних вредности на основу временских серија, прецизније у доњи интервал поверења који дозвољава могућност смањена обима и до 12,2%.

4.2.3.2 Процена висине надокнаде коју би требало платити пружаоцу универзалне поштанске услуге на либерализованом тржишту због неправедног оптерећења

С обзиром да јавни поштански оператор има обавезу да одржава поштанску мрежу на целој територији државе и обезбеди приступ осталим поштанским операторима, постоји ризик и велика вероватноћа да управо најнепрофитабилнија подручја буду препуштена јавном оператору. У том смислу, ЛПО има у оквиру свог пословања неправедно наметнут трошак за који се сматрало да се надокнађује резервисаним подручјем.

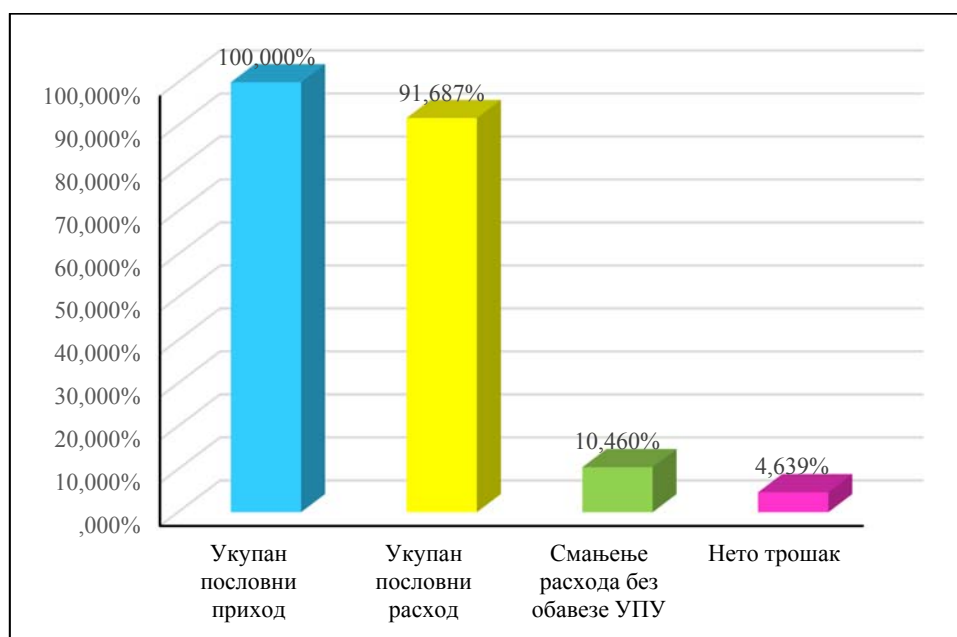
Након укидања резервисаног подручја, потребно је утврдити НЕТО ТРОШАК универзалне поштанске услуге, како јавни поштански оператор не би био принуђен да из прихода од комерцијалних услуга надокнађује губитке у непрофитабилним подручјима где обавља УПУ. Различити су приступи израчунавању нето трошка, а сам нето трошак мора да се покрије или средствима из буџета или из компензационих фондова. О моделима за финансирање УПУ више детаља постоји у поглављу 5 ове студије.

Будући да истраживачки тим који је израдио ову студију није имао на располагању податак о постојању евентуалне рачунице која би се односила на нето трошак УПУ јавног поштанског оператора у Републици Србији, процена ове категорије извршена на основу аналогије са другом државом. С обзиром да је претходно рачунати индекс компатибилности показао да је тржиште поштанских услуга у Републици Србији најсличније тржишту у Републици Хрватској, даља рачуница се базира на овој чињеници.

Пружалац УПУ у Републици Хрватској, *Hrvatska pošta d.d.*, подноси једном годишње захтев надлежној *Hrvatskoj regulatornoj agenciji za mrežne djelatnosti – НАКОМ*, захтев за

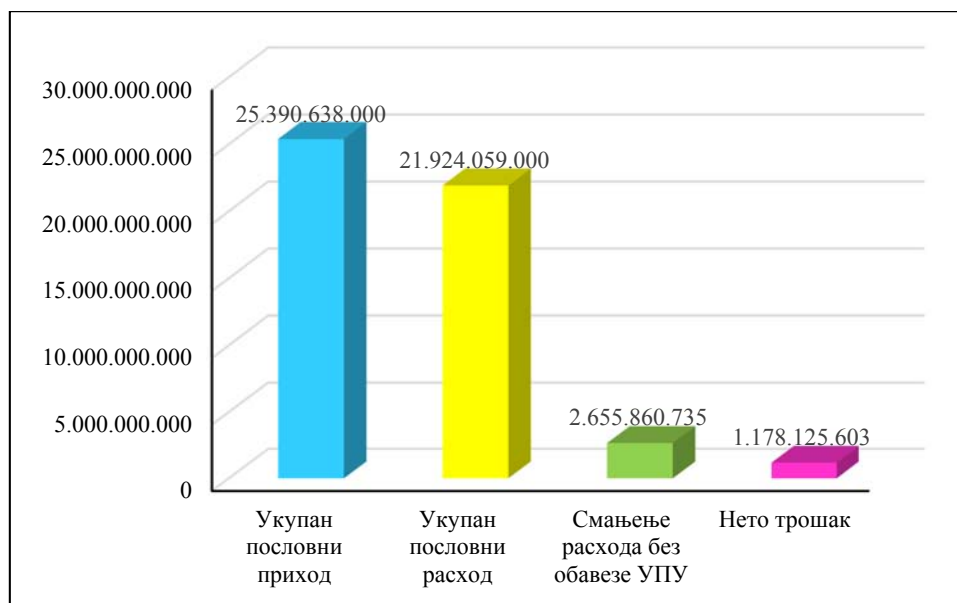
надокнаду нето трошка УПУ. У том захтеву се наводи да обавеза пружања универзалне услуге представља неправедно финансијско оптерећење у смислу пружања услуга под другачијим условима у односу на уобичајне тржишне услове. Промене у комерцијалном режиму пословања односиле би се пре свега на другачију густину и распоред приступних тачака и другачију учесталост доставе. Ове промене би даље утицале на другачији режим превоза и линије превоза, као и на одговарајуће уштеде у смислу администрације.

Међутим, треба имати у виду да би наведене промене утицале са једне стране на смањење пословних расхода, али са друге стране и на смањење пословних прихода. Јавни поштански оператор у Хрватској је проценио да би у 2016. години, расходи у комерцијалном сценарију били мањи за 177.611.774,00 kn. Међутим, како би се на тај начин ускратили и приходи ЛПО, као и неки други бенефити у смислу приступа најширој популацији у држави, *НАКОМ* је донео Одлуку којим се утвђује износ од 78.766.289,00 kn као нето трошак, тј. неправедно оптерећење за пружаоца УПУ. Иначе, укупни приход Хрватске поште у 2016. години износи је 1.697.950.800,00 kn, а укупан трошак 1.556.800.139,00 kn. Однос наведених вредности илустрован је на слици 4.36.

Слика 4.36. Однос нето трошка УПУ и укупних прихода и расхода ЛПО у Хрватској у 2016. години

Користећи добијене односе у Републици Хрватској, може се проценити нето трошак пружања УПУ у Републици Србији. Како је јавни поштански оператор у Србији остварио пословни приход од 25.390.638.000,00 динара и пословни расход од 21.924.059.000,00 динара у 2016. години, произилази да би у околностима потпуно либерализованог поштанског тржишта у Србији, пружаоцу универзалне поштанске услуге требало надокнадити нето трошак у износу од 1.178.125.603,00 динара у тој години (слика 4.37).

Слика 4.37. Процењени нето трошак УПУ у Републици Србији у 2016. години

4.2.3.3 Препоруке за унапређење функционисања тржишта поштанских услуга у Србији након либерализације

Главни изазови у функционисању тржишта поштанских услуга су одрживост универзалне поштанске услуге, постојање фер конкуренције и брига о корисницима.

Одрживост универзалне поштанске услуге

- **Транспарентно израчунавање и надокнада нето трошка пружаоцу универзалне услуге.** Као што је већ објашњено у секцији 4.2.3.1, пружалац универзалне услуге има у оквиру свог пословања неправедно наметнут трошак за који се сматрало да се надокнађује резервисаним подручјем. Након укидања резервисаног подручја, потребно је утврдити нето трошак универзалне поштанске услуге који би се поменутом оператору надокнадио. Почетна основа за ову активност јесте усвајање методологије за обрачун нето трошка која би била прихваћена од стране свих заинтересованих страна у овом поступку.
- **Дефинисање адекватног опсега и квалитета универзалне поштанске услуге.** УПУ као услуга од општег економског интереса има низ корисних аспеката за државу и друштво. Они се односе, пре свега, на пренос информација, саопштења, позива, решења, и сл. на целој територији државе, пренос робе и документације између просторно раздвојених субјеката, маркетиншке активности, а посебна пажња се поклања аспекту где поштанска услуга на целој територији представља фактор социјалне и финансијске инклузије. Свака држава требало би да процени у ком опсегу и квалитету је потребна УПУ на њеној територији и ово питање подразумева детаљно истраживање. Занимљив је пример Новог Зеланда где се већа учесталост доставе обезбеђује становницима руралног подручја у односу на урбано, као подршка државе равномерном регионалном развоју.

Заштитити све учеснике на тржишту, тј. обезбедити фер конкуренцију

- **Регулисати приступ мрежи на начин да се онемогући нелојална конкуренција јавном поштанском оператору.** Постоје примери у неким државама да је приступ мрежи јавног поштанског оператора довео до појаве тзв. нелојалне конкуренције. До ове појаве може доћи уколико су цене приступа сувише ниске. Тада се може десити, нпр. да конкуренти који добијају већи број пошиљака на пренос, преузимајући добар део посла који је у прошлости радио ЈПО, врше пренос само у градовима, док јавном поштанском оператору остављају само доставу у неисплативим подручјима чиме се финансијска позиција ЈПО урушава.
- **Увести све субјекте који се баве поштанском делатношћу у легалне токове.** У Републици Србији није реткост да се пошиљке шаљу нпр. редовним аутобуским линијама где је ова делатност у највећем броју случајева у сивој зони, тј. за ову делатност није добијена било каква дозвола, нити се за извршену услугу плаћа било какав порез држави. Слична је и појава убацивања летака у поштанске сандучиће од стране нерегистрованих пружалаца ове услуге. Овим активностима нарушава се фер конкуренција, а и сама држава губи приходе.

Оптимизација пословања и поштанске мреже ЈПО

- **Отварање уговорних пошта.** Позната је појава у светској поштанској пракси да се у сврху оптимизације мреже ЈПО приступа отварању уговорних пошта. Привредни субјекти који се већ баве неком делатношћу могу придружити тој делатности и поштански шалтер. Овим концептом се остварује двострука корист: привредни субјекат који проширује делатност остварује додатни приход, а ЈПО смањује трошкове своје мреже у подручјима где му то одговара.
- **Концепт јавно-приватног партнерства.** Јавно-приватна партнерства између ЈПО и приватног партнера омогућавају унапређење пословања за оба субјекта. Приватни партнери добијају сарадника са дугогодишњим искуством, поверењем корисника и што је најважније изграђеним имиџом. Разграната поштанска мрежа која покрива целу државу укључујући и рурална подручја, не може да се пореди ни са једном логистичком мрежом приватних компанија. Са друге стране, ЈПО добија партнера са потребним знањем и савременом технологијом која ће јој омогућити даљи развој услуга и повећање тржишног учешћа. У погледу реализације овог концепта свакако би требало анализирати изазове са којима би се сусретао наведени облик сарадње, тј. усвајање адекватних мера за јачање институција и механизма које ће створити погодне тле за заштиту права, али и реализацију преузетих обавеза у посматраном партнерском односу.

Брига о корисницима

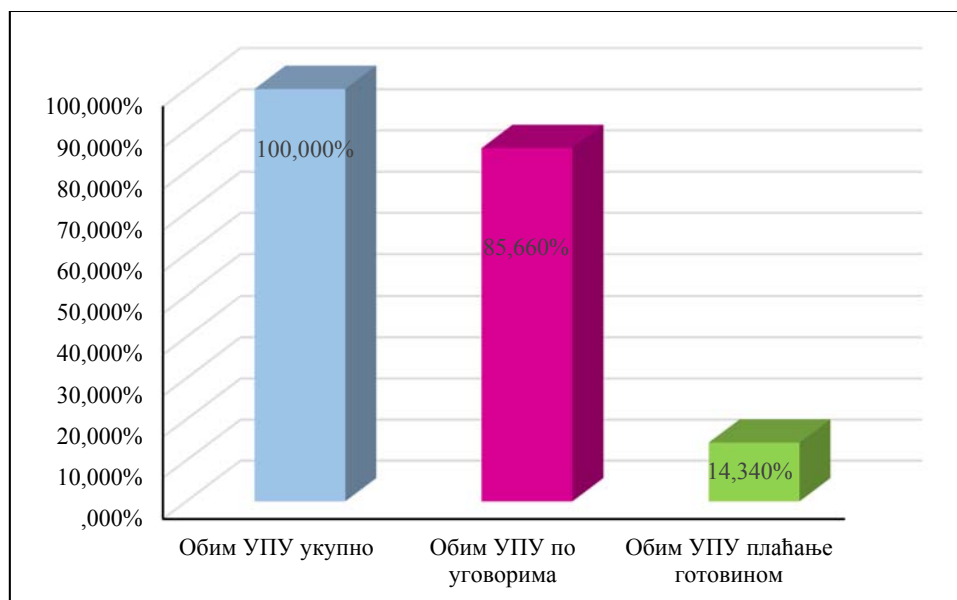
- **Надзор над радом свих учесника на тржишту.** Потребно је обезбедити ефикасан надзор над радом свих субјеката у поштанској делатности. Као независно тело, Регулаторна агенција се намеће као логичан избор за ову надлежност која би подразумевала и интервенције у случају жалби корисника поштанских услуга.

- **Створити правни оквир да ЈПО уведе концепт приоритетних и неприоритетних поштанских пошиљака, односно препоручљиво још напреднију варијанту овог система избор између Д+1 и Д+3 преноса.** Овај феномен детаљније је описан у секцији која се односи на Квалитет (секција 4.4.3). Међутим, оно што је суштина јесте да се увођењем новог концепта, где пошиљалац бира између Д+1 и Д+3 преноса, стиче низ предности како за ЈПО, тако и за кориснике. ЈПО унапређује свој портфолио услуга, имиџ, тржишно учешће и приход, док корисници добијају већу могућност избора у смислу услуга и прецизну гаранцију у смислу времена преноса њихове пошиљке што до сада није био случај.

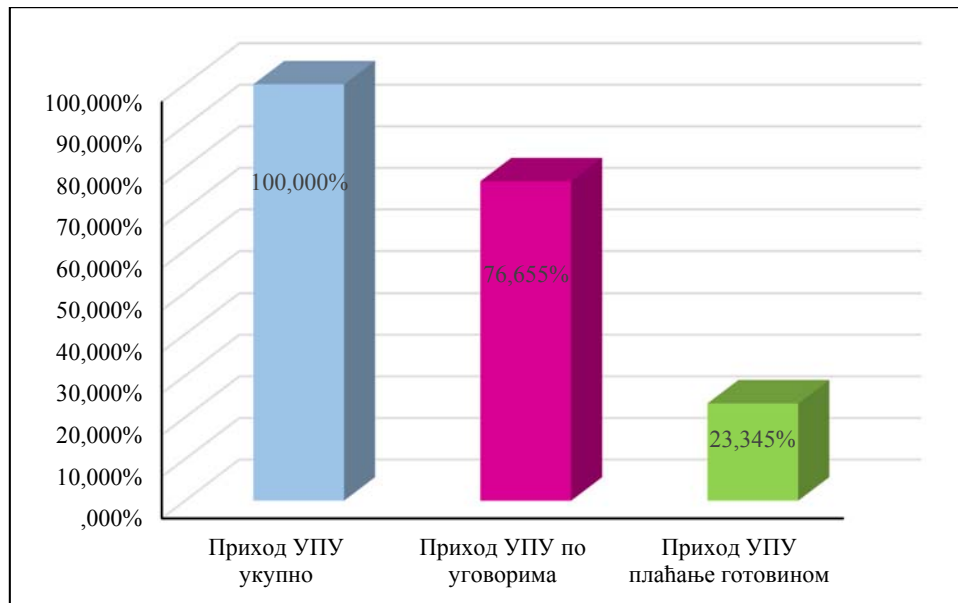
4.2.4 Утицај монопола на део тржишта са израженом конкуренцијом и Херфиндал-Хиршман индекс

Утицај монопола у Републици Србији на део тржишта са израженом конкуренцијом огледа се у две компоненте: једна се односи на немогућност конкуренције да преноси пошиљке до 100г и друга на формирање цена, тј. да конкуренција не сме преносити појединачну пошиљку по цени нижој од троструког износа поштарине за писмо прве стопе масе, што у конкретном случају значи да цена поштанске услуге конкуренције не сме бити нижа од 69,00 динара.

Ограничење које се односи на монопол по маси значи за конкуренцију да јој није дозвољено да учествује на тендерима које би организовали на пример пошиљаци великог броја пошиљака. На сликама 4.38. и 4.39. се види да ЈПО остварује значај обим од преко 85% када је реч о УПУ од правних лица по уговорима, и одговарајуће приходе у овом сегменту који превазила 76% укупних прихода од УПУ, што значи да је велики део тржишта блокиран за конкуренцију.

Слика 4.38. Однос обима пошиљака у оквиру УПУ у зависности да ли су по уговору или не

Слика 4.39. Однос прихода у оквиру УПУ у зависности да ли су остварени по уговору или не

Даље, значајна разлика у пословању ЈПО и конкуренције односи се на неплаћање, односно плаћање пореза на додату вредност – ПДВ. Док је ЈПО ослобођен од плаћања ПДВ-а и у цени услуге за пренос пошиљака не фигурише овај порез, то код приватних оператора у Србији није случај.

Херфиндал - Хиршман индекс (*Herfindahl - Hirschman - HHI*) представља често примењиван показатељ развијености конкуренције на одређеном тржишту. Употребљава се као мера величине предузећа у односу на укупну величину односног сектора привреде, тј. као показатељ конкурентског односа међу предузећима у датом сектору привреде. Распон вредности овог индекса се креће од 0 (перфектна конкуренција) до 10.000 (чист монопол).

Република Србија има следеће вредности Херфиндал-Хиршман индекса по питању обима поштанских услуга: за 2013. годину индекс износи 8.923, за 2014. годину 8.776, за 2015. годину 8.578, за 2016. годину 8.326. По питању прихода од поштанских услуга за претходно поменуте четири године, вредност HHI индекса износи, респективно: 2.821, 2.764, 2.644, 2.370. У поређењу са осталим земљама на европском поштанском тржишту, може се видети да су наведене вредности за Србију по питању обима пошиљака изнад просека, а по питању прихода испод просека. То значи да је стање у Републици такво да ЈПО има доминантнији положај у односу на конкуренцију када је у питању обим поштанских пошиљака. Такво стање је и очекивано будући да у Србији још увек тржиште поштанских услуга није либерализовано. Када је реч о приходима, стање је знатно повољније по конкуренте јавном поштанском оператору.

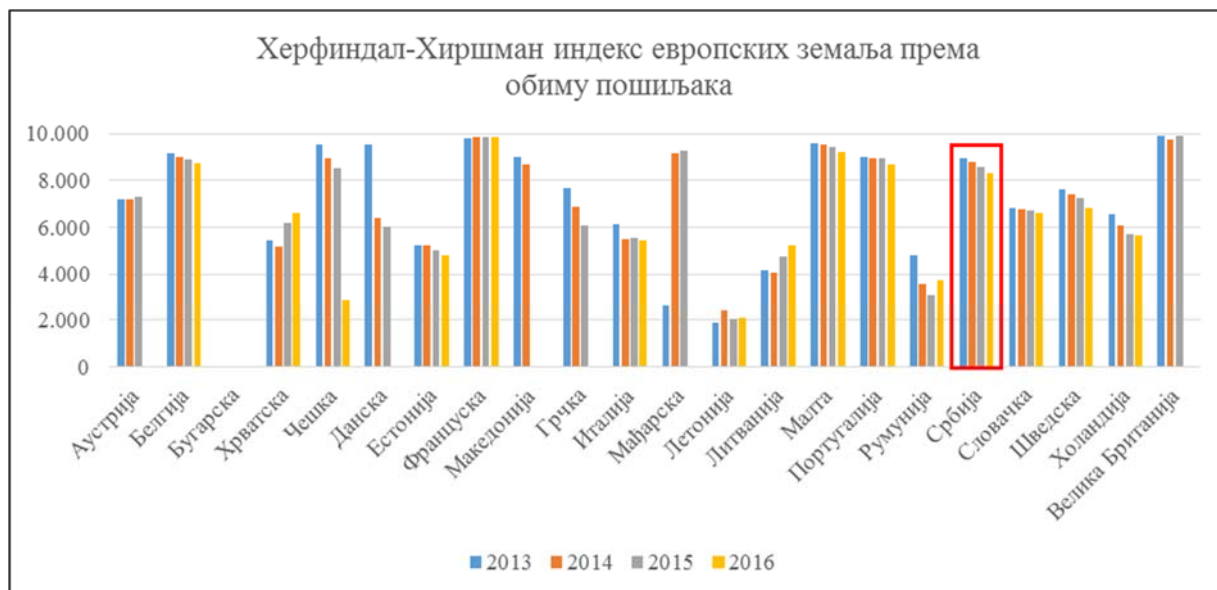
Ако се анализира тренд по годинама, вредности HHI за Србију имају тренд опадања, како за обим пошиљака, тако и за приходе. Ово значи да је ситуација у смислу развоја конкуренције све боља. Овакав тренд се очекује и у будућности.

Посматрајући европске земље чији подаци су били доступни закључено је да је у периоду од 2013. до 2016. године дошло до благог повећања броја активних поштанских оператора и тај број износи 527 оператора. Приметан је растући тренд заступљености оператора са више од 1% тржишног учешћа заснованог на обиму пошиљака и учешћа у приходу сектора. Промена у броју активних оператора на тржишту поштанских услуга у периоду од 2013. до 2016. за Републику Србију износи 15%.

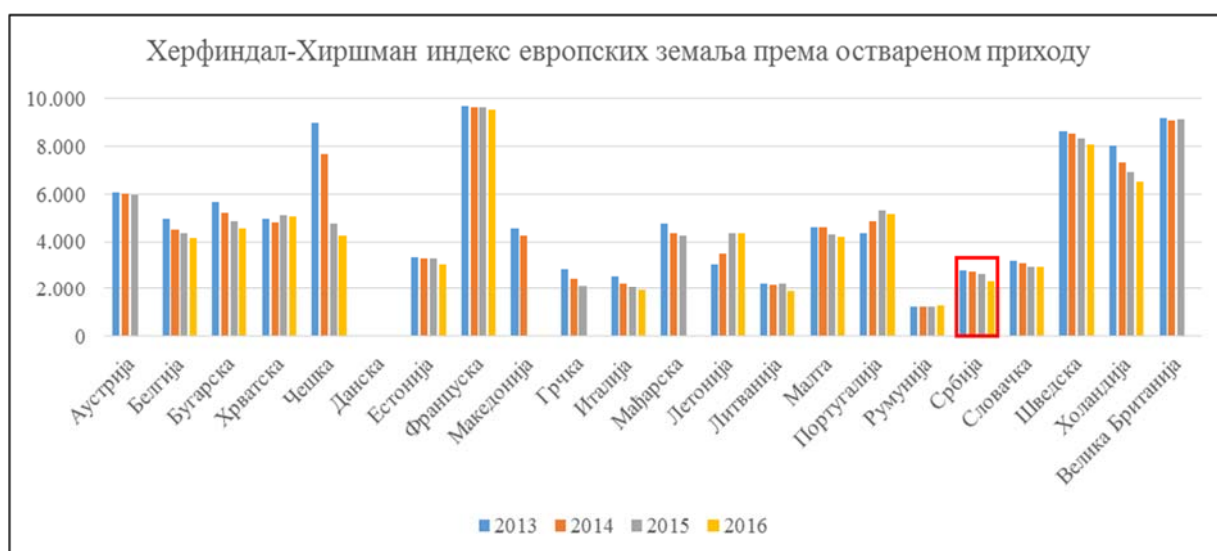
Табела 4.17. Вредности ННІ за одабране европске земље

	Херфиндал-Хиршман индекс према обиму пошиљака				Херфиндал-Хиршман индекс према оствареном приходу			
	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016
Аустрија	7.197	7.195	7.297	-	6.079	6.017	5.988	-
Белгија	9.136	9.011	8.868	8.733	4.964	4.506	4.360	4.166
Бугарска	-	-	-	-	5.691	5.230	4.882	4.576
Хрватска	5.424	5.196	6.164	6.594	4.969	4.796	5.111	5.047
Чешка	9.503	8.964	8.496	2.915	8.978	7.692	4.742	4.247
Данска	9.500	6.400	6.000	-	-	-	-	-
Естонија	5.243	5.244	5.036	4.815	3.372	3.312	3.313	3.034
Француска	9.801	9.818	9828	9825	9.707	9.657	9625	9566
Македонија	8.998	8.694	-	-	4.553	4.257	-	-
Грчка	7.648	6.871	6083	-	2.836	2.465	2143	-
Италија	6.157	5.521	5.559	5.438	2.552	2.224	2.103	1.970
Мађарска	2.655	9156	9245	-	4.766	4.380	4.256	-
Летонија	1.897	2.441	2.077	2.116	3.036	3.488	4.337	4.356
Литванија	4.171	4.075	4.752	5.206	2.227	2.189	2.251	1.873
Малта	9.600	9.500	9.400	9.200	4.600	4.600	4.300	4.200
Португалија	8.977	8.939	8.944	8.671	4.342	4.847	5.340	5.190
Румунија	4.783	3.578	3095	3737	1.226	1.226	1240	1293
Србија	8.923	8.776	8.578	8.326	2.821	2.764	2.644	2.370
Словачка	6.833	6.772	6.698	6.633	3.209	3.125	2.931	2.928
Шведска	7.590	7.420	7.230	6.822	8.641	8.559	8.325	8.093
Холандија	6.540	6.098	5.692	5.642	8.018	7.307	6.944	6.543
Велика Британија	9.903	9.745	9.897	-	9.196	9.093	9.151	-
Просек	7.166	7.115	6.947	6.312	5.037	4.844	4.699	4.341

Извор: ERGP, Report on core indicators for monitoring the European postal market, 2017

Слика 4.40. Херфиндал - Хиршман индекс одабраних европских земаља према обиму поштиљака

Слика 4.41. Херфиндал - Хиршман индекс одабраних европских земаља према приходу

4.3. Пројекција развоја тржишта у погледу приступних тачака, приступа мрежи јавног поштанског оператора и реинжењеринга мреже јавног поштанског оператора

4.3.1 Број приступних тачака мреже

Приступ универзалној поштанској услузи подразумева коришћење приступних тачака. Приступне тачке су “физички објекти, који укључују и поштанске сандучиће постављене

на јавним местима или путевима, као и у просторијама даваоца поштанских услуга, где се смештају пошиљке које предаје пошиљалац”³².

Зато је потребно развити критеријуме који узимају у обзир обезбеђивање приступа поштанским услугама и мрежи, сугеришући минимално потребан број приступних тачака, радно време пошта са корисницима, физички приступ и друге релевантне области. Приступ се може омогућити у појединим приступним тачкама, на делу или на целокупној поштанској мрежи јавног оператора³³.

Поштанску мрежу јавног оператора чине објекти, опрема и средства, међусобно повезани у јединствену техничко-технолошку целину, која се искључиво користи за обављање универзалне поштанске услуге на целом подручју Републике Србије.

Препоруке о приступу универзалној услузи преко пошта и поштанских сандучића и других јединица, треба да се темеље на реалним потребама корисника. Потребно је обавезно, извршити тестирања и мапирања приступних тачака у односу на актуелну легислативу, критеријуме приступа, али и друге показатеље, као што су показатељи економског, социјалног и демографског развоја.

У Правилнику о условима за отпочињање делатности поштанских услуга, 2010. године, у Републици Србији, по први пут је поменут услов минималног броја пошта, ради прибављања дозволе за обављање универзалне поштанске услуге. Тада је утврђено да је оператор који пружа универзалну поштанску услугу у обавези да обезбеди минимално 1400 пошта, ради обављања универзалне поштанске услуге. Њихов распоред, густина и радијус покривања, у овом документу нису разматрани.

Правилником о условима за обављање универзалне поштанске услуге, дефинисани су услови у погледу распореда пошта. Давалац универзалне поштанске услуге је дужан да обезбеди довољан број пошта и да изврши њихову поделу на територији Републике Србије, према следећим критеријумима:

- у насељеним местима у којима има више од 1.300 домаћинстава, у случају да је растојање од (административне) границе насеља до најближе поште веће од 2 км, обавезно се мора организовати рад поште. Изузетно, у случају да група насељених места има више од 1.300 домаћинстава и да је растојање од (административне) границе посматране групе насељених места до најближе поште веће од 5 км, мора се организовати рад поште у насељеном месту које је центар гравитације посматране групе насеља;
- у насељеним местима између 3.000 и 12.000 домаћинстава, организује се рад поште на сваких 3.000 домаћинстава, с тим да је растојање од планиране локације нове поште до најближе поште веће од 2 км;
- у насељеним местима између 12.000 и 36.000 домаћинстава, организује се рад поште на сваких 4.000 домаћинстава, с тим да је растојање од планиране локације нове поште до најближе поште веће од 1,5 км;

³² ERGP on “access” to the postal network and elements of postal infrastructure (2012)

³³ Kujačić M., Dumnić S. (2011) Racionalizacija pristupa poštanskoj mreži javnog poštanskog operatora, XXX Simpozijum o novim tehnologijama u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju, Zbornik radova, Saobraćajni fakultet u Beogradu, Beograd, 123-130.

- у насељеним местима између 36.000 и 100.000 домаћинстава, организује се рад поште на сваких 6.000 домаћинстава, с тим да је растојање од планиране локације нове поште до најближе поште веће од 1,25 км;
- у насељеним местима преко 100.000 домаћинстава, организује се рад поште на сваких 7.500 домаћинстава, с тим да је растојање од планиране локације нове поште до најближе поште веће од 1 км.

Давалац универзалне поштанске услуге може обезбедити и додатан посебан организациони облик поште у неким регионима, не водећи рачуна о одредбама из претходног става овог члана.

У циљу дефинисања минимално потребног броја сталних пошта, потребно је:

- Дефинисати обим и опсег универзалне поштанске услуге. Овај корак у знатној мери утиче на одређивање минималног броја пошта са којим јавна поштанска мрежа мора располагати. У Хрватској, на пример, због увођења новог система доставе приоритетних и неприоритетних поштиљака, значајно је смањен број доставних пошта (пошта које обављају све врсте поштанских услуга).
- Одредити социјално-економске и демографске карактеристике земље и утврдити факторе који утичу на развој поштанских услуга.
- Утврдити постојећу инфраструктуру поштанске мреже и структуру обима универзалне поштанске услуге и осталих услуга које пружа јавни поштански оператор.
- Утврдити степен корелације између фактора окружења и захтева за универзалном поштанском услугом.
- Одредити критеријуме који се односе на густину, расподелу и минималан број приступних тачака, пошта и др.
- Мапирати и тестирати приступне тачке на посматраној територији и одређивање минималног броја јединица јавне поштанске мреже.

Табела 4.18. Број насеља са преко 20.000 становника у Републици Србији

Број становника од-до	Број насеља
20.000-30.000	14
30.000-40.000	9
40.000-50.000	4
50.000-60.000	8
60.000-70.000	3
70.000-80.000	4
90.000-100.000	1
100.000-110.000	2
130.000-140.000	2
140.000-150.000	2
150.000-160.000	1
210.000-220.000	1
220.000-230.000	1

Република Србија простире се на 88.361км². По последњем попису из 2011. године, у Србији живи 7.186.862 становника, распоређених у 6.167 насеља. Од укупног броја становника у Србији, њих више од 42% живи у градским насељима, тј. насељима са више од 20.000 становника. У Републици Србији има 52 насеља са преко 20.000 становника (Табела 4.18). Готово сва ова насеља су седишта општина. Ипак, много насеља која су седишта општине имају мање од 20.000 становника.

Насеље Црна Трава је седиште општине, у којем живи мање од 500 становника. На подручју Војводине и Града Београда, у укупном броју насеља највеће је учешће насеља са више од 1000 становника. У Централној Србији веће је учешће насеља са мање од 500 становника. У општинама Књажевац, Тутин, Куршумлија, Прокупље насеља са мање од 500 становника чине од 90 до 95% укупног броја насеља у овим општинама. У овим општинама укупан број насеља са мање од 500 становника креће се од 80 до 85 насеља по општини.

Број, врста јединица поштанске мреже и средства поштанске мреже директно утичу на релевантне показатеље тржишта поштанских услуга и ефикасност јавног поштанског оператора.

Анализом одговарајућих параметара тржишта поштанских услуга у свету у периоду од 2003-2015. године може се закључити да су укупан број пошта и укупан број запослених у корелацији, односно да постоји знатна линеарна корелација између два наведена параметра, што показује и Пеарсонов коефицијент корелације (Табела 4.19) који (за два наведена параметра) износи 0,76 (Табела 4.20). Исто тако запажа се највећа корелација између “броја запослених” и “остварених прихода”, што показује такође знатна линеарна корелација $r = 0,81$. Трошкови запослених код јавног поштанског оператора у Републици Србији чине од 60-70% пословних расхода.

Табела 4.19. Вредности Пеарсоновог коефицијента корелације

Вредности r	Број насеља
$-1 \leq r \leq 0$	веза не постоји
$r < 0,3$	променљиве нису у корелационој вези
$0,3 \leq r \leq 0,7$	постоји незнатна линеарна корелација
$0,7 < r < 0,9$	постоји знатна линеарна корелација
$0,9 \leq r \leq 1$	линеарна корелација је веома јака

Слична је ситуација са бројем обичних пакета у унутрашњем поштанском саобраћају, који је у корелацији са падом или растом броја писмоносних пошиљака у унутрашњем поштанском саобраћају, што потврђује и висока вредност Пеарсоновог коефицијента корелације између ове две величине, који износи $r = 0,77$, што значи да постоји знатна линеарна корелација између броја писмоносних пошиљака у унутрашњем поштанском саобраћају и обичних пакета у унутрашњем поштанском саобраћају.

У табели 4.20. су приказане вредности Пеарсоновог коефицијента корелације између свих анализираних параметара. Израчунавањем свих постојећих корелација добијају се различите вредности Пеарсоновог коефицијента, од најмање вредности -0,44 (веза не постоји) па до највеће 0,81 (знатна линеарна корелација).

Табела 4.20. Пеарсонов коефицијент корелације

	број запослених	број пошта	број писмоносних пошиљака у УПС	број обичних пакета у УПС	број писмоносних пошиљака у МПС	број обичних пакета у МПС	приходи
број запослених	1,00	0,76	0,01	0,49	0,02	-0,54	0,81
број пошта	0,76	1,00	0,22	0,32	-0,44	-0,19	0,69
број писмоносних пошиљака у УПС	0,01	0,22	1,00	0,77	-0,44	-0,03	-0,41
број обичних пакета у УПС	0,49	0,32	0,77	1,00	-0,34	-0,43	0,19
број писмоносних пошиљака МПС	0,02	-0,44	-0,44	-0,34	1,00	0,21	0,19
број обичних пакета у МПС	-0,54	-0,19	-0,03	-0,43	0,21	1,00	-0,37
приходи	0,81	0,69	-0,41	0,19	0,19	-0,37	1,00

Анализирајући податке из табеле 4.20. уочава се висок коефицијент $r = 0,76$ који показује да постоји знатна линеарна корелација између два параметра: броја пошта и броја запослених. Исто тако, постоји знатна линеарна корелација између броја запослених и прихода које именовани оператор оствари и она износи $r = 0,81$. Такође, постоји и незнатна линеарна корелација између броја пошта и остварених прихода и износи $r = 0,69$.

Уочено је да број пошта и број писмоносних пошиљака у унутрашњем поштанском саобраћају нису у корелационој вези ($r = 0,22$). Такође, постоји незнатна линеарна корелација између броја пошта и броја обичних пакета у унутрашњем поштанском саобраћају ($r = 0,32$). Све остале вредности Пеарсоновог коефицијента корелације су негативне што значи да веза између променљивих не постоји.

На основу добијених резултата из табеле 4.20, могу се извести следећи закључци:

- Број пошта и број запослених јавног поштанског оператора у посматраним географским подручјима за посматрани временски период од десет година су у знатној линеарној корелацији;
- Такође, постоји и знатна линеарна корелација између прихода и броја запослених јавног поштанског оператора, као и између прихода и броја пошта.

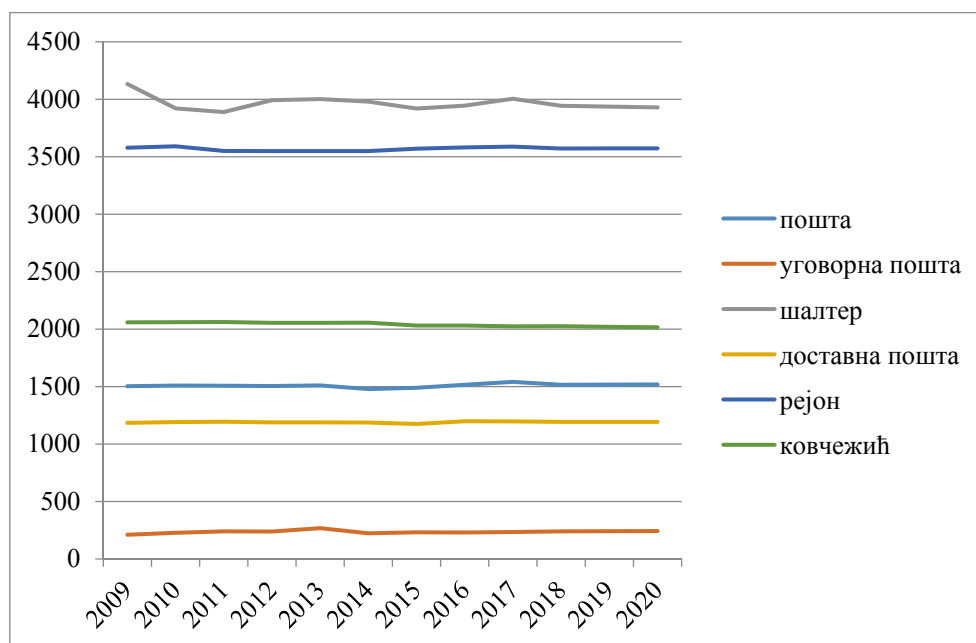
- Број писмоносних пошиљака у унутрашњем поштанском саобраћају је у знатној линеарној корелацији са бројем пакета у УПС-у.

У табели 4.21. дати су подаци о броју приступних тачака у мрежи јавног поштанског оператора и пројекција броја приступних тачака јавне поштанске мреже до 2020. године, на основу временске серије која је посматрана.

Табела 4.21. Број приступних тачака јавне поштанске мреже са пројекцијом броја до 2020. године.

	Поште	Уговорне поште	Шалтера	Доставних пошта	Рејона укупно	Ковчежића
2009	1503	211	4133	1184	3579	2059
2010	1509	227	3922	1192	3591	2060
2011	1507	240	3890	1194	3551	2062
2012	1505	238	3992	1189	3550	2055
2013	1511	268	4002	1189	3550	2055
2014	1478	223	3980	1187	3550	2057
2015	1489	232	3920	1175	3570	2032
2016	1516	230	3945	1199	3582	2032
2017	1541	235	4005	1197	3589	2025
2018	1516	240	3944	1192	3572	2025
2019	1518	241	3937	1193	3573	2021
2020	1519	242	3930	1193	3574	2016

На слици 4.42. графички је представљен број по врстама приступних тачака

Слика 4.42. Број и врста приступних тачака у мрежи јавног поштанског оператора

Прва истраживања која смо спровели, указују на потребу да се критеријуми који одређују минималан број сталних јединица поштанске мреже (пошта) у Републици Србији, дефинишу на следећи начин:

- У сваком насељу са више од 1000 становника (и општини) треба да се обезбеди најмање 1 стална ЈПМ;
- У насељима са више од 500 становника, али мање од 1.000 становника услуге се врше путем покретне ЈПМ или станице поштоноше.
- У насељима са мање од 500 становника - пружање услуга се врши путем рејона поштоноше.
- У насељима са више од 20.000 становника мора бити најмање 1 стална ЈПМ за сваких 20.000 становника. Сталне ЈПМ не могу бити даље од 3.000 м од било које зграде у насељу и удаљеност између две ЈПМ у одређеном насељу не може бити више од 6.000 м.

На бази постављених критеријума, анализирана је територија Републике Србије. Ради лакшег прегледа, територија Србије представљена је у три дела и то: Војводина, Београд и Централна Србија. Извршено је тестирање и мапирање за сва насеља у Републици Србији. У приказу нису обухваћени подаци са територије Косова и Метохије.

У табели 4.22. приказани су подаци, прикупљени и обрађени за 5.525 насеља у Републици Србији.

Табела 4.22. Број насеља према задатим критеријумима

Број насеља	до 500	500-1000	1000-20000	преко 20000	Укупно насеља
Београд	24	51	83	16	322
Војводина	91	75	297	13	811
Јужна Србија	2704	698	483	24	4.392
УКУПНО	2819	824	863	53	5.525

Поред критеријума који се односи на класификацију насеља, у обзир су узети и удаљеност од најближе поште, густина насељености, урбанистички аспекти и улога насеља (на пример Црна Трава), итд. У табели 4.23. дат је резултат примене предложеног модела приступа у Републици Србији.

Табела 4.23. Распоред пошта према предложеном моделу

	Минималан број пошта (резултати симулације)	Учешће минималног броја пошта по регионима
Београд	157	14,92%
Војводина	341	32,41%
Јужна Србија	554	52,66%
УКУПНО	1052	100,00%

Истраживања су показала:

- Ради пружања универзалне услуге неопходно је да јавни поштански оператор располаже са минимум 1052 сталних пошта (које ће обављати све послове – доставне поште);
- За потребе 824 насеља са бројем становника од 500 до 1000 потребно је обезбедити неки алтернативни облик јединице поштанске мреже чије радно време не сме бити краће од 2 часа дневно (нпр. покретна пошта);
- Када се у обзир узму показатељи развоја и чињеница да постоји само неколико општина које имају статус урбаног градског подручја може се закључити да јавни поштански оператор треба да обезбеди минимално 360 сталних пошта у урбаном градском подручју, а 692 сталних пошта у осталим деловима Србије. Поште је могуће обезбедити и применом модела уговорних или франшизних пошта. Такође, знатна уштеда приликом обезбеђивања пошта у руралним подручјима може се остварити синергијом ресурса који се налазе у локалној самоуправи (месне заједнице) и државној управи (општина и месне канцеларије).

4.3.2 Приступ мрежи јавног поштанског оператора

Једна од препорука Директиве 2008/6/ЕК је био и захтев да “државе чланице свим поштанским операторима дозволе приступ елементима поштанске инфраструктуре – објектима и изворима информација коришћених у пружању поштанских услуга - кад год је то неопходно ради заштите интереса корисника и/или ради промовисања ефикасне конкуренције”.

Значај приступа поштанској мрежи је вишеструк. Уколико се посматра јавни поштански оператор који треба да омогући приступ својој поштанској мрежи, онда он омогућава концентрацију већег броја пошиљака у свом у технолошком ланцу, а капацитети његове поштанске мреже би били максимално искоришћени. Насупрот јавном поштанском оператору, остали поштански оператори би, поред уштеде, имали и предност у делу пријема пошиљака јер би могли да формирају ниже цене. Истиче се да су ниже цене њихова значајна предност у односу на јавног оператора, који не може да понуди ниже цене у фази пријема пошиљака, пре свега због великих трошкова које има сваки јавни оператор (највећи трошкови су зараде запослених као и одржавање постојеће поштанске мреже)³⁴.

И други аутори су у својим радовима истицали значај приступа поштанској мрежи и наводили основне разлоге због којих би државе требало да обезбеде услове за приступ на јасан и недискриминаторан начин свим корисницима приступа³⁵. Јавни поштански оператори имају велике трошкове одржавања своје мреже, а притом и не користе довољно своју поштанску мрежу³⁶. Такође се истиче да је повећање конкуренције изузетно важно како би се подстакли јавни оператори да постану ефикаснији у циљу

³⁴ Gezović S, Trubint N (2011). Promena uloge poštanskog regulatora u uslovima liberalizovanog tržišta, XXIX Simpozijum o novim tehnologijama u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju, Zbornik radova, Saobraćajni fakultet u Beogradu, Beograd, 167-174.

³⁵ Levin J., Gustafsson A., Hildingson A., Selander S. (2014). Transparency and non-discrimination in postal pricing, Rutgers Conference – The role of postal and delivery sector in digital age, 317-328.

³⁶ Miletić R. (2013). Access to the postal network in liberalized postal services market, XXXI Simpozijum o novim tehnologijama u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju – PosTel 2013, Beograd, 145-154.

одржавања високог нивоа квалитета универзалне услуге. С друге стране, повећање конкуренције може директно да угрози постојање јавног оператора. Због свега наведеног је веома важно да НРТ сагледа постојећу ситуацију тржишта поштанских услуга и креира такав модел приступа који ће бити функционалан и за јавног оператора и за остале кориснике приступа.

Приступом поштанској мрежи треба да се успостави равнотежа у погледу обезбеђивања универзалне поштанске услуге јер јавни поштански оператори имају обавезу пружања УПУ за разлику од конкурената³⁷. Ови аутори наводе да је приступ мрежи јавног оператора потребан посебно у руралним подручјима, како би се постигла одрживост јавне поштанске мреже.

Три основна разлога због којих треба регулисати приступ поштанској мрежи су³⁸:

- да би се заштитили интереси корисника поштанских услуга;
- да би се обезбедило обављање универзалне поштанске услуге на целој националној територији под једнаким условима и приступачним ценама и по прописаном стандарду квалитета;
- да би се обезбедили услови за развој конкуренције, како у урбаним, тако и у руралним срединама.

4.3.2.1 Модели приступа

Приступ мрежи јавног поштанског оператора је врло комплексно подручје које обухвата оперативна, правна, техничка и економска питања. Одговарајуће регулисање приступа важан је чинилац у заштити интереса корисника, као и у обезбеђивању равноправних услова за развој конкуренције у условима потпуне либерализације.

На потпуно либерализованом поштанском тржишту, поштански оператори могу да користе два основна модела: **приступ мрежи јавног поштанског оператора и „end-to-end“ модел.**^{39,40}

Уколико се анализира приступ мрежи, може се закључити да постоје два облика: **узводни и низводни приступ.** Под низводним (*downstream*) активностима подразумева се локална мрежа за уручење пошиљака, а све остало су узводне (*upstream*) активности. Узводне активности укључују активности пријема пошиљака, груписања, сортирања и франкирања, пре приступа јавној мрежи. И низводне и узводне активности подразумевају поделу рада између оператора, а у зависности од места (тачака) приступа зависиће и које радне операције врши јавни, а које приватни оператори. *End-to-end* је

³⁷ Kujačić M., Jovanović B., Dumnić S., Trubint N. (2013). Regulisanje pristupa javnoj poštanskoj mreži, XXXI Simpozijum o novim tehnologijama u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju, Zbornik radova, Saobraćajni fakultet u Beogradu, Beograd, 155-162.

³⁸ Gezović S, Trubint N (2011). Promena uloge poštanskog regulatora u uslovima liberalizovanog tržišta, XXIX Simpozijum o novim tehnologijama u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju, Zbornik radova, Saobraćajni fakultet u Beogradu, Beograd, 167-174.

³⁹ Dieke K. A, Bender C., James I. Campbell, Jr. Robert H. Cohen, Müller C., Niederprüm A., Alexandre de Stree, Thiele S., Zanker C. (2013). Main Developments in the Postal Sector (2010-2013), Wik-Consult, Final Report, Bad Honnef, Germany

⁴⁰ ERGP report on end-to-end competition and access in European postal markets (2013)

модел када корисник приступа у потпуности избегава мрежу јавног оператора и користи своју сопствену мрежу за обављање поштанских услуга⁴¹.

Форма приступа поштанској мрежи јавног оператора за пружање УПУ може се организовати на два начина⁴²:

- **да се забрани “обилажење”** поштанске мреже јавног оператора. На овај начин потенцијалним учесницима, тј. поштанским операторима ће бити забрањено да пружају своје услуге “*end-to-end*”, већ би после одређене фазе (прикупљање, сортирање, превоз) своје пошиљке морали да, или предају јавном оператору, што значи да би морали да изврше приступ мрежи или да плате одређену “накнаду за приступ” и напусте поштанску мрежу јавног оператора. Овај механизам сличан је резервисаном подручју, осим што допушта конкуренцију у узводном делу мреже чиме се повећава ефикасност тржишта и конкурентска једнакост;
- **обилажење је дозвољено**, потенцијални или постојећи оператори не морају да користе мрежу јавног оператора, могу своје услуге да обављају “*end-to-end*” ако сматрају да им је овакав режим профитабилан. У оваквим условима постоји могућност изградње властите мреже од стране поштанских оператора, ако је накнада за приступ висока.

У Хрватској на пример, једна од тачака приступа јесте приступ поштанским центрима у сатима када поштански центар није оптерећен. Други поштански оператори могу користити услуге сортирања пошиљака у времену када поштански центри нису оптерећени и при томе би имали већи попуст (нпр. писма и дописнице 14% попуст) него када би своје пошиљке предали неразврстане (писма и дописнице 10% попуст). Хрватска пошта д.д. има тренутну искоришћеност поштанских центара од 60%, што је довело до реализације таквог модела приступа који је омогућио прикупљање пошиљака у поштанским (сортирним) центрима, тачније узводни модел приступа.

4.3.2.2 Основне карактеристике приступа мрежи и “*end-to-end*” модела

Многи аутори су анализирали и приступ мрежи и “*end-to-end*” модел. Најважније предности приступа поштанској мрежи, са становишта јавног оператора и корисника приступа су⁴³:

- већа ефикасност других оператора – корисника приступа, јер се предсортирање, кодирање и груписање може вршити већ при самом франкирању пошиљака у просторијама пословних корисника;
- повећање ефикасности јавног оператора, због већег квалитета у припреми пошиљака.

Низводни приступ омогућује другим операторима кориштење поштанске мреже јавног оператора за уручење пошиљака у одређеним подручјима земље где тај оператор још није развио властиту мрежу, док у другим подручјима делимично или у потпуности заобилази мрежу јавног оператора. Пример низводног приступа је пословни модел примењен од стране јавног оператора из Велике Британије. Низводни приступ је

⁴¹ Eccles R (2014). The regulatory treatment of end-to-end competition in the UK postal sector, Rutgers Conference – The role of postal and delivery sector in digital age, 93-105.

⁴² Oxera (2007) Funding universal service obligations in the postal sector

⁴³ Strategija HR (2008). Strategija razvoja tržišta poštanskih usluga u Republici Hrvatskoj do 2013.godine, Ministarstvo mora, prometa i infrastructure, Zagreb

реализован у Великој Британији након што је НРТ либерализовало тржиште пошиљака у великом броју изнад 4000 пошиљака. У низводном моделу поштански оператор узима групну пошиљку од корисника и преноси је до одредишног поштанског центра јавног оператора, где се пошиљке предају за уручење. Оператори плаћају фиксну приступну цену по пошиљци јавном оператору и могу понудити корисницима већи попуст на пошиљке у великом броју.

Једна од основних предности низводног модела је што су рокови за уручење пошиљака обично за дан краћи од уобичајених пошиљака пренетих од стране јавног оператора Велике Британије⁴⁴. У развијеним поштанским тржиштима, где је присутна и велика конкуренција велики број поштанских оператора користи сличан модел. Модел низводног приступа је врло атрактиван за јавне операције, тако да у европској пракси јавни оператори уводе начин плаћања за ову услугу зависно од регија где се уручују пошиљке.

У низводном моделу приступа мрежи, поштански оператори развијају паралелно своју мрежу и имају предност у сегменту прикупљања пошиљака јер им овај модел омогућава да имају мању цену у пријемној фази. То је њихова најважнија предност у односу на јавног оператора, који не може да понуди ниске цене у фази пријема пошиљака, због високих трошкова запослених, због одржавања своје поштанске мреже и целокупне опреме и средстава за рад.

Један од основних недостатака “*end-to-end*” модела јесте што код оваквог модела поштански оператори могу да покрију мањи део тржишта, због недовољне доступности поштанске мреже, што доводи уједно и до високих цена на тржишту поштанских услуга. С друге стране, заобилазећи мрежу јавног оператора, “*end-to-end*” модел представља озбиљну опасност за финансирање универзалног сервиса. Мрежа поштанских оператора који заобилазе поштанску мрежу јавног оператора у Хрватској, заузима око 30% тржишта, док је у другим земљама тај проценат много мањи.

4.3.2.3 Тачке приступа

Приступ се може омогућити у појединим приступним тачкама, на делу или на целокупној поштанској мрежи јавног оператора. “Приступ поштанској мрежи подразумева да корисник приступа мрежи обавља пријем поштанских пошиљака од корисника услуга, а затим их предаје у уговорену тачку приступа поштанској мрежи јавног оператора ради евентуалног даљег усмеравања, даљег преноса и уручења на адресе прималаца, или да на исти начин поступи с властитим пошиљкама”⁴⁵.

Корисник приступа је дужан да обави усмеравање пошиљака на начин како то захтева јавни оператор. С друге стране, јавни оператор је дужан да корисницима приступа осигура квалитет услуга у складу са Законом и да омогући приступ следећим елементима поштанске инфраструктуре:

- систему поштанских адресних кодова (ЈПО омогућава кориснику приступа да користи базу података с поштанским адресним кодовима);

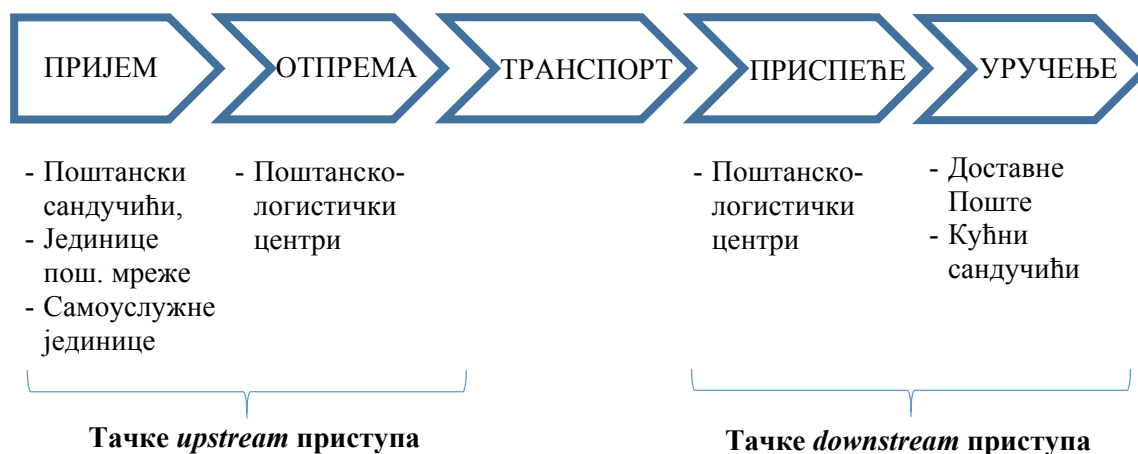
⁴⁴ Miletić R. (2013). Access to the postal network in liberalized postal services market, XXXI Simpozijum o novim tehnologijama u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju – PosTel 2013, Beograd, 145-154.

⁴⁵ Pravilnik (2014): Pravilnik o načinu i uslovima pristupa poštanskoj mreži Javnog poštanskog operatora, Službeni glasnik RS, broj 146/14

- бази података за усмеравање пошиљака (ЈПО омогућава кориснику приступа да користи одговарајуће базе података, како би могао обавити груписање пошиљака на одговарајући начин и приступити поштанској мрежи јавног оператора);
- подацима о промени адресе, преусмеравању поштанских пошиљака и враћању пошиљака пошиљаоцу (ЈПО омогућава кориснику приступа да користи постојеће податке о евентуалним променама адресе примаоца пошиљака);
- кућним сандучићима;
- поштанским преградама.

На основу анализираних литературе⁴⁶, тачке приступа поштанској мрежи јавног оператора приказане су на слици 4.43. и могу бити:

- јединице поштанске мреже за пружање поштанских услуга корисницима;
- самоуслугне јединице;
- поштански сандучићи и збирни поштански сандучићи;
- јединице за прераду пошиљака (Поштанско-логистички центри (ПЛЦ) и Регионални поштанско-логистички (РПЛЦ));
- доставне поште;
- други уређаји и опрема намењени пријему поштанских пошиљака.

Слика 4.43. Тачке приступа поштанској мрежи

Најчешће се приступ поштанској мрежи може извршити на следећим местима:

- у елементима поштанске мреже у којима се обавља концентрација примљених пошиљака из различитих делова мреже: сортирана писма, дописнице, препоручене пошиљке, пошиљке с означеном вредношћу и пакети у унутрашњем и међународном саобраћају (поштански центри),
- у елементима поштанске мреже у којима се пошиљке припремају за отпрему елементима поштанске мреже у којима се организује уручење - разврстана писма и дописнице у унутрашњем саобраћају (поштански центри и одредишне поште).

⁴⁶ Strategija HR (2014). Strategija razvoja tržišta poštanskih usluga u Republici Hrvatskoj do 2020.godine. Ministarstvo mora, prometa i infrastructure, Zagreb

Многи аутори су истицали важност приступа поштанској мрежи. *Crew* је тврдио да одржавање количине пошиљака за уручење треба да буде стратешки приоритет за све јавне поштанске операторе⁴⁷. Он наводи да узводне активности (прикупљање, сортирање и транспорт) доприносе смањењу трошкова корисника приступа, као и мањој цени саме услуге због мањих трошкова запослених. *Panzar* истиче да ефикасном „поделом рада” могу да се остваре значајни попусти за кориснике приступа приликом приступања мрежи јавног поштанског оператора⁴⁸. *Calzada* у свом раду разматра трошкове приступа јавног оператора и корисника приступа и истиче да на основу „worksharing активности” може да се израчуна попуст приликом приступања поштанској мрежи јавног оператора⁴⁹. *Jaag* у свом раду истиче да је некада поштански монопол био главни извор финансирања универзалне поштанске услуге⁵⁰. Међутим, са развојем и повећањем конкуренције и нових начина електронске комуникације, појавила се и потреба за алтернативним извором финансирања УПУ⁵¹.

4.3.2.4 Корисници приступа

Постоје три врсте корисника приступа којима јавни поштански оператори омогућавају приступ, поштујући начело недискриминације и транспарентности⁵²:

1. поштански оператори - даваоци универзалне поштанске услуге,
2. консолидатори и
3. корисници поштанских услуга који предају искључиво своје пошиљке.

Пословни модели поштанских конкурената који су најзначајнији са аспекта приступа мрежи јавног оператора описани су у раду⁵³ и то:

1. **оператори на националном нивоу** – су поштански оператори који представљају директну конкуренцију јавном оператору и у погледу цена као и у квалитету вршења поштанских услуга;
2. **локални оператори** – су усмерени на одређене градове, при чему су им корисници најчешће из реда: локалне управе, јавних предузећа, банака, осигуравајућих компанија, судова;
3. **повремени оператори** – не поседују сталну мрежу, већ ангажују раднике по потреби када се организују акције дистрибуције пошиљака (попут наручивања каталога и сл.);

⁴⁷ Crew M., Kleindorfer P. (2011). Competitive strategies under FMO and intermodal competition. In: Crew, M., Kleindorfer, P. (Eds.), *Reinventing the Postal Sector in an Electronic Age*. Edward Elgar, Cheltenham, 1-19.

⁴⁸ Panzar J. (2006). Efficient worksharing discounts with mail heterogeneity. In: Crew, M., Kleindorfer, P. (Eds.), *Liberalization of the Postal and Delivery Sector*. Edward Elgar, Cheltenham, 121-134.

⁴⁹ Calzada J. (2006). Worksharing and Access Discounts in the Postal Sector with Asymmetric Information, *Journal of Regulatory Economics*; 29:1, 69–102.

⁵⁰ Jaag C., Trinkner U. (2010). The interaction between universal service costing and financing in the postal sector: a calibrated approach, *Journal of Regulatory Economics*, 39: 89-110.

⁵¹ Jaag C. (2014). *Postal-Sector Policy: From monopoly to regulated competition and beyond*, *Utilities Policy*, Elsevier

⁵² Pravilnik (2014). *Pravilnik o načinu i uslovima pristupa poštanskoj mreži Javnog poštanskog operatora*, Službeni glasnik RS, broj 146/14

⁵³ Kujačić M., Jovanović B., Dumnić S., Trubint N. (2013). Regulisanje pristupa javnoj poštanskoj mreži, XXXI Simpozijum o novim tehnologijama u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju, Zbornik radova, Saobraćajni fakultet u Beogradu, Beograd, 155-162.

4. **консолидатори** – су правна лица или предузетници који прикупљају пошиљке од различитих корисника, обједињују их и затим предају јавном оператору за наредне фазе. Њихово пословање је утемељено на чињеници да други оператори формирају различите цене у односу на групе корисника (већина оператора формира у односу на обим услуга који корисници користе); консолидатори користе ценовну разлику обједињујући пошиљке малих корисника које „убризгавају“ у мрежу поштанских оператора по цени за велике кориснике; алтернативно могу остварити предност на основу тога да су укупни трошкови њихових активности и приступа мрежи нижи од укупних трошкова јавног оператора који реализује све фазе преноса пошиљака. На основу података Удружења британских консолидатора, две главне предности консолидатора су: ниже цене поштанских услуга и већи избор могућности уручења пошиљака.

4.3.2.5 Цене приступа

Јавни поштански оператор мора да дефинише процедуру и услове приступа у својим интерним актима, узимајући у обзир чињеницу да су и цене и услови исти и транспарентни за све кориснике приступа. Цене које формира јавни оператор базирани су на избегнутим трошковима. Корисник приступа да би приступио поштанској мрежи јавног оператора мора сваког месеца да приступи са одређеним бројем пошиљака, који одређује јавни оператор. Тај број је различит у свакој земљи. У Хрватској је минималан број пошиљака са којом се приступа, месечно 5000⁵⁴. У Словенији је 75000 месечно или најмање 10000 пошиљака недељно⁵⁵. Цене приступа поштанској мрежи јавног поштанског оператора одређују се према проценту од износа цене за одговарајућу услугу ЛПО, при чему се цена умањује за трошкове дела послова обављених од стране корисника приступа поштанској мрежи ЛПО. Према Правилнику о методологији формирања цена за универзалну услугу⁵⁶, обрачун трошкова мора да задовољава одређене принципе. Неки од њих би се могли применити и на формирање цена приступа мрежи односно приликом израчунавања “попуста”. То су следећи принципи:

- **принцип објективности**, који се врши на темељу објективне анализе узрока настанка трошкова и јавног поштанског оператора и осталих оператора;
- **принцип корелације**, који се остварује стављањем у однос међусобно упоредивих величина, а то су приходи остварени приступом поштанској мрежи са трошковима који настају приликом вршења приступа;
- **принцип транспарентности**, којим се постиже периодично (по захтеву Агенције) или обавезно годишње, односно полугодишње извештавање Агенције од стране јавног оператора о оствареним трошковима, приходима, резултатима и ангажованом капиталу по свакој појединачној услузи из опсега универзалне поштанске услуге;
- **принцип конзистентности**, којим се постиже економска ефикасност, правичност расподеле и сл., односно законским обавезама попут поштовања интереса корисника, гарантовања пружања универзалне поштанске услуге, гарантовања прописаног нивоа квалитета универзалне поштанске услуге, и сл.;

⁵⁴ Standardna ponuda HR: Standardna ponuda HP-Hrvatske pošte d.d. za pristup poštanskoj mreži (2013). broj: hp-08-013689/13.

⁵⁵ Pošta Slovenije (2013). Splošni pohoji za dostop do poštnega omrežja družbe Pošta Slovenije, Maribor

⁵⁶ Правилник 2010: Правилник о методологији формирања цена за универзалну поштанску услугу (2010) Службени гласник РС, број 18/05 и 30/10

- **принцип упоредивости**, којим се на бази временске доследне примене дефинисаних процедура обрачуна трошкова обезбеђује међупериодична упоредивост података;
- **принцип еластичности**, којим се гарантује могућност прилагођавања система свим променама уколико се уоче неправилности;
- **принцип проверљивости** (веродостојности) података, којим се омогућава Агенцији увид у одговарајуће и веродостојне документе као и информациону подлогу коју користи јавни поштански оператор.

Анализирајући стање у региону, у Хрватској се цене приступа мрежи базирају на припадајућим ценама за поштанске услуге из опсега УПУ услуге на које се обрачунава порез на додату вредност (ПДВ). На тако добијене цене се примењују припадајући попусти, зависно од места (тачке) приступа и степена прераде пошиљака. Тај попуст се креће од 0,96 % за неразврстане препоручене и вредносне пошиљке до 14 % за разврстана писма и дописнице у полазном поштанском центру.

У Словенији је попуст већи и износи од 16,82% до 48,37% у зависности од степена прераде пошиљака и од тачке приступа. Према ОХЕРА⁵⁷ постоје два типа приступних накнада:

- униформна приступна накнада, која је иста за све регионе и
- зонална приступна накнада, регионална приступна накнада заснована на трошковима доставе сваког региона.

Цене приступа морају да се формирају према трошковном принципу у циљу општег бенефита, при чему је основни предуслов за овакво формирање цена да јавни оператор успостави своје интерно рачуноводство по трошковним принципима базираним на АБЦ моделу. Задатак НРТ јесте да одобри предложене цене од стране јавног оператора или одреди нове цене, како би се обезбедила обострану корист (и јавног поштанског оператора и осталих корисника приступа).

Постоји више модела попушта за кориснике приступа. Неки од тих модела могу да послуже у имплементацији приступа поштанској мрежи, а то су:

1. **Попусти према подели активности** (енг. *worksharing discounts*) су такви попусти који се остварују на основу активности реализованих од стране корисника приступа (најчешће су то активности пријема и сортирања пошиљака). На основу избегнутих активности се избегавају и трошкови тих активности и на основу тога се креира цена коју ће платити корисник приступа⁵⁸;
2. **Попусти на количину** су такви попусти који се реализују када корисник приступа треба да обезбеди већу количину пошиљака од дефинисане (минималне количине пошиљака са којом се приступа поштанској мрежи јавног оператора), јер се при томе постиже још веће искоришћење постојеће поштанске мреже јавног оператора, што доводи до смањења производних трошкова јавног оператора;
3. **Попусти на верност** фокусирају се на корисников укупан захтев за услугама, а не на дефинисани обим пошиљака;

⁵⁷ Oxera (2007). Funding universal service obligations in the postal sector

⁵⁸ Sherman R. (2001). Optimal Worksharing Discounts, Journal of Regulatory Economics, Volume 19, 81-92.

4. **Зонално тарифирање** заснива се на тарифама по географској структури. Овакав модел попушта је најпре развијен у Великој Британији. У оквиру структуре зоналног приступа, цена слања пошиљке је зависна од одредишта и његове зоналне класификације. Сваки поштански код у Великој Британији је лоциран у једну од четири ценовне зоне засноване на трошковима њиховог опслуживања: урбана, субурбана, рурална и Лондон.

4.3.2.6 Врсте пошиљака са којима се приступа

Свака земља односно јавни поштански оператор, у складу са Законским актима, дефинише са којим врстама пошиљака могу да приступе корисници поштанској мрежи јавног оператора. Углавном су то пошиљке које су у опсегу универзалне услуге, те су стога и различите врсте пошиљака у свакој земљи. Готово у свим земљама у којима је омогућен приступ, пошиљке са којима се приступа јавном оператору, укључују писмоносне пошиљке (писмо и дописница) масе до два килограма, пакете масе до 10 килограма, као и препоручене пошиљке и пошиљке са означеном вредности.

Опсег универзалне услуге у одређеним земљама одређује и врсте пошиљака са којима ће се приступати поштанској мрежи јавног оператора и утврђују се Законом и другим пратећим документима, где се тачно наводи са којим пошиљкама корисници приступа приступају поштанској мрежи.

4.3.2.7 Развој конкуренције и приступ поштанској мрежи

У последњих петнаест година разни фактори су утицали да поштанске службе преиспитују своју улогу на тржишту комуникација. Постоји низ фактора које јавни поштански оператори морају да сагледају како би остали конкурентни: са једне стране то је директно и индиректно деловање конкурентних оператора, приватизација, либерализација и нове технологије, а са друге стране то су високи захтеви корисника као и тражња корисника за бољим и поузданијим услугама. У неким земљама Европе конкуренција је изузетно развијена, мада у већини земаља велики обим поштанског тржишта ипак заузимају јавни поштански оператори.

У Шпанији је развој конкуренције почео још 1960-тих година и то на преносу писмоносних пошиљака у оквиру једног града и на пошиљкама директне поште, што је довело да конкуренти данас заузимају око 18% тржишта. Шпанско НРТ указује да је конкуренција задржала ниске цене, али да услуге нису бољег квалитета. У Шпанији је јавни поштански оператор “Correos y Telegrafos”, а његов највећи конкурент је “Unipost”, основан 2001. године спајањем неколико мањих оператора, који данас обухвата 12% писмоносног тржишта.

Шведско поштанско тржиште је потпуно либерализовано 1993. “Citi mail” је био први конкурент јавном оператору Шведске - “Posten Sverige AB”. НРТ Шведске указује да обим писама опада од 2000. године. Јавни оператор Шведске наставља и даље да заузима доминантан положај, а тржишни удео “Citi mail”-а се временом повећавао, да би данас његово учешће било 12%.

Поштанско тржиште Естоније је потпуно либерализовано 2009. године. Приватни поштански оператор “Express Post” д.о.о заузима 5% тржишног удела. Остатак тржишног учешћа од око 95% припада јавном оператору “Eesti Post” д.о.о. Eesti Post је обавезан да

обезбеди приступ до својих поштанских центара у полазу, односно обезбеђује узводне активности у ланцу преноса поштанских пошиљака.

Велика Британија има различите облике конкуренције. Режим приступа је предвиђен законом, што је довело до Првог приступног споразума 2004. године између “Royal Mail”-а, јавног оператора и “UK Mail”-а корисника приступа. После 2006. године, приступ се нагло повећао, да би у 2012. години чинио чак 44% укупног поштанског тржишта. Један од већих корисника приступа јесте “TNT Post”, а приход остварен од приступа јавном оператору представља само 2% укупног прихода на тржишту поштанских услуга.

У Словенији потпуно отварање поштанског тржишта, десило се 1. јануара 2011. године. Јавни оператор је “Пошта Словеније”, а НРТ Словеније, издало је опште овлашћење за 6 оператора, док је примио 13 захтева корисника приступа. Не постоји конкуренција “*end-to-end*” тржишта писама у Словенији, али потпуно отварање тржишта 2011. године довело је до појаве конкуренције у приступу тржишта. Тренутно постоје четири оператора у Словенији, која преносе 7,6% адресованих писама, док Пошта Словеније преноси преосталих 92,4%.

У Немачкој, потпуно отварање тржишта се десило релативно рано, у децембру 2007. године. Пет приступних оператора контролишу главни део поштанског тржишта Немачке, те јавни поштански оператор мора да обезбеди приступ мрежи и да побољша своје услуге кроз смањење минималне количине пошиљака којима се приступа и повећање попушта. У 2011. години конкуренција је обухватала 10% пошиљака “*end-to-end*” од свих укупно пренетих писмоносних пошиљака у Немачкој. Према подацима из 2013. године удео оператора који приступају јавном оператору (*Deutsche Post-y*) је био 11,4%.

Бугарско поштанско тржиште је потпуно либерализовано од почетка 2011. Постоји 6 оператора који поседују појединачне дозволе за обављање универзалне поштанске услуге и услуге у оквиру универзалног сервиса. Јавни оператор има удео од 91% тржишта. “*End-to-end*” конкуренција има заједнички тржишни удео од 9%, а приступ мрежи јавног поштанског оператора је заступљен са мање од 5%.

4.3.2.8 Елементи приступа мрежи у европским земљама

Приступ поштанском кодном и адресном систему је веома важно за све операторе који приступају поштанској мрежи, како би адресе примаоца биле потпуне и тачне и како би се омогућила аутоматизована прерада писама и пакета, као и прецизно адресовање пошиљака и избегавање проблема у достави услед честих промена назива улица, као и у ситуацијама када у једном граду постоји више улица са истим називом.

Приступ поштанским преградцима у неким европским земљама је обавезан или је бар препоручен јавном оператору, док у другим земљама поштански преградци су доступни само на захтев корисника. Испорука пошиљака путем поштанских преградака корисницима приступа значајно смањује трошкове уручења док примаоци добијају флексибилност у погледу времена преузимања пошиљке. У Финској се јавни поштански оператор обавезује да корисницима приступа омогући коришћење поштанским преградака. У Немачкој постоји споразум са операторима да могу приступити поштанским преградцима јавног оператора путем предаје пошиљака у локалну пошту,

која затим реализује испоруку путем преградака (тренутно се цена обрачунава на основу две компоненте: по преградку 0,69€ и по писму 0,04€). У Словенији приступ мрежи укључује могућност да поштански оператор приступи доставној пошти са сортираним пошиљкама. Приступ поштанским преградцима се сматра као приступ достави на адреси, са смањењем у цени од 27,72% за стандардна писма и 48,37% за дописнице.

Кућни сандучићи, као средства поштанске мреже, обично су доступни достављачима свих оператора (уколико су стандардне величине и на приступачним местима). Проблем се може јавити у случају станова у зависности од власника сандучића и/или оног ко контролише приступ и регулативу у свакој земљи. За оператора који пружа услугу “*end-to-end*” од пресудног је значаја да има приступ кућним сандучићима, а са друге стране то није у интересу јавног оператора. У Француској, поред тога што закон обавезује равноправан приступ, *La Poste* излази у сусрет захтевима станара у зградама са системом сигурног приступа (ВИГИК) који отежава приступ осталим операторима. ВИГИК систем је електронски идентификациони систем кога је развио Француски јавни оператор *La Poste* за вишеспратне зграде (станове и канцеларије) који представља одређену баријеру за улазак нових оператора – конкурената који захтевају приступ таквим зградама. Уколико поштански оператори захтевају да приступе таквим кућним сандучићима, морају да плате 50 евра за сваку зграду, а целокупну ситуацију је морало да регулише НРТ Француске.

Подаци о преусмеравању доводе у питање информације обезбеђене од корисника који мењају често адресе на које захтевају да се реализује достава пошиљака. Приступ подацима о измени адреса у чланицама ЕУ се генерално захтева од јавног поштанског оператора. Ипак национално законодавство многих земаља не обезбеђује овакав приступ, јер још увек није постао неопходан услед слабог развоја конкуренције која реализује услуге “*end-to-end*”. Необезбеђивање ових података може бити превелико оптерећење за операторе које приступају поштанској мрежи.

Табела 4.24. Приступ елементима поштанске инфраструктуре⁵⁹

Начин приступа	Државе чланице ЕУ
Приступ поштанским кодовима	Аустрија, Бугарска, Кипар, Чешка Република, Данка, Естонија, Финска, Француска, Мађарска, Литванија, Луксембург, Малта, Пољска, Шведска, Словенија, Велика Британија
Приступ адресним подацима	Кипар, Чешка Република, Немачка, Данска, Француска, Литванија, Луксембург, Словенија, Велика Британија
Приступ поштанским преградама	Кипар, Чешка Република, Немачка, Данска, Естонија, Француска, Италија, Француска, Литванија, Луксембург, Летонија, Малта, Холандија, Пољска, Шведска, Словенија
Приступ кућним сандучићима	Аустрија, Бугарска, Кипар Данка, Естонија, Ирска, Француска, Мађарска, Италија, Литванија, Луксембург, Пољска, Португал, Шведска
Приступ бази измене адресе	Кипар, Чешка Република, Немачка, Данска, Француска
Приступ сервисима о промени адресе и преусмеравању поштанских пошиљака	Чешка Република, Немачка, Данска, Естонија, Француска, Литванија, Луксембург, Малта, Словенија

⁵⁹ Dieke K. A, Bender C., James I. Campbell, Jr. Robert H. Cohen, Müller C., Niederprüm A., Alexandre de Streeel, Thiele S., Zanker C. (2013). Main Developments in the Postal Sector (2010-2013), Wik-Consult, Final Report, Bad Honnef, Germany

У табели 4.24. приказане су земље које обезбеђују приступ различитим елементима поштанске инфраструктуре. Као што се може видети у табели, свега три државе су обезбедиле приступ свим елементима поштанске инфраструктуре, а то су: Француска, Кипар и Данска, док готове све државе обезбеђују приступ бар два елемента поштанске инфраструктуре.

4.3.3 Реинжењеринг мреже јавног поштанског оператора

Поштанску мрежу сачињавају јединице поштанске мреже и ресурси које поштански оператор користи у обављању поштанских услуга. Поштанска мрежа јавног поштанског оператора организована је тако да обухвати свако насељено место, ради пружања универзалне поштанске услуге на целокупној територији земље.

Проблем доступности јединица поштанске мреже посматра се и изучава са просторног, персоналног, временског и финансијског аспекта. Велики проблем представљају постојећи показатељи доступности који су најчешће емпиријски утврђени и не одражавају најбоље значајне промене у поштанском окружењу и друштву. Потребно је извршити ревизију постојећих показатеља доступности, како би се оптимално управљало поштанском мрежом и створила могућност за несметан раст и развој услуга и развој подручја на којима се оне пружају.

Потреба да се изврше детаљна истраживања јавила се због чињенице да у Србији има преко 6000 насељених места, 4617 месних заједница и 1693 месних канцеларија, а тек око 1500 пошта. Мрежа државне управе и локалне самоуправе је значајан ресурс, али недовољно коришћен у циљу обезбеђивања законом гарантованих универзалних поштанских услуга. Потребно је боље повезати поштанске и друге државне ресурсе и обезбедити свим грађанима Србије исте услове у погледу доступности поштанске мреже. У циљу пружања универзалне поштанске услуге, јавни оператор је пројектовао и изградио мрежу основних (поште, шалтерске поште, уговорне поште, сезонске поште) и помоћних (поштанска самоупруга, покретна пошта, уговорни шалтер, издвојени шалтер, рејон поштоноше, станица поштоноше) поштанских јединица за пружање услуга корисницима. Локација, величина, облик и радно време поштанских јединица одређивани су на основу:

- броја становника;
- површине територије коју покрива;
- количине пошиљака - тражње за услугом на посматраном подручју;
- густине домаћинства (насељености),
- структуре корисника који се опслужују,
- топографије терена,
- стања путева и стаза,
- могућности коришћења превозних средстава,
- могућности увођења доставних депоа,
- могућности увођења збирних, поштанских и кућних ковчежића,
- месних потреба и другог.

Мрежа која је пројектована, требала је да задовољи законске услове у погледу рокова преноса (квалитета) и трошкова/цена универзалне поштанске услуге. Због економске

неисплативости, и немогућности обезбеђивања рокова преноса пошиљака D+2, подручја пошта подељена су на: уже, шире и најшире подручје. Многа насељена места у Србији налазе се на најширем подручју поште која је за њих организована. Пружање поштанских услуга у овим насељима обавља се једном у току недеље.

Како би очувао постојећу доступност мреже и смањео трошкове у руралним подручјима јавни оператор је покренуо покренуо пројекат уговорних пошта. У руралним и неразвијеним подручјима јавни оператор игра важну улогу у одржавању локалних заједница.

"Ре-инжењеринг поштанске мреже" је једини пут ка побољшању. Под појмом ре-инжењеринга поштанске мреже подразумева се радикалан редизајн поштанске мреже јавног оператора ради драматичног побољшања перформанси. Ово драматично повећање перформанси подразумева повећање доступности јединица поштанске мреже и значајно смањење трошкова мреже.

Од редизајниране поштанске мреже очекује се да задовољи потребе корисника за универзалном поштанском услугом, битно поправи квалитет услуге, обезбеди приступачну цену и не доведе до повећања јавних расхода у буџету због допунског финансирања. Циљ је да се постигне синергија између државног јавног поштанског оператора и органа државне управе и локалне самоуправе.

Фазе ре-инжењеринг поштанске мреже обухватиле би:

- Фаза 1 - покретање пројекта и утврђивање потребе за ре-инжењерингом. У овој фази се даје предлог спровођења ре-инжењеринга мреже. Јасно се дефинише визија о томе шта се жели постићи. За спровођење реинжењеринга битно је имати јасну визију и циљеве. Циљ ре-инжењеринга поштанске мреже је да се очува друштвена улога јавног поштанског оператора и да се на локалном нивоу јавна потрошња сведе на најмању меру. Из овога се може извести и закључак да ре-инжењеринг поштанске мреже, подразумева реинжењеринг пословних процеса јавног поштанског оператора и државне управе и локалне самоуправе.
- Фаза 2. - врши се мерење организационих система и мреже јавног поштанског оператора и мреже државне управе и локалне самоуправе. Упоредјују се сви релевантни показатељи и врши се моделирање. На основу добијених модела лакше ће се схватити пословни процеси који се одвијају у овим организацијама.
- Фаза 3. - обликује се нова мрежа која треба да смањи редувантност (запослени, расходи, капацитети, основна средства итд.). Да би се постигло жељено побољшање приступа се иновирању мреже (преносе се захтеви из прве две фазе у нови модел поштанске мреже која ће бити доступнија и ефикаснија од претходне). Ново решење у овој фази је потребно оценити применом неког од метода симулације.
- Фаза 4. - прелаз на нова решења, дорада детаља и планирање процеса трансформације старог модела у нови модел поштанске мреже. У овој фази се врши праћење редизајниране поштанске мреже.

Први корак у осмишљавању услова за организацију поштанске мреже је исказивање потреба за поштанским услугама и мрежом и друштвених користи од постојања поште. Ако ставимо у однос број постојећих јединица државне управе/локалне самоуправе и број пошта, по регијама Војводина и Централна Србија, доћи ћемо до податка да на једну

месну заједницу у Војводини долази једна пошта, а на једну месну канцеларију чак две поште. У Централној Србији једна пошта покрива подручје 3,7 месних заједница, односно 1,3 месне канцеларије. Централну Србију смо посматрали заједно са Градом Београдом (Табела 4.25.). Подаци по управним окрузима у Централној Србији варирају од 1,8 насеља по пошти у Подунавском округу до 10,8 насеља у Јабланичком округу. Чињеница је да и најповољнији просек од 1,8 насеља по пошти у Централној Србији без Београда је већи од најнеповољнијег просека 1,1 насеља по пошти у Сремском и Јужно-Банатском округу.

Овакво стање поштанске мреже у Централној Србији, резултат је досадашњег приступа пројектовању капацитета јавног поштанског оператора. Мала количина пошиљака и густина домаћинстава, неповољна структура корисника, топографија терена (планински), лоше стање путева и стаза, (не)могућност коришћења превозних средстава, утицали су на овакву структуру мреже у Централној Србији. Делимично доступност мреже је повећавана увођењем доставних депоа, збирних, поштанских и кућних ковчежића, станица поштоноше.

Табела 4.25. Територијална распрострањеност јединица поштанске мреже

Територија	Површина у км	Број насеља	Број пошта	Број становника	Број становника по км ²	Покривеност насеља поштом	Просечан број насеља по пошти
Борски, Нишавски, Пиротски, Расински, Зајечарски	15287	1058	236	1030964	67	22%	4,5
Град Београд	3222	157	196	1576124	489	125%	0,8
Северно-банатски и Северно-бачки управни округ	4113	95	102	366021	89	107%	0,9
Јужно-бачки управни округ	4016	77	112	593666	148	145%	0,7
Топлички управни округ	2231	267	27	102075	46	10%	9,9
Јабланички управни округ	2769	336	31	240923	87	9%	10,8
Подунавски управни округ	1248	58	32	210290	169	55%	1,8
Колубарски управни округ	2474	218	36	192204	78	17%	6,1
Пчињски управни округ	3520	363	38	227690	65	10%	9,6
Моравички управни округ	3016	206	41	224772	75	20%	5
Западно-бачки управни округ	2420	37	43	214011	88	116%	0,9
Браничевски управни округ	3865	189	45	200503	52	24%	4,2
Рашки управни округ	3918	359	54	291230	74	15%	6,6
Мачвански управни округ	3268	228	57	329625	101	25%	4
Поморавски управни округ	2614	191	61	227435	87	32%	3,1
Златиборски управни округ	6141	438	63	313396	51	14%	7
Шумадијски управни округ	2387	174	67	298778	125	39%	2,6
Средње-банатски управни округ	3256	55	71	208456	64	129%	0,8
Јужно-банатски управни округ	4245	94	86	313937	74	91%	1,1
Сремски управни округ	3486	109	97	335901	96	89%	1,1
Република Србија без Косова и Метохије	77496	4709	1495	7498001	97	32%	3,1
Централна Србија	55960	4242	984	5466009	98	23%	4,3
Војводина	21536	467	511	2031992	94	109%	0,9

	Кадастарске општине	Месне заједнице	Месне канцеларије	Покривеност КО поштама	Покривеност МЗ поштама	Покривеност МК поштама
Република Србија без Косова и Метохије	4526	4163	1518	33,0%	35,9%	98,5%
Централна Србија	4078	3602	1280	24,1%	27,3%	76,9%
Војводина	448	561	238	114,1%	91,1%	214,7%

Истовремено, локална самоуправа у Централној Србији има 1280 месних канцеларија, запослене и средства за обављање послова из своје надлежности. Ову мрежу, такође, потребно је редизајнирати и оспособити за оперативнији рад. Овде пре свега мислимо на:

- едукацију запослених у локалној администрацији;
- увођење е-управе и развој информационог друштва;
- унапређења услуга државне управе и локалне самоуправе;
- рационалније трошење буџетских средстава и средстава из донација;
- рационализацију броја запослених и друго.

Циљ који је потребно постићи је смањење трошкова поштанске мреже, државне администрације и ангажованих служби буџетских корисника (јавна предузећа, и друго), пре свега у руралним (сеоским) подручјима. Циљ је да се:

- битно повећа ефикасност и оперативност ангажованих органа, организација и институција у Србији;
- битно повећа ефикасност и продуктивност јавног поштанског оператора на непрофитабилним и руралним подручјима;
- омогући квалитетније пружање универзалне поштанске услуге (достава 5 пута недељно на целокупном руралном подручју и у просеку најмање једна пошта на подручје једне месне канцеларије);
- подржи економичан приступ регионалном и руралном развоју уз рационално ангажовање средстава из буџета и из приступних фондова међународних институција.

Постоји низ решења за рационализацију поштанске и државне мреже, као што су:

- заједничке канцеларије Владе и/или локалне самоуправе и поште (трошкови се деле на учеснике, а свако остварује приход од послова из своје надлежности);
- пошта као владина канцеларија (месна канцеларија) - (јавни оператор обавља послове из надлежности месне канцеларије и остварује приход од својих и услуга које обавља за државну управу);
- локалне заједнице (месне заједнице) и владине канцеларије (месне канцеларије) као јединице поште (месне канцеларије или заједнице обављају услуге поште и остварују приходе и сnose трошкове тог пословања).

Описани начини решавања проблема руралних пошта у Србији, у односу на већ познати модел уговорних пошта, има значајне предности у оптимизацији трошкова и повећању прихода Владиних канцеларија, локалне самоуправе и поштанске мреже. Уговорне поште су имале улогу да смање трошкове поштанске мреже, али нису утицале на смањење трошкова или повећање прихода државне или локалне администрације. Поред чисто економских ефеката, предложени модели управљања поштанском мрежом имају и ширу друштвену корист у виду елиминисања изолованости појединих руралних подручја од поштанских и Владиних услуга.

Моделирање поштанске мреже

Ре-инжењеринг поштанске мреже и услуга, почиње анализом потреба. Узимају се у разматрање следећи подаци:

- демографски подаци (број становника и природни прираштај, структура по полу, старости, образовању, демографска и дневна кретања становништва);
- економски показатељи (запосленост, куповна моћ, показатељи економског раста);
- организација локалне самоуправе (висина средстава, број запослених, упосленост капацитета, непокретности, трошкови, приходи, послови из надлежности самоуправе и друго);
- пословање и капацитети предузећа, организације и институције чији је оснивач држава или локална самоуправа;

- постојећа поштанска мрежа (број пошта, локација пошта и расположиви капацитети, врсте и обим услуга, приходи и расходи, продуктивност).

На бази статистичких података и анализе истих, доноси се управљачка одлука о томе како ће бити организована поштанска мрежа и обављање услуга на подручју општине, односно сваке месне заједнице и канцеларије. Одлука се састоји у томе да ли ће се јединица поштанске мреже организовати као:

- Пошта у власништву јавног оператора;
- Уговорна пошта са приватним заступником или франшиза;
- Заједничка канцеларија државне управе и локалне самоуправе и поште;
- Пошта као канцеларија локалне управе или државне самоуправе;
- Локалне месне канцеларије или месне заједнице као јединице поште.

Моделирање поштанске мреже треба да се врши на основу ресурса којима државна управа, локална самоуправа и пошта располажу, као и од очекиваних бенефита за локално подручје. За избор модела значајан је број и структура запослених у државној управи и локалној самоуправи (стално запослени или по уговору), начин прибављања средстава (из буџета државе или општине, од средстава самодоприноса, од текућих прихода и друго), непокретности којима локална управа/држава располаже, искоришћености капацитета и обима услуга државне администрације. Процес моделирања је заједнички подухват јавног оператора и државне управе и локалне самоуправе.

4.4. Пројекција развоја тржишта у погледу задовољства корисника и квалитета сервиса

4.4.1 Квалитет универзалне поштанске услуге са аспекта задовољства корисника

Када се говори о квалитету поштанских услуга углавном се прво помисли на поштовање прописаних рокова преноса поштанских пошиљака и ефикасност решавања рекламација. Међутим, квалитет се посматра и са аспекта доступности универзалне поштанске услуге, брзине и поузданости преноса пошиљака, безбедности пошиљака, ефикасности решавања рекламација, задовољства и информисаности корисника услуга, нивоа стандардизације и типизације, организационе климе и задовољства послом.

Јавни поштански оператор (или оператор са лиценцом за обављање универзалне услуге) је у обавези да обезбеди и испуни параметре квалитета за обављање поштанских услуга, као и да обезбеди минимални квалитет у обављању универзалне поштанске услуге. Током извршавања ове обавезе оператор мора примењивати одређене стандарде који се, између осталог, односе на рокове преноса поштанских пошиљака (SRPS EN 13850:2014), као и поштовање стандарда SRPS EN 14012:2014.

4.4.1.1 Брзина и поузданост преноса поштиљака

Брзина и поузданост преноса и уручења поштанских поштиљака у Републици Србији мери се роковима преноса и уручења нерегистрованих писмоносних поштиљака у унутрашњем, односно приоритетних и авионских писмоносних поштиљака у међународном саобраћају. У унутрашњем саобраћају, стандарде уручења прописала је Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге (Правилник о параметрима квалитета за обављање поштанских услуга и минималном квалитету у обављању универзалне поштанске услуге - “Службени гласник РС”, број 146/14). У међународном поштанском саобраћају стандарди су прописани од стране Светског поштанског савеза (J+5 од 85%) или од стране Асоцијације јавних поштанских оператора Европе – PostEurop који износе J+3 најмање 85% (индикатор брзине), односно J+5 најмање 97% (индикатор поузданости).

Према Правилнику о параметрима квалитета за обављање поштанских услуга и минималном квалитету у обављању универзалне поштанске услуге, у унутрашњем поштанском саобраћају резултати који се морају остварити као минимални квалитет у роковима преноса нерегистрованих писама су приказани у табели 4.26.

Табела 4.26. Прописани стандарди квалитета за пренос писмоносних поштиљака у Србији

Рок преноса	2018. година	2019. година	2020. година	2021. година
Д+1	85%	80%	83%	85%
Д+2	90%	85%	88%	90%
Д+3	95%	90%	93%	95%

Током 2017. године дефинисани минимални рокови износили су: Д+1 најмање 83%; Д+2 најмање 88% и Д+3 најмање 93%.

Поштански оператор је у обавези да у 2018. години обави мерење рокова преноса и уручења нерегистрованих писама у унутрашњем саобраћају, у трајању од најмање два месеца, путем независног тела за мерење квалитета услуга, као и да добијене резултате мерења рокова преноса за рокове Д+1; Д+2; Д+3 и Д+5 достави Регулаторној агенцији за електронске комуникације и поштанске услуге.

Рокови уручења пакета из домена универзалне поштанске услуге у унутрашњем поштанском саобраћају, које поштански оператор треба да оствари су: Д+2 најмање 80%; Д+3 најмање 90%; Д+5 најмање 95% (члан 7. Правилника). Најмање 90% поштанских упутница, у електронском или класичном облику, треба да буде уручено у року Д+1 (члан 8. Правилника).

У међународном поштанском саобраћају за европске земље примењују се следећи рокови: најмање 85% приоритетних нерегистрованих писама се мора уручити у року J+3 и најмање 97% ових писама се мора уручити у року J+5. За остале земље света поштански оператор је у обавези да се придржава стандарда најмање 80% поштиљака уручених у року J+5.

Према UNEX (независно мерење организовано од стране Међународне поштанске корпорације - IPC) мерењу, јавни поштански оператор је током 2014. 2015. и 2016. године остварио резултате дате у табелама 4.27, 4.28 и 4.29.

Табела 4.27. Приказ оствареног квалитета за стандард „J+3“ и „J+5“ у полазу и долазу за 2014. годину

UNEX мерење	Рок преноса	Остварен резултат 2014. год.	Стандард 2014. год.
Полаз	J+3	64,50%	85%
	J+5	83,50	97%
Долаз	J+3	52,10%	85%
	J+5	81,00	97%

Табела 4.28. Приказ оствареног квалитета за стандард „J+3“ и „J+5“ за 2015. годину

	Рок преноса	Остварен резултат 2015. год.	Стандард 2015. год.
UNEX мерење	J+3	56,20%	85%
	J+5	83,35%	97%

Табела 4.29. Приказ оствареног квалитета за стандард „J+3“ и „J+5“ у полазу и долазу за 2016. годину

UNEX мерење	Рок преноса	Остварен резултат 2016. год.	Стандард 2016. год.
Полаз	J+3	51,35%	85%
	J+5	76,16%	97%
Долаз	J+3	58,45%	85%
	J+5	87,90%	97%

На основу података из наведених табела може се закључити да дефинисани стандарди у међународном саобраћају нису остварени.

4.4.1.2 Безбедност пошиљака

Анализа безбедности пошиљака, из домена универзалне поштанске услуге, врши се на основу података о укупном броју изгубљених регистрованих поштанских пошиљака, о укупном броју оробљених и оштећених регистрованих поштанских пошиљака, о исплаћеним накнадама штете у унутрашњем поштанском саобраћају за регистроване поштанске пошиљке и о исплаћеним накнадама штете за пошиљке у међународном поштанском саобраћају, у полазу из и долазу у Републику Србију.

Преглед броја изгубљених, оробљених и оштећених пошиљака код јавног поштанског опеатора у 2014., 2015. и 2016. години приказан је у табели 4.30. Број пошиљака сагледаван је у односу на 100.000 примљених пошиљака.

Табела 4.30. Изгубљене, оробљене или оштећене пошиљке у УПС (2014., 2015. и 2016. година)

ВРСТА ПОШИЉКЕ	2014.	2015.	2016.
ПРЕПОРУЧЕНЕ ПОШИЉКЕ (препоручене писмоносне пошиљке, судска писма и пошиљке са потврђеним уручењем)			
- изгубљено на 100.000 пошиљака	8	7	8
- оробљено или оштећено на 100.000 пошиљака	0	0	0
ВРЕДНОСНА ПИСМА			
- изгубљено на 100.000 пошиљака	1	0	0
- оробљено или оштећено на 100.000 пошиљака	0	0	0
ПАКЕТИ			
- изгубљено на 100.000 пакета	0	0	0
- оробљено или оштећено на 100.000 пакета	1	0	0
УПУТНИЦЕ			
- изгубљено на 100.000 пошиљака	0	0	0
СТЕПЕН БЕЗБЕДНОСТИ ПОШИЉАКА	0,007	0,006	0,007

Анализом података у приказаној табели констатовано је да је највећи број изгубљених препоручених пошиљака, за све три године.

4.4.1.3 Рекламације у области универзалне поштанске услуге у унутрашњем и међународном поштанском саобраћају

У погледу рекламација, поштански оператор је дужан да током решавања рекламација у потпуности поступа у складу са стандардом SRPS EN 14012:20

У наредним табелама, приказан је упоредни преглед покренутих рекламација и исплаћених накнада штете код јавног поштанског оператора, по врсти поштанских пошиљака, а на основу разлога због којег је накнада штете исплаћена (изгубљена, оробљена, оштећена, прекорачење рока преноса) у 2014., 2015. и 2016. години.

Физички обим за препоручене тисковине и судска писма није могуће издвојити, приказан је заједно са обимом препоручених пошиљака. Извор података је апликација ПТТ статистика. Физички обим за пакете се односе на све примљене пакете у унутрашњем саобраћају (универзалне и комерцијалне) - извор је апликација ПТТ статистика. Приказани су подаци о рекламацијама за све пакете (универзални и комерцијални). У вези са пољем Поштанска упутница приказани су подаци који се односе поштанске и PosTneT упутнице. Извор података је апликација Рекламације.

Табела 4.31. Рекламације за универзалну поштанску услугу, УПС, 2014.

Врста пошиљке	Физички обим пошиљ.	Укупно покренутих реклама-ција	Неосноване (негативно решене)	Основане рекламације за:			Укупно накнаде штете у дин.
				Изгубљене пош.	Оробљене или оштећене пош.	Прекор. рока преноса пошиљ.	
Писмо са потврдом о уручењу	13.933.224	358	283	75			50.374,00
Препоручено писмо		1.792	1.324	442	14	12	337.480,00
Препоручена тисковина	34.051.289	42	8	33	1		20.936,00
Судска писма		1.831	1.817	14			6.276,00
Вредносно писмо	1.209.987	18	0	12	5	1	31.036,00
Поштанска упутница	4.267.448	37	37				0,00
Пакети до 10	328.663	17	9	1	5	2	9.451,50
Укупно	53.790.611	4.095	3.478	577	25	15	455.553,50

Табела 4.32. Рекламације за универзалну поштанску услугу, УПС, 2015.

Врста пошиљке	Физички обим пошиљ.	Укупно покренутих реклама-ција	Неосноване (негативно решене)	Основане рекламације за:			Укупно накнаде штете у дин.
				Изгубљене пош.	Оробљене или оштећене пош.	Прекор. рока преноса пошиљ.	
Писмо са потврдом о уручењу	19.684.533	535	446	87	2		59.629,00
Препоручено писмо	8.300.750	818	467	332	9	10	284.471,00
Вредносно писмо	867.922	7	2	4	1		10.262,00
Препоручена тисковина							0,00
Судска писма	21.759.614	2.530	2.518	12			5.882,00
Поштанска упутница	4.678.141	34	31			3	6.140,00
Пакети до 10 кг	318.212	5	2	1	1	1	28.592,00
Укупно	55.609.172	3.929	3.466	436	13	14	394.976,00

Из табела се може закључити да је број укупно покренутих рекламација за наведене три године у паду, по годинама респективно. У 2016. години тај број је значајно мањи у односу на 2015. и 2014. годину. Овакав податак иде у прилог побољшаном квалитету рада јавног поштанског оператора. Највише основаних рекламација се односило на изгубљене пошиљке, пре свега на препоручене пошиљке и судска писма.

Табела 4.33. Рекламације за универзалну поштанску услугу, УПС, 2016.

Врста пошљике	Физички обим пошљ.	Укупно покренутих рекламација	Неосноване (неоправдано покренуте)	Основане рекламације за:			Укупно накнаде штете у дин.
				Изгубљене пош.	Оробљене или оштећене пош.	Прекор. рока преноса пошљ.	
Писмо са потврдом о уручењу	17.243.312	176	20	152	4		157.874,00
Препоручено писмо	8.097.256	96	12	55	7	22	68.530,00
Вредносно писмо	899.299	6	3			3	5.371,00
Препоручена тисковина	168.360	20		20			5.400,00
Судска писма	21.990.571	150	10	140			115.500,00
Поштанска упутница	4.997.816	36	31				82.116,00
Пакети до 10 кг	193.490	10	5		3	2	6.857,05
Укупно	53.590.104	494	81	367	14	27	441.648,05

Преглед рекламација за универзалну услугу у међународном саобраћају дат је наставку, по посматраним годинама.

Табела 4.34. Рекламације за универзалну поштанску услугу, МПС, 2014.

Врста пошљике	Физички обим пошљака		Укупно покренутих рекламација		Одговорност ЈПО					
					Изгубљено пошљака		Оробљено или оштећено пошљака		Укупно пошљака	Исплаћена накнада штете у дин.
	Полаз	Долаз	Полаз	Долаз	Полаз	Долаз	Полаз	Долаз		
Препоручено писмо			1771	472	10	1		6	17	63.256,00
Вредносно писмо			13	7				1	1	11.600,00
Препоручена тисковина									0	
Поштанска упутница	139.793	395.514	9	0					0	208.400,00
Пакети до 10 кг полаз									0	
Пакети до 20 кг долаз			481	356	1	4	2	3	10	126.413,23
Укупно	139.793	395.514	2.274	835	11	5	2	10	28	409.669,23

Табела 4.35. Рекламације за универзалну поштанску услугу, МПС, 2015.

Врста пошिल्ке	Физички обим пошљака		Укупно покренутих рекламација		Одговорност ЈПО					
					Изгубљено пошљака		Оробљено или оштећено пошљака		Укупно пошљака	Исплаћена накнада штете у дин.
					Полаз	Долаз	Полаз	Долаз		
Препоручено писмо	997.359		2161	496	14		1		15	47.112,00
Вредносно писмо	4.705		10	6					0	
Препоручена тисковина									0	
Поштанска упутница	121.718	374.873	16						0	
Пакети до 10 кг полаз			220	328	1		1		2	16.740,00
Пакети до 20 кг долаз									0	
Укупно	1.123.782	374.873	2.407	830	15	0	2	0	17	63.852,00

Табела 4.36. Рекламације за универзалну поштанску услугу, МПС, 2016.

Врста пошिल्ке	Физички обим пошљака		Укупно покренутих рекламација		Одговорност ЈПО					
					Изгубљено пошљака		Оробљено или оштећено пошљака		Укупно пошљака	Исплаћена накнада штете у дин.
					Полаз	Долаз	Полаз	Долаз		
Препоручено писмо	1.009.339		186	3	6				6	26.243,00
Вредносно писмо	4.430			5					0	
Препоручена тисковина	8313		3						0	
Поштанска упутница	30.871	107.439	1						0	
Пакети до 10 кг полаз	16.632		1						0	
Пакети до 20 кг долаз									0	
Укупно	1.069.585	107.439	191	8	6	0	0	0	6	26.243,00

Из представљених табела је приметно да се број укупно покренутих рекламација изразито смањило у 2016. години у односу на претходне године, као и износ исплаћене накнаде штете по питању свих насталих рекламација.

4.4.1.4 Задовољство корисника услуга

Истраживање индекса сатисфакције корисника (физичких и правних лица) обавља се сваке године са акцентом на истраживању писмоносних услуга, али се путем овог истраживања долази и до информација о ставовима корисника о осталим услугама и пословању оператора у целини. Спроводи се кроз форму личног интервјуа и тиме се даје прилика корисницима да бројчано, од један (1) до пет (5), оцењују различите параметре,

тј. атрибуте писмоносних услуга и тако изразе своје задовољство или незадовољство коришћењем истих.

Табела 4.37. Просечна оцена задовољства корисника (физ. лица) у 2015.

Параметри услуге	Просечна оцена	Релативни тежински коефицијенти за физичка лица	Пондерисане вредности
Поузданост	4,57	0,25	1,14
Брзина	4,68	0,10	0,47
Асортиман услуга	4,55	0,20	0,91
Цена	4,08	0,25	1,02
Начин пружања услуге	4,55	0,20	0,91
	Укупно	1	4,45

Извор: РАТЕЛ, Извештај о стању квалитета универзалне поштанске услуге

Табела 4.38. Просечна оцена задовољства корисника (физ. лица) у 2016.

Параметри услуге	Просечна оцена	Релативни тежински коефицијенти за физичка лица	Пондерисане вредности
Поузданост	4,57	0,25	1,14
Брзина	4,65	0,10	0,47
Асортиман услуга	4,51	0,20	0,90
Цена	4,07	0,25	1,02
Начин пружања услуге	4,69	0,20	0,94
	Укупно	1	4,47

Извор: РАТЕЛ, Извештај о стању квалитета универзалне поштанске услуге

Како се види из приложених табела, укупна пондерисана вредност (просечне оцене задовољства корисника) за физичка лица у 2016. години има већу вредност у односу на 2015. годину, што је позитиван показатељ квалитета, а у оба случаја превазилази минимално прописан степен задовољства корисника (прописан Методологијом праћења квалитета у поштанском саобраћају и износи 3,75).

У вези са перцепцијом задовољства правних лица као корисника, у 2015. години укупна пондерисана вредност је 4,73, а у 2016. години та вредност је 4,76.

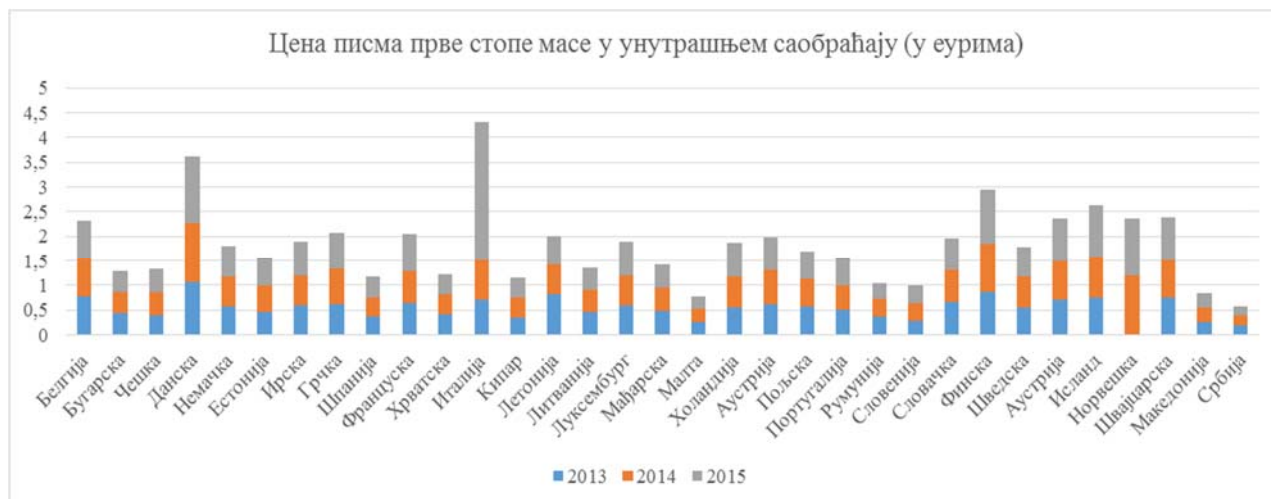
4.4.2 Цене поштанских услуга и задовољство корисника ценама

Током 2016. године просечна цена за писмо прве масе до 20 гр у Европи је износила 0,86€, што представља номиналан годишњи пораст цене у износу од 9,4% у периоду између 2008. и 2016. године. У 2015. години просечна цена је износила 0,69€, 25% мање у односу на изведену цену у 2016. години. Пораст цене у појединим земљама десио се као неминовност услед смањења обима пошиљака у тим земљама, како би се осигурала одрживост универзалне услуге.

Просечна цена пакета у унутрашњем саобраћају у европским земљама је у 2016. години износила 6,10€, што представља номиналан годишњи пораст цене у износу од 3,2% у периоду између 2013. и 2016. године.

Табела 4.39. Цена писма прве стопе масе у унутрашњем саобраћају (извор: Eurostat)

Земља	2014.	2015.	2016.
Белгија	0,77	0,77	0,77
Бугарска	0,43	0,43	0,43
Чешка	0,38	0,47	0,48
Данска	1,07	1,21	1,34
Немачка	0,58	0,6	0,62
Естонија	0,45	0,55	0,55
Ирска	0,6	0,6	0,7
Грчка	0,62	0,72	0,72
Шпанија	0,37	0,38	0,42
Француска	0,63	0,66	0,76
Хрватска	0,41	0,41	0,41
Италија	0,7	0,8	2,8
Кипар	0,34	0,41	0,41
Летонија	0,81	0,6	0,6
Литванија	0,45	0,45	0,45
Луксембург	0,6	0,6	0,7
Мађарска	0,47	0,47	0,47
Малта	0,26	0,26	0,26
Холандија	0,54	0,64	0,69
Аустрија	0,62	0,68	0,68
Пољска	0,56	0,56	0,56
Португалија	0,5	0,5	0,55
Румунија	0,36	0,36	0,31
Словенија	0,29	0,34	0,37
Словачка	0,65	0,65	0,65
Финска	0,85	1	1,1
Шведска	0,55	0,62	0,6
Аустрија	0,71	0,77	0,87
Исланд	0,74	0,84	1,05
Норвешка	-	1,2	1,17
Швајцарска	0,75	0,77	0,87
Македонија	0,26	0,29	0,29
Србија	0,19	0,2	0,19

Слика 4.44. Цена писма прве стопе масе у унутрашњем саобраћају (Европа)

Извор: Eurostat

Задовољство корисника ценама услуга јавног поштанског оператора у Републици Србији је један од параметара који се прати приликом процене задовољства корисника уопште. Подаци из 2015. године показују да је највећи број испитаника цену поштанске услуге слања писама и пакета оценио као повољну. У оквиру ове две групе услуга посебно су третирана обична и вредносна писма до 2 кг и пакети до 10 кг.

По питању повољности цене за писмо (обично или препоручено) 46% испитаника се изјаснило позитивно, 11% негативно, а 43% испитаника је уздржаног става. По питању повољности цене за пакете 43% испитаника се изјаснило позитивно, 13% негативно, а 44% испитаника је остало неутрално.

4.4.3 Препоруке за побољшање квалитета

Код већине европских ЈПО постоји концепт приоритетних и неприоритетних пошљака. У случају ЈПО у Србији не постоји овакав вид категоризације, те се онда све пошљке сматрају приоритетним. У складу са тим се дефинишу параметри квалитета на збирном нивоу, а не на нивоу појединачне пошљке што ће бити предлог који се даје у овој студији. Постигнути ниво квалитета у претходним годинама приказан је у табели 4.40.

Табела 4.40. Постигнути ниво квалитета ЈПО у смислу брзине преноса пошљака

	2012	2013	2014	2015	2016	Прописан стандард до 2015.	Прописан стандард за 2016.
Д+1	79,93%	82,27%	71,81%	71,05%	77,66%	/	80%
Д+2	96,46%	95,86%	93,63%	93,58%	95,04%	90%	85%
Д+3	98,84%	98,74%	99,14%	97,82%	98,21%	98,5%	90%
Д+5	99,87%	100,00%	100,00%	99,47%	99,56%	99,5%	

Извор: РАТЕЛ, Преглед тржишта телекомуникација и поштанских услуга у Републици Србији 2016

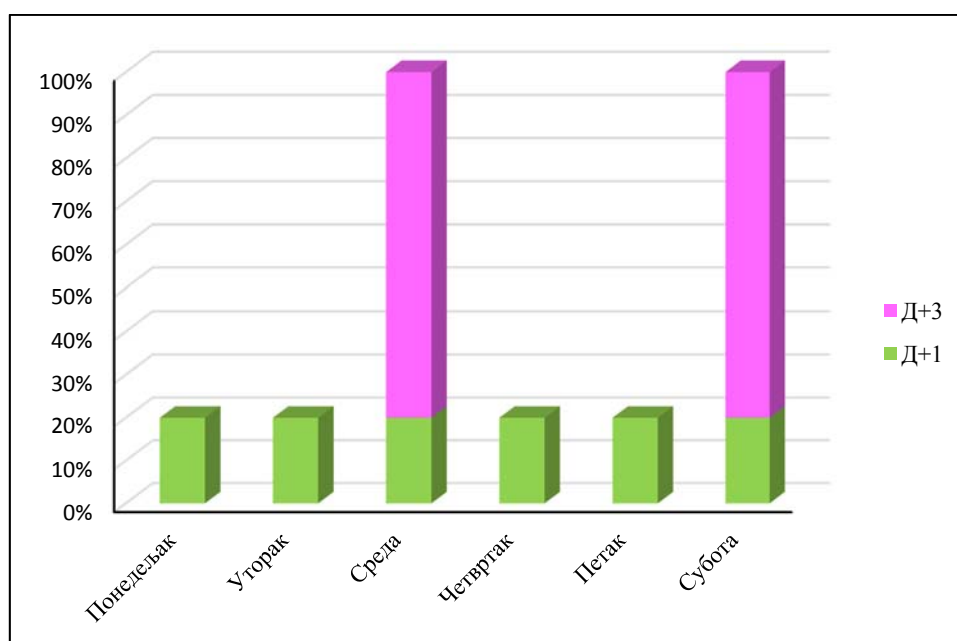
Препорука која се даје у овој студији јесте да се створе регулаторни оквири да ЈПО у Србији уведе напреднију варијанту приоритетних и неприоритетних пошљака, а то је могућност избора од стране пошљаоца да рок преноса пошљке буде Д+1 или Д+3.

Овакав концепт био би од интереса за корисника јер се тиме стиче већа могућност избора у смислу услуга, али и добија прецизна гаранција у смислу времена преноса њихове пошиљке, што до сада није био случај.

ЛПО би са друге стране унапредио свој портфолио услуга, имиџ, тржишно учешће и приход. Унапређење прихода код овог концепта се базира на два основама. Прва се односи на то да би рад у поштанским центрима био ефикаснији када би постајао предложени нови концепт поштанске услуге. Ово је улустровано у раду Добродолац и сар.⁶⁰

Са друге стране и достава би могла ефикасније да се организује. Имајући у виду да се ради о фази преноса пошиљке која подразумева највеће трошкове за једног оператора поштанских услуга у односу на све друге фазе, јасно је да је рационализација ресурса у тој фази од изузетног значаја за поштанске организације.

Нови концепт универзалне поштанске услуге захтева да се достава врши сваког дана само за оне пошиљке које су примљене на пренос са роком од 24 часа за уручење примаоцу. За све остале пошиљке би достава била вршена два пута недељно. Овај концепт имао би за последицу чињеницу да је обим саобраћаја на достави у знатној мери већи два одређена дана у недељи.

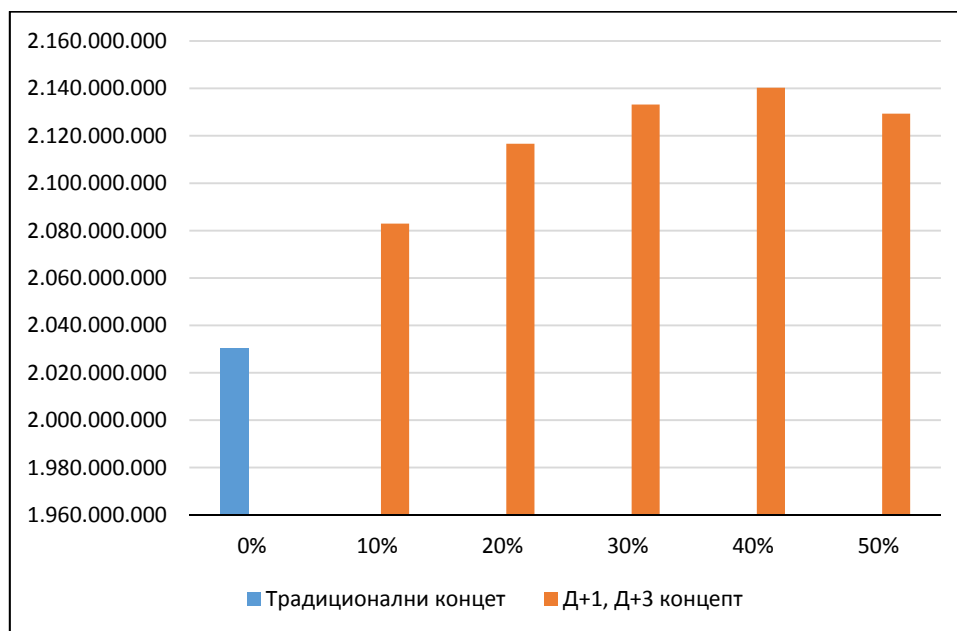
Слика 4.45. Концепт доставе у систему поштанске услуге Д+1, Д+3

За обим саобраћаја који подразумева пренос пошиљака са роком до 24 часа, доставу би вршили тачно онолико стално запослених колико је потребно за свакодневни рад, тј. за све радне дане у недељи. Два одређена дана у недељи за које важи да је обим саобраћаја већи, ангажовани би били радници по уговору који подрзумевају мање трошкове за поштанског оператора. Значајно је напоменути да у оваквом концепту не би било поделе

⁶⁰ Dobrodolac, M., Nikolić, I., Marković, D. (2017). The impact of a postal service concept on the efficiency of main sorting center, *The proceedings of 12th International Scientific Conference POSTPOINT 2017 „STRATEGY, BUSINESS AND INNOVATION“*, University of Žilina, October 23th – 24th 2017, Žilina, 41-48.

између достављача у смислу да стално запослени врше доставу хитнијих поштиљака, а радници по уговору врше доставу осталих поштиљака. Због рационализације трошкова, сваки достављач вршио би доставу сваке врсте поштиљке. У циљу расподеле одређених поштиљака појединим достављачима могла би да се користе одговарајућа софтверска решења која за основне улазне параметре треба да имају дужину пређеног пута достављача и рокове уручења.

Овај концепт доставе је приказан на слици 4.45. Понедељком би се организована достава само Д+1 поштиљака које су предате на пренос претходне седмице у суботу. У уторак би се вршила достава само Д+1 поштиљака од понедељка. Среда би представљала први вршни дан у радној недељи за организацију доставе. Тог дана би се вршила достава Д+1 поштиљака предатих на пренос у уторак, Д+3 поштиљака предатих на пренос претходне седмице у суботу, као и поштиљке које су предате на пренос у понедељак и уторак са временским ограничањем Д+3. У четвртак и петак би се вршила достава само оних поштиљака које су предате на пренос дан раније као Д+1 поштиљке. Коначно, субота би била други вршни дан у радној недељи за организацију доставе. Тада би се достављале поштиљке Д+1 од петка, као и поштиљке Д+3 од среде, четвртка и петка.

Слика 4.46. Прогнозирани укупан приход ЈПО у Србији за различите сценарије (2015-2025)

Сprovedено је и истраживање о најбољем избору цене за услугу Д+1⁶¹. Резултати су приказани на слици 4.46. Може се закључити да би најбољи ефекат са становишта прихода био када би цена за нову услугу била за 40% виша у односу на цену за традиционалну услугу. У том случају, за временски период од 2015. године до 2025. године, приход од нове поштанске услуге био би 384,657,133 СДР, док би приход од традиционалне поштанске услуге био 1,755,627,435 СДР. У укупном, остварени приход би износио око 2,14 милијарди СДР, што представља највећу вредност у поређењу са осталим сценаријима.

⁶¹ Dobrodolac, M., Ralević, P., Švadlenka, L, Radojčić, V. (2016). Impact of a new concept of universal service obligations on revenue increase in the Post of Serbia, *Promet - Traffic and Transportation*, 28 (3), 235-244, DOI: <http://dx.doi.org/10.7307/ptt.v28i3.1835>

V

5. МОДЕЛИ ЗА ФИНАНСИРАЊЕ УНИВЕРЗАЛНЕ ПОШТАНСКЕ УСЛУГЕ

5.1. Потенцијални модели за финансирање универзалне поштанске услуге

Финансирање универзалне поштанске услуге представља једну од најактуелнијих тема у поштанском сектору. Из дефиниције универзалне услуге произилази да обезбеђивање универзалне поштанске услуге захтева покривеност целокупне територије земље и ангажовање значајних људских и материјалних ресурса. Испуњавањем овако дефинисане услуге стварају се трошкови који су значајни и најчешће нису покривени приходом од саме услуге. У том случају цене не одражавају трошкове и то угрожава ефикасност тржишта. Због тога се прибегава редефинисању одговарајућег нивоа обавезе универзалне услуге, да би се успоставила равнотежа између трошкова и прихода. Поступак редефинисања, тј. потпуне либерализације тржишта и укидања резервисаних услуга није једноставан јер отвара питање успостављања одговарајућег нивоа универзалне услуге који ће бити компатибилан са конкуренцијом, а неће угрожавати финансијску способност јавног оператора. Због тога мора да постоји јасна политика цена универзалне услуге и начин надокнаде трошкова, односно финансирања универзалне услуге.

На подручју Европске уније економски аспекти обезбеђивања универзалне услуге, тј. аспекти финансијске одрживости услуге дати су Директивом 2008/6/ЕК, која садржи предлоге решења за питање финансирања универзалне услуге у условима потпуно либерализованог тржишта и то су:

1. Резервисано подручје као модел финансирања: резервисано подручје представља главни механизам традиционалног приступа обавези универзалне поштанске услуге. Овај механизам ствара монопол тако да оператор може поставити јединствену просечну цену на одређеном географском подручју без конкурентског приступа. Резервисано подручје омогућава разна „преливања” између ниско-трошковних и високо-трошковних подручја. Губици који се направе на високо-трошковним подручјима компензују се профитом направљеним на ниско-трошковним подручјима. Алтернатива би могла бити повећање цена у високо-трошковном подручју, али то би било неодрживо због очувања јединствености цена универзалне услуге. Решење овог проблема за резервисано подручје је да спречи улазак конкурента у просечно-трошковном делу тржишта, тако да јавни оператор може континуирано да превазилази губитке на високо-трошковном тржишту;

2. Механизам за компензацију нето трошкова универзалне поштанске услуге из државног буџета: путем овог механизма давалац универзалне услуге је финансиран директним или индиректним трансферима из државног буџета. Државне субвенције

поштанском сектору су присутне, на пример, у Италији, Шведској, Великој Британији. У пракси овај модел се користи у државама у којима се универзална услуга финансира из фондова који се углавном пуне опорезивањем оператора или корисника. Трошкови се надокнађују на захтев јавног поштанског оператора, из државног буџета, уз сагласност надлежног министарства;

3. Механизам за финансирање нето трошкова универзалне поштанске услуге путем примене компензационог фонда: финансирање стварних трошкова универзалне услуге кроз различите видове компензационог фонда представља један од најраспрострањенијих облика финансирања који се примењује у неколико држава и сектора националне економије (телекомуникације, енергетика и слично). За реализацију компензационог финансирања потребно је решити проблеме у смислу проналажења извора финансирања, утврђивања пореске основе и пореског обвезника. У пракси је доминантан принцип опорезивања прихода оператора, пре свега због једноставности примене и лаке имплементације.

Неки од облика компензационог фонда примењивих у поштанском сектору представљени су детаљније:

а) Компензациони фонд финансиран порезом на приход појединих оператора: најчешћа концепција компензационог фонда огледа се у прикупљању пореза од поштанских оператора у износу који одговара одређеном проценту њихових прихода. Фонд се администрира од стране трећег лица, обично надлежног регулаторног тела. Овај модел може се суочити са проблемом практичне примене у смислу да није једноставно одредити операторе који треба да доприносе фонду. Случајеви указују да постоје две опције у дефинисању пореске основе, а то су: порез на укупан приход и порез на специфичне приходе. У пракси нема много случајева где је компензационо финансирање са порезом на приход искоришћено у поштанском сектору;

б) Компензациони фонд финансиран порезом на профит оператора: овакав концепт компензационог фонда још увек није примењен у пракси, али се у студијама помиње као могуће решење за проблем финансирања универзалне услуге. У овом концепту област која се односи на плаћање пореза у сврху компензационог фонда се дефинише у ширем опсегу (порези су плаћени од профита свих услуга, што значи у опсегу и ван опсега универзалне услуге) и у ужем опсегу (порези су плаћени само од профита одређених услуга, на пример само услуге ван опсега универзалне). Коришћење пореза на профит може довести до тешкоћа у алокацији због ризика од усвајања недоследних рачуноводствених политика;

в) Компензациони фонд финансиран порезом од сваке реализоване услуге: као и у случају финансирања јавних обавеза порезом на сваки јединични производ, које је широко распрострањено у свим делатностима, и у поштанском сектору овај модел даје добре резултате све док је ниво пореза процентуално много мањи од основне цене услуге и укупна цена одражава конкурентско такмичење оператора. Модел може имати форму директних доприноса у виду плаћања додатног јединичног пореза на сваку коришћену услугу од стране крајњих корисника или пореза од стране оператора који се постепено пребацује на крајње кориснике у форми јединичних пореза. Посматрано из угла корисника овај модел може бити непопуларан јер су корисници директно суочени са додатним трошковима. Код осталих видова опорезивања корисници немају представу да плаћају додатне трошкове јер су услуге индиректно опорезоване. Реакција корисника,

њихов став и будући однос према услугама био би непредвидив и може се претпоставити да би довео до озбиљних поремећаја тражње на тржишту поштанских услуга. Међутим, уколико оператори желе тржишни успех преостаје им да смање цене својих услуга, тако да увођење јединичног пореза не доведе до великог утицаја на кориснике. Уколико је број развијених оператора на тржишту задовољавајући овај модел се може применити јер неће изазвати монополизацију тржишта услед раста цена услуга и повлачења мање ефикасних оператора;

2) Компензациони фонд финансиран порезом по јединици на операторе: регулатор ће морати да има правну моћ и капацитет да пружи адекватно праћење поштанског саобраћаја и средстава која иду у компензациони фонд, обично коришћењем адекватних статистичких метода процене обима. Део који сваки оператор плаћа углавном је пропорционалан процени његовог тржишног положаја. Проблем који се обично јавља је проблем одређивања оператора који ће давати допринос фонду, као и проценити колики ће ко део укупне суме платити, нарочито ако се ради о новим операторима и операторима који у одређеном обиму пружају неке од мање профитабилних услуга и свако додатно оптерећивање може довести у питање њихову профитабилност и одвратити их од уласка на тржиште.

Од наведених варијанти, најпогоднијом се сматра компензациони фонд који се финансира порезима на приход оператора или фонд који се финансира порезима од сваке реализоване услуге. Као што је већ поменуто, идентификација оператора који треба да плаћају доприносе за фонд није нимало лака. Поред тога, може бити тешко пратити и верификовати приходе од услуга које спадају у област која подлеже плаћању пореза или добити детаљне податке о обиму послатих пошиљака, посебно у земљама где регулаторна тела немају довољно јак утицај у смислу добијања наведених информација и где су трошкови мониторинга високи. Једина земља у којој је компензациони фонд заправо успостављен и функционише је Италија, мада ни његов циљ није до краја испуњен – средства фонда, за сада, нису покрила финансијски терет провајдера универзалне услуге (у 2005. години допринос компензационог финансирања представљао је само 0,04% признатих трошкова универзалне услуге).

Осим механизма за финансирање универзалне услуге, поменутих под тачкама 1, 2 и 3, такође постоје и следеће две варијанте механизма које се могу бар теоретски разматрати:

4. Механизам "плати или играј": најједноставније речено, суштина овог механизма је у принципу да оператори који се баве доставом пошиљака само у областима са ниским трошковима морају да уплате у компензациони фонд одређени износ зарад тога што не достављају пошиљке у областима са високим трошковима. Овај прилаз има исту стартну позицију као и модели компензационих фондова: у складу са потребама финансирања и обезбеђивања универзалне услуге у секторима са високим фиксним трошковима и просечним нивоима цена, оператори који послују у искључиво високо профитабилним секторима (ниски трошкови/велики обим услуга) у обавези су да уплате додатна давања у компензациони фонд. Разликује се од стандардног компензационог фонда, где је одређен само један оператор који пружа универзалну услугу и тако стиче право располагања целим фондом, по томе што се овим моделом даје право сваком оператору на тржишту да одлучи хоће ли пружати универзалну услугу ("play") или пунити фонд ("pay"). Другим речима, провајдер има могућност да бира између делимичног пружања

услуга које подлежу области универзалне или финансијског доприноса компензацији за друге провајдере који пружају универзалну услугу. У зависности од обима пружања универзалне услуге давања за фонд могу бити умањена или потпуно отписана оператору.

Овај механизам се може успоставити у две верзије:

- "оштрија" верзија овог механизма подразумева да је избор "плати или играј" стриктан. Уколико оператор пристане да пружа универзалну услугу, он то мора да чини у потпуности, мора да покрије све профитабилне и непрофитабилне секторе тржишта. Пружањем услуге оператор добија право да користи део средстава из фонда и ослобођен је свих давања фонду,

- "слабија" верзија механизма допушта оператору да одлучи у ком ће обиму пружати услугу у непрофитабилном сектору. У зависности од тога оператор уплаћује већи или мањи износ у фонд и добија право на део средстава из фонда.

Највећи практичан проблем овог модела су висине давања за фонд и из фонда. Правилна процена тржишта и позиције оператора битна је не само за одређивање нивоа средстава, већ је и од битног значаја за одлуке оператора да ли да прихвате учешће у пружању универзалне услуге у непрофитабилном сектору. Уколико су захтеви сувише оштри, могу представљати препреку за улазак новим операторима. Превише благи захтеви довешће у неравноправан положај операторе пружаоце универзалне услуге;

5. Повећање задужења за приступ мрежи јавног поштанског оператора: овај механизам финансирања универзалне услуге функционише на принципу задужења оператора која плаћају у име приступа мрежи јавног оператора у сегменту доставе. Ова плаћена задужења се затим користе као извор финансирања универзалне услуге, тј. за покривање њених трошкова.

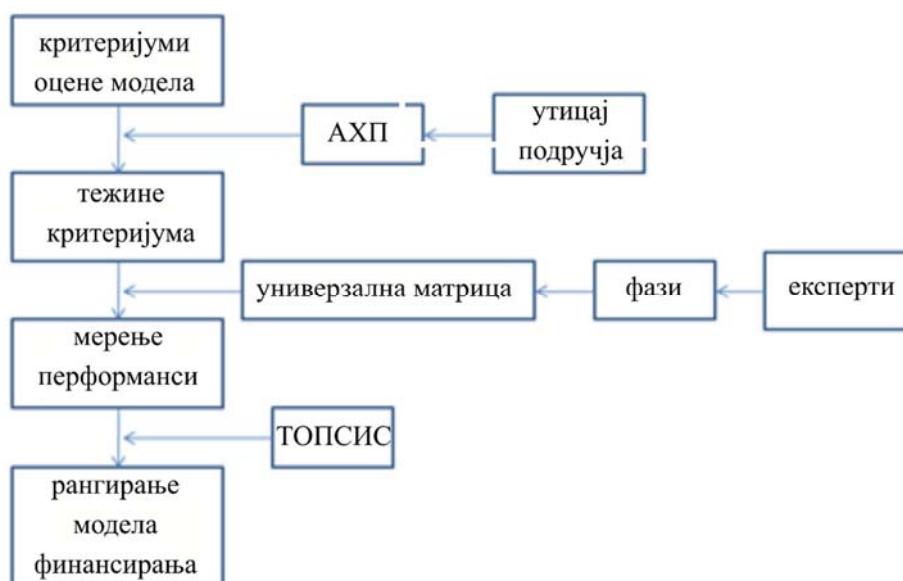
Повећање задужења за приступ мрежи јавног поштанског оператора као механизам може бити релативно једноставан и транспарентан, али само у земљама у којима је наплативост приступа мрежи јавног оператора већ функционална.

5.2. Избор модела финансирања универзалног сервиса

Одлуке које је потребно донети при решавању реалног проблема неизоставно обухватају разматрање материјала заснованог на неколико критеријума пре него на разматрању само једног доминантног критеријума. Како би се превазишле наведене потешкоће могу се применити методе вишекритеријумског одлучивања које су развијане са циљем да се одреди глобална преференција између понуђених опција, односно да се на основу излазног рангирања алтернатива донесе коначна одлука. Узимајући у обзир да процене параметара могу бити повезане са неизвесношћу, субјективношћу, непрецизношћу и двосмисленошћу процес њихове евалуације погодан је у фази окружењу.

Поступак селекције оптималног модела састоји се од неколико корака (слика 5.1). Пре свега потребно је дефинисати карактеристике кроз чију ће се призму посматрати сваки од предложених модела. Применом АХП метода утврдиће се тежински коефицијенти који су условљени карактеристикама посматраног подручја. Процена остварености сваког критеријума при примени одређеног модела реализује се путем теорије фази скупова, где се добија универзална матрица доприноса сваког критеријума у односу на разматрани модел која се примењује за свако подручје. Последњи корак је примена

ТОПСИС методе путем које се одабира најпогоднији начин финансирања универзалног сервиса.

Слика 5.1. Процес избора модела финансирања

Модел финансирања универзалне услуге могу угрозити опстанак и развој оператора на датом тржишту. Модел треба да обезбеди допринос, којима се јавним операторима компензује пружање универзалне услуге, омогућава улазак на тржиште ефикасним, конкурентним операторима и спречава улазак неефикасних оператора. Оператори равномерно треба да поделе обавезе који произилазе из неопходности пружања универзалне услуге. Модел финансирања мора бити "добро избалансирани", односно да испуни критеријум **фер конкуренције**.

Критеријум друштвене једнакости, у пракси, је нормативни концепт на основу кога се одређују критеријуми и процењује који слојеви друштва треба да буду повлашћенији у односу на остале, са аспекта поштанских услуга. Ова процена се углавном врши у односу на универзалну услугу. Критеријум треба да одговори на питање да ли модел финансирања обезбеђује да слојеви друштва сличне економске моћи добијају универзалну услугу по приближно истим ценама.

Било који од модела финансирања који се и најмање ослања на финансијску помоћ државе мора бити **усклађен са националним и другим позитивним прописима финансијског сектора**. Ово се пре свега односи на компензационе фондове који се пуне општим или посебним опорезивањем, а чија средства држава користи за субвенционисање универзалне услуге. Било који трансфер државних ресурса, директан или индиректан, који даје одређене конкурентске предности примаоцу или доводи до поремећаја на либерализованом тржишту, сматра се противправним државним актом. Ово не значи да ће свака финансијска помоћ државе пружаоцу универзалне услуге бити тумачена као нелегална интервенција.

Прорачун мора бити **транспарентан** да би се избегло фаворизовање примаоца у односу на конкуренте. Висина компензације треба да покрије само најосновније трошкове који

су створени пружањем универзалне услуге, у посебним случајевима може се узети у обзир и минималан профит оператора. Када избор јавног оператора није извршен процедуром јавне набавке, ниво компензације мора бити одређен анализом трошкова који би теоријски настали у случају ефикасног пружања услуге. Са аспекта овог критеријума, принцип функционисања модела финансирања треба бити доступан и јасан свим учесницима на тржишту. Свим учесницима треба омогућити да разумеју начин на који је одређена висина компензације, ко плаћа доприносе за финансирање универзалне услуге и на који начин је одређена висина тих доприноса. Доступне морају бити и информације о успостављању фонда и о субјектима који су га успоставили, начину приступања средствима из фонда и конкретни оператори који у датом тренутку имају приступ фонду. Свим учесницима, уколико то желе, мора бити омогућена прилика за испуњавање услова за добијање средстава из фонда. Све наведене информације морају бити верификоване и јавно објављене.

Наплата доприноса малим операторима смањује могућности нових улазака на дато тржиште и дугорочно води до његове поларизације и штетних последица по кориснике. У складу са тим, Европска комисија је дала предлог да се у случају целокупног покривања трошкова пружања универзалне услуге средствима прикупљеним доприносима осталих оператора изврши алокација доприноса. Прикупљање доприноса треба да буде недискриминишуће и базирано на **принципу сразмерности**, а уколико нема већег степена тржишног присуства, мале операторе треба ослободити ове обавезе. Сразмерност подразумева и да се датим моделом финансирања оствари разуман баланс између пројектованих циљева и глобалних тржишних циљева. Треба осигурати да модел минимално делује на остале тржишне механизме и уводи минималне дисторзије на глобалном економском плану.

Остварљивост је условљена комплексносношћу финансијских шема и информација потребних за њихово успостављање и управљање. Комплексни механизми са сложеним процедурама имплементације и експлоатације захтевају већа новчана средства при практичној употреби и повећана је неизвесност остварења пројектованих циљева. Овај критеријум директно утиче и на транспарентност, у смислу лакшег или тежег приступа информацијама које се односе на тренутно стање и напредак, са аспекта постизања циљева пројектованих моделом финансирања.

Одрживост је кључни критеријум за постизање минималних трошкова успостављања одређеног модела финансирања. Главни аспект овог критеријума је да модел, пре свега треба да делује на јасно дефинисане циљеве који се желе постићи. Свако деловање у оквиру модела треба да обезбеди самоодрживу универзалну услугу.

Поуздан модел финансирања је онај који гарантује дугорочну одрживост универзалне услуге. Механизам који пружа дугорочну сигурност финансирања неупоредиво је погоднији од оних са краћим и непредвидивим финансијским аранжманима. Битно је да модел буде заснован на економским начелима.

Примена одређеног модела финансирања треба да омогући минималну дисторзију економске ефикасности, и увећа профит оператора. У пракси, три су основна аспекта којима се може подупрети концепт ефикасности: **алокативна, производна и динамичка ефикасност**. Модели финансирања који промовишу прераспodelу омогућавају операторима да поставе цене услуга на ниво који ће рефлектовати трошкове пружања

услуга, укључујући и одговарајући профит на бази уложених средстава. Упркос томе што је алокативна ефикасност директно супротна признатим начелима универзалне услуге, оператори, а нарочито они велики, се све више труде да докажу њену неопходност. Производна ефикасност базирана је на обавези оператора да пружају услуге са најнижим могућим трошковима, уз оптималну употребу свих доступних технолошких ресурса. У овом контексту, механизми финансирања треба да обезбеде олакшице приликом набавке и увођења оптималне технологије која ће омогућити потпуну искоришћеност потенцијала уз прихватљиве трошкове. Модел такође треба да олакша избор оптималног оператора којем ће се пружање универзалне услуге поверити и тако избегне повећање фиксних трошкова услуге. Динамичка ефикасност односи се на омогућавање иновативних процеса, што доводи до настанка унапређених и потпуно нових услуга. Предност динамичке ефикасности је у могућности развоја универзалне услуге на бази примењеног механизма, кроз нове начине пружања услуге или увођења потпуно нових услуга.

Узимајући у обзир различитости појединих регија у оквиру Републике Србије, намеће се потреба за посебно разматрање сваке од њих. Сходно томе потребно је посматрати територијалне целине формиране по НУТС 2 стандарду. У свакој од ових посматраних целина, у зависности од карактеристика поштанског тржишта и циља који се жели остварити од стране регулаторног тела, утврђују се тежине критеријума који су наведени за евалуацију појединих алтернатива финансирања универзалног сервиса. Утврђивање ових тежина врши се путем АХП методе. Језгро система је матрица перформанси појединих критеријума по предложеним алтернативама финансирања. Вредности матрице добијају се на основу упитника који поњуњавају експерти за моделе финансирања. Анкета је спроведена над 10 експерата. Експерти су упитани да процене оствареност сваког критеријума, путем лингвистичких варијабли које су исказане троугластим фази бројевима у распону од 0-5. Могуће вредности ових варијабли су: „неостварен”, „слабо остварен”, „средње остварен”, „веома остварен” и „потпуно остварен”. Од добијених фази бројева се применом БНП-а добијају дефазификоване вредности. Спровођењем ТОПСИС методе реализује се процедура рангирања, где се одабира модел финансирања најсличнији идеалном решењу.

Сагласно НУТС 2 стандардизацији и сагледавајући највећу концентрацију конкуренције определили смо се за разматрање статистичког региона Београд. Сагледавајући карактеристике посматраног подручја тежински коефицијенти критеријума дефинисани на основу АХП-а су: фер конкуренција - 0.15, друштвена једнакост - 0.1, усаглашеност са правилима државне помоћи - 0.1, транспарентност - 0.1, сразмерност - 0.1, остварљивост - 0.05, поузданост - 0.05, алокативна ефикасност - 0.1, продуктивна ефикасност - 0.1, динамичка ефикасност - 0.1. Резултати испитивања експерата дати су у табели 5.1. Након мерења перформанси у облику фази бројева извршена је њихова дефазификација применом центра масе, како би се могла применити ТОПСИС процедура за рангирање (табела 5.3.).

Табела 5.1. Фази перформансе модела финансирања

критеријуми/ алтернативе	резервисано подручје	компензациони фонд	„плати или играј“	допунско финансирање
Фер конкуренција	(1.81, 2.21, 2.47)	(3.90, 4.23, 4.58)	(3.52, 4.29, 4.7)	(3.91, 4.18, 4.24)
Друштвена једнакост	(3.63, 3.93, 4.24)	(3.09, 4.06, 4.75)	(4.72, 4.84, 4.95)	(4.54, 4.63, 4.69)
Усаглашеност са правилима државне помоћи	(4.75, 4.91, 4.94)	(4.49, 4.87, 4.96)	(4.15, 4.53, 4.76)	(3.97, 4.01, 4.06)
Транспарентност	(2.95, 3.12, 3.72)	(1.48, 2.39, 2.54)	(2.8, 2.94, 3.03)	(2.04, 2.9, 3.19)
Сразмерност	(2.42, 2.87, 3.18)	(1.91, 2.40, 2.57)	(2.79, 3.16, 3.22)	(2.95, 3.37, 3.5)
Остварљивост	(4.57, 4.68, 4.73)	(2.03, 3.39, 3.57)	(2.84, 3.22, 3.91)	(3.93, 4.27, 4.40)
Поузданост	(4.67, 4.72, 4.87)	(2.75, 3.24, 3.77)	(2.74, 3.08, 3.31)	(3.39, 3.92, 4.12)
Алокативна ефикасност	(2.62, 3.31, 3.55)	(2.17, 2.89, 3.12)	(3.7, 4.34, 4.6)	(3.03, 3.48, 4.18)
Продуктивна ефикасност	(2.27, 3.20, 3.69)	(2.04, 2.48, 2.62)	(4.09, 4.38, 4.71)	(4.35, 4.43, 4.82)
Динамичка ефикасност	(1.69, 2.12, 2.48)	(1.31, 2.40, 2.71)	(4.42, 4.68, 4.95)	(4.05, 4.21, 4.44)

Табела 5.2. Укупне мере перформанси модела финансирања

критеријуми/алтернативе	резервисано подручје	компензациони фонд	„плати или играј“	допунско финансирање
Фер конкуренција	2.13	4.24	4.17	4.11
Друштвена једнакост	3.94	3.97	4.84	4.62
Усаглашеност са правилима државне помоћи	4.87	4.77	4.48	4.01
Транспарентност	3.26	2.14	2.92	2.71
Сразмерност	2.82	2.29	3.06	3.27
Остварљивост	4.66	3.00	3.32	4.20
Поузданост	4.75	3.25	3.04	3.81
Алокативна ефикасност	3.17	2.73	4.21	3.56
Продуктивна ефикасност	3.05	2.38	4.39	4.53
Динамичка ефикасност	2.10	2.14	4.68	4.23

Табела 5.3. Рангирање модела финансирања

Ранг	Модел	Сличност идеалном решењу
1	„плати или играј“	0.8047
2	допунско финансирање	0.7655
3	компензациони фонд	0.4144
4	резервисано подручје	0.3299

Проблем финансирања универзалног поштанског сервиса заокупља пажњу поштанског сектора већ дужи низ година. Један од основних постулата на којима се заснива улога поштанског саобраћаја суочава се са питањем одрживости, будући да се све више као основни репер у успешности функционисања намеће профитабилност поштанских система. Досадашња искуства показала су да је овај сегмент пословања непривлачан за операторе који су се појавили са либерализацијом тржишта, односно јавни поштански оператори преузели су ову обавезу. Разлог томе се може тражити и у томе да је на целој територији једне државе примењиван један модел финансирања.

Различите карактеристике појединих региона у оквиру држава, потребно је размотрити како би се формирали одговарајући механизми за подстицање осталих оператора да узму активно учешће у обезбеђивању универзалног сервиса. На представљеном примеру дошло се до тога да је за посматрани регион најподеснији модел „плати или играј”, док је резервисано подручје које је актуелно на снази заузело последње место у односу на разматране моделе финансирања.

VI

ПРЕПОРУКЕ У ЦИЉУ ПОДРШКЕ ОПТИМАЛНОЈ РЕГУЛАЦИЈИ КАО ПРЕДУСЛОВУ ЗА РАЗВОЈ ТРЖИШТА ПОШТАНСКИХ УСЛУГА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Анализирајући стање на тржишту поштанских услуга, искуства стечена током примене важећег закона, протекло време од доношења првог Закона о поштанским услугама 2005. године („Службени гласник РС“, број 18/05), обим и природу измена 2010. године („Службени гласник РС“, број 30/10), првенствено у циљу даљег усклађивања регулативе са поштанском регулативом ЕУ и 2014. године („Службени гласник РС“, бр. 62/14), због спајања регулаторних агенција из области поштанских услуга и из области електронских комуникација, као и даље имплементације релевантних поштанских директива, може се закључити да постојећа законска решења не прате у потпуности захтеве тржишта поштанских услуга које карактерише појава растућих и променљивих захтева корисника и све већег броја нових поштанских оператора у делу комерцијалних поштанских услуга, што је неминовно довело до велике диверсификације услуга и до значајног пораста обима поштанских услуга, а самим тим и повећаних ризика као последице свега наведеног.

Проблеми које би законском регулативом требало решити у наредном периоду су:

- Делимична неусклађеност са ЕУ регулативом;
- Обезбеђивање већег степена заштите корисника поштанских услуга и подизање нивоа безбедности поштанских пошиљака;
- Обезбеђивање услова за обављање и одрживост универзалне поштанске услуге;
- Обезбеђивање доступности поштанских услуга особама са инвалидитетом;
- Усклађивање Закона о поштанским услугама са одредбама других закона.

Постојећа законска регулатива није усклађена са прописаним лимитима по маси и цени за резервисану поштанску услугу, који су дефинисани одредбама Директиве 2002/39/ЕК. Стога би у наредном периоду, а имајући у виду динамику приступања ЕУ, било за очекивати да се имплементирају одредбе регулаторног оквира ЕУ из 2002. године и с тим у вези извршити спуштање наведених лимита са 100гр на 50гр, по маси, и троструког износа поштарине за писмоносну пошиљку најбрже категорије, на износ поштарине у висини од два и по пута за наведену категорију поштанских пошиљака, односно да се у наредном кораку спроведе потпуна либерализација поштанског тржишта и укидање резервисаног сервиса, односно укидање искључивог права обављања РПУ.

У циљу даље хармонизације прописа са одредбама треће поштанске директиве односно Директиве 2008/6/ЕК, потребно је прецизније и детаљније дефинисање процедуре вођења одвојеног рачуноводства пружаоца универзалне поштанске услуге. Неопходно је

да се овлашћени пружалац универзалне поштанске услуге обавезе да својим интерним обрачуном обезбеди алокацију трошкова свих услуга, уместо садашње обавезе да рачуноводствено само раздвоји резервисане од нерезервисаних поштанских услуга, како би се омогућио преглед прихода по врстама поштанских услуга, по фазама обављања поштанских услуга и по јединици поштанске услуге. Овакво рачуноводствено раздвајање на основу доследно примењених и објективно утемељених начела трошковног рачуноводства служио би и као извор података за обрачун нето трошка универзалне поштанске услуге.

Као главни изазови у функционисању тржишта поштанских услуга могли би се издвојити: одрживост универзалне поштанске услуге, постојање фер конкуренције и брига о корисницима.

Одрживост универзалне поштанске услуге

- **Транспарентно израчунавање и надокнада нето трошка пружаоцу универзалне услуге.** Пружалац универзалне услуге има у оквиру свог пословања неправедно наметнут трошак за који се сматрало да се надокнађује резервисаним подручјем. Након укидања резервисаног подручја, потребно је утврдити нето трошак универзалне поштанске услуге који би се поменутом оператору надокнадио. Почетна основа за ову активност јесте усвајање методологије за обрачун нето трошка која би била прихваћена од стране свих заинтересованих страна у овом поступку.
- **Дефинисање адекватног опсега и квалитета универзалне поштанске услуге.** УПУ као услуга од општег економског интереса има низ корисних аспеката за државу и друштво. Они се односе, пре свега, на пренос информација, саопштења, позива, решења, и сл. на целој територији државе, пренос робе и документације између просторно раздвојених субјеката, маркетиншке активности, а посебна пажња се поклања аспекту где поштанска услуга на целој територији представља фактор социјалне и финансијске инклузије. Свака држава требало би да процени у ком опсегу је потребна УПУ на њеној територији и ово питање подразумева детаљно истраживање. Занимљив је пример Новог Зеланда где се већа учесталост доставе обезбеђује становницима руралног подручја у односу на урбано, као подршка државе равномерном регионалном развоју.

Заштитити све учеснике на тржишту, тј. обезбедити фер конкуренцију

- **Регулисати приступ мрежи на начин да се онемогући нелојална конкуренција јавном поштанском оператору.** Постоје примери у неким државама да је приступ мрежи јавног поштанског оператора довео до појаве тзв. нелојалне конкуренције. До ове појаве може доћи уколико су цене приступа сувише ниске. Тада се може десити, нпр. да конкуренти који добијају већи број пошиљака на пренос, преузимајући добар део посла који је у прошлости радио ЛПО, врше пренос само у градовима, док јавном поштанском оператору остављају само доставу у неисплативим подручјима чиме се финансијска позиција ЛПО урушава.
- **Увести све субјекте који се баве поштанском делатношћу у легалне токове.** У Републици Србији није реткост да се пошиљке шаљу нпр. редовним аутобуским линијама где је ова делатност у највећем броју случајева у сивој зони, тј. за ову

делатност није добијена било каква дозвола, нити се за извршену услугу плаћа било какав порез држави. Слична је и појава убацивања летака у поштанске сандучиће од стране нерегистрованих пружалаца ове услуге. Овим активностима нарушава се фер конкуренција, а и сама држава губи приходе.

Оптимизација пословања и поштанске мреже ЈПО

- **Отварање уговорних пошта.** Позната је појава у светској поштанској пракси да се у сврху оптимизације мреже ЈПО приступа отварању уговорних пошта. Привредни субјекти који се већ баве неком делатношћу могу придружити тој делатности и поштански шалтер. Овим концептом се остварује двострука корист: привредни субјекат који проширује делатност остварује додатни приход, а ЈПО смањује трошкове своје мреже у подручјима где му то одговара.
- **Концепт јавно-приватног партнерства.** Јавно-приватна партнерства између ЈПО и приватног партнера омогућавају унапређење пословања за оба субјекта. Приватни партнери добијају сарадника са дугогодишњим искуством, поверењем корисника и што је најважније изграђеним имицом. Разграната поштанска мрежа која покрива целу државу укључујући и рурална подручја, не може да се пореди ни са једном логистичком мрежом приватних компанија. Са друге стране, ЈПО добија партнера са потребним знањем и савременом технологијом која ће јој омогућити даљи развој услуга и повећање тржишног учешћа. У погледу реализације овог концепта свакако би требало анализирати изазове са којима би се сусретао наведени облик сарадње, тј. усвајање адекватних мера за јачање институција и механизма које ће створити погодно тле за заштиту права, али и реализацију преузетих обавеза у посматраном партнерском односу.

Брига о корисницима

- **Надзор над радом свих учесника на тржишту.** Потребно је обезбедити ефикасан надзор над радом свих субјеката у поштанској делатности. Као независно тело, Регулаторна агенција се намеће као логичан избор за ову надлежност која би подразумевала и интервенције у случају жалби корисника поштанских услуга.
- **Створити правни оквир да ЈПО уведе концепт приоритетних и неприоритетних поштанских пошиљака, односно препоручљиво још напреднију варијанту овог система избор између Д+1 и Д+3 преноса.** Овај феномен детаљније је описан у секцији која се односи на Квалитет (секција 4.4.3). Међутим, оно што је суштина јесте да се увођењем новог концепта, где пошиљалац бира између Д+1 и Д+3 преноса, стиче низ предности како за ЈПО, тако и за кориснике. ЈПО унапређује свој портфолио услуга, имиц, тржишно учешће и приход, док корисници добијају већу могућност избора у смислу услуга и прецизну гаранцију у смислу времена преноса њихове пошиљке што до сада није био случај.

ПРИЛОЗИ

Прилог А – Укупан број услуга и приходи на тржишту поштанских услуга у Републици Србији

Прилог А.1. Пројекција укупног обима поштанских услуга (милиони јединица)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound	Statistic	Value
2010	304,11				Alpha	1,00
2011	317,17				Beta	0,10
2012	330,48				Gamma	0,00
2013	327,03				MASE	0,95
2014	321,89				SMAPE	0,02
2015	314,63				MAE	7,23
2016	310,67				RMSE	8,19
2017	317,56	317,56	317,56	317,56		
2018		318,22	302,16	334,28		
2019		318,89	295,05	342,73		
2020		319,56	288,95	350,18		

Прилог А.2. Пројекција прихода од поштанских услуга (милиони динара)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound	Statistic	Value
2010	10.839				Alpha	0,00
2011	11.834				Beta	0,00
2012	12.692				Gamma	0,00
2013	13.641				MASE	0,12
2014	14.970				SMAPE	0,01
2015	16.073				MAE	114,73
2016	16.836				RMSE	141,43
2017	17.698	17.698	17.698	17.698		
2018		18.884	18.607	19.161		
2019		19.890	19.613	20.167		
2020		20.895	20.618	21.173		

Прилог Б – Однос ЈПО и приватних оператора

Прилог Б.1. Пројекција обима поштанских пошиљака ЈПО (хиљаде јединица)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound
2010	296.948			
2011	308.776			
2012	320.079			
2013	314.605			
2014	307.422			
2015	298.132			
2016	291.607	291.607	291.607	291.607
2017		289.822	273.433	306.212
2018		288.038	264.872	311.204
2019		286.253	257.876	314.631
2020		284.469	251.690	317.247

Statistic	Value
Alpha	1,00
Beta	0,00
Gamma	0,00
MASE	0,66
SMAPE	0,02
MAE	5.654,97
RMSE	8.361,96

Прилог Б.2. Пројекција обима пошиљака приватних оператора (хиљаде јединица)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound
2010	7.160			
2011	8.393			
2012	10.399			
2013	12.421			
2014	14.470			
2015	16.495			
2016	19.067	19.067	19.067	19.067
2017		21.009	20.295	21.723
2018		23.009	22.048	23.970
2019		25.008	23.852	26.165
2020		27.008	25.684	28.332

Statistic	Value
Alpha	0,90
Beta	0,00
Gamma	0,00
MASE	0,11
SMAPE	0,02
MAE	215,89
RMSE	364,22

Прилог Б.3. Пројекција прихода ЛПО (у милионима динара)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound
2010	7.838			
2011	8.288			
2012	8.563			
2013	8.920			
2014	9.671			
2015	10.293			
2016	10.364	10.364	10.364	10.364
2017		11.009	10.692	11.327
2018		11.462	11.145	11.780
2019		11.915	11.598	12.233
2020		12.368	12.051	12.686

Statistic	Value
Alpha	0,00
Beta	0,00
Gamma	0,00
MASE	0,29
SMAPE	0,01
MAE	123,77
RMSE	162,05

Прилог Б.4. Пројекција прихода приватних оператора (у милионима динара)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound
2010	3.001			
2011	3.546			
2012	4.129			
2013	4.721			
2014	5.299			
2015	5.780			
2016	6.472	6.472	6.472	6.472
2017		7.013	6.940	7.086
2018		7.586	7.513	7.660
2019		8.159	8.086	8.233
2020		8.733	8.659	8.806

Statistic	Value
Alpha	0,00
Beta	0,00
Gamma	0,00
MASE	0,04
SMAPE	0,00
MAE	24,48
RMSE	37,34

Прилог В – Однос обима и прихода укупних комерцијалних поштанских услуга и услуга приватних оператора

Прилог В.1. Пројекција обима комерцијалних услуга (милиони јединица)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound	Statistic	Value
2010	10,53				Alpha	0,25
2011	12,63				Beta	0,00
2012	15,61				Gamma	0,00
2013	18,10				MASE	0,16
2014	20,35				SMAPE	0,02
2015	23,23				MAE	0,42
2016	27,19				RMSE	0,52
2017	29,18	29,18	29,18	29,18		
2018		31,92	30,89	32,94		
2019		34,63	33,58	35,69		
2020		37,35	36,26	38,44		

Прилог В.2. Пројекција обима услуга приватних оператора (милиони јединица)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound	Statistic	Value
2010	7,16				Alpha	0,90
2011	8,39				Beta	0,00
2012	10,40				Gamma	0,00
2013	12,42				MASE	0,10
2014	14,47				SMAPE	0,02
2015	16,49				MAE	0,19
2016	19,07				RMSE	0,35
2017	21,01	21,01	21,01	21,01		
2018		23,05	22,37	23,72		
2019		25,08	24,16	25,99		
2020		27,11	26,01	28,21		

Прилог В.3. Пројекција прихода од комерцијалних услуга (милиони динара)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound
2010	3.971			
2011	4.777			
2012	5.573			
2013	6.396			
2014	7.099			
2015	7.809			
2016	8.639			
2017	9.532	9.532	9.532	9.532
2018		10.224	10.121	10.327
2019		11.006	10.903	11.109
2020		11.787	11.685	11.890

Statistic	Value
Alpha	0,00
Beta	0,00
Gamma	0,00
MASE	0,05
SMAPE	0,01
MAE	40,84
RMSE	52,45

Прилог В.4. Пројекција прихода приватних оператора (милиони динара)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound
2010	3.001			
2011	3.546			
2012	4.129			
2013	4.721			
2014	5.299			
2015	5.780			
2016	6.472			
2017	7.013	7.013	7.013	7.013
2018		7.586	7.515	7.657
2019		8.161	8.089	8.232
2020		8.735	8.663	8.807

Statistic	Value
Alpha	0,10
Beta	0,00
Gamma	0,00
MASE	0,04
SMAPE	0,00
MAE	22,72
RMSE	36,23

Прилог Г – Однос обима и прихода универзалне поштанске услуге и поштиљака до 100 и 50 грама

Прилог Г.1. Пројекција обима универзалне поштанске услуге (милиони јединица)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound	Statistic	Value
2010	293,58				Alpha	0,90
2011	304,54				Beta	0,00
2012	314,87				Gamma	0,00
2013	308,92				MASE	0,85
2014	301,54				SMAPE	0,02
2015	291,40				MAE	6,98
2016	283,49				RMSE	8,41
2017	288,38	288,38	288,38	288,38		
2018		285,09	268,60	301,59		
2019		282,49	260,29	304,69		
2020		279,90	253,17	306,62		

Прилог Г.2. Пројекција обима поштиљака до 100 грама (милиони јединица)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound	Statistic	Value
2010	283,92				Alpha	0,90
2011	294,52				Beta	0,00
2012	304,51				Gamma	0,00
2013	298,76				MASE	0,85
2014	291,62				SMAPE	0,02
2015	281,81				MAE	6,75
2016	274,16				RMSE	8,14
2017	278,90	278,90	278,90	278,90		
2018		275,72	259,77	291,67		
2019		273,21	251,73	294,68		
2020		270,69	244,85	296,54		

Прилог Г.3. Пројекција обима пошиљака до 50 грама (милиони јединица)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound
2010	267,77			
2011	277,77			
2012	287,19			
2013	281,77			
2014	275,04			
2015	265,79			
2016	258,57			
2017	263,03	263,03	263,03	263,03
2018		260,03	244,99	275,08
2019		257,66	237,41	277,91
2020		255,29	230,92	279,67

Statistic	Value
Alpha	0,90
Beta	0,00
Gamma	0,00
MASE	0,85
SMAPE	0,02
MAE	6,37
RMSE	7,68

Прилог Г.4. Пројекција прихода универзалне поштанске услуге (милиони динара)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound
2010	6.868			
2011	7.057			
2012	7.119			
2013	7.245			
2014	7.871			
2015	8.264			
2016	8.197			
2017	8.166	8.166	8.166	8.166
2018		8.660	8.288	9.033
2019		8.884	8.512	9.257
2020		9.108	8.736	9.480

Statistic	Value
Alpha	0,00
Beta	0,00
Gamma	0,00
MASE	0,70
SMAPE	0,02
MAE	149,78
RMSE	190,04

Прилог Г.5. Пројекција прихода за пошиљке до 100 грама (милиони динара)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound
2010	6525			
2011	6563			
2012	6602			
2013	6752			
2014	7321			
2015	7699			
2016	7680			
2017	7537	7537	7537	7537
2018		8011	7576	8446
2019		8207	7769	8645
2020		8403	7961	8845

Statistic	Value
Alpha	0,13
Beta	0,00
Gamma	0,00
MASE	0,97
SMAPE	0,03
MAE	185,30
RMSE	221,91

Прилог Г.6. Пројекција прихода за пошиљке до 50 грама услуге (милиони динара)

Timeline	Values	Forecast	Lower Confidence Bound	Upper Confidence Bound
2010	6181			
2011	6210			
2012	6247			
2013	6390			
2014	6927			
2015	7286			
2016	7270			
2017	7129	7129	7129	7129
2018		7580	7163	7996
2019		7765	7345	8184
2020		7949	7526	8372

Statistic	Value
Alpha	0,13
Beta	0,00
Gamma	0,00
MASE	0,98
SMAPE	0,03
MAE	177,52
RMSE	212,44

Прилог Д – Однос кретања писмоносних пошиљака у државама које су либерализовале поштанско тржиште и оних које у датом тренутку то нису

Прилог Д.1. Број писмоносних пошиљака по државама са означеним годинама када су државе либерализовале поштанско тржиште

	1993	1994	1995	1996	1997	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Аустрија	2,987	3,203	3,11	2,461	2,867	4,281	4,285	6,24	6,21	6,25	6,215	5,966	5,7	5,637	5,597	-
Бугарска	-	-	-	-	-	56,3	57,5	49,2	33,1	23,6	19,2	16	14,6	12,5	19,6	-
Хрватска	178,7	197,3	223,1	233,7	261,4	329,1	334,4	316,9	280,1	253,6	261,2	247,1	273,8	278,4	306,7	302,3
Словенија	0,25	0,29	0,29	0,34	0,37	0,94	0,98	1,06	-	1	1,01	0,9	0,8	0,87	0,88	0,86
Црна Гора	-	-	-	-	-	-	9,1	9,5	-	-	-	13,5	13,6	13,5	14,2	15,4
Словачка	856,2	474,9	498,4	357,2	411,8	375,9	523	531,1	451,4	476,3	425,7	418,6	497,9	480	493,5	470,8
Мађарска	1237,3	981,5	884,6	833,5	1049,8	823,9	937	893,4	885	870,1	857	800,7	694,2	651,7	621,4	632,1
Чешка	-	0,79	0,63	0,69	0,73	2,4	2,6	2,6	2,4	2,5	2,6	2,7	2,5	2,4	2,01	1,9
Данска	1,66	1,64	1,62	1,66	1,67	994	972,8	934,7	962,2	776,6	800	690	615	544	459	331
Естонија	19,9	19,8	23,2	27,6	39,2	48,9	48,8	44,9	40,5	28,7	25,8	23,5	22,02	4,2	15,3	14
Финска	739	1,11	1,14	1,91	-	797	807	821	839	833	837	802	761	685	639	778
Француска	24,8	23,8	23,5	23,9	24,8	17,1	17,2	16,7	15,9	15,3	14,9	-	13,6	12,9	12	11,5
Немачка	18,2	18,3	19	19,6	20	20,8	20,8	21,8	20,7	19,9	19,8	19,3	19,2	20,5	19,3	18,6
Велика Британија	15,9	16,7	17,5	17,3	17,5	20,3	19,9	18,7	-	19,1	18,1	17,5	16,6	16,4	15,8	-
Грчка	0,34	0,35	0,36	0,39	0,39	0,59	0,63	0,63	0,59	0,55	0,44	0,4	0,35	0,34	0,26	-
Ирска	0,41	0,44	0,45	0,46	0,52	0,53	0,66	0,65	0,64	0,6	0,61	0,53	0,52	0,51	0,47	-
Италија	4,1	4,4	4,5	4,6	5,2	6,5	6,3	6,1	5,6	5,3	4,9	4,3	3,9	3,5	3,2	-
Летонија	-	16,9	15	19,9	24	54,7	55,4	51,6	-	-	28,8	27,4	26,5	29,8	-	25,2
Литванија	26,9	24,5	25,2	28,2	32,6	39,4	53,4	49,4	46,7	40,1	36,6	36,3	34,4	35	34,1	37,5
Луксембург	104	103	99,2	98,5	102,1	109,4	105,3	113,9	115,9	111	110,8	106,9	105,7	106	104,3	99,1
Малта	-	44,8	-	-	43,4	42,1	43,1	44,5	54,9	36,5	35,1	33,8	33,1	30,6	29,3	29,4
Холандија	-	-	-	6,1	6,3	4,9	4,7	4,7	4,5	4,1	3,8	3,4	3	2,7	2,4	2,2
Пољска	0,9	1,2	1,1	1,4	1,5	1,1	1,2	1,2	1,2	0,9	0,8	1,4	0,9	1,6	1	1,6
Португалија	824	859	912	961	1020	971	993	994	951	918	868	799	756	718	688	663
Румунија	211	215	257	278	260	459	538	569	-	454	292	268	213	43	32	28
Шпанија	4	4	3,9	4	4	5,4	5,4	5,1	4,6	4,4	4	3,6	3,3	3,1	-	-
Шведска	4,2	4,2	4,3	4,3	-	-	-	-	2,5	-	2,2	2,1	2,1	2	2,1	1,9

Прилог Д.2. Процентуална промена броја писмоносних пошиљака по државама са означеним годинама када су државе либерализовале поштанско тржиште (1.део табеле)

	94-'93	95-'93	96-'93	95-'94	96-'94	97-'94	07-'06	08-'06	09-'06	09-'08	10-'08	11-'08	10-'09
Аустрија	7,23%	4,12%	17,61%	-2,90%	23,17%	10,49%	0,09%	45,76%	45,06%	-0,48%	0,16%	-0,40%	0,64%
Бугарска	-	-	-	-	-	-	2,13%	12,61%	41,21%	32,72%	52,03%	60,98%	28,70%
Хрватска	10,41%	24,85%	30,78%	13,08%	18,45%	32,49%	1,61%	-3,71%	14,89%	11,61%	19,97%	17,58%	-9,46%
Словенија	16,00%	16,00%	36,00%	0,00%	17,24%	27,59%	4,26%	12,77%	-	-	-5,66%	-4,72%	-
Црна Гора	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Словачка	44,53%	41,79%	58,28%	4,95%	24,78%	13,29%	39,13%	41,29%	20,09%	15,01%	10,32%	19,85%	5,52%
Мађарска	20,67%	28,51%	32,64%	-9,87%	15,08%	6,96%	13,73%	8,44%	7,42%	-0,94%	-2,61%	-4,07%	-1,68%
Чешка	-	-	-	20,25%	12,66%	-7,59%	8,33%	8,33%	0,00%	-7,69%	-3,85%	0,00%	4,17%
Данска	-1,20%	-2,41%	0,00%	-1,22%	1,22%	1,83%	-2,13%	-5,97%	-3,20%	2,94%	16,91%	14,41%	19,29%
Естонија	-0,50%	16,58%	38,69%	17,17%	39,39%	97,98%	-0,20%	-8,18%	17,18%	-9,80%	36,08%	42,54%	29,14%
Финска	99,85%	99,85%	99,74%	2,70%	72,07%	-	1,25%	3,01%	5,27%	2,19%	1,46%	1,95%	-0,72%
Француска	-4,03%	-5,24%	-3,63%	-1,26%	0,42%	4,20%	0,58%	-2,34%	-7,02%	-4,79%	-8,38%	10,78%	-3,77%
Немачка	0,55%	4,40%	7,69%	3,83%	7,10%	9,29%	0,00%	4,81%	-0,48%	-5,05%	-8,72%	-9,17%	-3,86%
Велика Брит.	5,03%	10,06%	8,81%	4,79%	3,59%	4,79%	-1,97%	-7,88%	-	-	2,14%	-3,21%	-
Грчка	2,94%	5,88%	14,71%	2,86%	11,43%	11,43%	6,78%	6,78%	0,00%	-6,35%	12,70%	30,16%	-6,78%
Ирска	7,32%	9,76%	12,20%	2,27%	4,55%	18,18%	24,53%	22,64%	20,75%	-1,54%	-7,69%	-6,15%	-6,25%
Италија	7,32%	9,76%	12,20%	2,27%	4,55%	18,18%	-3,08%	-6,15%	13,85%	-8,20%	13,11%	19,67%	-5,36%
Летонија	-	-	-	11,24%	17,75%	42,01%	1,28%	-5,67%	-	-	-	44,19%	-
Литванија	-8,92%	-6,32%	4,83%	2,86%	15,10%	33,06%	35,53%	25,38%	18,53%	-5,47%	18,83%	25,91%	14,13%
Луксембург	-0,96%	-4,62%	-5,29%	-3,69%	-4,37%	-0,87%	-3,75%	4,11%	5,94%	1,76%	-2,55%	-2,72%	-4,23%
Малта	-	-	-	-	-	-3,13%	2,38%	5,70%	30,40%	23,37%	17,98%	21,12%	33,52%
Холандија	-	-	-	-	-	-	-4,08%	-4,08%	-8,16%	-4,26%	12,77%	19,15%	-8,89%
Пољска	33,33%	22,22%	55,56%	-8,33%	16,67%	25,00%	9,09%	9,09%	9,09%	0,00%	25,00%	33,33%	25,00%
Португалија	4,25%	10,68%	16,63%	6,17%	11,87%	18,74%	2,27%	2,37%	-2,06%	-4,33%	-7,65%	12,68%	-3,47%
Румунија	1,90%	21,80%	31,75%	19,53%	29,30%	20,93%	17,21%	23,97%	-	-	20,21%	48,68%	-
Шпанија	0,00%	-2,50%	0,00%	-2,50%	0,00%	0,00%	0,00%	-5,56%	14,81%	-9,80%	13,73%	21,57%	-4,35%
Шведска	0,00%	2,38%	2,38%	2,38%	2,38%	-	-	-	-	-	-	-	-

Прилог Д.2. Процентуална промена броја писмоносних пошиљака по државама са означеним годинама када су државе либерализовале поштанско тржиште (2.део табеле)

	11-'09	12-'09	12-'11	13-'11	14-'11	13-'12	14-'12	15-'12	14-'13	15-'13	16-'13
Аустрија	0,08%	-3,93%	4,01%	-8,29%	-9,30%	-4,46%	-5,51%	-6,19%	-1,11%	-1,81%	-
Бугарска	41,99%	51,66%	16,67%	23,96%	-34,90%	-8,75%	21,88%	22,50%	-14,38%	34,25%	-
Хрватска	-6,75%	11,78%	-5,40%	4,82%	6,58%	10,81%	12,67%	24,12%	1,68%	12,02%	10,41%
Словенија	-	-	10,89%	20,79%	-13,86%	11,11%	-3,33%	-2,22%	8,75%	10,00%	7,50%
Црна Гора	-	-	-	-	-	0,74%	0,00%	5,19%	-0,74%	4,41%	13,24%
Словачка	-5,69%	-7,27%	-1,67%	16,96%	12,76%	18,94%	14,67%	17,89%	-3,60%	-0,88%	-5,44%
Мађарска	-3,16%	-9,53%	-6,57%	19,00%	-23,96%	13,30%	18,61%	-22,39%	-6,12%	-10,49%	-8,95%
Чешка	8,33%	12,50%	3,85%	-3,85%	-7,69%	-7,41%	11,11%	-25,56%	-4,00%	-19,60%	-24,00%
Данска	16,86%	28,29%	13,75%	23,13%	-32,00%	10,87%	21,16%	-33,48%	-11,54%	-25,37%	-46,18%
Естонија	36,30%	41,98%	-8,91%	14,65%	-83,72%	-6,30%	82,13%	-34,89%	-80,93%	-30,52%	-36,42%
Финска	-0,24%	-4,41%	-4,18%	-9,08%	-18,16%	-5,11%	14,59%	-20,32%	-9,99%	-16,03%	2,23%
Француска	-6,29%	-	-	-8,72%	-13,42%	-	-	-	-5,15%	-11,76%	-15,44%
Немачка	-4,35%	-6,76%	-2,53%	-3,03%	3,54%	-0,52%	6,22%	0,00%	6,77%	0,52%	-3,12%
Велика Брит.	-	-	-3,31%	-8,29%	-9,39%	-5,14%	-6,29%	-9,71%	-1,20%	-4,82%	-
Грчка	25,42%	32,20%	-9,09%	20,45%	-22,73%	12,50%	15,00%	-35,00%	-2,86%	-25,71%	-
Ирска	-4,69%	17,19%	13,11%	14,75%	-16,39%	-1,89%	-3,77%	-11,32%	-1,92%	-9,62%	-
Италија	12,50%	23,21%	12,24%	20,41%	-28,57%	-9,30%	18,60%	-25,58%	-10,26%	-17,95%	-
Летонија	-	-	-4,86%	-7,99%	3,47%	-3,28%	8,76%	-	12,45%	-	-4,91%
Литванија	21,63%	22,27%	-0,82%	-6,01%	-4,37%	-5,23%	-3,58%	-6,06%	1,74%	-0,87%	9,01%
Луксембург	-4,40%	-7,77%	-3,52%	-4,60%	-4,33%	-1,12%	-0,84%	-2,43%	0,28%	-1,32%	-6,24%
Малта	36,07%	38,43%	-3,70%	-5,70%	-12,82%	-2,07%	-9,47%	-13,31%	-7,55%	-11,48%	-11,18%
Холандија	15,56%	24,44%	10,53%	21,05%	-28,95%	11,76%	20,59%	-29,41%	-10,00%	-20,00%	-26,67%
Пољска	33,33%	16,67%	75,00%	12,50%	100,00%	35,71%	14,29%	-28,57%	77,78%	11,11%	77,78%
Португалија	-8,73%	15,98%	-7,95%	12,90%	-17,28%	-5,38%	10,14%	-13,89%	-5,03%	-8,99%	-12,30%
Румунија	-	-	-8,22%	27,05%	-85,27%	20,52%	83,96%	-88,06%	-79,81%	-84,98%	-86,85%
Шпанија	13,04%	21,74%	10,00%	17,50%	-22,50%	-8,33%	13,89%	-	-6,06%	-	-
Шведска	12,00%	16,00%	4,55%	-4,55%	-9,09%	0,00%	-4,76%	0,00%	-4,76%	0,00%	-9,52%

Прилог Е – Однос кретања пакетских пошиљака у државама које су либерализовале поштанско тржиште и оних које у датом тренутку то нису

Прилог Е.1. Број пакетских пошиљака по државама са означеним годинама када су државе либерализовале поштанско тржиште

	1993	1994	1995	1996	1997	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Аустрија	54	52	51	50	46	-	-	41	50	56	59	65	70	74	80	-
Бугарска	-	541	442	377	430,3	672,8	920,6	614,1	508,1	397,2	335,7	286,4	269,7	249,5	336,9	-
Хрватска	0,9	0,9	1,1	1,3	1,5	2	2,1	2,2	1,8	1,4	1,2	0,9	0,82	0,85	0,88	1
Словенија	-	-	-	-	0,062	0,13	0,1	0,11	-	0,08	0,071	0,073	0,075	0,081	7,22	7,75
Црна Гора	-	-	-	-	-	-	0,6	0,6	-	-	-	28	35	37	62	59
Литванија	89,9	71,7	72,4	52,2	78,4	136,5	194,6	211,7	693,7	502,5	424,4	299,6	145,4	119,2	113,5	128,6
Словачка	4,9	4,5	4,9	5,1	5,7	4,6	3,3	3,6	3,3	3,1	2,9	2,8	2,2	2,1	3,6	3,4
Мађарска	13	14,2	12,1	10,4	10,1	3,2	2,3	2,1	1,9	1,9	1,6	1,5	1,1	0,82	0,68	1,7
Чешка	17,7	18,4	16,3	17,7	18,1	0,7	0,6	0,7	1,9	1,8	1,7	1,6	1,3	0,9	2,1	1,4
Данска	24,9	27,7	26,4	28,9	30,6	34,5	-	36,9	33,6	30	31,6	16,2	27,2	-	-	-
Естонија	-	-	-	0,9	1,3	1,6	1,2	1,1	1,02	0,6	0,5	0,6	0,6	0,2	2,8	3,1
Финска	21,9	22,9	24,2	25,5	-	24	25,9	26,6	26,2	26,7	28,5	29,8	30,9	31,6	32,4	33,5
Француска	-	-	350	-	-	-	-	-	-	-	266	-	330	269	274	293
Немачка	0,44	0,42	-	0,54	0,54	0,75	0,75	0,77	0,76	0,79	0,87	0,95	1,03	1,03	1,1	1,2
Грчка	2,1	2,7	2,8	3,1	2,7	1,8	1,6	1,4	1,5	1,3	1,2	1	0,5	0,9	-	-
Италија	63,9	65	56	45,8	41,5	15,3	10,1	8,2	6,9	3,3	1,4	0,8	0,9	0,1	1,3	1,4
Летонија	12,6	20	24	30	29	48	49	47	-	-	108,6	47,6	90,8	85,9	-	66,1
Луксембург	-	-	-	-	-	-	0,1	0,2	0,4	0,4	0,7	0,8	0,9	1,3	1,4	1,7
Малта	0,9	-	0,3	0,3	0,4	-	-	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	3,1	2,2	0,3	0,2
Пољска	7,73	12,9	13,3	17,2	23,2	20,6	22,4	23,1	20,6	17,9	18,7	18,1	38,2	-	21,3	20,8
Португалија	10,4	10,3	10,2	11,6	11,8	4,9	2,2	1,8	0,3	0,2	0,22	0,21	0,2	0,17	0,1	-
Румунија	6,7	6,5	6	6,2	6,3	5,7	6,1	3,9	-	7,9	5,4	1,5	1,2	1,1	1,2	1,1
Шведска	43,6	43,7	43	44,9	-	-	-	-	16,3	-	-	-	-	-	-	-

Прилог Е.2. Процентуална промена броја пакетских пошиљака по државама са означеним годинама када су државе либерализовале поштанско тржиште (1.део табеле)

	94-93	95-93	96-93	95-94	96-94	97-94	07-06	08-06	09-06	09-08	10-08
Аустрија	-3,70%	-5,56%	-7,41%	-1,92%	-3,85%	-11,54%	-	-	-	21,95%	36,59%
Бугарска	-	-	-	-18,30%	30,31%	-20,46%	36,83%	-8,72%	-24,48%	-17,26%	-35,32%
Хрватска	0,00%	22,22%	44,44%	22,22%	44,44%	66,67%	5,00%	10,00%	-10,00%	-18,18%	-36,36%
Словенија	-	-	-	-	-	-	23,08%	15,38%	-	-	-27,27%
Црна Гора	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Литванија	-20,24%	19,47%	-41,94%	0,98%	27,20%	9,34%	42,56%	55,09%	408,21%	227,68%	137,36%
Словачка	-8,16%	0,00%	4,08%	8,89%	13,33%	26,67%	28,26%	21,74%	-28,26%	-8,33%	-13,89%
Мађарска	9,23%	-6,92%	-20,00%	-14,79%	26,76%	-28,87%	28,13%	34,38%	-40,63%	-9,52%	-9,52%
Чешка	3,95%	-7,91%	0,00%	-11,41%	-3,80%	-1,63%	14,29%	0,00%	171,43%	171,43%	157,14%
Данска	11,24%	6,02%	16,06%	-4,69%	4,33%	10,47%	-	6,96%	-2,61%	-8,94%	-18,70%
Естонија	-	-	-	-	-	-	25,00%	31,25%	-36,25%	-7,27%	-45,45%
Финска	4,57%	10,50%	16,44%	5,68%	11,35%	-	7,92%	10,83%	9,17%	-1,50%	0,38%
Француска	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Немачка	-4,55%	-	22,73%	-	28,57%	28,57%	0,00%	2,67%	1,33%	-1,30%	2,60%
Грчка	28,57%	33,33%	47,62%	3,70%	14,81%	0,00%	11,11%	22,22%	-16,67%	7,14%	-7,14%
Италија	1,72%	12,36%	-28,33%	-13,85%	29,54%	-36,15%	33,99%	46,41%	-54,90%	-15,85%	-59,76%
Летонија	58,73%	90,48%	138,10%	20,00%	50,00%	45,00%	2,08%	-2,08%	-	-	-
Луксембург	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100,00%	100,00%
Малта	-	66,67%	-66,67%	-	-	-	-	-	-	20,00%	40,00%
Пољска	66,88%	72,06%	122,51%	3,10%	33,33%	79,84%	8,74%	12,14%	0,00%	-10,82%	-22,51%
Португалија	-0,96%	-1,92%	11,54%	-0,97%	12,62%	14,56%	55,10%	63,27%	-93,88%	-83,33%	-88,89%
Румунија	-2,99%	10,45%	-7,46%	-7,69%	-4,62%	-3,08%	7,02%	31,58%	-	-	102,56%
Шведска	0,23%	-1,38%	2,98%	-1,60%	2,75%	-	-	-	-	-	-

Прилог Е.2. Процентуална промена броја пакетских пошиљака по државама са означеним годинама када су државе либерализовале поштанско тржиште (2.део табеле)

	11-08	10-09	11-09	12-09	12-11	13-11	14-11	13-12	14-12	15-12	14-13	15-13	16-13
Аустрија	43,90%	12,00%	18,00%	30,00%	10,17%	18,64%	25,42%	7,69%	13,85%	23,08%	5,71%	14,29%	-
Бугарска	-45,33%	21,83%	33,93%	-43,63%	14,69%	-19,66%	-25,68%	-5,83%	-12,88%	17,63%	-7,49%	24,92%	-
Хрватска	-45,45%	22,22%	33,33%	-50,00%	25,00%	-31,67%	-29,17%	-8,89%	-5,56%	-2,22%	3,66%	7,32%	21,95%
Словенија	-35,45%	-	-	-	2,82%	5,63%	14,08%	2,74%	10,96%	-	8,00%	-	-
Црна Гора	-	-	-	-	-	-	-	25,00%	32,14%	121,43%	5,71%	77,14%	68,57%
Литванија	100,47%	27,56%	38,82%	-56,81%	29,41%	-65,74%	-71,91%	-51,47%	-60,21%	-62,12%	18,02%	-21,94%	-11,55%
Словачка	-19,44%	-6,06%	12,12%	-15,15%	-3,45%	-24,14%	-27,59%	-21,43%	-25,00%	28,57%	-4,55%	63,64%	54,55%
Мађарска	-23,81%	0,00%	15,79%	-21,05%	-6,25%	-31,25%	-48,75%	-26,67%	-45,33%	-54,67%	25,45%	-38,18%	54,55%
Чешка	142,86%	-5,26%	10,53%	-15,79%	-5,88%	-23,53%	-47,06%	-18,75%	-43,75%	31,25%	30,77%	61,54%	7,69%
Данска	-14,36%	10,71%	-5,95%	-51,79%	48,73%	-13,92%	-	67,90%	-	-	-	-	-
Естонија	-54,55%	41,18%	50,98%	-41,18%	20,00%	20,00%	-60,00%	0,00%	-66,67%	366,67%	66,67%	366,67%	416,67%
Финска	7,14%	1,91%	8,78%	13,74%	4,56%	8,42%	10,88%	3,69%	6,04%	8,72%	2,27%	4,85%	8,41%
Француска	-	-	-	-	-	24,06%	1,13%	-	-	-	18,48%	-16,97%	-11,21%
Немачка	12,99%	3,95%	14,47%	25,00%	9,20%	18,39%	18,39%	8,42%	8,42%	15,79%	0,00%	6,80%	16,50%
Грчка	-14,29%	13,33%	20,00%	-33,33%	16,67%	-58,33%	-25,00%	-50,00%	-10,00%	-	80,00%	-	-
Италија	-82,93%	52,17%	79,71%	-88,41%	42,86%	-35,71%	-92,86%	12,50%	-87,50%	62,50%	88,89%	44,44%	55,56%
Летонија	131,06%	-	-	-	56,17%	-16,39%	-20,90%	90,76%	80,46%	-	-5,40%	-	-27,20%
Луксембург	250,00%	0,00%	75,00%	100,00%	14,29%	28,57%	85,71%	12,50%	62,50%	75,00%	44,44%	55,56%	88,89%
Малта	60,00%	16,67%	33,33%	50,00%	12,50%	287,50%	175,00%	244,44%	144,44%	-66,67%	29,03%	-90,32%	-93,55%
Пољска	-19,05%	13,11%	-9,22%	-12,14%	-3,21%	104,28%	-	111,05%	-	17,68%	-	-44,24%	-45,55%
Португалија	-87,78%	33,33%	26,67%	-30,00%	-4,55%	-9,09%	-22,73%	-4,76%	-19,05%	-52,38%	15,00%	-50,00%	-
Румунија	38,46%	-	-	-	72,22%	-77,78%	-79,63%	-20,00%	-26,67%	-20,00%	-8,33%	0,00%	-8,33%
Шведска	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-